

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS
SOCIOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS
SOCIALINĖS POLITIKOS KATEDRA
SOCIALINĖS POLITIKOS MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA

Danguolė Boguševičienė

Baigiamasis (magistro) darbas

**GRUPINIO GYVENIMO NAMŲ ASMENIMS, TURINTIEMS
PSICHIKOS IR (AR) INTELEKTO NEGALIĄ, VEIKLOS
TOBULINIMAS, ĮGYVENDINANT INSTITUCINĖS GLOBOS
PERTVARKOS POLITIKOS TIKSLUS**

Darbo vadovas:
Profesorė dr. Laimutė Žalimienė

VILNIUS, 2025

Pateiktas lapas pasirašomas ir pridedamas prie baigiamojo bakalauro arba magistro darbo po antraštinio lapo (jei studijų programa to reikalauja)

Baigiamąjį darbą GRUPINIO GYVENIMO NAMŲ ASMENIMS, TURINTIEMS PSICHIKOS IR (AR) INTELEKTO NEGALIĄ, VEIKLOS TOBULINIMAS, ĮGYVENDINANT INSTITUCINĖS GLOBOS PERTVARKOS POLITIKOS TIKSLUS, parengiau savarankiškai, tyrimą atlikau, laikydamasis tyrimo etikos reikalavimų.

2025 01 13
(Data)

Danguolė Boguševičienė (2316444)

(Studentės (-o) vardas, pavardė, studento pažymėjimo numeris, parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	5
SUMMARY	7
IVADAS	9
1. INSTITUCINĖS GLOBOS PERTVARKOS ANALIZĖS TEORINIAI ASPEKTAI.....	11
1.1. Institucinės globos pertvarkos politikos samprata ir siekiai.....	11
1.2. Žmogaus teisių reglamentavimas kaip institucinės globos pertvarkos teisinė prielaida.....	13
1.3. Institucinės globos pertvarkos procesas Lietuvoje	14
2. GRUPINIO GYVENIMO NAMŲ ASMENIMS, TURINTIEMS PSICHIKOS IR (AR) INTELEKTO NEGALIA, VEIKLOS ANALIZĖ.....	18
2.1. Socialinių paslaugų asmenims, turintiems psichikos ir(ar) intelekto negalia, teikimas grupinio gyvenimo namuose	18
2.2. Grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir(ar) intelekto negalia, veiklos, įgyvendinant institucinės globos pertvarkos politikos tikslus, analizė	21
3. GRUPINIO GYVENIMO NAMŲ ASMENIMS, TURINTIEMS PSICHIKOS IR (AR) INTELEKTO NEGALIA, VEIKLOS TYRIMAS.....	26
3.1. Tyrimo metodika.....	26
3.2. Tyrimo duomenų analizė ir aptarimas.....	28
3.2.1. Sąlygų sudarymas suaugusiems asmenims su negalia gauti individualias jų poreikius atitinkančias bendruomenines paslaugas	29
3.2.2. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos skatinimas	40
3.3.3. Pagrindinės Pertvarkos problemos ir tobulinimo galimybės	44
IŠVADOS.....	52
REKOMENDACIJOS	53
LITERATŪROS SĄRAŠAS	54
PRIEDAI.....	61

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Finansinių išteklių GGN naudojimo efektyvumas (sudaryta autorės pagal Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimą 2020).	23
2 lentelė. Tyrimo dalyviai.....	26
3 lentelė. Individualius žmonių su negalia poreikius atitinkančių bendruomeninių paslaugų teikimas	29
4 lentelė. Individualius žmonių su negalia poreikius atitinkančių bendruomeninių paslaugų teikimo poveikis žmonėms negalia.	34
5 lentelė. Individualius žmonių su negalia poreikius atitinkančių bendruomeninių paslaugų teikimo sunkumai GGN.	37
6 lentelė. Visuomenės ir bendruomenės požiūris į GGN steigimą.....	40
7 lentelė. Poveikio priemonės siekiant keisti visuomenės ir bendruomenės požiūrį.....	41
8 lentelė. Pasiiekti nuostatų pokyčiai.....	43
9 lentelė. Pertvarkos įgyvendinimo problemos	44
10 lentelė. Institucinės pertvarkos įgyvendinimo tobulinimo galimybės.	48

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Pav. 1. Socialinių paslaugų gavėjų skaičius 2021 m. (sudaryta autorės pagal Grigaitę 2022 p.5)....	19
Pav. 2 Asmenims su negalia teikiamų paslaugų parametrai (sudaryta autorės pagal Žalimienę ir Junevičienę 2018 p.35	21
Pav. 3 Tyrimo organizavimo schema (sudaryta autorės)	27

SANTRAUKA

Boguševičienė, D. Baigiamasis (magistro) darbas. „Grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos tobulinimas, įgyvendinant institucinės globos pertvarkos politikos tikslus“

Lietuvoje pradėtas institucinės globos pertvarkos procesas, kuriuo tikimasi palaipsniui sugrąžinti globos institucijose gyvenančius asmenis su negalia į atvirą visuomenę. Galimybė gyventi grupinio gyvenimo namuose sudaro prielaidas teigiamiems jų gyvenimo kokybės pokyčiams ir savarankiškumo ugdymui. Sėkmingam institucinės pertvarkos tikslų siekimui svarbu įvertinti GGN veiklos pasiekimų ryšį su pertvarkos tikslais.

Darbo objektas: grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos analizė pertvarkos politikos kontekste.

Darbo tikslas: išanalizuoti grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos tobulinimo galimybes, įgyvendinant institucinės globos pertvarkos politikos tikslus.

Darbo uždaviniai:

1. Apibūdinti institucinės globos pertvarkos politikos sampratą, tikslus ir procesą.
2. Išanalizuoti grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią veiklą ir paslaugų teikimą, įgyvendinant institucinės globos pertvarkos politikos tikslus.
3. Išanalizuoti grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią veiklos veiksmingumą.
4. Išanalizuoti grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos tobulinimo galimybes, siekiant įgyvendinti institucinės globos pertvarkos politikos tikslus.

Tyrimo metodika: kokybinis tyrimas, pusiau struktūruotas interviu, kokybinė turinio analizė.

Tyrimo rezultatai: nustatyta, kad, GGN veiklos veiksmingumas teikiant individualizuotas paslaugas atsiskleidžia žmonių su negalia įgalinimu, išaugusia saviverte ir pasitikėjimu savimi, įsitraukimu į darbinę veiklą ir dalyvavimu darbo rinkoje, sustiprėjusiu savarankiškumu, sumažėjusiu medikamentų vartojimu, perėjimu iš GGN aplinkos į savarankišką gyvenimą apsaugotame būste. Tobulinant GGN veiklos organizavimą, atitinkantį Pertvarkos tikslus, reikalingas teisinio reglamentavimo tobulinimas, tinkamas GGN vietos parinkimas, patalpų pritaikymas gyventojų poreikiams, specializuotų GGN steigimas, socialinių dirbtuvių įvairovės didinimas, kokybiški darbuotojų kvalifikacijos kėlimo mokymai, darbuotojų apmokėjimo didinimas, intervizių organizavimas, asmeninio asistento pagalbos gavimo ir žmonių su negalia įdarbinimo galimybių gerinimas.

Raktiniai žodžiai: grupinio gyvenimo namai, institucinė pertvarka, globa, psichikos ir (ar) intelekto negalia.

SUMMARY

Boguševičienė, D. Final (master's) thesis. „Improvement The Activities Of Group Living Homes For Persons With Mental And/Or Intellectual Disabilities In Implementing The Goals Of Institutional Care Reform Policy“

The process of institutional care transformation in Lithuania helps persons with disabilities living in care institutions gradually return to an open society. The opportunity to live in group living homes leads to positive changes in their development and independence. For the successful achievement of institutional transformation goals, it is important to assess the relationship between the achievements of the GGN activities and the goals of the transformation.

Object of the work: analysis of the activities of group living homes for persons with mental and/or intellectual disabilities in the context of the transformation policy.

The purpose of the work: to analyze the possibilities for improving the activities of group living homes for persons with mental and (or) intellectual disabilities, in order to implement the goals of the institutional care transformation policy.

Tasks: 1. To describe the concept, goals and process of the institutional care transformation policy.

2. To analyze the activities of group living homes for persons with mental and (or) intellectual disabilities, in order to implement the goals of the institutional transformation.

3. To analyze the effectiveness of the activities of group living homes for persons with mental and (or) intellectual disabilities.

4. To analyze the possibilities for improving the activities of group living homes for persons with mental and (or) intellectual disabilities, in order to implement the goals of the institutional care transformation policy.

Research methodology: qualitative research, semi-structured interviews, qualitative content analysis.

Research results: It was determined that the effectiveness of GGN activities in providing individualized services is revealed in the empowerment of people with disabilities, increased self-esteem and self-confidence, involvement in work activities and participation in the labor market, increased independence, reduced medication use, and the transition from the GGN environment to independent life in protected housing. Improving the organization of GGN activities in line with the goals of the Reorganization requires the improvement of legal regulation, appropriate selection of GGN locations, adaptation of premises to the needs of residents, establishment of specialized GGNs, increasing the diversity of social workshops, high-quality training for staff qualification

improvement, increasing staff remuneration, organizing interventions, improving the opportunities for receiving personal assistant assistance and employing people with disabilities.

Keywords: group living homes, institutional restructuring, care, mental and (or) intellectual disability.

IVADAS

Deinstitucionalizacija kaip stacionarios ilgalaikės globos sistemos pertvarkymas į bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemą, atliepia žmogaus teisių principus, pabrėžia asmens autonomiją, įtrauktį ir dalyvavimą visuomenės gyvenime (Mansell et al., 2007; Study on deinstitutionalization..., 2013). Remiantis Lietuvos Respublikos statistiniais duomenimis, Lietuvoje 2023 m. pabaigoje gyveno 224,9 tūkstančiai asmenų su negalia (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministerija. Negalios statistika ir dinamika). Dalis jų gyveno socialinės globos namuose suaugusiems žmonėms su negalia.

Svarbūs pokyčiai žmonių su negalia politikoje įvyko 2010 metais, Lietuvai ratifikavus Jungtinių Tautų priimtą Neįgaliųjų teisių konvenciją (2006). Šiuo veiksmu buvo įsipareigota „skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų neįgaliųjų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui“ (Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai, 2010, 1 str.). Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai (2010) tapo asmenų su negalia integracijos į visuomenę pagrindu. Vienas iš integraciją skatinančių žingsnių – tai žmonių su negalia institucionalizacijos mažinimo problemos sprendimas, padedant įsilieti į bendruomenę ir gyventi namams artimesnėje aplinkoje, stiprinant jų savarankiškumą.

Priimant institucinės globos pertvarkos sprendimus, konstatuojama, kad gyvenimas socialinės globos institucijose riboja suaugusių žmonių su negalia integracijos į bendruomenę galimybes ir pažeidžia jų, kaip žmonių, teises. Gyvenant uždaroje aplinkoje netenkama galimybių gyventi įprastą kasdienį gyvenimą – apsipirkti, rūpintis savimi ir savo buitimi, tvarkyti savo aplinką, keliauti viešuoju transportu, įsilieti į darbo rinką, savarankiškai lankytis viešosiose įstaigose ir naudotis jų teikiamomis paslaugomis, jaustis savarankiškais visaverčiais žmonėmis, tokiais pat, kaip ir kiti. Pažeidžiamas asmenų su negalia savarankiškumas, teisė į sprendimą, žmogiškasis orumas, galimybė rinktis.

2014 m. Lietuvoje pradėtas institucinės globos pertvarkos procesas, kuriuo tikimasi palaipsniui sugrąžinti globos institucijose gyvenančius asmenis su negalia į atvirą visuomenę. Grupinio ir savarankiško gyvenimo namai pradėti plėtoti 2020 metais, kaip alternatyva uždariems socialinės globos namams, į kuriuos perkeliama didelėse institucijose gyvenantys asmenys, turintys intelekto sutrikimų, psichinių ligų ar kompleksinių negalių (Institucinės globos pertvarka Lietuvoje, 2020). Galimybė gyventi grupinio gyvenimo namuose (toliau GGN) sudaro prielaidas teigiamiems jų gyvenimo kokybės pokyčiams ir savarankiškumo ugdymui. 2022 m. socialinės globos namuose suaugusiems žmonėms su negalia vis dar gyveno apie 6000 suaugusių asmenų su psichosocialine ar (ir) intelekto negalia (Grigaitė 2022), todėl abejojama, ar pertvarkos tikslai nėra įgyvendinami

pakankamai efektyviai ir nepakankamai sėkmingai užtikrinamos asmenų su negalia teisės atsižvelgiant į tarptautines rekomendacijas.

Asmenų su negalia integracijos į bendruomenę temą Lietuvoje analizavo mokslininkai Genienė (2021); Grigaitė (2022); Gevorgianienė ir kt., (2021); Gudelytė, Ruškus (2019); Levickaitė (2018); Šumskienė ir kt. (2015). 2020 m. atliktas auditas (Grigaitė ir Jurevičiūtė, 2020) pateikė žmogaus teisių įgyvendinimo žmonių su negalia integracijos proceso metu stebėsenos ataskaitą, kurioje pabrėžiamas duomenų apie socialinių paslaugų asmenims su negalia trūkumas, t.y. su kokiais sunkumais susiduriama integracijos metu. Gevorgianienės ir kt. (2021) žmonių su negalia, apsigyvenusių savarankiško gyvenimo namuose socialinių ir fizinių gyvenimo kokybės pokyčių tyrimas, atliktas naudojant ekologinio žemėlapiu metodiką. Minėtas tyrimas apsiribojo socialinių tinklų ir lankomų vietų analize. Minėtuose tyrimuose nebuvo skiriama pakankamai dėmesio GGN gyvenančių asmenų savarankiško gyvenimo pokyčių, kaip svarbaus pertvarkos politikos efektyvumo indikatorius, analizei. Tuo tarpu, kaip pabrėžia Lemay (2009), pertvarkos proceso tyrimai yra svarbūs vykdomų pokyčių veiksmingumo analizei. Todėl sėkmingam institucinės pertvarkos tikslų siekimui aktualu atlikti institucinės pertvarkos tikslų siekimo būdų ir jų poveikio analizę, numatant sklandesnio pertvarkos įgyvendinimo galimybes, atskleidžiant tiesiogines veiklos rezultatų sąsajas su siekiamais pertvarkos tikslais.

Darbo objektas: grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos analizė pertvarkos politikos kontekste.

Darbo tikslas: išanalizuoti grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos tobulinimo galimybes, įgyvendinant institucinės globos pertvarkos politikos tikslus.

Darbo uždaviniai:

1. Apibūdinti institucinės globos pertvarkos politikos sampratą, tikslus ir procesą.
2. Išanalizuoti grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią veiklą ir paslaugų teikimą, įgyvendinant institucinės globos pertvarkos politikos tikslus.
3. Išanalizuoti grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią veiklos veiksmingumą.
4. Išanalizuoti grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos tobulinimo galimybes, siekiant įgyvendinti institucinės globos pertvarkos politikos tikslus.

1. INSTITUCINĖS GLOBOS PERTVARKOS ANALIZĖS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Institucinės globos pertvarkos politikos samprata ir siekiai

Institucinės globos pertvarka (toliau – Pertvarka) - Lietuvoje įgyvendinamos socialinės politikos sritis, kuria siekiama iš esmės pakeisti asmenų su negalia situaciją, sudaryti sąlygas gyventi bendruomenėje, realizuoti žmogaus teises. Genienės (2021) teigimu, institucijos yra socialiai neteisingos politikos atspindys. Todėl minėti pokyčiai yra neišvengiama brandžios demokratinės visuomenės socialinės politikos vystymosi išdava.

Pagrindinis Pertvarkos tikslas - „kurti kompleksiskai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui, asmeniui su negalia ar jo šeimai (globėjams, rūpintojams) gauti individualias pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje, o kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui augti saugioje ir jo raidai palankioje aplinkoje biologinėje, jos nesant – tėvų, globėjų šeimoje“ (Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje 2016). Pertvarkos projekto metu iškelti trys tikslai:

- „užtikrinti darnią aplinką ir sąlygas kiekvienam vaikui (ir vaikui su negalia) augti savo šeimoje, o likusiems be tėvų globos vaikams augti globėjų, tėvų šeimoje ar šeimynoje ir gauti pagalbą bendruomenėje;
- sudaryti sąlygas suaugusiems asmenims su negalia, jų šeimoms (globėjams, rūpintojams) gauti individualias jų poreikius atitinkančias bendruomenines paslaugas;
- skatinti visuomenės vertybinių nuostatų kaitą, formuojant teigiamą visuomenės požiūrį į sistemos pertvarką, ir užtikrinti vykdomų procesų viešumą“ (Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje 2016, p. 4).

Galima pastebėti, kad strateginis Pertvarkos tikslas ir uždaviniai orientuoti į ypač pažeidžiamas visuomenės grupes, nusako gyvenimo sąlygų vaikams ir suaugusiems asmenims su negalia pokyčius. Trečiuoju tikslu siekiama keisti ne fizinę gyvenamąją aplinką, o visuomenės nuostatas, susijusias su psichosocialinėmis aplinkos sąlygomis, kurios yra ypač sunkiai apibrėžiamos.

Siekiant patikrinti tikslų įgyvendinimą, analizuojama socialinė politika. Ši analizė apibūdinama kaip „sistemingas viešosios politikos, programų ir intervencijų veiksmingumo, efektyvumo, aktualumo ir poveikio vertinimas. Juo siekiama nustatyti, ar politika pasiekia numatytus tikslus, veiksmingai sprendžia socialines problemas ir gerina tikslinių grupių gerovę“ (Greve, 2017). Kaip pastebi Greve (2017), viešojoje politikoje gali būti svarbus socialinių investicijų klausimas, atsižvelgiant į tai, kad visada bus sunku išmatuoti aspektus, susijusius su gyvenimo kokybe, gerove ir laime. Šie elementai taip pat svarbus rezultatas, o jų integravimas analizei suteikia holistiškesnę

požiūrį, kuris ne visada susijęs su veiklos kontrole, dažniau jis kalba apie tai, kaip panaudoti žinias priimant sprendimus.

Už bendros asmenų su negalia teisių apsaugos politikos valdymą atsakinga Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, asmens su negalia gerovės tarnyba, savivaldybių institucijos ir įstaigos, nevyriausybinės organizacijos ir kt. institucijos bei ministerijos, susijusios su joms priskirtomis sritimis. Pasak Griciūtės ir Senkevičiūtės-Doviltės (2018) institucinė pertvarka vykdoma daugelyje Europos šalių, kadangi tai yra viena iš daugelio šių šalių socialinės politikos krypčių (Rainienė, 2023).

Vienas iš Europos Sąjungos strategijos dėl negalios 2021-2030 m. tikslų yra skirtas žmonių su negalia gyvenimo kokybės indekso didinimui nuo 48 proc. iki 60 proc. Šio tikslo tikimasi pasiekti iki 2030 m. Lietuva, kaip viena iš Europos Sąjungos šalių, įsipareigoja dalyvauti siekiant bendrų tikslų. Todėl paslaugų žmonėms su negalia gerinimas gali būti viena iš žmonių su negalia gyvenimo kokybės indekso gerinimo prielaidų. Nors, Gevorgianienės ir kt. (2021) nuomone, šis politinis sprendimas yra nuolat svarstomas ir kritikuojamas, vis dėlto, palaipsniui įsitikinama dėl jo veiksmingumo ir naudos užtikrinant žmonių su negalia teises.

Kolyta ir Urbis (2022), Greve (2017) pastebi, kad socialinės politikos poveikio analizė yra daugiasluoksnis procesas, apimantis realius rezultatus ir atskirų tyrimų rezultatų apibendrinimą kaip bendros sistemos elementus. Numatyti Pertvarkos įgyvendinimo stebėsenos rodikliai, analizuojami pagal socialinių paslaugų sistemos darbuotojų dalyvavimo kvalifikacijos tobulinimo veiklose, aktyvumą, socialines paslaugas, gavusių tikslinių grupių asmenų skaičių, įgyvendintų asmeniui taikomų individualių perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų planų dalį nuo bendro parengtų planų rodiklių skaičiaus ir kt. (Institucinės globos pertvarka, 2021). Analizuojamas ne tik poveikis socialiniams klientams, bet ir paslaugų teikėjų veiksmas, būdai, kaip tai daroma, kaip siekiama tikslo, kokios priemonės naudojamos ir koks šių veiksmų rezultatas. Proceso, rezultatų, struktūros ir poveikio elementai padeda sukurti bendrą visumą, atskleidžiančią socialinės politikos programos įgyvendinimo eigą ir veiksmingumą (Kolyta ir Urbis, 2022).

Apibendrinant galima pastebėti, kad bendra Pertvarkos strategija siekiama kurti kompleksiskai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam asmeniui su negalia ar jo šeimai (globėjams, rūpintojams) gauti individualias pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje, ne tik teikiant atitinkamas paslaugas, bet ir keičiant visuomenės nuostatas, analizuojant pasiektus tikslus.

1.2 Žmogaus teisių reglamentavimas kaip institucinės globos pertvarkos teisinė prielaida

Lietuvoje vykstančio Pertvarkos proceso reglamentavimui svarbūs tarptautiniai ir valstybiniai teisiniai aktai. Lietuva vadovaujasi tarptautiniais ir valstybiniais teisiniais dokumentais ir užtikrina žmogaus teisių apsaugą. Žmogaus teisių ištakos siekia Senovės Graikijos ir Romos laikus, tuo metu paplitusias humanistines idėjas ir religinę etiką (Marcinkutė 2012). Žmogaus teisių raidai ir vystymuisi ypač svarbus XVII amžius, kai savo idėjas šiuo klausimu išsakė anglų filosofas Dž. Lokas. Pasak filosofo, remiantis gamtos dėsniais, kiekvienas žmogus turi teisę į prigimtines esmines vertybes – gyvybę, orumą, laisvę, asmeninę nuosavybę ir kitas. Šių vertybių pirmapradiškumas iškelia jas aukščiau įstatymų ir paverčia savaime suprantamomis prigimtinėmis teisėmis. Pirmapradės teisės, kitaip nei valstybės reglamentuojamos teisės, laikomos neginčytinomis. Žmogaus teisių samprata pagrįsta šiomis prigimtinėmis teisėmis ir galioja visų žmonių atžvilgiu, tame tarpe – ir žmonių su negalia.

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948) - tolimesnio žmogaus teisių detalizavimo ir įprasminimo pagrindas. Deklaracijoje žmogaus teisės skirstomos į tris grupes: pilietines ir politines teises ir laisves, socialines ekonomines teises ir laisves bei kolektyvines teises ir laisves. Ji laikoma reikšmingiausiu teisiniu dokumentu. Deklaracijos pirmasis straipsnis nurodo, kad „visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis“. Šį teiginį galima laikyti neginčytinu visų žmonių teisių lygybės teisiniu pagrindu. Vadovaujantis bendrai visiems žmonėms priklausančia laisvės ir lygybės idėja, negalia netampa atskirties kriterijumi. Teigtina, kad svarbu sukurti prielaidas visų žmonių prigimtinių teisių raiškai, nepriklausomai nuo jų individualių skirtumų.

Kitas reikšmingas žmogaus teises apibrėžiantis teisinis dokumentas – tai 1950 m. lapkričio 4 d. pasirašyta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Europos žmogaus teisių konvencija). Ši Konvencija laikoma pirmąja tarptautine sutartimi, suteikiančia teisę kiekvienam asmeniui pateikti skundą dėl žmogaus teisių pažeidimo Europos Žmogaus Teisių Teismui. Žmonių su negalia įtraukčiai į bendruomenę svarbi Jungtinių Tautų priimta Neįgaliųjų teisių Konvencija (2006) Lietuvoje ratifikuota 2010 m. (Gudelytė ir Ruškus 2019; Šakūnienė, 2022). Konvencijai tapus Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalimi, jos nuostatos tapo kriterijais, kurių laikomasi žmonių su negalia teisių apsaugos srityje (Žmonių, turinčių negalią, teisės Lietuvoje – negalios politikos analizė 2,022). Konvencijoje pabrėžiama visų žmonių lygybė žmogaus teisių ir laisvių atžvilgiu (Žmonių su negalia socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo 2019 m. stebėsenos ataskaita 2020). Taip pat pabrėžiamos žmonių su negalia teisės, į kurias anksčiau buvo mažiau koncentruojamasi – tai dalyvavimo kultūrinėje veikloje, poilsio, laisvalaikio ir sporto veikloje teisės, padedančios žmonėms su negalia tapti visateisiais visuomenės nariais, dalyvaujančiais bendrose veiklose drauge su kitais

(Louw, Kirkpatrick ir Leader 2018). Šakūnienė (2022, p. 11) pastebi, kad nors „Konvencijoje nėra įvardijamos jokios naujos žmogaus teisės, tačiau apibūdinamos susijusios vertybės ir gairės asmenų, turinčių negalia, atžvilgiu“. Pertvarkai neabejotinai aktuali Neįgaliųjų Teisių Konvencijos Bendroji pastaba dėl 19 straipsnio, akcentuojanti gyvenimą savarankiškai ir įtrauktį į bendruomenę (2017). Ši pataisa pabrėžia kiekvienos demokratinės valstybės pareigą gerbti visų žmonių teises ir rūpintis jų apsauga.

Lietuvoje žmogaus teisių apsaugos srityje reikšmingiausiu teisiniu dokumentu laikoma Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), kurios nuostatomis pagrįsti visi kiti valstybiniai įstatymai. Konstitucijoje įtvirtinamos tokios teisės, kaip teisė gyventi, teisė į žmogaus orumą, teisė į laisvę, saugumą ir lygybę, į privatumą, saviraišką, kultūrinės paslaugas ir kt. Taip pat žmonių su negalia teisių apsaugai ir institucinei pertvarkai svarbus Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (2016) pabrėžiantis žmogaus teisių lygybę. Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas, kuris priimtas 2024 metais ir pakeitė iki tol galiojusį Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą (1991), apibrėžia svarbiausius asmenų su negalia socialinės integracijos principus, kuriais vadovaujamosi ir įgyvendinant Pertvarkos procesą. Atsižvelgiant į šiuos principus ir tarptautinius bei nacionalinius žmogaus teises ir asmenų su negalia teises apibrėžiančius bei reguliuojančius teisinius aktus ir pataisas, sukuriamos prielaidos asmenų su negalia teisių apsaugos realizavimui ir institucinės globos pertvarkos proceso vystymui, paverčiant pagrindinius asmenų su negalia socialinės integracijos principus realiais veiksmais, keičiančiais asmenų su negalia gyvenimo kokybę ir gerinančiais jų teisių apsaugą.

Apibendrinant galima teigti, kad teisinių dokumentų sistemos sukūrimas, tarptautinių teisių aktų ratifikavimas, užsienio šalių patirtis ir Konvencijos diktuojami reikalavimai sukūrė prielaidas institucionalizacijos mažinimui, suteikiant asmenims su negalia galimybes gyventi bendruomenėje, tapti savarankiškesniais ir naudotis jiems priklausančiomis teisėmis drauge su kitais valstybės piliečiais.

1.3. Institucinės globos pertvarkos procesas Lietuvoje

Pertvarkos užuomazgos – tai visų pirma mąstymo pokyčiai, kurių dėka kyla institucinės globos pertvarkos idėjos. Šio proceso idėjinį pagrindą sudarė žmogaus teisių apsauga, užtikrinant asmenims su negalia lygias teises ir integracijos į bendruomenę galimybes.

Pertvarkos I-ojo etapo vertinime (2020) Pertvarka apibrėžiama kaip „perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų asmenims su proto ir (ar) psichikos negalia ir tėvų globos netekusiems vaikams.“ Pagrindinis jos strateginis tikslas – „kurti kompleksiskai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui, žmogui su

negalia ar jo šeimai (globėjams, rūpintojams) gauti individualias, pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje (Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas 2020, p. 2).

Viluckienė (2013) pastebi, kad negalios reiškinys yra sudėtingas ir istoriškai kintantis, ypatingai tai atsiskleidžia medicininės priežiūros srityje, asmens priežiūros modeliui transformuojantis iš medicininio į holistinį, visaapimantį, siekiantį pažinti žmogų ne tik kaip fizinį kūną, bet kaip bendrą dvasinės, psichinės ir fizinės energijos jungtį. Remiantis anksčiau vyravusiu biomedicininio požiūriu, negalia suvokiama kaip disfunkcionalumas, nukrypimas nuo bendrai priimtų normų. Toks požiūris prisideda prie asmenų su negalia atskirties reiškinio formavimosi, sustiprina neigiamas pasekmes žmonių su negalia gyvenimo socialiniams, ekonominiams, politiniams ir kultūriniais aspektams (Rapolienė ir kt. 2018) ir neigiamai veikia žmonių su negalia gyvenimo kokybę (Kreiviniene ir Vaičiulienė, 2012).

2014 m. pradėtas institucinės globos pertvarkos procesas, kurio dėka tikimasi sugrąžinti globos institucijose gyvenančius asmenis į bendruomenę. Šio proceso pagrindu tapo dėmesys žmogaus teisių pažeidimams socialinės globos namuose ir Neįgaliųjų Teisių Konvencijos Bendrosios pastabos dėl 19 straipsnio, akcentuojančio gyvenimą savarankiškai ir įtrauktį į bendruomenę (2017) įgyvendinimas Lietuvoje. Pertvarkos dėka sumažėjo žmonių, gyvenančių socialinės globos namuose, ir atsirado jų apgyvendinimo GGN galimybės.

Kadangi gyvenimas socialinės globos namuose pripažintas kaip ribojantis žmonių su negalia galimybes gyventi pilnavertį gyvenimą ir integruoti į visuomenę, tokį gyvenimo būdą galima įvardinti kaip žmogaus teisių pažeidimą, todėl pradėtas intensyviai plėtoti GGN tinklas. Šiuose namuose apgyvendinami asmenys, turintys intelekto sutrikimų, psichinių ligų arba(ir) kompleksinių negalių (Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų žmonėms su negalia ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų planas 2014, bendrosios nuostatos). Grupinio gyvenimo namai steigiami kaip „viena pagrindinių alternatyvų apgyvendinimui socialinės globos namuose“ (Grigaitė 2022, p. 7). GGN – tai „socialinės globos įstaiga, kurioje namų aplinkoje ir gaudami nuolatinę specialistų pagalbą gyvena iki 10 nesavarankiškų žmonių su negalia suaugusių asmenų. GGN gyventojai gauna būtinas paslaugas šiuose namuose ir naudojami kitomis bendruomeninėmis paslaugomis“ (Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų žmonėms su negalia ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų planas 2014, bendrosios nuostatos). Pagal savo pobūdį jie priskirtini bendruomeninėms paslaugoms.

Taip pat steigiami savarankiško gyvenimo namai (toliau – SGN), apsaugotas būstas, dienos centrai, dienos užimtumo centrai, socialinės dirbtuvės (Institucinės globos pertvarka Lietuvoje 2020). Žmonėms su negalia apsigyvenus GGN arba SGN, išauga jų ryšių palaikymo su vietos bendruomene galimybės, didėja savarankiškumas. Kaip nurodo Grigaitė (2022, p. 4), „gyvenimas bendruomenėje savarankiškai apima teisinio veiksnio turėjimą, prieigą prie būsto, taip pat reikalingos

individualizuotos pagalbos gavimą ir prieinamų paslaugų įvairovę, kas padėtų atgauti savo gyvenimo kontrolę ir pagerintų gyvenimo kokybę“. Tokio gyvenimo metu įgyjama pasirinkimo galimybė, patiems nusprendžiant apie savo gyvenimo būdą, bendrą tvarką, kasdienes veiksmus. Vis dėlto, apgyvendinimas mažesniuose GGN neatitinka JT žmonių su negalia teisių konvencijos (2006) nuostatų, kadangi tai tik mažesnė ir humaniškesnė alternatyva socialinės globos namams išlaikant institucinę kultūrą. Tikimasi, kad GGN taps tarpine grandimi laipsniškai rengiant žmones su negalia savarankiškam gyvenimui, užtikrinant jų žmogaus teisių apsaugą.

Projekto pradžioje buvo susidurta su neigiamomis visuomenės nuostatomis žmonių su negalia atžvilgiu ir pasipriešinimu (Gevorgianienė ir kt. 2021). Šios nuostatos vyravo gana ilgą laiką (Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje 2016). Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių komitetas 2016 m. balandžio 6 d. ir 7 d. apsvarstęs pirmąją Lietuvos ataskaitą dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo, išreiškė abejones dėl vykdomos Pertvarkos racionalumo. Komitetas nurodė, kad nacionalinėmis ir Europos Sąjungos lėšomis vykdomos investicijos, naudojamos turimų institucijų infrastruktūros renovacijai ir naujoms investicijoms į papildomas statybas nėra tinkamas sprendimas, racionaliau ir tikslingiau būtų investuoti į pačią socialinių paslaugų sistemą, kuri orientuota į nepriklausomą gyvenimą bendruomenėje (Šakūnienė 2022). Šie komentarai ir sprendimai kelia abejones dėl projekto eigos ir skatina atidžiau įsižiūrėti į jo rezultatus. Užsienio šalyse skiriama daug dėmesio žmonių su negalia teisių apsaugai ir aktyvaus įsitraukimo į visuomeninį gyvenimą skatinimui (Šėporaitytė-Vismantė 2018). Tuo tarpu Lietuvoje, vis dar vykstant Pertvarkos procesui, susiduriama su nuolatiniais iššūkiais:

- Žmonių, turinčių negalią, pasirinkimo teisių neužtikrinimu.
- Programos, individualizuotos asmeninės ir finansinės pagalbos teikimo užtikrinimui, nebuvimu.
- Įvairių su bendruomene susijusių paslaugų trūkumu.
- Įvairių žmonių su negalia pritaikytų paslaugų bendruomenėje trūkumu (Žmonių, turinčių negalią, teisės Lietuvoje – negalios politikos analizė, 2022).

Šiuo metu vis dar didelė asmenų, turinčių negalią, dalis gyvena socialinės globos įstaigose. Konstatuojama, kad šiose įstaigose apsigyventi yra pakankamai didelis skaičius norinčiųjų, tačiau, remiantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020 metų veiklos ataskaita (2021, p. 38), nuo 2030 metų planuojama į socialinės globos įstaigas socialinės globos padaliniuose nepriimti ilgalaikiai globai naujų darbingo amžiaus asmenų su negalia ar psichikos sveikatos sutrikimais (Grigaitė, 2022). 2021 metų birželį pasirodė Pasaulinės Sveikatos Organizacijos (PSO) gidas apie „žmogaus teisių standartus atitinkančias bendruomeninio tipo psichikos sveikatos ir socialines paslaugas taip pat dar kartą skatina atsisakyti bet kokių institucinio tipo apgyvendinimo

paslaugų asmenims su negalia“ (Grigaitė, 2022 p. 7). Akivaizdu, kad būtina peržvelgti reformos įgyvendinimo metu keltus uždavinius bei pasiektus rezultatus.

Apibendrinant Pertvarkos proceso eigą Lietuvoje, svarbu pastebėti, kad Pertvarkos proceso metu siekiama kurti kompleksiškai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui, asmeniui, turinčiam negalią ar jo šeimai gauti individualias pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje. Vadinasi, siekiama žmones su negalia ar globojamus asmenis integruoti į visuomenę sudarant galimybės jų savarankiškumo plėtojimui ir gyvenimo kokybės gerinimui bei žmogaus teisių apsaugos reikalavimų įgyvendinimui teikiant paslaugas asmenims, turintiems psichikos ir(ar) intelekto negalią.

2. GRUPINIO GYVENIMO NAMŲ ASMENIMS, TURINTIEMS PSICHIKOS IR (AR) INTELEKTO NEGALIA, VEIKLOS ANALIZĖ

2.1. Socialinių paslaugų asmenims, turintiems psichikos ir(ar) intelekto negalia, teikimas grupinio gyvenimo namuose

Igyvendinant Pertvarką, asmenims, turintiems psichikos ir/ ar intelekto negalia yra steigiami grupinio ir savarankiško gyvenimo namai. Ši pagalba teikiama gyvenamojoje aplinkoje, be to, tampa prieinamos ir bendruomeninės paslaugos, kuriomis naudojasi ir kiti visuomenės nariai. Pagal savo veiklos turinį, GGN laikomi viena iš bendruomeninių paslaugų rūšių. Lee ir kt. (2021) pabrėžia, kad integracija į bendruomenę yra vienas iš efektyviausių psichikos sveikatos gerinimo veiksnių, apsaugantis psichinę sveikatą ir skatinantis žmonių gerovę. Be GGN suaugusiems žmonėms su protine ar (ir) psichine negalia teikiamos apsaugoto būsto paslaugos (Apsaugoto būsto paslaugų suaugusiems Asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia Paslaugų teikimo metodikos aprašo paaikškinimas, 2021) gyvenimo savarankiško gyvenimo namuose (SGN) paslaugos. Šiame darbe bus kalbama išskirtinai apie GGN bei juose teikiamas paslaugas ir vykdomą veiklą.

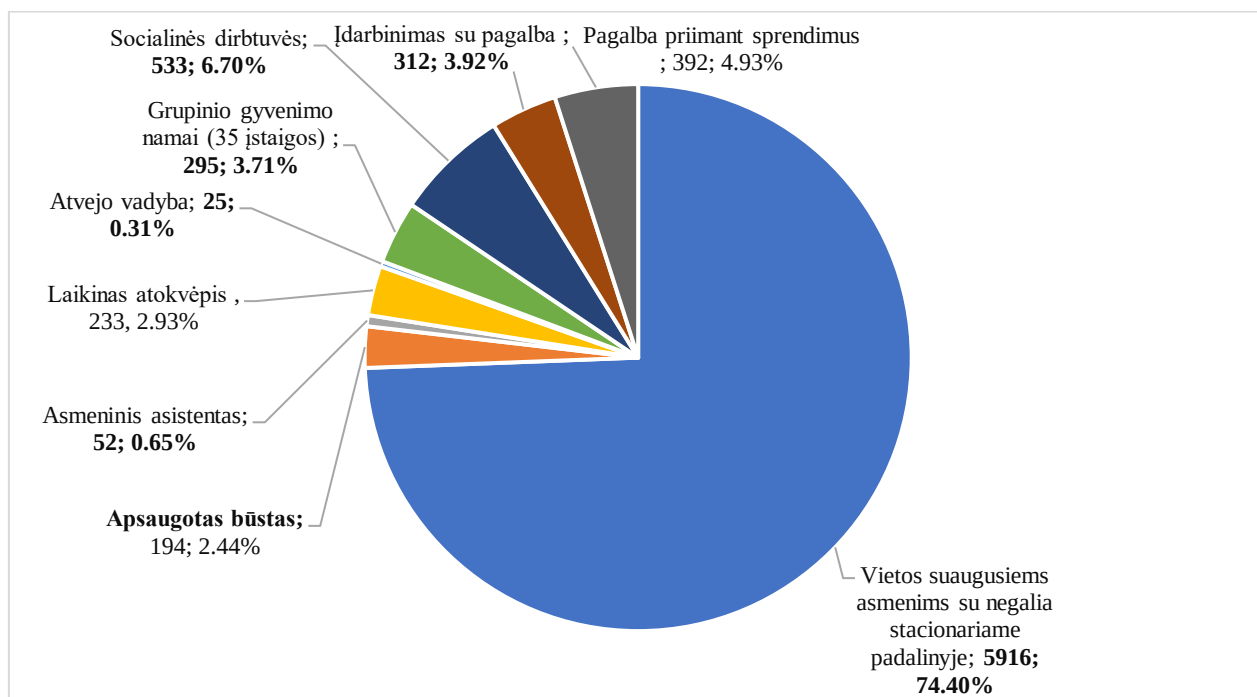
Psichikos sveikatos sutrikimai yra labai paplitę ir turi ilgalaikį poveikį asmens sveikatai ir gyvenimui (Brooks ir kt. 2022; Carrandi ir kt. 2023). Psichinė gyventojų sveikata yra viena iš valstybės sveikatos apsaugos sistemos siekiamybių (Lewis ir kt. 2023). GGN aplinkoje jų gyventojams, turintiems protinę ar psichinę negalia, siekiama ugdyti savarankiškumo gebėjimus ir parengti juos savarankiškam gyvenimui. Socialinę pagalbą teikiantys darbuotojai rūpinasi kasdienių veiklų organizavimu, žmonių su negalia savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymu, švietimu, įtrauktimi į darbo rinką, darbo įgūdžių ugdymu, teikia asmeninę individualizuotą pagalbą (Grigaitė 2022). Medford ir Boyle (2023) teigimu, teikiant paslaugas žmonėms su negalia, siekiama padėti jiems gyventi jų įprastą, kasdienį gyvenimą, kaip tai daro visi kiti žmonės.

Institucinės globos pertvarkos metu žmonės iš uždaro tipo socialinės globos įstaigų perkeliama į GGN, keičia socialinių paslaugų žmonėms su negalia suvokimą bei požiūrį į jų teikimo galimybes. Gudžinskienė ir Driskienė (2016) pabrėžia individualaus požiūrio į kiekvieną asmenį ir raišką jų aplinkoje. Būtent GGN atsiskleidžia geresnės galimybės teikiamų paslaugų individualizavimui ir socialinei partnerystei (Čiužas ir Vaicekauskienė 2013), pasireiškiančiai integracijos metu. Socialinė partnerystė tampa prieinamesnė bendradarbiaujant viešosioms įstaigomis. Jų paslaugos tampa artimesnės ir prieinamesnės. Sektorių tarpusavio priklausomybė yra sisteminis požiūris į tvarumą ir reikalauja, kad skirtingų disciplinų ir profesijų darbuotojai dirbtų kartu iki precedento neturinčio lygio (Glover ir kt. 2022).

GGN iš esmės keičiasi gyvenimo sąlygos ir tai lemia pokyčius socialinių paslaugų žmonėms su negalia teikimo srityje. Svarbu nuspręsti, kokių paslaugų reikia tam, kad „žmonės galėtų įgyvendinti savo pasirinkimus ir sprendimus realybėje“ (Grigaitė 2022, p. 5). Teikiamų paslaugų

įvairovė atitinka žmonių su negalia gyvenimo sąlygas GGN. Todėl tampa aktualūs ir tokie aspektai, kaip bendravimo ryšių palaikymas. Brooks ir kt. (2022) nuomone, žmonėms su psichikos sveikatos problemomis sunkiau palaikyti santykius ir jų socialiniai tinklai yra siauresni. Tai apsunkina socialinės sistemos, galinčios suteikti pagalbą, kūrimą.

Projekto metu, 2021 metų duomenimis, buvo suteikta įvairių paslaugų, atitinkančių pertvarkos nuostatas (žr. 1 pav.).

Pav. 1. Socialinių paslaugų gavėjų skaičius 2021 m. (sudaryta autorės pagal Grigaitę 2022 p.5)

1 pav. vaizduojami 2021 m. duomenys, atskleidžiantys reformos reikalavimus atitinkančių paslaugų gavėjų dalį. Pateikti paslaugų pavadinimai, konkrečios paslaugos gavėjų skaičius ir paslaugų gavėjų skaičius nuo visų paslaugų gavėjų skaičiaus. Galima teigti, kad vis dar dominuoja socialinės globos paslaugos, sudarančios 74 proc. paslaugų gavėjų. GGN paslaugų gavėjų dalis sudaro tik 3 proc. visų paslaugų gavėjų. Teikiamų paslaugų spektras grindžiamas žmogaus teisių modeliu ir socialinių paslaugų teikimo standartais, gerbiant žmonių su negalia norus ir apsisprendimus, užtikrinant visapusiško jų dalyvavimo galimybes. Siekiama vengti biomedicininio požiūrio į asmenį, suvokiant socialinių paslaugų klientą kaip individą, į kurį orientuoti visi paslaugų teikimo procesai, stiprinantys jo savarankiškumą ir tenkinantys paslaugų gavimo poreikius įsitraukiant į bendruomenę. Suaugusiems asmenims su psichine negalia GGN teikiamos informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, maitinimo organizavimo, pagalbos apsirūpinant būtiniausiais drabužiais ir avalyne, reikiamomis higienos priemonėmis ir kitais būtinais daiktais, pagalbos asmens higienos srityje, pagalbos asmeniui planuojant biudžetą, pagalbos kasdienių įgūdžių srityje, pagalbos gaminant maistą, pagalbos naudojantis transporto paslaugomis,

pagalbos leidžiant laisvalaikį ir bendravimo įgūdžių srityje, pagalbos priimant sprendimus, intensyvių krizių pagalbos ir kitos paslaugos (Grupinio gyvenimo namų paslaugų suaugusiems asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia teikimo metodikos aprašas, 2022). Teikiant paslaugas žmonėms su negalia, vadovaujamosi Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu (2006) ir jo pakeitimais bei atnaujinamais. Teikiamas paslaugas papildo galimybės naudotis bendruomenėje teikiamomis paslaugomis. GGN teikiamų paslaugų įvairovė atskleidžiama Apgyvendinimo su parama formos GGN namų paslaugų suaugusiems asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia teikimo metodikos apraše (2022). Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinime (2020) nurodoma, kad daugelis pertvarkos metu išplėtotų naujų paslaugų nors laikomos socialinėmis paslaugomis, tačiau nėra įtrauktos į socialinių paslaugų katalogą, todėl pasigendama sisteminio požiūrio ir paslaugų teikimo reglamentavimo tikslumo, suteikiančio galimybes plėsti teikiamų paslaugų pasiūlą. Pastebima ir šių naujai atsiradusių paslaugų bei turimos teisinės bazės priešprieša.

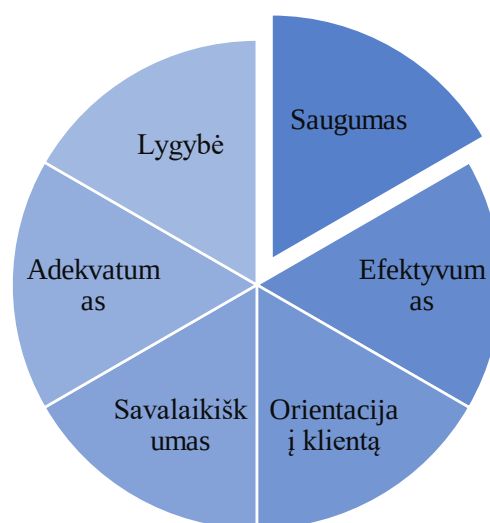
Paprasta pagalba ir individualizuotos paslaugos padeda sukurti bendravimo ryšius, kurie skatina viltį ir optimizmą dėl ateities, padeda kurti tapatybę, gyvenimo prasmę ir įgalina bei padeda integruotis į bendruomenę, pasijusti jos dalimi (Brooks ir kt. 2022). Nors žmonės su negalia yra ruošiami savarankiškam gyvenimui ir kalbama apie jų įsidarbinimo galimybes, tačiau akivaizdu, kad žemas žmonių, turinčių psichikos sveikatos problemų, užimtumo lygis ir didelės išlaidos asmenims, darbdaviams ir visai ekonomikai, kurias tai gali sukelti, kelia didelį susirūpinimą politikams ir valstybių vadovams. Vis dėlto, tokia strategija nepasiteisina, kadangi siekis įdarbinti asmenis su negalia pirmiausiai turi pasikartojantį ir labai neigiamą poveikį žmonių, sergančių psichikos ligomis, gerovei. Tai apima psichikos ligų sukėlimą arba paūmėjimą, tuo pačiu dar labiau sumažinant jų įsidarbinimo galimybes. Todėl spaudimo šioje srityje negali būti tiek dėl žmonių su negalia gebėjimų, tiek dėl jų ligos pobūdžio (Dwyer ir kt. 2019).

Apibendrinant galima teigti, kad socialinių paslaugų teikimas GGN yra žymiai lankstesnis ir įvairiapusiškesnis nei įprastose socialinės globos įstaigose skirtose asmenims, turintiems psichinę ar intelekto negalią. Teikiant paslaugas vadovaujamosi Lietuvos Respublikos įstatymais ir LR socialinių paslaugų įstatymu (2006) bei socialinių paslaugų katalogu, tačiau teikiamų paslaugų įvairovė peržengia reglamento ribas ir reikalauja naujo įvertinimo bei apibrėžimo, atitinkančio realią situaciją. Paslaugų plėtra suteikia papildomas galimybes skatinant GGN gyventojų, turinčių psichikos ar intelekto negalią, savarankiškumą ir ruošiant juos savarankiškam gyvenimui bei įgyvendinant negalią turinčių asmenų žmogaus teisių apsaugos reikalavimus.

2.2. Grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir(ar) intelekto negalią, veiklos, įgyvendinant institucinės globos pertvarkos politikos tikslus, analizė

Pagrindinis Pertvarkos tikslas – „kurti kompleksiskai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui, neįgaliajam ar jo šeimai (globėjams, rūpintojams) gauti individualias pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje, o kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui – augti saugioje ir jo raidai palankioje aplinkoje biologinėje, jos nesant – įtėvių, globėjų šeimoje“ (Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas, 2020. P. 2). Analizuojant Pertvarkos eigoje įgyvendinamų veiklų ir jų metu teikiamų paslaugų ir Pertvarkos politikos tikslų atitikimą, siekiama aiškiai įvardyti pasiektus rezultatus ir trūkumus.

Brooks ir kt. (2022) nuomone, socialinė integracija, bendrų sprendimų priėmimas ir individualizuota priežiūra yra pagrindiniai psichikos sveikatos ir socialinės rūpybos politikos elementai. Nors šie elementai gerina paslaugų vartotojų ir paslaugų lygio rezultatus, jų pritaikymas praktikoje dažnai nenuoseklus, o paslaugų vartotojų socialinė izoliacija išlieka. Pasak Belciug (2024), valstybės finansuojamos socialinės paramos programos yra saugumo tinklas tiems, kuriems jo reikia. Šiuolaikinėje visuomenėje ypač svarbu gerinti socialinės paramos politikos veiksmingumą perskirstant pajamas. Rojas-Garcia ir kt. (2019), pastebi, kad ir pasigendama tyrimų, analizuojančių paslaugų psichinę ar protinę negalią turintiems asmenims teikimo efektyvumą. Todėl įvairių žmonių su negalia teisių įgyvendinimo sprendimų analizė yra svarbus žingsnis ieškant, kaip galima tobulinti bendrą žmonių su negalia teisių apsaugos politiką ir paslaugų jiems teikimą. Apie paslaugų kokybę galima spręsti iš įvairių požymių. Žalimienės ir Junevičienės (2018) išskiriami asmenims su negalia teikiamų paslaugų parametrai, leidžiantys spręsti apie šių paslaugų kokybę (žr. 2 pav.).

Pav. 2 Asmenims su negalia teikiamų paslaugų parametrai (sudaryta autorės pagal Žalimienę ir Junevičienę 2018 p.35)

Asmenims su negalia teikiamų paslaugų kokybės suvokimui svarbūs trys aspektai: struktūra, procesas ir rezultato kokybė. Šie aspektai gali būti analizuojami pagal pagrindinius nustatytus parametrus, apimančius saugumą, orientaciją į klientą, savalaikiškumą, lygybę, adekvatumą, efektyvumą ir papildomus, tokius kaip lankstumas ir reagavimas į pokyčius, gebėjimas atliepti klientų poreikius, prieinamumas, atskaitomybė, elgsena, pasitikėjimas bei privatumas.

Socialinių paslaugų ekosistemos ir paslaugų kokybės tyrimo ataskaitoje (2024) išskiriami šie socialinių paslaugų teikimo kokybės aspektai, atitinkantys ir GGN aplinką:

- tinkamų sąlygų paslaugų gavėjams sudarymas,
- asmens teisių ir orumo, privatumo užtikrinimas,
- asmens įtraukimas į sprendimų priėmimą,
- asmens pasirinkimų užtikrinimas,
- visapusiškas paslaugų gavėjo dalyvavimas teikiant paslaugas,
- savarankiškumo ir socialinės integracijos plėtotė,
- artimos šeimai ir namams aplinkos kūrimas,
- palanki institucijos aplinka.

Paslaugų naudotojų įtraukimas į sprendimų, susijusių su jų priežiūra, priėmimą, gydymo pasirinkimų siūlymas ir sveikimo skatinimas yra pagrindiniai šiuolaikinės psichikos sveikatos ir socialinės rūpybos politikos iniciatyvų bei kokybės gerinimo gairių siekiai. Bendrų sprendimų priėmimas ir individualizuotą priežiūrą laikomi pagrindiniais psichikos sveikatos paslaugų kūrimo ir teikimo principais (Brooks ir kt. 2022). Grigaitė (2022) nurodo, kad konstatuotas kokybiškos pagalbos padedant gyventojams įsitraukti į visuomenę ir veiklas (suaugusiųjų švietimo, įtraukties į darbo rinką, darbo įgūdžių ugdymo, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymą, reikalingos asmeninės individualizuotos pagalbos) trūkumas. Darbuotojams trūko žinių apie žmogaus teises ir jomis pagrįstą požiūrį į socialinės globos paslaugų teikimą bei apie Jungtinių Tautų žmonių su negalia teisių konvenciją (2006) ir jos standartus bei praktines taikymo galimybes.

Suh ir Holmes (2021) išskyrė tokius rodiklius kaip rezultatyvumas ir paslaugų kokybė. Rezultatyvumas suprantamas kaip konkretaus užsibrėžto rezultato pasiekimas, tuo tarpu kokybės suvokimas išlieka pakankamai subjektyvus, jis priklauso nuo individualaus kliento požiūrio į teikiamą paslaugą ir jos kokybę. Paprastai efektyvumą atspindi santykis tarp kaštų, panaudotų intervencijai, ir naudos, gautos iš šios intervencijos. Nors kaštai dažnai siejami su išleista pinigais, tačiau jie gali apimti ir daugybę kitų išteklių (darbuotojų laiką, pastangas, patalpas). Tyrėjai pastebi, kad efektyvumas negali būti matuojamas vien finansiniu pagrindu. Autoriai pabrėžė, kad dažnai susitelkiama į trumpalaikius rezultatus, ignoruojant ilgalaikio poveikio reikšmę.

Apžvelgiant pasiektus Pertvarkos rezultatus, buvo atlikta bendra visų institucinės pertvarkos sričių (vaikų ir suaugusių globos) analizė. Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinime (2020) pateikta informacija apie GGN pasiektus rezultatus.

Žmogiškųjų resursų naudojimo efektyvumas. Konstatuota, kad žmogiškieji ištekliai GGN naudojami efektyviai didesniuose (turinčiuose 8-10 gyventojų) GGN. Laikomasi rekomenduojamo darbuotojų etatų skaičiaus arba netgi aptarnaujama daugiau klientų nei numatyta. Mažesniuose GGN (4-7 gyventojai) nustatytas mažesnis efektyvumas. 73 proc. didesnių GGN suaugusiems asmenims su proto ir (ar) psichikos negalia ir 20 proc. mažų GGN suaugusiems asmenims žmogiškieji resursai naudoti racionaliai. Dažnai darbuotojų skaičius viršijo numatytas rekomendacijas, priimant darbuotojus jų poreikis nebuvo derinamas su būsimų gyventojų skaičiumi, trūko efektyvaus informacijos koordinavimo, sprendimai priimami skubotai.

Finansinių išteklių naudojimo efektyvumas. Išskirtos aštuonios išlaidų rūšys (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Finansinių išteklių GGN naudojimo efektyvumas (sudaryta autorės pagal Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimą 2020).

Išlaidų rūšis	Optimalus išlaidų dydis vienam gyventojui per vieną mėnesį EUR	Neigiamas nuokrypis nuo optimalios sumos proc.
Išlaidos ryšių paslaugoms	2,7	40
Išlaidos maisto produktams	92,7	50
Išlaidos transportui	67,1	12
Išlaidos vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms	109,6	60
Išlaidos aprangai	17,4	25
Išlaidos asmens higienos reikmenims	7,1	40
Išlaidos ūkiniam inventoriui	12,1	34
Išlaidos kitoms prekėms ir paslaugoms	9,6	45
Būsto išlaikymo išlaidos	Komunalinės išlaidos – 34,6	57
	Kitos būsto išlaikymo išlaidos – 2,9	42
Viso išlaidos vienam asmeniui per mėnesį	355,9	Vidutinis nuokrypis – 40,5

Vertinimo metu apsiribota finansiniais rodikliais, charakterizuojančiais GGN veiklą. Galima pastebėti, kad visose srityse GGN išlaidos viršijo numatytą optimalų išlaidų vienam gyventojui per mėnesį dydį. Didžiausias nuokrypis yra susijęs su išlaidų vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms naudojimui. Atsižvelgiant į tai, kad GGN apgyvendinami „suaugę asmenys, turintys psichikos ir/ar proto negalią“ (Grupinio gyvenimo namų paslaugų suaugusiems asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia teikimo metodikos aprašas 2022), jų gydymo ir vaistų poreikis dėl turimų sveikatos sutrikimų

yra didesnis nei tikimasi. Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių komitetas, analizuodamas Lietuvos pateiktą ataskaitą apie pasiektus asmenų su negalia teisių apsaugos tobulinimo rezultatus, pastebėjo, kad „esamais sveikatos draudimo teisės aktais ne visiškai užtikrinamas atlyginimas arba kitos formos kompensacija asmenims su negalia už išlaidas, patiriamas dėl neįgalumo, gaunant gydymo paslaugą bendrojoje sveikatos priežiūros sistemoje“ (Šakūnienė 2022, p. 12). Todėl rekomenduojama imtis teisinių priemonių, suteikiančių asmenims, turintiems negalią, galimybes naudotis nemokamomis paslaugomis, susijusiomis su sveikatos apsauga ir reabilitacija. Tai sumažintų jų išlaidas gydymui ir vaistams. Hinc ir kt. (2023) pastebi, kad dažnai sunku apibrėžti, ar sveikatos priežiūros paslaugos yra paslauga, ar procedūra. Sveikatos problemų aktualumą išskyrė Poole ir Huxley (2023). Carrandi ir kt. (2023) nuomone, gali būti naudojami bendruomeniniai psichikos sveikatos priežiūros metodai, skatinantys ieškoti psichikos sveikatos paslaugų artimoje aplinkoje. Bendruomeninių metodų pranašumai yra tai, kad jie dažnai atsiranda kasdieniame gyvenime ir tuo pat metu gali reaguoti į platesnes problemas, įskaitant socialinius sveikatą lemiančius veiksnius. Tokie metodai dažnai yra orientuoti į asmenį ir į atsigavimą, skatina socialinį ryšį ir bendruomenės dalyvavimą, mažina izoliaciją ir stigmatizaciją, pritraukia aplinkinius žmones ir palengvina psichikos ligų naštą.

Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos prie lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos Jungtinių tautų neįgalųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo stebėsenos ataskaitoje (2023) pabrėžiamos asmenų su negalia teisių apsaugos problemos, nesuteikiant protinę negalią turintiems asmenims pasirinkimo teisės. Konstatuojamas nepakankamas paslaugų individualizavimas ir Pertvarkos neatitiktis atsižvelgiant į Konvencijos 19-ojo straipsnio nuostatas, skatinančias žmonių su negalia savarankiškumą ir įsitraukimą į bendruomenę.

Kaip nurodo Carrandi ir kt. (2023), psichinių ligų pasekmės apima tiesiogines išlaidas psichikos sveikatos priežiūrai ir kitoms paslaugoms, laiką, socialines bei emocines sąnaudas. Jų aktualumas pripažįstamas daugelyje valstybių (Dwyer ir kt. 2019). Jade ir kt. (2020) teigimu, ypač/ svarbi paslaugų kokybė, kurios užtikrinimo sistemos naudojamos žmonių su negalia globos įstaigose visame pasaulyje. Jos labiausiai orientuotos į organizacinių procesų efektyvumą, patikimumą ir tikslumo matavimą (Jade ir kt. 2020). Analizė padeda nuspręsti, kurios paslaugos gali būti remiamos, plėtojamos ir finansuojamos. Rojas-Garcia ir kt. (2019) nuomone, iniciatyvos, įgalinančios protinę negalią turinčius asmenis pagerinti savo sveikatą, lavinti gyvenimo įgūdžius ar valdyti lėtines ligas, gali skatinti savarankiškumą ir sumažinti priklausomybę nuo socialinių paslaugų.

Žalimienė ir Junevičienė (2018), analizuodamos įvairias globos formas, formalią ir neformalią globą bei jų teikėjų įvairovę, pastebi, kad nepakankamai atskleistas neformalios globos vaidmuo, kuris, gali papildyti esamus globos modelius. Užsienio mokslininkų Alegria ir kt. (2024) nuomone, paslaugų individualizavimas ir unikalių poreikių identifikavimas yra pagrindinis problemų sprendimo

raktas, pritaikant socialinę paramą ir struktūrines intervencijas, turinčias įtakos prieigai prie išteklių, paslaugų ir psichikos sveikatos paslaugų.

Pertvarkos rezultatai atskleidė aukštą ir vis didėjančią darbuotojų motyvaciją (Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas 2020), kuri vertinama kaip viena iš GGN veiklos efektyvumo prielaidų, kadangi personalo bendradarbiavimas ir vieningumas užtikrina efektyvumą (Kiely ir kt., 2024). Taip pat išaugo GGN gyventojų gyvenimo kokybė ir integracijos į bendruomenę galimybės, kurios mokslininkų minimos kaip svarbūs efektyvumo elementai, į kuriuos pernelyg mažai atsižvelgiama (Jade ir kt. 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad GGN efektyvumo vertinimui svarbūs ne tik finansiniai aspektai, tačiau ne mažiau reikšmingi ir kokybiniai asmenų, turinčių psichinę ar intelekto negalią, pokyčiai, jų savarankiškumo ir gyvenimo kokybės gerinimas. Todėl GGN žmonėms, turintiems psichinę ar intelekto negalią, efektyvumo vertinimas yra įvairiapusis procesas, apimantis ne tik kiekybinius, bet ir kokybinius vertinimo kriterijus. Todėl keliamas probleminis klausimas, kaip GGN veiklos pasiekimai atliepia Pertvarkos įgyvendinimo metu iškeltus tikslus ir kokiais būdais galim sustiprinti šių tikslų įgyvendinimą.

3. GRUPINIO GYVENIMO NAMŲ ASMENIMS, TURINTIEMS PSICHIKOS IR (AR) INTELEKTO NEGALIĄ, VEIKLOS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika

Tyrimo objektas: grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos veiksmingumas ir tobulinimo galimybės, siekiant įgyvendinti institucinės globos pertvarkos politikos tikslus.

Tyrimo tipas: kokybinis.

Tyrimo metodai: interviu, content(turinio) analizė.

Tyrimo dalyviai: atliekant kokybinį tyrimą, taikoma tikslinė patogioji tyrimo dalyvių atranka. Pasirinkti GGN asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, vadovai ir darbuotojai, kaip tiesiogiai su tyrimo tema susiję asmenys, galintys pasidalinti savo išvalgomis ir padėti išanalizuoti GGN asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos efektyvumą, institucinės globos pertvarkos proceso kontekste.

Tyrimo dalyviai atrinkti pagal kriterijus:

- GGN vadovai, turintys ne mažesnę nei 1 metų darbo GGN patirtį;
- GGN socialiniai darbuotojai, turintys ne mažesnę nei 1 metų darbo GGN patirtį.

Numatant tyrimo dalyvių skaičių siekiama vadovautis prisotinimo principu, kuriuo remiantis kokybinio tyrimo dalyvių imtis laikoma pakankama kai jų atsakymai pradeda kartotis ir nebesuteikia naujos, tyrimui naudingos informacijos (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Remiantis šiuo principu buvo apklausta 11 tyrimo dalyvių.

Tyrimo dalyvių patirtys naudingos atspindint skirtingas patirtis ir sukuriant bendrą institucinės globos pertvarkos proceso paveikslą. Tyrimo dalyvių duomenys pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Tyrimo dalyviai

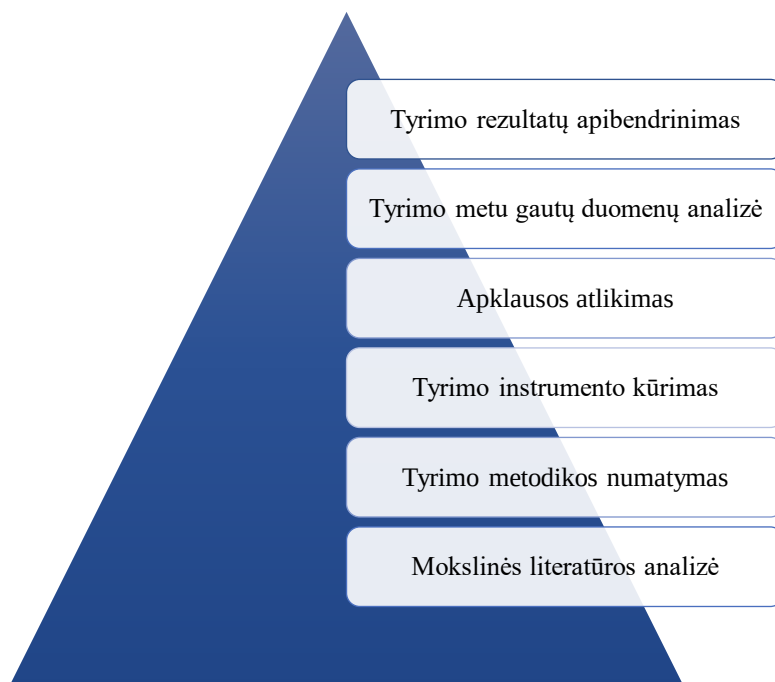
Eil.nr.	Tyrimo dalyvio kodas	Lytis	Amžius	Darbo patirties trukmė	Grupinio gyvenimo namų steigimo data	Turimų GGN skaičius
1	D1	Mot.	48	12	2019	2
2	D2	Mot.	61	23	2022	2
3	D3	Mot.	52	18	2023	1
4	D4	Mot.	41	5	2018	2
5	D5	Mot.	50	6	2009	1
6	D6	Vyr.	48	2	1998, 2015	2
7	D7	Mot.	39	15	2019	2
8	D8	Mot.	58	25	2018	3
9	D9	Mot.	49	2	2015	2
10	D10	Mot.	47	20	2024	1
11	D11	Mot.	66	17	2018-2023	7

Tyrimo instrumentas. Remiantis mokslinės literatūros apie institucinės globos pertvarką analize buvo sudarytas pusiau struktūruoto interviu klausimynas tyrimo dalyviams, apimantis klausimus, atspindinčius pagrindinius institucinės pertvarkos tikslus: sąlygų suaugusiems asmenims bei jų šeimoms (globėjams) sudarymą gauti individualias jų poreikius atitinkančias bendruomenines paslaugas ir visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo užtikrinimą (Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje 2016, p. 4).

Tyrimo instrumentą sudaro 17 klausimų:

- 5 demografiniai klausimai.
- 3 klausimai, apibūdinantys individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomeninių paslaugų teikimą.
- 5 klausimai, apibūdinantys žmogaus teisių įgyvendinimo praktinius aspektus GGN.
- 4 klausimai, apibūdinantys visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į Pertvarką ir viešumo užtikrinimą.

Tyrimo organizavimas. Organizuojant tyrimą laikomasi nuoseklumo principo. Tyrimo etapai vaizduojami 3 pav.

Pav. 3 Tyrimo organizavimo schema (sudaryta autorės)

Tyrimo metu atlikta mokslinės literatūros analizė suteikė pagrindą tyrimo metodikos ir tyrimo instrumento kūrimui.

Apklausa atlikta Lietuvos GGN 2024 m. lapkričio-gruodžio mėn.

Tyrimo etika. Atliekant interviu – tyrimo dalyvių teiraujamasi dėl jų laisvanoriško sutikimo dalyvauti tyrime bei paaiškinama galimybė bet kada to atsisakyti. Jiems apibūdinamas tyrimo tikslas

ir tyrimo metu gautų duomenų panaudojimo tikslai. Primenama apie tyrimo dalyvių galimybę atvirai išreikšti savo nuomonę ir taikomus konfidencialumo ir anonimiškumo etinius principus, užtikrinančius tyrimo dalyvių saugumą, neidentifikuojant jų kaip konkrečių asmenų.

Tyrimo metu tyrėjas laikosi galimos žalos tyrimo dalyviams vengimo principo ir nešališkumo, įtakos tyrimo dalyviams ir jų nuomonei nedarymo principo. Tyrėjas laikosi neutralios pozicijos, užduodamas klausimus neišreiškia savo pritarimo, palankumo ar priešiško tyrimo dalyvių nuomonės atžvilgiu, nedaro tyrimo dalyviams spaudimo versdamas atskleisti detales, apie kurias jie vengia kalbėti.

Tyrimo dalyvių sutikimu, interviu metu informacija įrašoma naudojant garso įrašymo priemones. Garso įrašas transkribuojamas, koduojant tyrimo dalyvius sutartiniais ženklais, išsaugant jų anonimiškumą, nenaudojant tikrųjų tyrimo dalyvių vardų ar kitų asmeninių duomenų, pagal kuriuos galima būtų juos identifikuoti.

Atliekant analizę, tyrimo metu gauti duomenys skaitomi keletą kartų, siekiant išskirti esminius elementus, frazes, iliustruojančias tyrimo temą ir padedančias ją atskleisti (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Analizės metu remiamasi žmogaus teisių apsaugos nuostatomis. Vadovaujamosi indukcinė logika, išskiriamos kategorijos ir subkategorijos, analizuojama ir lyginama tyrimo dalyvių nuomonė. Interviu duomenų analizė lyginama su mokslinės literatūros šaltiniais.

3.2. Tyrimo duomenų analizė ir aptarimas

Atliekant tyrimą buvo apklausti GGN vadovai ir darbuotojai, kurie pasidalino savo betarpiška patirtimi ir įžvalgomis apie Pertvarką bei paslaugų žmonėms, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, teikimo tobulinimo galimybes, siekiant užtikrinti jų žmogaus teisių apsaugą ir savarankiškumą bendruomenėje. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo tikslas buvo siejamas su Pertvarkos tikslų įgyvendinimu, analizuojant tyrimo dalyvių pateiktą informaciją, ypač susitelkiama į aspektus, atskleidžiančius individualių, poreikius atitinkančių paslaugų ir reikiamos pagalbos bendruomenėje teikimą asmenims su negalia.

Rezultatų pagrindu buvo išskirta aštuonios kategorijos, atspindinčios Pertvarkos tikslų siekių įgyvendinimą GGN. Kategorijų medis pateikiamas 2 priede.

Bendrajį Pertvarkos siekį atskleidė trys pertvarkos metu iškelti pagrindiniai tikslai, aptarti ansktesniuose šio darbo skyriuose, iš kurių du susiję su asmenų, turinčių negalią, integracija į bendruomenę. Todėl, analizuojant tyrimo duomenis, buvo susitelkta į jų sąsajas su žmonių su negalia situacijos pokyčiais, atsižvelgiant į institucinės pertvarkos tikslus. Tyrimo metu buvo atskleistas sąlygų suaugusiems asmenims su negalia gauti jų individualius poreikius atitinkančias bendruomenines paslaugas GGN.

3.2.1. Sąlygų sudarymas suaugusiems asmenims su negalia gauti individualias jų poreikius atitinkančias bendruomenines paslaugas

Individualizuotų paslaugų teikimą suaugusiems asmenims su negalia tyrimo metu atskleidė trys išskirtos kategorijos: paslaugų teikimas, paslaugų poveikis žmonėms su negalia, paslaugų teikimo problemos.

Individualius žmonių su negalia poreikius atitinkančių bendruomeninių paslaugų teikimo GGN praktiniai aspektai atskleidžiami 3 lentelėje. Išskirtos devynios teikiamų paslaugų rūšys, susijusios su paslaugų teikimo individualizavimu.

3 lentelė. Individualius žmonių su negalia poreikius atitinkančių bendruomeninių paslaugų teikimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Paslaugų teikimas	Poreikių individualizavimas	„tenkinami visi gyventojų poreikiai iš karto, lyginant su globos įstaigom kur asmenų skaičius yra labai didelis ir dėmesys kiekvienam atskirai sunkiai įmanomas“ (D1) „svarbu, kad paslaugos būtų pritaikytos kiekvienam individui, atsižvelgiant į jo unikalius poreikius ir gebėjimus“ (D2) „tai tikrai atkreipėme dėmesį labai į žmonių gyvenimo kokybę ir į jo poreikius, į kiekvieno. Būtent individualiai tikrai parenkame kiekvienam individualiai ir veiklas, ir atsižvelgdami į jo sugebėjimus, ir savarankiškumo lygį“ (D4)
	Savarankiškumo ir atsakomybės ugdymas	„Gyvenimas grupiniuose globos namuose paskatino klientus priimti atsakomybę už savo veiksmus ir pasirinkimus, pavyzdžiui, priimti sprendimus dėl savo dienos rutinos, laiko planavimo ir aktyvumo pasirinkimo“ (D2) „jie gamina maistą patys padedami socialinių darbuotojų ir kad jie važiuoja apsipirkti patys“ (D3) „Ir pradžioje keista žmonėms, kurie ateina, nes jie atsikelia aštuntą ir laukia, kada jau pusryčiai jam bus su lėkštute paduota visiems. Ir visi eis ne pas mus, jau jie patys turi tuo pasirūpinti“ (D4) „jie savarankiškai gali nuspręsti, ką jie valgys, nusipirkti tai jie patys ir pasigaminti“ (D11)
	Bendruomeninių ir kitų paslaugų pasiekiamumas	„Ir šiaip tikrai mūsų namo arčiau yra ir centras miesto, ir poliklinika, ir tiesiog bendrijos. Tai, kad žmonės gali jie tiesiog ir nueiti. Ar nuvežti, ar kažką tokio“ (D8) „Visas bendruomenės paslaugų suteikimas atsižvelgiant į žmonių poreikius ir gebėjimus ir galėjimą dalyvauti tose bendruomeninėse paslaugose“ (D7) „Gauna, pavyzdžiui, tą pagalbą priimant sprendimus paslaugą. Gauna dienos socialinę globą įstaigoje.“

		<i>Gauna medicininės paslaugas, transporto paslaugas. Manau, kad lygiai taip pat tų paslaugų gauna ir tų paslaugų kokybė yra panaši“ (D5)</i>
	Ilgūdžių atkūrimas ir ugdymas	<i>„Kardinaliai vyksta pokyčiai kas dieną dėl asmens higienos, aprangos, savarankiškumo, atkuriami prarasti ilgūdžiai“ (D1) „nu, įstaigoje gal yra sudėtinga, tuos žmonės taip įveiklinti ir duoti darbo, kad jie patys kažką kurtų, nes jeigu tik tais apie juos šokinėjimas viską ne, tai tada tie žmonės ir degraduoja. Jeigu tu duodi, motyvuoji jos, duodi darbo, tada žmonės gyventojai tobulėja“ (D6)</i>
	Bendravimo galimybių sudarymas	<i>„Grupiniuose globos namuose klientai gali patirti didesnę socialinę ryšį, nes jie gyvena kartu su kitais žmonėmis, kuriems galbūt taikomi panašūs poreikiai ir sunkumai. Tai gali padėti užmegzti draugystes, mažinti izoliaciją ir stiprinti bendruomeniškumą“ (D2) „Jie vienas su kitu bendrai bendrauja. Dirbame, stengiamės per santykį, kad kad visi vienas kitą palaikytų“ (D4) „Per tiek metų gyvendami kartu jie tiesiog apsitrynė, susiderino vienas su kitu. Ir šiaip, nu, jaučiasi, tas būtų kažkokia komanda, kurie, kaip ir, pavyzdžiui, kolektyve, kolektyvas, kuris jungia, apjungia visus tuos gyventojus“ (D5) „Privalumai, tai kaip, aš vis tiek labiau už ta, kad yra artimesnis kontaktas, tiek tarp gyventojų, tiek su darbuotojais, kurie jiems teikia pagalbą“ (D7)</i>
	Mokymosi galimybių sudarymas	<i>„mūsų du jaunuoliai dar baiginėjo mokyklą ir dabar dar vienas jaunuolis dar mokosi specialioje mokykloje, socialinių ilgūdžių klasėje, o kiti jau buvo pabaigę“ (D3) „keturi jaunuoliai pradėjo lankyti profesinę mokyklą. Čia yra Šilo gatvėje, kuri yra su specialiais poreikiais, tai ten pasirinko virejo specialybę, medžio dirbimo, o kiti du jaunuoliai lanko reabilitacijos centro dienos centrą“ (D3)</i>
	Darbinės veiklos galimybių sudarymas	<i>„va šiais metais, trys jaunuoliai iš grupinio gyvenimo namų lanko pirmąjį blyną ir jie ten dalyvauja projekte, kur tiesiog apmokomi dirbti ir pasibaigus šitam projektui jie bus įdarbinti“ (D3) „jie yra labai laimingi ir jie labai džiaugiasi, kad gali kiekvieną dieną išeiti iš namų, kad eina į tas dirbtuves kaip į darbą. Ir kiti, ir vadinasi, einu į darbą savo, einu į darbą“ (D5) „Užimtumo veiklose, na tai va tie, kaip aš minėjau, iš tų namų, kur yra nesunkios negalios, tai jie pagal savo galimybes, jie atvyksta pas mus į dienos centrą čia ir vyksta kiekvieną dieną užimtumas“ (D6)</i>
	Talentų puoselėjimas	<i>„paskui džioviname tas arbatžoles, paskui darom. Žodžiu, yra mergina, kuri baigė profesinę mokyklą siuvėja. Tai kiekvienas stengiamės pas žmogų atrasti tą, ką jis gali daryti. Ir keli vaikinai, kurie kompiuteriu</i>

		<i>labai nusimano, tai žodžiu džioviname, žoleles pakuoja. Tas vaikinai, kuris kompiuteriu nusimano, daro etiketes užklijuoja“ (D4)</i> <i>„stengiamės, kad kiekvienas išvelgtų tą gebėjimą ir pagal jį taikome. Aišku, yra kur labai piešia, tai tikrai perkame ir tą drobę ir tuos akrilinius dažus ir tapome paveikslus“ (D4)</i>
	Laisvalaikio organizavimas	<i>„Ir, pavyzdžiui, savaitgaliais kažkur eina visą tų gyventojų grupę. Eina, pavyzdžiui, ten kur nors į teatrą, į kiną, kažkur pasivaikščioti taip į parką“ (D5)</i> <i>„Dalyvauja bendruomenės gyvenime, tai yra vyksta, kaip mes minėjau, į renginius, į miesto renginius, į mūsų renginius, vyksta į ekskursijas, jie yra, matome, ir kitų žmonių“ (D6)</i> <i>„...mes dar kartą susiorganizuojame tą išvažiavimą į renginius, į miestą ir panašiai“ (D10)</i> <i>„Jie nori eiti dalyvauti, eiti į koncertus, eiti į McDonald'ą, į filmus, į muziejus, į parodas, važiuoti prie jūros, į stovykovas, į Zoologiją sodą važiavo ir į bažnyčių sekmadieniais“ (D9)</i>

Apžvelgiant kiekvieno asmens su negalia individualius poreikius atitinkančių paslaugų teikimą GGN, galima pastebėti, kad visų pirma tyrimo dalyviai, apibūdindami paslaugų teikimą, pabrėžė paslaugų individualizavimą, atsižvelgiant į kiekvieno asmens su negalia, gyvenančio GGN, poreikius ir gebėjimus. Vienas iš svarbių aspektų, laikomų GGN aplinkos privalumu – tai dėl mažesnio gyventojų skaičiaus skirti jiems daugiau dėmesio ir įsigilinti į jų poreikius, juos pastebėti. Kaip nurodo vienas iš tyrimo dalyvių, *„tenkinami visi gyventojų poreikiai iš karto, lyginant su globos įstaigom kur asmenų skaičius yra labai didelis ir dėmesys kiekvienam atskirai sunkiai įmanomas“ (D1)*. Tokiu atveju tampa lengviau įvertinti kiekvieno asmens poreikius, juos pažinti. Kalbant apie poreikių tenkinimo individualizavimą, pabrėžiama ir individualizavimo reikšmė asmens gyvenimo kokybės užtikrinimui: *„Būtent individualiai tikrai parenkame kiekvienam individualiai ir veiklas, ir atsižvelgdami į jo sugebėjimus, ir savarankiškumo lygį“ (D4)*. Kaip pastebi tyrimo dalyviai, individualūs poreikiai priklauso tiek nuo asmeninių savybių, sugebėjimų, tiek ir nuo negalios pobūdžio, susijusio su asmens savarankiškumo lygiu, kuris taip pat yra reikšmingas paslaugų teikimo individualizavimui. Būtina pabrėžti, kad Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, dalyvauja įgyvendinant Europos Sąjungos (ES) strategijos dėl negalios 2021-2030 m. siekius pagerinti žmonių su negalia gyvenimo kokybės indeksą nuo 48 proc. iki 60 proc. Todėl galima teigti, kad kiekvienas su gyvenimo kokybe susijęs aspektas prisideda prie šio indekso didinimo.

Teikiant individualizuotas paslaugas GGN, didelis dėmesys skiriamas žmonių su negalia savarankiškumo, susijusio su atsakomybe už save, stiprinimui. Vidinis savo laisvės ir galimybių suvokimas ugdomas savarankiškai priimant žmonėms su negalia svarbius kasdienes sprendimus: *„Gyvenimas grupiniuose globos namuose paskatino klientus priimti atsakomybę už savo veiksmus*

ir pasirinkimus, pavyzdžiui, priimti sprendimus dėl savo dienos rutinos, laiko planavimo ir aktyvumo pasirinkimo“ (D2). Taip pat savarankiškumas pasireiškia rūpinantis savo kasdienių poreikių tenkinimu, prisidedant prie namų ruošos, aplinkos tvarkymo: „jie gamina maistą patys padedami socialinių darbuotojų ir kad jie važiuoja apsipirkti patys“ (D3).

Tyrimo dalyvių nuomone, savarankiškumo ir atsakomybės ugdymui neabejotinai turi įtakos bendruomeninių paslaugų teikimas (žr. 3 lentelę). Tokios galimybės sukuriamos esant geresniam paslaugų prieinamumui. Kadangi GGN steigiami tiesiog gyvenamųjų rajono aplinkoje, netoli svarbiausių paslaugų teikimo vietų, lengviau sprendžiami organizaciniai ir transporto klausimai. Paslaugų pasiekiamumas skatina žmones su negalia pačius išeiti iš GGN ribų, atlikti paprastus kasdienes veiksmus, būdingus kiekvienam savarankiškam asmeniui: *„Ir šiaip tikrai mūsų namo toks arčiau yra ir centras miesto, ir poliklinika, ir tiesiog bendrijos. Tai, kad žmonės gali jie tiesiog ir nueiti. Ar nuvežti, ar kažką tokio“ (D8). Sprendžiant iš tyrimo dalyvių teiginių, negalią turinčių asmenų savarankiškumas skatinamas ir leidžiant jiems savarankiškai lankytis minėtose vietose, iš anksto aptarus būsimus veiksmus, suteikus jiems informacijos. Galima daryti prielaidą, kad nepaisant to, kad GGN čia gyvenančius žmones su negalia aptarnaujančių darbuotojų skaičius yra didesnis, tačiau palaipsniui, augant GGN gyventojų savarankiškumui, patiems atliekant daug darbų, reikalaujant vis mažiau palydėjimo paslaugų tikėtina, kad prižiūrinčių ir paslaugas teikiančių darbuotojų skaičius gali mažėti.*

Tyrimo metu išryškėjo, kad GGN, kitaip nei uždaro tipo globos įstaigose, kur apgyvendinamas didelis skaičius žmonių su negalia, sukuriamos prielaidos šių žmonių tobulėjimui, jų prarastų gebėjimų atkūrimui ir naujų gebėjimų įgijimui: *„nu, įstaigoje gal yra sudėtinga, tuos žmones taip įveikinti ir duoti darbo, kad jie patys kažką kurtų, nes jeigu tik tais apie juos šokinėjimas viską ne, tai tada tie žmonės ir degraduoja. Jeigu tu duodi, motyvuoji jos, duodi darbo, tada žmonės gyventojai tobulėja“ (D6). Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad ilgainiui savarankiškesnis gyvenimas padeda stiprinti prarastus gebėjimus: „Kardinaliai vyksta pokyčiai kas dieną dėl asmens higienos, aprangos, savarankiškumo, atkuriami prarasti įgūdžiai“ (D1). Vadinasi, pasikeitusios gyvenimo sąlygos ir gyvenimo būdo pokyčiai stimuliuoja protinę ir fizinę žmonių su negalia veiklą ir sukuria prielaidas jų tobulėjimui.*

Vienas iš svarbių aspektų, išryškėjusių analizuojant individualizuotų paslaugų teikimą GGN, buvo klientų socialinių ryšių palaikymo galimybių puoselėjimas, sudarant sąlygas bendravimui. Šios bendravimo galimybės išryškėjo trijuose lygmenyse. Visų pirma – tai tarp pačių GGN gyvenančių negalią turinčių žmonių: *„Grupiniuose globos namuose klientai gali patirti didesnę socialinę ryšį, nes jie gyvena kartu su kitais žmonėmis, kuriems galbūt taikomi panašūs poreikiai ir sunkumai. Tai gali padėti užmegzti draugystes, mažinti izoliaciją ir stiprinti bendruomeniškumą“ (D2). Galimybė palaikyti pastovius, ilgalaikius socialinius ryšius ypač svarbi asmens socializacijai, gerai savijautai,*

saugumo ir priklausymo jausmui, atitinkančiam svarbiausius bazinius žmogaus poreikius. Antrasis bendravimo lygmuo - tai santykių su jiems teikiančiais pagalbą darbuotojais palaikymas (žr. 3 lentelę). Esant palankesniai klientų ir darbuotojų santykiui atsiranda galimybės skirti daugiau laiko ir dėmesio darbui su negalią turinčiais žmonėmis, su jais bendrauti ir tuo pačiu pažinti juos ir jų poreikius. Toks bendravimas tampa mažiau formalus. Trečiasis socialinių ryšių palaikymo lygmuo, išryškėjęs duomenų analizės metu – tai išoriniai ryšiai, išeinantys už GGN ribų, persikeliantys į tolimesnę, tačiau lengvai pasiekiamą bendruomenę: *„Tai jie dar turi galimybę bendrauti ne tik tarpusavyje grupinio gyvenimo namuose, bet dar ir su platesne bendruomene gali pabendrauti ir su kitais žmonėmis, su darbo rinka“* (D5). Galimybė pasiekti bendruomenę leidžia plėsti bendravimo ratą, užmegzti naujus, įvairesnius socialinius ryšius, integruotis į aplinką ir visuomenę.

Tyrimo metu išaiškėjo pasiekiamumo ir buvimo bendruomenėje privalumai, gaunant individualizuotas paslaugas. Kiekvienas negalią turintis asmuo, atitinkamai pagal savo poreikius gali naudotis įvairiomis galimybėmis. Viena jų – tai mokslo galimybės. Kaip mini tyrimo dalyviai, naujai atsivėrusios galimybės skatina jomis pasinaudoti: *„keturi jaunuoliai pradėjo lankyti profesinę mokyklą. Čia yra Šilo gatvėje, kuri yra su specialiais poreikiais, tai ten pasirinko virėjo specialybę, medžio dirbimo, o kiti du jaunuoliai lanko reabilitacijos centro dienos centrą“* (D3). Persikėlimas iš globos namų į GGN paskatina žmones, turinčius negalią, praplėsti savo asmenines ribas, siekti mokslo, kuris taip pat yra viena iš lavinančių ir tobulėjančių bei savarankiškumą skatinančių priemonių.

Reikšminga GGN gyvenančių žmonių su negalia savarankiškumui paslauga – tai darbinis užimtumas, jo organizavimas. Kadangi Pertvarkos metu buvo pradėti steigti dienos užimtumo centrai bei socialinės dirbtuvės (Institucinės globos pertvarka Lietuvoje 2020), tad GGN gyventojai įgijo galimybę pasinaudoti šiomis jiems prieinamomis paslaugomis (žr. 3 lentelę). Asmenims su negalia ši galimybė yra išskirtinė tuo pačiu atverianti kelius į platesnę visuomenę, įvairesnio bendravimo galimybes naujas patirtis, darbinių įgūdžių ugdymą, netgi pajamų gavimą: *„atsirado socialiniai darbdaviai ir yra labai gerai, nes jie ir turi užimtumą ir ten gauna į mėnesį nedaug tų pinigėlių, bet vistiek kažkiek gauna ir yra labai didelė motyvacija“* (D4). Tokia pradžia sukuria įprasto gyvenimo pojūtį, leidžia jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais, besimokančiais, dirbančiais ir patiems sprendžiančiais svarbiausius savo gyvenimo klausimus, pasirūpinančiais savimi, o kartais – ir kitais.

Individualumas, unikalumas atskleidžiamas išryškinant, pabrėžiant kiekvieno GGN gyventojų gebėjimus, stipriausias savybes, skatinant jų pasitikėjimą savimi, padedant suvokti savo išskirtinumą: *„stengiamės pas žmogų atrasti tą, ką jis gali daryti. Ir keli vaikinai, kurie kompiuteriu labai nusimano, tai žodžiu džioviname, žoleles pakuoja. Tas vaikinas, kuris kompiuteriu nusimano, daro etiketes užklijuoja“* (D4). Toks socialinių darbuotojų požiūris, išvalgumas, klientų pažinimas ir jų stiprybių bei talentų atskleidimas sukuria prielaidas tobulėjimui ir gebėjimų vystymui, savo kaip žmogaus socialinės vertės kūrimui.

Paskutinioji tyrimo duomenų analizės pagrindu išskirta paslaugų grupė - tai laisvalaikio organizavimo paslaugos. Kaip pastebi tyrimo dalyviai – žmonės, turintys negalią, gyvendami GGN, išties turi daug įvairių galimybių dalyvauti įvairiose veiklose: „Dalyvauja bendruomenės gyvenime, tai yra vyksta, kaip mes minėjau, į renginius, į miesto renginius, į mūsų renginius, vyksta į ekskursijas, jie yra, matome, ir kitų žmonių“ (D6). Buvimas viešose vietose ne tik plečia pačių GGN gyventojų akiratį, praturtina jų patirtis, bet ir suteikia kitiems bendruomenės ir visuomenės nariams galimybes juos pamatyti iš arčiau, geriau pažinti, drauge dalyvauti bendrose veiklose bei atsikratyti baimių ir stereotipų.

Tyrimo duomenų analizės metų išryškėjo tyrimo dalyvių praktinis analitinis požiūris, padedantis atskleisti individualius žmonių su negalia poreikius atitinkančių paslaugų teikimo GGN poveikį žmonėms su negalia. Šios įžvalgos atskleidžiamos 4 lentelėje. Išskirtos septynios sritys, kuriose atsiskleidė GGN teikiamų paslaugų poveikis.

4 lentelė. Individualius žmonių su negalia poreikius atitinkančių bendruomeninių paslaugų teikimo poveikis žmonėms su negalia.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Paslaugų GGN teikimo poveikis žmonėms su negalia	Įgalinimas	„Bendruomeninės paslaugos iš esmės orientuotos į žmonių su negalia integraciją į visuomenę, savarankiškumą, lankstumą ir individualius poreikius“ (D2) „Ir tai vat manau, kad pirmiausia, grupinio gyvenimo namai įgalinimas eina“ (D3)
	Integracija	„Tai yra irgi tam tikra integracija, kad ar žmonės pamato ir susipažįsta, kad yra tokių žmonių, yra aplinkoj, ne visi yra sveiki, kiti žmonės turi neįgalumą. Tai irgi tam tikra integracija vyksta“ (D6)
	Pasitikėjimas savimi, aukštesnė savivertė	„nes iš tiesų tikrai ir jie ir ramesni, ir tokie atsipalaidavę <...> bet taip kaip mes matome, kaip jie gyvena ir kaip jie džiaugiasi ir kokie laimingi ir kiek jie naujų įgūdžių įgijo ir ta socializacija“ (D3) „Tai tiesiog jų pakyla savivertė, kadangi jie jau daug dalykų gali patys padaryti. <...> Ir jaučiasi jie tokie ir svarbūs, ir tikrai galintys ne tik tai bedrauti tokioj mikro aplinkoje, namų, tuose gyvenime, bet ir aplinkui, kas vyksta ir mieste, ir bendruomenė, ir tiesiog visiems su minimalia pagalba ir be pagalbos“ (D8)
	Dalyvavimas darbo rinkoje	„Tai tikrai tas užimtumas pilnai šimtą procentų užtikrinamas ir jie labai didžiuojasi tuo ir kas dirba, tai jau tikrai jiems tas savivertės pakilimas, kad jie važiuoja į darbą, kad jie bent užsidirba“ (D3) „Tai per visą projektą iš tų vienu dirbtuvų, iš pradžių turėjom vienas dirbtuves, tai iš tų dirbtuvių įdarbinom penkis žmonės ir jie sėkmingai dirba, negrįžo atgal į dirbtuves, jie sėkmingai dirba ir darbuotojai bendrauja su darbuotojais ir jie yra, nu, palaikomas ryšys ir jie yra labai patenkinti“ (D5)

	Sustiprėjęs savarankiškumas	„Tai šiaip gal didžiausias tas poveikis pačiam žmogui tai yra tai, kad jis geba daug dalykų daryti pats ir nueiti“ (D8) „savarankiškumo gebėjimai tikrai labai sustiprėjo <...> Ir salotas pasidaro, ir sriubas, ir karštus, patys kambarius tvarkosi, ir šiltnami prižiūri, ir aplinką tvarkosi. Ir dar sakiau, ir gatvėj nukasa sniegą. Tai va, tas savarankiškumas jau tikrai labai stiprus“ (D3)
	Sumažėjęs vaistų vartojimas	„kas liečia vaistų, tai tikrai po truputį jau, aišku, pirmi ten mėnesiai, kol adaptacinis laikotarpis, tai ten sunkiau, bet paskui tai tikrai kažkaip nėra tų vaistų, jiems ten per daug jau reikėdavo papildomai, aišku, tuos pagrindinius, kur jau jie ten geria gydytų paskirtus, tai ten ir gerdavo toliau. Bet va, kas liečia, nes tai būdavo kitą kartą ir tie fiziniai skausmai išskeldavo ir nuo tos emocinės būsenos, tai va, man tas skauda tar, skauda na, tai va, ką pastebėjom, kad kažkaip mažiau pradėjo skystis, kad, nu, tokiais fiziniais skausmais“ (D8)
	Apgyvendinimas apsaugotame būste	„iš grupinių gyvenimo namų, tai pusei mūsų gyventojų atkūrė savo tą savarankiškumo lygį ir patobulėjo, jie įgavo žinių, jie dabar išėjo gyventi į apsaugotą būstą. Tai va tiesiog irgi tas siekis, kad aš norėsiu, kad gerinti savo gyvenimą, išeiti savarankiškai gyventi“ (D8)

Aptartos 3 lentelėje pateiktos paslaugos, kurios dažniausiai atsiskleidžia GGN aplinkoje, tėra priemonė tam, kad žmonės su negalia šių namų aplinkoje galėtų gyventi pilnavertį kokybišką gyvenimą ir siekti tobulėjimo bei savarankiškumo, atitinkančio Institucinės Pertvarkos ir Neįgaliųjų Teisių Konvencijos Bendrosios pastabos dėl 19 straipsnio (2017) nuostatas dėl gyvenimo savarankiškai ir įtraukties į bendruomenę. Tyrimo dalyviai, apibūdindami paslaugų teikimą, remdamiesi savo praktine patirtimi, apibūdino realų teikiamų paslaugų poveikį, kuris pastebimas kurį laiką klientams gyvenant GGN.

Tyrimo dalyvių nuomone, GGN gyvenantys asmenys su negalia turi geresnes įgalinimo ir integracijos galimybes. Tyrimo dalyviai sutinka su tuo, kad „Bendruomeninės paslaugos iš esmės orientuotos į žmonių su negalia integraciją į visuomenę, savarankiškumą, lankstumą ir individualius poreikius“ (D2). Ši orientacija pasiteisina ir gali būti iliustruojama įvairiais pasiektais rezultatais. Vienas iš svarbių tyrimo dalyvių pabrėžiamų aspektų – tai psichologinė, emocinė savijauta, jos pagerėjimas ir su šiuo pagerėjimu susijęs savivertės bei pasitikėjimo savimi augimas: „Tai tiesiog jų pakyla savivertė, kadangi jie jau daug dalykų gali patys padaryti“ (D8). Daugelio tyrimo dalyvių nuomone, siektinas rezultatas gali būti atgautas žmogaus su negalia savarankiškumas, sugrįžimas į darbo rinką, dalyvavimas, užimtumo veiklose: „žiūrėsime ateityje, žiūrėsime, kaip tiems žmonėms sekasi, kokius jie ten tuos gali darbelius išmokyti, ką jie sugeba ir ką jie galėtų dirbti. Tai ateityje vis tiek

planuojam, kad iš tų dirbtuvių šie žmonės į atvirą darbo rinką“ (D5). Galima daryti pagrįstą prielaidą, kad geresnės gyvenimo sąlygos, sukuriančios prielaidas savarankiškumo didinimui ir asmeniniam tobulėjimui, leidžia stiprinti ir asmeninį iniciatyvumą, darbinius įgūdžius, reikalingus darbinei veiklai ir dalyvavimui darbo rinkoje, ne tik pasirūpinant savimi, bet ir kuriant pridėtinę vertę visuomenei.

Daugeliu atvejų tyrimo dalyviai pabrėžia teikiamų paslaugų naudą GGN gyventojų savarankiškumo gebėjimų ugdymui, praktinių gebėjimų stiprinimui: *„savarankiškumo gebėjimai tikrai labai sustiprėjo <...>Ir salotas pasidaro, ir sriubas, ir karštus, patys kambarius tvarkosi, ir šiltnami prižiūri, ir aplinką tvarkosi. Ir dar sakiau, ir gatvėj nukasa sniegą. Tai va, tas savarankiškumas jau tikrai labai stiprus“* (D3). Kasdienėje buityje reikalingi įgūdžiai svarbūs rūpinantis savimi ir kitais. Žmogaus gebėjimas atlikti paprastus veiksmus ir darbus, nuo kurių priklauso jo asmeninė gerovė ir nepriklausomybė nuo kitų žmonių, suteikia pasitikėjimo savimi, ugdo savivertę, skatina stengtis dar labiau, motyvuoja tobulėti.

Tyrimo metu konstatuotas ne tik žmonių su negalia gebėjimų pagerėjimas, bet ir psichinės bei fizinės sveikatos pagerėjimas, lemiantis vartojamų vaistų kiekio sumažėjimą (žr. 4 lentelę). Tokia patirtis skatina kelti papildomus klausimus dėl žmonių su negalia būklės vertinimo ir tolimesnių tyrimų, susijusių su objektyviu ir gydytojų išvados pagrįstu jų sveikatos vertinimu, suteikiančiu daugiau patikimos informacijos apie gyvenimo sąlygų pokyčių sąsajas su medikamentų vartojimo pokyčiais.

Paskutinis pasiektas rezultatas atskleidė institucinės pertvarkos siekiamybės realizavimą įgalinant žmones su negalia savarankiškam gyvenimui apsaugotame būste: *„iš grupinių gyvenimo namų, tai pusei mūsų gyventojų atkūrė savo tą savarankiškumo lygį ir patobulėjo, jie įgavo žinių, jie dabar išėjo gyventi į apsaugotą būstą. Tai va tiesiog irgi tas siekis, kad aš norėsiu, kad gerinti savo gyvenimą, išeiti savarankiškai gyventi“* (D8). Savarankiškumo siekis tampa motyvu žmonėms su negalia, skatinančiu patiems stengtis tobulėti ir mokytis, įgyti vis įvairesnių reikalingų įgūdžių, svarbių rūpinantis savo gyvenamąją aplinką, finansais, mityba, higiena ir kitais su kasdieniu gyvenimu susijusiais aspektais. Negalią turinčių asmenų savarankiškumas - ne tik Pertvarkos siekis, bet ir motyvas, moralinis atlygis jiems ir GGN darbuotojams už įdėtas ilgalaikes pastangas ir kantrybę.

Pertvarkos nuostatos pagrįstos žmogaus teisių apsaugos idėjomis, ypač - Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija (2006) ir bendrąja pastaba dėl 19 straipsnio, pabrėžiančio gyvenimo savarankiškai ir įtraukties į bendruomenę reikšmę žmonių su negalia integracijai. Teigtina, kad teikiant individualizuotas paslaugas GGN, užtikrinama žmogaus teisių apsauga asmenims su negalia.

Tyrimas atskleidė, kad GGN dirbantys ar jiems vadovaujantys tyrimo dalyviai yra gerai informuoti apie žmonių su negalia teises bei Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos (2006) 19-ojo straipsnio nuostatas bei pastebi su jų įgyvendinimu susijusius teigiamus pokyčius. Jų teigimu:

„Žmonės tikrai pakilo iš to žemesnio sluoksnio ir pakilo aukščiau ir jie labai puikiai tvarkosi, padedami to socialinio darbuotojo. Tai tikrai turim labai gerų pavyzdžių ir gražių pavyzdžių. Ir manau, kad tą konvenciją tikrai galima pritaikyti ir jinai įgyvendinama“ (D5).

Tyrimo duomenų analizės metu išskirta dešimt sunkumų, kylančių tenkinant individualius žmonių su negalia poreikius GGN (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Individualius žmonių su negalia poreikius atitinkančių bendruomeninių paslaugų teikimo sunkumai GGN.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Paslaugų teikimo sunkumai	Privatumo trūkumas	„egzistuoja ir tam tikri trūkumai, tokie kaip privatumo trūkumas“ (D2)
	Didesnės išlaikymo išlaidos	„Trūkumas yra vienintelis, kad valstybei tai brangiau kainuoja“ (D5)
	Finansiniai sunkumai	„neturim galimybės finansiškai nei į baseiną nuvežti to žmogaus, nei į masažą, nei į kažkokią kitą vietą, kas jam būtų reikalinga ir naudinga pagal jo sveikatą“ (D10)
	Priklausomybių turėjimas	„kai jis gyvena stacionarioje globoje, jis ten tarkim, jei mažai galimybių ten yra naudoti alkoholį ar ten tų parduotuvių, ar dar kažko. Jis neturi galimybių. Čia jam yra laisvė ar ne. Ir jisai gali. Eina į parduotuves, eina visur ir su tuo alkoholio. Jeigu žmogus turi linkęs į tą alkoholio vartojimą, tai vėlgi čia ateina į tuos namus ir pajunta. Laisvė ta, kad gali. Tai va čia ir yra problema“ (D4)
	Lytinių poreikių tenkinimo problemos	„O pas mus vat yra tikrai problema žmonėms ir reikia išsaugoti juos, kad jie čia tarpusavyje, nes vis tiek yra ir tų vaikinukų, ir tų merginų ir. Ir va kaip su tuo tada daryt dalykų, Nes iš esmės tai labai čia gali greitai ir pastoti gali tos merginos ir visaip. Gerai, jeigu jos ten suvokia ir veiksnios, ir viskas gerai. O jeigu neveiksni mergina, irgi labai sunku tą visą dalyką sukontroliuoti ir su tuo padidėjimu padidėjusiu potraukiu“ (D4) „kuris ten vaikinukas turi savo specialią lėlę, kurie jam reikalinga yra. Tačiau kalbama apie tai tokią truputėlį sunkesnę negalią. Na, ir tiesiog jų neturi sau vargo, ta lėlė jam, ta lėlė jie yra kaip draugė. Tai va, to toks sprendimas buvo priimtas. Kitas sprendimas buvo priimtas pasitariant su globėju, nes tiesimo turintis globėją, kad va, kaip tas, seksualinį proveržį suvaldyti, kaip čia pasakyt, buvo įrašyti tam tikrų filmų, kaip į flešiuką, ir laikas nuo laiko jiems yra pagalba“ (D7)
	Konfliktai tarpusavyje	„gal kartais po kiek laiko prasideda toks dalykas, kad tie, kurie viską labai savarankiškesni, daug jau jie pradeda pykti, kad netikėliai, kuris nieko negeba, kuriuo reikia rūpintis“ (D4) „praeina kažkiek laiko ir jau vėl būna, na, nuomonių skirtumai ar kažkokios patirtos neįgiamos emocijos ir prašosi juos išskirti“ (D9)

	Motyvacijos neturėjimas	<i>„kartais su motyvacija reikia padirbėti, nes būna pradžioje labai visko norisi, norisi, norisi, paskui būna, kad jau toks Ai, nu kaip ir tingi, nenori vis tiek juo bus pasirūpinta, tai nuolat reikia dirbti su jais ir ir skatinti“ (D4)</i>
	Darbuotojų trūkumas	<i>„vis kartais dar trūksta ir tokiu empatišku požiūriu pačių darbuotojų, už tai, kad ne kiekvienas darbuotojas atėjęs, pavyzdžiui, kaip naujokas į tą darbą, bet jau jis atėjęs iš stacionaro“ (D11) „pagal projektą tai yra mažai darbuotojų“ (D9)</i>
	Susisiekimo problemos	<i>„Nu, didžiausias minusas va tai, kad tu atvažiavai gyventi į mažą miestelį, kaimelį, kaip čia pasakyt, gyvenvietę. Tu nesi mobilus, tarkim, viešuoji transportu pas mus tokių, kurie savarankiškai gali važiuoti, tikrai yra mažuma ir tu esi tiesiog, kaip pasakyti, įkalintas“ (D10)</i>
	Negalios lygio skirtumai	<i>„Vieni yra su psichine negalia, kiti su proto negalia. Tai vat tiesiog tas toks yra ir amžiaus skirtumas. Tai kaip prisiderinti, kaip sugyventi visiems kartu, tai va irgi toksai iššūkis yra aišku ir įtakoja, ir ligos pobūdis, ir kažkaip ir psichiniai tokie“ (D8) „Taip pat priklausimo ir nuo negalios. Tai pagrindinis dalykas yra taip, kad vis dėlto reikia atsižvelgti į negalią į jos lygį taip sakant. Aišku, kad dalis gyventojų galėtų gyventi, taip, bet dalis, kad reikia jiems vis dėlto tada patiems pagalbos ir priežiūros, kad dalyvautų bendruomenės gyvenime gyvenant grupinio gyvenimo namuos“ (D7) „šiek tiek per daug viename name gyvenančių žmonių, tuo labiau, kad jie yra su skirtingais poreikiais“ (D11)</i>

Privatumo stoka buvo paminėta tik vieno tyrimo dalyvio. Kitais atvejais privatumo užtikrinimas dažniausiai buvo pabrėžiamas kaip vienas iš gyvenimo GGN privalumų (žr. 4 lentelę). Taip pat trūkumu laikoma tai, kad valstybė patiria didesnes išlaidas: *„Trūkumas yra vienintelis, kad valstybei tai brangiau kainuoja“ (D5)*. Nepaisant didelių investicijų, ne visuose GGN pakanka lėšų žmonių su negalia poreikių tenkinimui: *„neturim galimybės finansiškai nei į baseiną nuvežti to žmogaus, nei į masažą, nei į kažkokią kitą vietą, kas jam būtų reikalinga ir naudinga pagal jo sveikatą“ (D10)*. Todėl susiduriama su finansiniais sunkumais ir tai apriboja kokybiškų paslaugų teikimą, užtikrinant pilnavertį laisvalaikį ir kitas bendruomenines paslaugas ir jų prieinamumą.

Aktualesni sunkumai, su kuriais susiduriama GGN – tai priklausomybių turinčių žmonių su negalia problemų sprendimas (žr. 5 lentelę). GGN turima laisvė šiuo atveju tampa rizikos veiksniu, skatinančiu alkoholio vartojimą. Turima judėjimo laisvė, nuosavų pinigų turėjimas leidžia įsigyti alkoholio ir svaigintis, o tai savo ruožtu gali paskatinti priklausomybės atsiradimą.

Taip pat susiduriama su negalią turinčių asmenų lytinių poreikių tenkinimo sunkumais ir su tuo susijusiomis problemomis: *„O pas mus vat yra tikrai problema žmonėms ir reikia išsaugoti juos,*

kad jie čia tarpusavyje, nes vis tiek yra ir tų vaikinukų, ir tų merginų“ (D4). Tikėtina, kad šiuo atveju GGN darbuotojams yra reikalinga specialistų pagalba sprendžiant lytiškumo problemas ir su jomis susijusius klausimus bei dalinimasis patirtimi su kitais GGN, kur jau atrasti šios problemos sprendimai (žr. 5 lentelę).

Be jau paminėtų sunkumų susiduriama ir su GGN gyvenančių negalią turinčių asmenų tarpusavio konfliktais: „*,praeina kažkiek laiko ir jau vėl būna, na, nuomonių skirtumai ar kažkokios patirtos neigiamos emocijos ir prašosi juos išskirti“ (D9).* Nuolatinis buvimas kartu reikalauja gerų bendravimo gebėjimų, tolerancijos, gebėjimo susitarti. Todėl šių bendravimo gebėjimų ugdymas, gyventojų tarpusavio konfliktų sprendimo sėkmė priklauso nuo jiems pagalbą teikiančių darbuotojų kompetencijų.

GGN darbuotojų išradingumo ir įvairių gebėjimų prireikia motyvuojant žmones su negalia, skatinant dalyvauti veiklose, ugdančiose savarankiškumą: „*kartais su motyvacija reikia padirbėti, nes būna pradžioje labai visko norisi, norisi, norisi, paskui būna, kad jau toks Ai, nu kaip ir tingi, nenori vis tiek juo bus pasirūpinta, tai nuolat reikia dirbti su jais ir ir skatinti“ (D4).* Negalią turintiems namų gyventojams ne visuomet pakanka ištvermės siekti tikslų, motyvacijos atliekant kasdienius darbus, kurie ilgainiui tampa nuobodžia rutina. Todėl gebėjimas tapti autoritetu, mokėjimas atrasti įtaigių paskatinimo būdų yra svarbi motyvacijos palaikymo sąlyga.

Daugelį problemų, tikėtina, galėtų padėti išspręsti darbuotojų skaičiaus didinimas, kadangi vien iš problemų, su kuriomis susiduriama GGN – tai darbuotojų trūkumas ir jų motyvacijos skatinimas, kvalifikacijos tobulinimas (žr. 5 lentelę).

Paskutinis, dažniausiai minimas probleminis klausimas – tai skirtingų negalės lygių nulemtos žmonių su negalia galimybės gyvenant bendroje aplinkoje (žr. 5 lentelę). Tyrimo dalyvių nuomone, nepaisant optimistiškų institucinės pertvarkos siekių, ne visuomet įmanoma pasiekti negalią turinčių žmonių tobulėjimo ir užtikrinti jų savarankiškumą. Asmenys su sunkia negalia negali pasiekti reikiamo savarankiškumo lygio, jiems būtina nuolatinė pagalba ir priežiūra.

Apibendrinant praktinius individualizuotų paslaugų teikimo GGN aspektus, galima teigti, kad GGN sukurtos sąlygos žmonių su negalia tobulėjimui, jų savarankiškumo skatinimui ir ugdymui, atkuriant prarastus gebėjimus, sukuriant jų individualius poreikius ir žmogaus teisių apsaugos reikalavimus atitinkančią aplinką ir paslaugų įvairovę. Bendruomeninių paslaugų pasiekiamumas sukuria prielaidas žmonių su negalia savarankiškumui, mokymuisi, užimtumui ir laipsniškai integracijai į visuomenę.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip GGN skatinami visuomenės vertybinių nuostatų pokyčiai.

3.2.2. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos skatinimas

Steigiant GGN, buvo susidurta su skirtingais požiūriais ir nuomonėmis. Analizuojant interviu metu gautus duomenis, buvo siekiama išsiaiškinti, kaip GGN veikla keitė neigiamas nuostatas, kokios priemonės buvo naudojamos.

Tyrimo duomenų analizės pagrindu buvo išskirtos trys kategorijos, apimančios nuostatas, nuostatas keičiančių priemonių taikymą ir taikomų priemonių poveikį.

Nuostatų įvairovė pateikiama 6 lentelėje.

6 lentelė. Visuomenės ir bendruomenės požiūris į GGN steigimą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Požiūris	Asmeninis požiūris	„Be savo teigiamų asmeninių nuostatų į grupinius gyvenimo namus ir neįgaliuosius nebūčiau sukūrusi įstaigos“ (D1) „mano pačios asmeninis tikrai buvo labai visą laiką teigiamas už grupinio gyvenimo namus, nes tekę yra būti prieš tai Skandinavijoje, Švedijoje, tai teko matyti tokio tipo namus“ (D3)
	Darbuotojų požiūris	„Dabar kaip kolektyvas reagavo, tai aišku, pradžiai buvo to nežinojimo, tokios baimės <...> ir pamatė, kad ne toks jau čia, ne taip baisu, kai piešiama, ir kad tikrai išsprendžiami tie dalykai ir susitvarkomi“ (D3)
	Visuomenės, bendruomenės požiūris	„Ir labai didelis trūkumas, jeigu ta bendruomenė su demonstrantais ir su traktorais užveria vartus ir sako, mes tokiu neįsileisime“ (D9) „tikrai yra didelė baimė, didelė baimė prieš proto negalios žmones, ar ne, tiek vaikus, tiek suaugusius, yra tokių išankstinių nusistatymų, tokių, nežinau iš kur atėjusių tų metų, kad tai labai pavojingi žmonės, kad, kad nesaugo jų kaimynystėje, kad jie kelia grėsmę, galbūt vaikam bus nesaugu“ (D3) „tokia, nu va toksai baimėj buvo tos visuomenės su mūsų kaimynų, kad nu jau čia ateis gyventojai, tą namą nupirko ir čia jau apleis čia viskas, bus netvarkinga viskas“ (D8) „kad ten labai priešiški kaimynai ten nenori, kad ten steigtųsi tie gyvenimo namai, ten pakelės namai. Bet tai tik dėl to, kad žmonės tų bendruomenių nežino, kas čia tokie, jie iš kuri atsirado ir kas čia bus toliau, kaip čia toliau vyks veiksmas“ (D5)

Tyrimo metu buvo išskirti trys skirtingi nuostatų lygmenys. Pirmasis lygmuo – ta pačių tyrimo dalyvių nuostatos. Kaip nurodė tyrime dalyvavę asmenys, jų požiūris į institucinę pertvarką visuomet buvo teigiamas: „mano pačios asmeninis tikrai buvo labai visą laiką teigiamas už grupinio gyvenimo namus, nes tekę yra būti prieš tai Skandinavijoje, Švedijoje, tai teko matyti tokio tipo namus“ (D3). Tikėtina, kad tai lėmė profesinė patirtis ir turimos žinios, pagrįstos kitų šalių pavyzdžiu. Todėl galima

daryti prielaidą, kad kovojant su išankstinėmis neigiamomis nuostatomis, labai svarbus išsamus informavimas, nepaliekant erdvės nepagrįstoms prielaidoms ir fantazijai.

Kitas lygmuo – tai darbuotojai, kurie turėjo keisti įprastą savo darbo pobūdį ir pradėti veiklą GGN. Nepaisant to, kad tyrimo dalyvių teigimu, darbuotojai laukė ir nekantravo pradėti darbą naujoje vietoje, tačiau jie jautė nerimą ir nežinią: „*o ta pati komanda iš tiesų labai laukė tų namų irgi, tai kada, tai kada, tai ir bus šitie namai*“ (D3). Darbuotojų reakcija rodo pasirengimą ir nekantrumą, norą pamėginti, tačiau atskleidžia informacijos ir patirties, pasirengimo trūkumą, kuris galėjo būti išspręstas laiku ir išsamiai informuojant darbuotojus, supažindinant juos su būsimos veiklos pobūdžiu, atsakant į jų klausimus.

Trečiasis lygmuo, kuriam priskiriama vietos bendruomenė, kaip visuomenės dalis, pasak tyrimo dalyvių, reagavo dažniausiai neigiamai ir buvo nusiteikusi priešišškai GGN steigimo atžvilgiu: „*<...> didžiausias sunkumas buvo bendruomenės pasipriešinimas, tai va, nes buvo rašomi skundai į įvairias institucijas ir netgi specialiųjų tyrimų tarnybą ir buvo tiesiog tie procesai sustoja ir kol vyko tyrimai ir visa kita*“ (D3). Remiantis tyrimo dalyvių liudijimais, visuomenės nuostatos buvo labai priešiškos, netgi stabdančios GGN steigimą ir lėtinančios Pertvarkos procesą.

Sprendžiant visuomenės pasipriešinimo problemas ir keičiant neigiamas nuostatas buvo taikomos įvairios priemonės, kurių įvairovė atskleidžiama 7 lentelėje.

7 lentelė. Poveikio priemonės siekiant keisti visuomenės ir bendruomenės požiūrį

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Priemonės	Savarankiškumas ir pagalba	„ <i>patys vaikinai ten ir organizuoja talkas, ir sniegą nukasa gatvėje, ir tvarko aplinką visą</i> “ (D3) „ <i>Tai tiesiog eidavome ir į talkas bendras mūsų mieste, kad ir mus pamatyti tie žmonės ir kažkaip ir mūsų žmonės, kad daugiau susitiktų bendrautų su aplinka va ir miesto bendruomenės nariai</i> “ (D8) „ <i>...mes visada pasiūlydavom ar pagalbą, ar ten pasitvarkyti, nes senyvo amžiaus ir ta dukra išvažiuodavo, tai tiesiog mes sakydavom, nu va galim jeigu reikėsi pagalbos, padėsim</i> “ (D8)
	Teigiama patirtis, pavyzdys	„ <i>Tai va, kaip tos nuostatos pasikeitė, ir jie tapo tokiais kaip ambasadoriais, ir manau, kad jeigu ir tam kvartale atsiras antras namas ir trečias, jau jie visai kitaip priims</i> “ (D3) „ <i>bet pamatė jie, kad tikrai jie ir tvarkosi ir ir aplinką susitvarkė ir viską ir ir gėlės žydi ir susitvarkė viską ir viską ir dar ne tik patys tvarkosi, bet ir pagalbą pasisiūlom ir kaimynam kažką padaryti. Tai va tas toksai, kuo labiau pažino, kuo labiau juos pamatė, kaip jie gyvena, koks jų mąstymas, kaip, nu tai va tiesiog ir pasikeitė ir tas požiūris</i> “ (D8)
	Bendravimas	„ <i>Aš manau, kad labai teisinga, tai yra nuostata tikrai kalbėti su bendruomene, bet vis dėlto nestabdyti šito</i> “

		<i>proceso, nes ką parodė ir mūsų namų pavyzdys, kad tuos Lietuvos išankstinius nusiteikimus pavyko pakeisti“ (D3)</i> <i>„Kai su kaimynais susipažinome, netgi pasikvietėme į svečius ir kažkaip su antrais grupinio gyvenimo namais tos problemos nėra“ (D4)</i>
	Viešinimas	<i>„Naudojame įvairias viešinimo priemones, kurios pasiektų skirtingas auditorijas: nuo socialinės žiniasklaidos iki oficialaus internetinio puslapio, renginių ir bendruomenės susitikimų. Kiekviena priemonė turi savo privalumų, tačiau visų jų tikslas yra tas pats – skleisti žinių apie grupinių gyvenimo namų naudas ir pasiekimus“ (D2)</i> <i>„Tai mes daugiausiai per savo Facebook paskyrą tą informaciją platinam, taip pat yra savivaldybė paskelbusi keletą tokių viešinimo kampanijų, kai bendruomenė, sakykim, palaiko mus, tai išplatino per savivaldybės tinklalapius“ (D3)</i> <i>„straipsnius parašom, ir į vietinį laikraštį kažkokį, ir pasikviečiame, ir žurnalistų, ir pasikviečiame. Žinokit, per šventes, kai darom, tai ir iš televizijos atvažiuoja į renginuką pas mus. Čia ir filmuoja, ir interviu duoda, ir ir. Ir vat taip ir viešina“ (D4)</i> <i>„tai Facebook paskyroje, mes savo viešinam veiklą, taip pat į rajoninį laikraštį rašom straipsnius, tai tiesiog konferencijose dalyvaujam, pristatymai būna, o tas daugiau kaip, aišku, lūpos iš lūpų irgi ir daug yra <..> apie savo veiklą ar kažką tokio, tai daugiau yra rajoniniuose laikraščiuose straipsniai ir tiesiog ir patys korespondentai ateidavo ir straipsnius tokius parašydavo, tai, va, daugiau per laikraštį irgi tas toksai viešinimas daugiau vyko<...> televizijos buvo vienas reportažas, gal ne vienas, ne, dabar jau per tuos metus neatsimenu, kad tai, va, tiesiog ir parengtas reportažas buvo, tai ir per panoramą rodė ir Marijampolės“ (D8)</i>

Tyrimo duomenų analizė leido išskirti keturias priemones, kurios turėjo įtakos aplinkinių nuostatoms ir jų pokyčiams. Pasak tyrimo dalyvių, grupinių namų gyventojų darbinės veiklos metu rodomas GGN gyventojų savarankiškumas ir pagalbos teikimas bendruomenei ir jos nariams: „*Tai tiesiog eidavome ir į talkas bendras mūsų mieste, kad ir mus pamatytų tie žmonės ir kažkaip ir mūsų žmonės, kad daugiau susitiktų bendrautų su aplinka va ir miesto bendruomenės nariai*“ (D8). Rūpinimasis GGN aplinka, nuolatinis darbas, pastebimas aplinkinių ir pastangos dalyvauti miesto bendruomenės organizuojamose talkose leido parodyti gerus žmonių su negalia ketinimus, gerąsias savybes, darbštumą, bendravimo gebėjimus. Aktyvus ir atviras bendravimas, buvimas kartu leido visuomenės nariams suprasti, kad naujieji gyventojai yra nepavojingi, draugiški ir paslaugūs, galintys pasirūpinti savimi, padėti kitiems, ne tik imti, bet ir duoti visuomenei.

Teigiama patirtis, rodomas pavyzdys tapo svarbūs vėliau steigiamų GGN sėkmei, sulaukus mažesnio aplinkinių pasipriešinimo: „*Tai va, kaip tos nuostatos pasikeitė, ir jie tapo tokiais kaip*

ambasadoriais, ir manau, kad jeigu ir tam kvartale atsiras antras namas ir trečias, jau jie visai kitaip priims“ (D3). Kaip savo disertacijoje, analizuodama Marijampolės savivaldybės atvejį, pastebi Genienė (2021), arčiausiai gyvenančių bendruomenių nariai buvo ne tik nepakankamai informuoti, tačiau ir paskutiniai sužinojo apie ketinimus steigti GGN. Būtent šie veiksmai sukėlė pasipriešinimą, todėl galima teigti, kad bendravimas, lapsniškas pažinimas sukuria prielaidas teigiamų nuostatų formavimuisi ir mažina išankstinį priešišumą.

Tyrimo metu ypač svarbiomis visuomenės požiūrio kaitos skatinimo priemonėmis pripažintas bendravimas: „Kai su kaimynais susipažinome, netgi pasikvietėme į svečius ir kažkaip su antrais grupinio gyvenimo namais tos problemos nėra“ (D4) ir viešinimas. Būtina pabrėžti, kad viešinimui pasitelkiamos kuo įvairesnės priemonės: viešinimas socialiniuose tinkluose, vietinė ir respublikinė spauda, televizijos reportažai. Viešinimo priemonių visuma leido pasiekti platesnį visuomenės ratą, skirtingas socialines grupes ir pamažu keisti požiūrį į žmones su negalia.

Remiantis tyrimo dalyvių teiginiais, buvo išskirti visuomenės nuostatų pokyčiai. Išskirti trys šiuos pokyčius apibūdinantys požymiai (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Pasiekti nuostatų pokyčiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pokyčiai	Artimesnis bendravimas	„Manau, kad įtakos turi tas, kad žmonės labiau pažįsta, susipažįsta už tai atsitarant šiuos namus. Mes kvietėme kaimynus, kad jie susipažintų. Mes bendraujame, kad jie pamatytų, kad nebūtų tik nuogirdos“ (D4) „Tai jie iš tikrųjų, nu, intensyviai bendrauja tarpusavyje, ir labai gražiai sutaria, ir su kaimynais sutaria, bet visa tai reikia, tą reikia pasiekti ir reikia dirbti metai iš metų, ir tai yra įdirbis“ (D5)
	Keitimasis dovanomis	„būna tikrai labai nustebinančių dalykų, atveža tai obuolių, tai savo augalais pasidalina, ten paskui sužinojo, kad vienas mūsų jaunuolis piešė mašinas ir labai domisi, tai atvažiavo su senoviniu automobiliu, supažindino, vežiojo, labai gražių dalykų. Tai kino bilietus padovanojo tiesiog vienas per kitą, vienas per kitą padeda“ (D3)
	Dalyvavimas bendrose šventėse	„ir dabar bus irgi Kalėdų šventė, tai užplanuota dvidešimt kaimynų ateis, ir bus kartu toks pavakarojimas, pabuvimas, tai iš tiesų labai jie dabar patenkinti, labai giria“ (D3) „seniūnija, ten yra bendruomenė seniūnijoje įsikūrusi, tai jie kviečiasi tuos mūsų gyventojus, kviečiasi į šventes, į renginius, į kažkokius koncertus“ (D5) „mes turim pasirašę sutartis, va dabar su, kad ir su darželiu, vaikų darželis yra, ateina vaikučiai pas mus praveisti renginukus. Kartu renginukai vyksta pasirodymai, mūsų žmonėms patinka muzika, jiems patinka teatras, tai vaikučiai turi žiūrovų. Vaikai ateina pas juos. Dabar mūsų išėję pas tos vaikučius irgi į darželį ir pažiūrėti jų renginį“ (D6)

Tyrimo dalyvavusių su GGN veikla susijusių specialistų požiūrio analizė atskleidė, kad dažniausiai įvairių viešinimo ir kitų priemonių taikymo rezultatai pasireiškia trijose srityse:

pasikeitusiame bendravime, keičiantis dovanomis, savo turimomis gėrybėmis bei įsitraukiant į dalyvavimą bendrose šventėse.

Iš pradžių buvęs įtemptas bendravimas palaipsniui keičiasi ir tampa šiltesnis, artimesnis, perauga į artimesnius santykius ir netgi keitimasi dovanomis, turimu derliumi, teikiant pagalbą žmonėms su negalia: „*Bet šiandien, pavyzdžiui, šalia gyvena žmonės, su kuriais net draugaujam ir bendraujam, pyragais keičiamės*“ (D11). Toks bendravimą apibendrinantis interviu dalyvio liudijimas iliustruoja žodinio bendravimo buvimą, papildomą mažomis jaukiomis pačių gaminamomis dovanomis, tokiomis kaip pyragas ar kiti gaminiai.

Pasikeitęs požiūris atsispindi ir dalyvaujant renginiuose. Kaimyninės bendruomenės nariai, kurie anksčiau nerimavo dėl GGN įkūrimo, pradeda patys lankyti žmones su negalia, kviestis juos į organizuojamas šventes ir renginius. Santykiai su įvairiomis įstaigomis sutvirtinami sutartimis ir pastoviu abipusiu bendravimu ir bendradarbiavimu. Kaip pasakoja vienas iš tyrimo dalyvių: „*mes turim pasirašę sutartis, va dabar su, kad ir su darželiu, vaikų darželis yra, ateina vaikučiai pas mus pravesti renginukus. Kartu renginukai vyksta pasirodymai, mūsų žmonėms patinka muzika, jiems patinka teatras, tai vaikučiai turi žiūrovų. Vaikai ateina pas juos. Dabar mūsų išėję pas tuos vaikučius irgi į darželį ir pažiūrėti jų renginį*“ (D6). Taigi, su negalią turinčiais žmonėmis bendrauja ne tik suaugę asmenys, bet ir vaikai, kurių požiūris ir nuostatos dar tik formuojami ir tai suteikia vilties, kad ateinanti karta pozityviai vertins daugelį socialinių reiškinių, bus kur kas tolerantiškesnė ir pakantesnė pažeidžiamiems visuomenės nariams.

Vienas iš tyrimo uždavinių buvo susijęs su GGN veiklos tobulinimo galimybių numatymu, pagrindžiant jas tyrimo dalyvių nuomone.

3.3.3. Pagrindinės Pertvarkos problemos ir tobulinimo galimybės

Tyrimo dalyvių teiginiai leido išskirti problemas, būdingas Pertvarkai ir jos eigai bei tobulinimo galimybes. Šiuos aspektus atskleidžia dvi kategorijos: problemos ir galimybės.

Tyrimo dalyvių požiūris į dešimt jų nurodomų problemų atskleidžiamas 9 lentelėje.

9 lentelė. Pertvarkos įgyvendinimo problemos

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Problemos	Visuomenės nuostatos	„ <i>Lietuvoje deinstytucionalizacija ir grupinių gyvenimo namų kūrimas dažnai susiduria su išankstinėmis visuomenės nuostatomis bei nepasitikėjimu naujais socialinės globos modeliais</i> “ (D2)
	Finansavimas	„ <i>valstybė žymiai didina darbo užmokesčius, jie turi didėti, bet pinigų skirti, išlaikyti gyventojams nėra. Tai, vat, čia tas finansinis sunkumas, bet čia yra šneka ne apie finansus</i> “ (D6)

Patalpų atnaujinimas	„mūsų aplinkoje, mūsų įstaigos, tai pačios būklės dar gerinimas. Tai yra, aš tais metais, nes pirkom gyvenamuosius namus, kurie buvo nenauji“ (D11)
Darbuotojų ir jų kvalifikacijos trūkumas	„Aš manau, kad mokymų labai daug reikia. Pirmiausia tai individualios priežiūros darbuotojams, nes labai sunkiai keičiasi jų požiūris“ (D4) „grupinių gyvenimo namų sėkmingas veikimas priklauso nuo profesionalių ir kvalifikuotų darbuotojų, tačiau Lietuvoje buvo ir yra sunkumų šioje srityje“ (D2) „Grupinių gyvenimo namų darbuotojams reikėjo pasiūlyti ne tik geras darbo sąlygas, bet ir adekvatų darbo užmokestį, kad būtų išvengta didelės darbuotojų kaitos ir pasiektas ilgalaikis veiklos stabilumas“ (D2) „šitai atsiremia į tuos žmogiškuosius išteklius, kad tiesiog kitą sykį yra įdarbinama minimali darbuotojų dalis, kai galėtų galbūt maksimali“ (D7)
Komandinio darbo stoka	„Nes mes kituose girdėjom tokių iš tiesų istorijų, kai komanda nesusidirbo ir buvo tikrai daug rūpesčių, daug problemų. Ir reikėjo keisti ir darbuotojus. Ir tai veikė, aišku, ir jaunuolių gyvenimą, ir visa kita“ (D3) „Ir labai svarbu, kad tas kiekvienas darbuotojas eitų ta pačia kryptimi, kad kad kiekvienas siektų kuo labiau įgalinti, kad skatintų žmogaus savarankiškumą, skatintų tą tobulėjimą“ (D4)
Medicinos paslaugų pasiekiamumas	„Ten, kai jie išėjo, ten naktį lieka vienas darbuotojas ir jeigu, sakykim, ar greitoji pagalba, tai nu tai kiti lieka paslaugų gavėjai be darbuotojo“ (D3) „Čia mes turime savo visus sveikatos specialistus po ranka ir galime tą pagalbą iškart suteikti, o ten jau slaugytojo nėra. O tokių problemų yra. Mes aišku, padedame jiems ir nuvykti sveikatos priežiūros įstaigas mūsų. Ir užrašo visur juos. Jau tas suderina tą paslaugų teikimą, bet tokių būna sudėtingesnių“ (D3)
Asmenų su negalia adaptacija	„Jei neįgaliajam nepavyko adaptacija sunki, pradedamas grąžinimo atgal į globos įstaigą procesas“ (D1) „Taip pat girdėjome, kad ne visi pritampa jaunuoliai, kai ką reikėjo dabar grąžinti“ (D3)
Socialinio užimtumo įvairovės trūkumas	„tarkim net jeigu ir yra tos socialinės dirbtuvės, galbūt ten turėtų būti kažkokia įvairesnė veikla, nes gerai merginos eina ir ten karoliukus veria ar dar kažką daro, ar kažkokius rankdarbius. Bet mūsų vaikinams ten ar vyrams jiems eit karoliukų verti, ar ten nulipdyti kažką, ar ką jiems nelabai norisi, nelabai tinkama veikla“ (D4) „Aišku, pas mus yra mažas miestelis, kur tų paslaugų yra tiek, kiek yra, bet labai reikėtų kažkokių užimtumo centrų, kur jie galėtų nueiti<...> Galėtų pasėdėti, užsiimti kažkokia mėgstama veikla ar kas nors, paskui vėl grįžti į namus. Šitų tai tikrai pasigendami, tikrai labai mūsų žmonėms reikėtų“ (D8)

Sveikatos problemos	„porą jaunuolių galbūt po trijų metų kokių galbūt teks grąžinti į įstaigą dėl jų fizinės sveikatos ir amžiaus. Mes matome, kad su amžium jų sveikata iš tiesų reikalauja daugiau to dėmesio ir jiems jau gali būti per sunku ten gyventi“ (D3) „sugrįžimas į stacionarą, nes vis tiek poreikiai tokie, kad vis tiek po kažkokių tai laikotarpio gali būti ir blogėjimas, ir senėjimas žmogaus, ir blogėjimas situacijos“ (D9)
Reglamentavimo spragos	„Dažnai pasitaikantys atvejai yra kad grupiniuose gyvenimo namuose apgyvendinami slaugomi asmenys, nes didesnis yra finansavimas“ (D1) „Lietuvoje nebuvo vieningos ir aiškos teisinės bazės, kuri palaikytų dezinstitutionalizacijos tikslus. Įstatymai, reglamentuojantys socialinę globą, seniai buvo sukurti, tačiau jie nebuvo pakankamai lankstūs, kad galėtų atspindėti poreikius, kylančius dėl grupinių gyvenimo namų kūrimo. Pavyzdžiui, teisės aktai nesuteikė pakankamai aiškumo dėl vietų grupiniuose gyvenimo namuose skaičiaus, standartų, kurie užtikrintų gyvenimo kokybę“ (D2) „Savivaldybių lygmenyje dažnai iškildavo klausimas, kas atsakingas už grupinių gyvenimo namų finansavimą ir administravimą“ (D2)

Aptariant probleminius institucinės pertvarkos aspektus, galima paminėti neigiamas visuomenės nuostatas, su kuriomis buvo susidurta steigiant GGN. Vis dėlto, kaip paaiškėjo tyrimo metu, palaipsniui visuomenės nuostatos keičiasi ir teigiamos GGN veiklos patirtys sudaro sąlygas kitų GGN steigimui sulaukiant jau mažesnio visuomenės pasipriešinimo, o gal ir visai jo išvengiant.

Kaip ir daugelyje sričių, taip ir GGN veikloje susiduriama su finansiniais sunkumais: „valstybė žymiai didina darbo užmokesčius, jie turi didėti, bet pinigų skirti, išlaikyti gyventojams nėra. Tai, vat, čia tas finansinis sunkumas, bet čia yra šneka ne apie finansus“ (D6), kuriuos pabrėžia įstaigų vadovai, atsakingi už lėšų paskirstymą ir paiešką, užtikrinant sėkmingą ir sklandžią GGN veiklą. Finansinės galimybės svarbios ir patalpų išlaikymui bei priežiūrai, kadangi buvo ne tik statomi nauji GGN, bet ir perkami senesni pastatai ir juose apgyvendinami žmonės su negalia: „mūsų aplinkoje, mūsų įstaigos, tai pačios būklės dar gerinimas. Tai yra, aš tais metais, nes pirkom gyvenamuosius namus, kurie buvo nenauji“ (D11). Todėl nuolatinis nekilnojamo turto dėvėjimasis reikalauja išlaidų užtikrinant jo priežiūrą ir sudarant geras gyvenimo bei darbo sąlygas žmonėms su negalia ir juos prižiūrintiems darbuotojams.

Su darbuotojais susijusi probleminė situacija apibūdinama kaip darbuotojų trūkumas ir kaip darbuotojų kvalifikacijos trūkumas. Tyrimo dalyvių nuomone, ne visi darbuotojai yra pasirengę dirbti GGN, nes jiems sunku nugalėti darbo globos įstaigose metu įgytus įpročius ir tai trukdo skatinti žmonių su negalia savarankiškumą. Šią situaciją lakoniškai apibūdina vieno tyrimo dalyvio teiginys:

„grupinių gyvenimo namų sėkmingas veikimas priklauso nuo profesionalių ir kvalifikuotų darbuotojų, tačiau Lietuvoje buvo ir yra sunkumų šioje srityje“ (D2). Taigi, apibendrinant galima teigti, kad sunkumai žmogiškųjų išteklių srityje pasireiškia dėl darbuotojų trūkumo, jų kvalifikacijos spragų ir netinkamo požiūrio į darbą su negalia turinčiais GGN gyventojais.

Dar viena su žmogiškaisiais ištekliais susijusi problema – tai komandinio darbo nebuvimas: *Nes mes kituose girdėjom tokių iš tiesų istorijų, kai komanda nesusidirbo ir buvo tikrai daug rūpesčių, daug problemų. Ir reikėjo keisti ir darbuotojus. Ir tai veikė, aišku, ir jaunuolių gyvenimą, ir visa kita“* (D3). Komandinio darbo svarba jau buvo akcentuota apibūdinant sėkmingo GGN steigimo viziją (žr. 9 lentelę). Vieningas požiūris į darbą, tarpusavio supratimas ir kiti su bendru darbu susiję aspektai sukuria bendrą komandą arba gali ją išskirti. Tuomet sugriaunama vis GGN veiklos struktūra ir jaučiamos pasekmės klientams.

Ne visuomet sėkmingai sprendžiami klausimai dėl sveikatos priežiūros paslaugų pasiekiamumo. Kai pastebi tyrimo dalyviai, darbuotojų skaičius GGN ne visuomet leidžia jiems pasitraukti iš darbo vietos. Kadangi GGN nėra atskirto mediko, tad prireikus GGN gyventoją nugabento į sveikatos priežiūros įstaigą, susiduriama su sunkumais. Ši problema glaudžiai susijusi su darbuotojų trūkumu.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad ne visais atvejais bendruomeninių paslaugų teikimas pasiteisina. Kadangi žmonių su negalia poreikiai ir asmeninės savybės yra išties individualūs, susiduriama ir su klientų grąžinimu į stacionarines globos įstaigas jiems nepritačius GGN.

Tyrimo metu dažnai buvo pabrėžiama, kad GGN pasigendama užimtumo paslaugų įvairovės, kurios galėtų padėti žmonėms su negalia integruotis į visuomenę ir gerinti savo gebėjimus darbinėje srityje: *„Aišku, pas mus yra mažas miestelis, kur tų paslaugų yra tiek, kiek yra, bet labai reikėtų kažkokių užimtumo centrų, kur jie galėtų nueiti<...> Galėtų pasėdėti, užsiimti kažkokia mėgstama veikla ar kas nors, paskui vėl grįžti į namus. Šitų tai tikrai pasigendama, tikrai labai mūsų žmonėms reikėtų“* (D8). Be to, nors GGN laikomi tarpine grandimi grąžinant asmenis su negalia į savarankišką gyvenimą, tačiau tai ne visuomet įmanoma. Tyrimo dalyvių nuomone, kartais yra neišvengiamas *„sugrįžimas į stacionarą, nes vis tiek poreikiai tokie, kad vis tiek po kažkokių tai laikotarpio gali būti ir blogėjimas, ir senėjimas žmogaus, ir blogėjimas situacijos“* (D9). Todėl svarbu suvokti, kad ne visuomet galima tikėtis vien sėkmės istorijų, kad kiekvienas atvejis yra individualus ir išskirtinis.

Ypač dažnai tyrimo metu minimos teisinės spragos, su kuriomis susiduriama praktinės veiklos metu. Teisinio reglamentavimo trūkumai, netikslumai tiek GGN veiklos srityje, tiek ir ginant žmonių su negalia teises, kelia GGN dirbančių specialistų nuostabą ir susirūpinimą (žr. 9 lentelę).

Tyrimo dalyvių interviu analizės pagrindu buvo išskirtos pertvarkos tobulinimo galimybės (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Institucinės pertvarkos įgyvendinimo tobulinimo galimybės.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Galimybės	Reglamentavimo pokyčiai	„Sudaryti komisiją, kad būtų aiškios gairės kas gali gyventi grupiniuose gyvenimo namuose kas ne. Ir kad grupiniai gyvenimo namai būtų ne slaugos namai“ (D1) „bet kai tu gauni ilgalaikę globą, tau viskas, daugiau niekas nebepriklauso. Tu negali gauti jokios kitos paslaugos. Tai va šitoj vietoj, kad šalia ilgalaikę socialinės globos turi galėti gauti ir kitą paslaugą, ir pavežėjimo paslaugą, ir asmeninį asistentą. Tai va dabar nėra tos galimybės. Tai va šitoj vietoj labai labai lauksim iš valstybės kažkokių tai pasikeitimų“ (D10)
	GGN vietos parinkimas	„jei vėl tie namai yra įkuriami, ne kažkur tai pakraštyje, sakykime, ne kažkioje atskirtyje, bet pavyzdžiui, šitie grupinio gyvenimo namai yra individualių namų kvartale“ (D3) „kaip steigiami grupinio gyvenimo namai, tai dabar yra tas reikalavimas, kad jie turėtų būti kažkokiam didesniai mieste, ten turėtų būti parduotuvės ir taip toliau“ (D6)
	GGN aprūpinimas transporto priemone	„tai vis dėl to turėtų, manau, būti privalomas, reikalavimas, kad turi būti automobilis. Negali būti grupinio gyvenimo namai be savo automobilio, nes tikrai tų funkcijų yra labai daug, vienas maisto produktų atvežimas, supirkimas, tai kas čia su nešios rankomis tokius kiekius“ (D3)
	Socialinių dirbtuvių įvairovės didinimas	„Šiuo atveju, pertvarka mes labai džiaugiamės ir mums aktualiausia yra socialinių dirbtuvių paslauga šitame projekte pertvarkos“ (D5) „Tačiau darbinėje veikloje vis dar yra stygius būtent tų socialinių dirbtuvių ar panašių veiklų“ (D11)
	Grupinio gyvenimo namų skaičiaus didinimas	„Aš tai turiu tik vieną pakeitimą. Kuo daugiau turėti to grupinio gyvenimo namų, mums dar verkiant bent dviejų reikia“ (D3) „Grupinio gyvenimo nespėjo pastatyti tiek, kiek reikėjo pastatyti. Yra nuostata, kad nuo 2030 m. žmonės su negale nebebūs priminėjami į didelės globos institucijas“ (D9)
	Kokybiški kvalifikacijos kėlimo mokymai	„Bet kartais norisi tų labai kokybiškų mokymų, kad tikrai būtų ta nauda. Ir tokių kartais netgi tikrai trūksta. Kartais tų mokymų, kaip dirbti su paslaugų gavėjams, tarkim, turinčiais proto ar psichinę negalią, ar ne?<...> Na, ta prasme, kad tokių mokymų tikrai, kad būtų kokybiški, įdomūs ir naudingi, tai norėtusi jų daugiau“ (D4) „kad būtų specifiniai mokymai to, ko reikia konkrečiai žmogui. Jie daugiausiai yra tokie abstraktūs ir ne visada pasiekia to, ko reikia tos kvalifikacijos kėlimui“ (D6) „Pačiai dienai, dauguma naujai ateinantys darbuotojai neskiria proto negalios nuo psichinės negalios, nes trūksta truputėlį informacijos kuom šitos dvi negalios skiriasi. <...> Jeigu tai atsirastų kaip kvalifikacijos kėlimo kažkokia atskira programa, mokymai, kurie, padėtų darbuotojam atskirti šias dvi negalias, tai būtų labai naudingas dalykas, iš tikrųjų, ir darbuotojam būtų patiems žymiai lengviau tai suprasti ir dirbti“ (D7)
	Darbuotojų atlyginimų kėlimas	„Tai reikia pagalvoti, kad jo atsakomybės turi būti atitinkamai ir įvertintos finansiškai, tas darbo užmokestis, nes funkcijų prisideda ir atsakomybės prisideda ženkliai daug“ (D3)

Intervizijos	„Čia mūsų socialinė darbuotoja Violeta, kur yra komandos vadovė, ten pati bando ieškoti tų socialinių darbuotojų, kad sukurt intervizių grupę. Nes pati jaučia poreikį, kad jiems reikia intervizių, bet būtent ne su mūsų įstaigos socialiniais darbuotojais kitais, bet būtent su grupinio gyvenimo namų socialiniais darbuotojais, kurie tikrai susiduria su tom visom problemom, kasdieninio gyvenimo ir kaip jie sprendžia“ (D3)
Asmeninio asistento pareigybės	„Šiaip reikėtų pakeisti, ar daryti kitaip socialinėje politikoje teisės. Ar paslaugų organizavimo keitimą, kad tie trūkumai sumažėtų, asmeninio asistento finansavimą“ (D10) „Aišku, tai turi būti jam parinktas darbo pobūdis, veikla. Jeigu darbinti žmogų, jam tikrai reikalingas pagalbininkas, asistentas, kuris jį prižiūrėtų. Darbo asistentų kol kas pas mus dar didelis trūkumas“ (D9)
Žmonių su negalia įdarbinimo galimybių gerinimas	„per sunku buvo iš tiesų, nes įsidarbino indus plauti. Žodžiu, didelis krūvis nebepajėgė tada, nes vis dėlto jie turi tą diagnozę, turi tą ligą ir kažkaip patempė su tais darbais, nes patempė sunkiai“ (D4) „Darbo jėga yra tik kažkaip motyvuoti darbdavius, kad būtent į to žmonės. Žmonės bent jau, pavyzdžiui, kaip mes įstaigos turim neigalių jų kažkaip įdarbinti procentu ar ne, tai va kažkaip galbūt kažkaip per teisės aktus, per reglamentavimą, gal kažką galima būtų padaryti“ (D11)
Grupinio gyvenimo namų specializuotas pritaikymas	„Tikrai reikalingi tokie gyvenimo namai autistams, nes jiems tose didelėse įstaigose gyventi tikrai nėra pats palankiausias modelis, bet tai vėlgi turėtų būti ir atskirai pritaikyti, ir patys tie namai turėtų būti jau projektuojami pagal juos, ir truputėlį ir darbuotojų, skaičius kitaip, žiūrimas, girdime dabar tokias privačias iniciatyvas, kai jau irgi bandoma daryti grupinio gyvenimo, gal ne visai grupinio, bet vežimėliuose, sėdintiems, suaugusiems, nes tai vėlgi visai kito tipo namai turėtų būti, kur jau reikalinga kitokia priežiūra“ (D3)
Grupinio gyvenimo namų projektų tobulinimas	„pagal tą tipinį projektą, kurį mums teko būti, tai skundėsi, kai tam, pavyzdžiui, sandėliavimui patalpos yra per mažas suprojektuotos, ne visur taip daiktai ten pasidėti, tai vis dėl to kartais tą socialinio darbuotojo ir darbuotojų kambario interesas yra per mažas, nepagalvotas, jeigu lanko tėvai, vėlgi kažkoks turėtų būti susitikimų toks kambarys ar ką, kitas tik kalbame, kad medikamentai turi būti atskiroj patalpoje ar ne, rakinami, tai gerai būtų turėti tą slaugytojo kambarėlį ar kažkokį, kur, sakykim, ir iš įstaigos atvažiuavęs medikas gal galėtų kažkiek valandų turėti, tai reikia tokius praktinius dalykus įsivertinti“ (D3)

Visų pirma bet kokių pokyčių prielaidos sudaromos koreguojant ir pildant teisinę bazę. Todėl tyrimo dalyvių teigimu, būtinas tikslesnis, detalesnis reglamentavimas, padedantis išspręsti ginčytinus klausimus ir profesines dilemas. Siekiant padėti GGN darbuotojams ugdyti žmonių su negalia gebėjimus ir savarankiškumą, svarbu steigti socialines dirbtuves ir užtikrinti platesnį veiklą

pasirinkimą, atitinkantį žmonių su negalia poreikius: „*Tačiau darbinėje veikloje vis dar yra stygius būtent tų socialinių dirbtuvių ar panašių veiklų*“ (D11).

GGN kūrimui ir veiklos sėkmei svarbus yra vietos parinkimas, kur būtų pasiekiamos visos reikalingos paslaugos, nedideli atstumai iki žmonių su negalia aktualių sveikatos priežiūros ar kultūrinių įstaigų. Tai padeda užtikrinti kokybiškesnę paslaugų teikimą ir sutaupyti išlaidas transportui. Bet koku atveju, tyrimo dalyviai pastebi, kad transporto priemonė GGN bendruomenei yra labai svarbi – tiek tolimesnėms kelionėms, tiek ir apsirūpinimui būtiniausiais produktais, kurių didelį kiekį sunku parsinešti iš parduotuvės: „*tai vis dėl to turėtų, manau, būti privalomas, reikalavimas, kad turi būti automobilis. Negali būti grupinio gyvenimo namai be savo automobilio, nes tikrai tų funkcijų yra labai daug, vienas maisto produktų atvežimas, supirkimas, tai kas čia su nešios rankomis tokius kiekius*“ (D3).

Tyrimo dalyviai, palaikydami institucinės pertvarkos idėją, pritaria GGN skaičiaus didinimui skatinant greitesnę institucinės pertvarkos eigą. Sprendžiant darbuotojų pasirengimo problemas, siūloma organizuoti kokybiškus, konkrečias kompetencijas padedančius stiprinti mokymus, reikalingus mokymus, kurie padėtų jiems pasiruošti profesionaliai teikti paslaugas žmonėms su negalia, atitinkančias visus pertvarkos keliamus reikalavimus: „*kad būtų specifiniai mokymai to, ko reikia konkrečiai žmogui. Jie daugiausiai yra tokie abstraktūs ir ne visada pasiekia to, ko reikia tos kvalifikacijos kėlimui*“ (D6). Kalbant apie žmogiškuosius išteklius galima išskirti GGN darbuotojus ir jų pasirengimą darbui GGN sąlygomis bei žmones su negalia, jų parengimą gyvenimui ne institucijos aplinkoje. Darbuotojams keliami keletas reikalavimų – kad būtų tinkamas emocinis nusiteikimas, palankus požiūris į institucinius pokyčius, profesinis pasirengimas ir gebėjimas dirbti komandoje, tarpusavio suderinamumas: „*tiktai reikia labai stiprios komandos*“ (D3). Visa tai padeda formuoti stiprią ir vieningą darbuotojų komandą, galinčią užtikrinti sėkmingą GGN veiklą. Ne mažiau svarbus ir pačių žmonių su negalia paruošimas gyvenimo pokyčiams. Jie turėtų būti iš anksto informuojami apie tai, kas laukia, mokomi pagrindinių įgūdžių, kad įvykę gyvenimo būdo pasikeitimai keltų kuo mažiau įtampos ir nepaveiktų jų emocinės būsenos, nepablogintų psichinės ir fizinės sveikatos.

Kokybišką profesinį pasirengimą turinčių darbuotojų pritraukimui ir išlaikymui svarbu ir atlyginimų didinimas. Dalinai prie problemų sprendimo gali prisidėti ir tyrimo dalyvių minimos darbuotojų intervizijos, suteikiančios galimybę konsultuotis tarpusavyje, aptariant aktualiausias problemas ir dalinantis įgyta patirtimi (žr. 10 lentelę).

Ypač dažnai institucinės pertvarkos ir žmonių su negalia savarankiškumo stiprinimo kontekste minima asmeninio asistento pagalba ir geresnių galimybių siekiant ją skirti GGN gyvenantiems žmonėms su negalia, sudarymas: „*Šiaip reikėtų pakeisti, ar daryti kitaip socialinėje politikoje teisės. Ar paslaugų organizavimo keitimą, kad tie trūkumai sumažėtų, asmeninio asistento*

finansavimą“ (D10). Asmeninio asistento paslauga svarbi ir skatinant žmonių su negalia, gyvenančių GGN įsidarbinimo galimybes, svarbias žmonių su negalia integracijai į visuomenę. Todėl tyrimo dalyviai aptarė ir teises sąlygas, ir socialines paslaugas, reikalingas jų įdarbinimo galimybių gerinimui.

Vienas iš tyrimo dalyvių išsamiai apibūdino pačių GGN įrengimo tobulinimo klausimus, akcentuojant ir patalpų projektų tobulinimą, pritaikant jį gyvenimo ir darbo sąlygoms bei GGN specializaciją atsižvelgiant į negalios pobūdį. Šios idėjos gali būti naudingos ieškant inovatyvių institucinės pertvarkos proceso tobulinimo sprendimų. Nors Grigaitė (2022) pastebi, kad GGN laikomi nepakankamai efektyviu sprendimu, tačiau tyrimo dalyviai pabrėžia teigiamą gyvenimo bendruomenėje ir GGN aplinkoje poveikį žmonėms su negalia. Remiantis tyrimo dalyvių išvaizdomis ir apibendrintais tyrimo rezultatais, galima pateikti sėkmingo GGN kūrimo modelį (žr. 3 priedą).

Apibendrinant galima teigti, kad vykstant pokyčiams, svarbūs įvairūs požiūriai ir jų analizė, tačiau betarpiškos praktinės patirtys yra ypač vertingos. Kolyta ir Urbis (2022) bei Greve (2017) nuomone, socialinės politikos rezultatai negali būti pasiekti per trumpą laiką ir jų vertinimas yra toks daugialypis ir daugiasluoksnis, kad reikalauja nuolatinio atnaujinimo ir susideda ne tik iš esminių didelės aprėpties tyrimų, bet ir iš atskirų tyrimų rezultatų apibendrinimų. Todėl galima teigti, kad šis atliktas tyrimas ir jo rezultatai taps svarbiu bendros analizės elementu, suteikiančiu daugiau informacijos apie institucinės pertvarkos eigą.

IŠVADOS

1. Institucinės globos pertvarka – tai Lietuvoje įgyvendinamos socialinės politikos sritis, kuria siekiama iš esmės pakeisti asmenų su negalia situaciją, sudaryti sąlygas gyventi bendruomenėje, realizuoti žmogaus teises. Pagrindinis Pertvarkos tikslas - kurti kompleksiskai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui, asmeniui su negalia ar jo šeimai (globėjams, rūpintojams) gauti individualias pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje, o kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui augti saugioje ir jo raidai palankioje aplinkoje biologinėje, jos nesant – įtėvių, globėjų šeimoje. Pertvarkos proceso metu kuriami grupinio (GGN) ir savarankiško (SGN) gyvenimo namai, apsaugotas būstas bei teikiamos atitinkamos paslaugos, skatinančios žmonių su negalia savarankiškumą.
2. Tyrimo metu nustatyta, kad: paslaugų GGN gyvenantiems žmonėms su negalia teikimas pagrįstas jų poreikių individualizavimo, pasirinkimo galimybių užtikrinimu, ugdant savarankiškumą ir atsakomybę, užtikrinant bendruomeninių paslaugų prieinamumą, atkuriant ir ugdant svarbiausius įgūdžius, sudarant bendravimo, mokymosi ir darbinės veiklos vykdymo galimybes, organizuojant laisvalaikį, puoselėjant gabumus ir stiprybes. Šių paslaugų teikimas atitinka pirmąjį Pertvarkos tikslą: *„Būtent individualiai tikrai parenkame kiekvienam individualiai ir veiklas, ir atsižvelgdami į jo sugebėjimus, ir savarankiškumo lygį“* (D4).
3. GGN veiklos veiksmingumas atsiskleidžia žmonių su negalia įgalinimu, išaugusia saviverte ir pasitikėjimu savimi, įsitraukimu į darbinę veiklą ir dalyvavimu darbo rinkoje, sustiprėjusiu savarankiškumu, sumažėjusiu medikamentų vartojimu, perėjimu iš GGN aplinkos į savarankišką gyvenimą apsaugotame būste. Tyrimo dalyvių nuomone, dominuoja išaugęs savarankiškumas: *„Ir salotas pasidaro, ir sriubas, ir karštus, patys kambarius tvarkosi, ir šiltnami prižiūri, ir aplinką tvarkosi. Ir dar sakiau, ir gatvėj nukasa sniegą. Tai va, tas savarankiškumas jau tikrai labai stiprus“* (D3). Vykdoma veikla ir jos viešinimas suartina su bendruomene ir keičia neigiamas nuostatas GGN atžvilgiu.
4. Išsiaiškinta, kad, tobulinant GGN veiklos organizavimą, atitinkantį Pertvarkos tikslus, reikalingas teisinio reglamentavimo tobulinimas, tinkamas GGN vietos parinkimas, patalpų pritaikymas gyventojų poreikiams, specializuotų GGN steigimas, socialinių dirbtuvių įvairovės didinimas, kokybiški darbuotojų kvalifikacijos kėlimo mokymai, darbuotojų apmokėjimo didinimas, intervizių organizavimas, asmeninio asistento pagalbos gavimo ir žmonių su negalia įdarbinimo galimybių gerinimas.

REKOMENDACIJOS

Rekomenduojama:

Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos:

- Atsižvelgiant į individualius žmonių su negalia skirtumus, steigti specializuotus GGN (pavyzdžiui, autizmo spektro sutrikimų turintiems asmenims);
- Didinti socialinių dirbtuvių įvairovę.
- Užtikrinti GGN gyvenantiems žmonėms asmeninio asistento paslaugų prieinamumą.

Švietimo ir mokslo ministerijai, bendradarbiaujant su Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerija:

- Sukurti kvalifikacijos tobulinimo programas socialiniams darbuotojams darbui su skirtingomis psichikos ir (ar) proto negalią turinčių žmonių grupėmis

Savivaldybėms:

- Steigiant GGN, planuojant patalpų paskirtis ir išdėstymą, atsižvelgti į konkrečias patirtis ir poreikius.
- Aprūpinti GGN transporto priemone.

GGN socialiniams darbuotojams:

- Domėtis gera patirtimi, kaupti savo patirtį ir jos pagrindu kaupti užrašus, galinčius tapti metodinės medžiagos pagrindu.
- Inicijuoti ir įgyvendinti intervizijas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Alegria, M., Cruz-Gonzalez, M., Markle, S.L., Falgas-Bogue, I., Poindexter, C., Stein, G.L., Eddington, K., Vargas, A.E.M., Fuentes, L., Cheng, M., Shrout, P.E. 2024, Referrals to Community and State Agencies to Address Social Determinants of Health for Improving Mental Health, Functioning, and Quality of Care Outcomes for Diverse Adults. *Research and Analysis*. 114(53): S278-S290. Prieiga per doi.org/10.2105/AJPH.2023.307442
2. *Apgyvandinimo su parama formos grupinio gyvenimo namų paslaugų suaugusiems asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia teikimo metodikos aprašas*. 2022. [žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.] Prieiga per https://pertvarka.lt/wp-content/uploads/2022/02/GGN_aprasas.pdf
3. *Apsaugoto būsto paslaugų suaugusiems Asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia Paslaugų teikimo metodikos aprašo paaiškinimas*. 2021. [žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.] Prieiga per <https://pertvarka.lt/wp-content/uploads/2021/11/Apsaugotas-bustas.-Taisytas-ir-vertintas.-Galutinis.pdf>
4. *Apgyvandinimo su parama apsaugoto būsto paslaugų suaugusiems asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia paslaugų teikimo metodikos aprašas*. 2021. [žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.] Prieiga per <https://pertvarka.lt/wp-content/uploads/2021/11/Apsaugotas-bustas.pdf>
5. *Apgyvandinimo su parama formos savarankiško gyvenimo namų paslaugų suaugusiems asmenims su (psichikos ir/ar proto) negalia teikimo metodikos aprašas*, 2021. [žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.] Prieiga per <https://pertvarka.lt/paslaugos/grupinio-gyvenimo-namai/>
6. *Asmenų su negalia socialinė integracija*: Valstybinio audito ataskaita, 2020, Vilnius.
7. Auškalnytė, A., Balkūnė, ., Grigaitė, U., Grigutytė, N. 2021, *Teisė į psichikos sveikatą ir asmenų su psichosocialine negalia teisių užtikrinimas COVID-19 pandemijos metu Lietuvoje*: Tyrimo ataskaita, Psichikos sveikatos perspektyvos, Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Vilnius.
8. Belciug, R.V. 2024, Directions for Increasing the Effectiveness of Social Assistance Policies in Conditions of Maintaining the Budget Deficit. *Economic Sciences Series*. XXIV(1): 339-350.
9. Bendroji pastaba dėl 19 straipsnio: gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę. 2017, [žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.] https://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Article-19_Independent-Living_vert_final.pdf
10. *Bendrosios europinės gairės dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos*, 2012, Belgija: Briuselis.
11. Brooks, H., Devereux-Fitzgerald, A., Richmond, L., Caton, N., Newton, A., Downs, J., Lovell, K., Bee, P., Cherry, M.G., Young, B., Vassilev, I., Rotheram, C., Rogers, A. 2022,

- Adapting a social network intervention for use in secondary mental health services using a collaborative approach with service users, carers/supporters and health professionals in the United Kingdom. *BMC Health Services Research*. 22:1140. Prieiga per <https://doi.org/10.1186/s12913-022-08521-1>
12. Carrandi, A., Hu, Y., Wayland, S., Maple, M. 2023, Effectiveness of Community-Based Outreach Interventions for Individuals Living with Mental Ill-Health in Australia: A Systematic Review. *Health & Social Care in the Community*. Prieiga per <https://doi.org/10.1155/2023/5961793>
 13. Čiužas, R., Vaicekauskienė, V. 2013, Socialinės partnerystės strategijos specialiųjų poreikių turinčių asmenų socializacijos procese, *Socialinis ugdymas*, nr. 1(33), [98-113].
 14. Dorelaitienė, A., Žalkauskaitė, U. 2012, Neįgalaus jaunuolio psichosocialinis portretas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, nr. 4(37), [31-36].
 15. Dwyer, P., Scullion, L., Jones, K., McNeill, J., Stewart, A.B.R. (2020). Work, welfare, and wellbeing: The impacts of welfare conditionality on people with mental health impairments in the UK. *Social Policy Administration*. 54: 311-326. Prieiga per DOI: 10.1111/spol.12560
 16. *Europos Sąjungos (ES) strategijos dėl negalios 2021-2030 m.* 2021, [žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.] Prieiga per <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/europos-komisijos-2021-2030-m-neigaliuju-teisiu-strategija/>
 17. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. 2016, *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras.
 18. Genienė, R. 2021, *Socialinių paslaugų vystymas ir teikimas psichosocialinę negalią turintiems asmenims stacionarių globos institucijų pertvarkos perspektyvoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.166>
 19. Gevorgianienė, V., Šumskienė, E., Mataitytė-Diržienė, J., Genienė, R. 2021, Žmonės ir vietos: asmenų, turinčių negalią gyvenimo persikėlus į bendruomenę socialiniai ir fiziniai aspektai, *Specialusis ugdymas*, nr. 1(42), [7-60].
 20. Gevorgianienė, V., Šumskienė, E., Mataitytė-Diržienė, J., Genienė, R. 2021, *Darnaus vystymosi tikslai, globos sistemos pertvarka ir bendruomenių gerovė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
 21. Glover, P.D., Gray, H., Shanmugam, S., McFadyen, A.K. 2022, Evaluating collaborative practice within community-based integrated health and social care teams: a systematic review of outcome measurement instruments. *Journal Of Interprofessional Care*. 36(3): 458–472. Prieiga per <https://doi.org/10.1080/13561820.2021.1902292>
 22. Grāvis, M., Trebienė, L., Tuitatė, J., Survilienė, R. 2020, *Padarykime tai kartu*, Darbo su žmonėmis su negalia vadovas, Vilnius.

23. Greve, B. 2017, *Handbook of Social Policy Evaluation*. Edvard Elgar Publishing. Prieiga per DOI 10. 4337/9781785363245
24. Griciūtė, J., Senkevičiūtė-Doviltė, L. 2018, Lietuvos socialinės globos įstaigų, dalyvaujančių pertvarkos procese, darbuotojų motyvacijos vertinimas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 21(1): 35-57. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.21.1.2>
25. Grigaitė, U. 2022, *Bendruomeninių paslaugų vystymas asmenims su intelekto ar (ir) psichosocialine negalia*, VšĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, Vilnius.
26. Grigaitė, U., Jurevičiūtė, G. 2020, *Žmonių su negalia socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo 2019 m. stebėsenos ataskaita*, Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Vilnius.
27. Gudelytė, U., Ruškus, J. 2019, „Padėk man nuspręsti“: socialinio darbuotojo vaidmuo teikiant pagalbą intelekto negalią turintiems asmenims priimant sprendimus, *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, nr. 23(1), [11-52].
28. *Guidance on community mental health services: Promoting personcentred and rights-based approaches*, 2021, (žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.) <https://www.who.int/publications/i/item/9789240025707>
29. Gudžinskienė, V., Driskienė, A. 2016, Psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių tenkinimas dalyvaujant užimtumo veiklose, *Socialinis darbas*, nr. 14(2), [174-187].
30. Hinsk, P., Gutierrez-Colosia, M., Duval, C., Konig, H.H., Simon, J., Fischen, C., Mayer, S., Salvador-Carulla, L., Brodsczky, V., Hakkaart-van Rojen, L., Evens, S., Park, A.L., Hollngworth, W., Konnopka, A. 2023, The identification of economically relevant health and social care services for mental disorders in the PECUNIA project. *BMC Health Services Research*. 23:1045. Prieiga per <https://doi.org/10.1186/s12913-023-09944-0>
31. *Institucinės globos pertvarka Lietuvoje*, 2020, (žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.) https://www.esinvesticijos.lt/uploads/main/documents/files/Post%202020/Programos%20rengimas/Institucines%20globos%20pertvarka_2020-04-28_final.pdf
32. *Institucinės globos pertvarka* Nr. 08.4.1-ESFA-V-405, 2021, (žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.) https://2014.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/patvirtintos_priemones/institucines-globos-pertvarka
33. *Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas*, 2020, (žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.), Prieiga per https://www.pertvarka.lt/wp-content/uploads/_mediavault/2020/03/Pertvarka_santrauka_20200328.pdf
34. *Įsakymas dėl neįgaliųjų socialinės integracijos 2021-2023 metų veiksmų plano patvirtinimo*, 2020, TAR, 2020-09-08, Nr. 18874, suvestinė redakcija nuo 2022-12-07

35. Jade, M., Christine, B., Jacinta, D. 2020, Moving on from Quality Assurance: Exploring Systems that Measure both Process and Personal Outcomes in Disability Services. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*. 17(4): 364-375. Prieiga per DOI: 10.1111/jppi.12295
36. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai. Neįgaliųjų Teisių Konvencija, 2010, *Valstybės žinios*, 2010-06-19, Nr. 71-3561. (žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.) Prieiga per <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882>
37. Kiely, B., Hobbins, A., Boland, F., Cyne, B., Galvin, E., Byers, V., Loomba, S., O'Donnel, P., Connolly, D., Shea, E., Smith, S.M. 2024, An exploratory randomised trial investigating feasibility, potential impact and cost effectiveness of link workers for people living with multimorbidity attending general practices in deprived urban communities. *BMC Primary Care*. 25:233. Prieiga per <https://doi.org/10.1186/s12875-024-02482-6>
38. Kolyta, S., Urbis, V. 2022, *Viešosios politikos sprendimams priimti reikalingų įrodymų kūrimo, naudojimo ir deponavimo sistemos vertinimas*. (žiūrėta 2024 m. spalio 15 d.) Prieiga per <https://strata.gov.lt/wp-content/uploads/2024/01/Viesosios-politikos-sprendimams-priimti-reikalingu-irodymu-kurimo-naudojimo-ir-deponavimo-sistemos-vertinimas.pdf>
39. Krall McCrary, L. 2017, Geel's Family Care Tradition. Care, Communities, and the Social Inclusion of Persons with Disabilities. *Journal of Literary & Cultural Disability Studies*. 11(3), 285-303.
40. Kreivinienė, B., Vaičiulienė, J. 2012, Asmenų, turinčių negalią, gyvenimo kokybė: subjektyvus požiūris, *Tiltai*, Nr. 2, [133-144].
41. Krutulienė, S., Miežienė, R., Gruževskis, B. 2019, Aktyvios įtraukties koncepcija ir trajektorijos: Lietuvos atvejis, *Filosofija. Sociologija*, nr. 30(4), [305-316].
42. Lee C., Kuhn, I., McGrath, M., Remes, O., Cowan, A., Duncan, F., Baskin, C., Oliver, E.J., Osborn, D.P.J., Dykxhoorn, J., Kanrr, E., Walters, K., Kirkbride, J., Gnani, S., Lafortune, L. 2021 A systematic scoping review of community-based interventions for the prevention of mental ill-health and the promotion of mental health in older adults in the UK. *Health and Social Care*. 30: 27-57. Prieiga per DOI: 10.1111/hsc.13413
43. Lemay, R. 2009, Deinstitutionalization of People With Developmental Disabilities: A Review of the Literature. *Canadian Journal of Community Mental Health*. 28. Prieiga per 10.7870/cjcmh-2009-0014.
44. Levickaitė, K. 2018, *Paslaugų, teikiamų asmenims, turintiems proto ir/ar psichosocialinę negalią, deinstitutionalizacijos procesų Vilniaus mieste analizė*, VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, Vilnius.

45. Lewis, N.V., Bierce, A., Feder, G.S., Macleod, J., Turner, K.M., Zammit, S., Dawson, S. 2023, Trauma-Informed Approaches in Primary Healthcare and Community Mental Healthcare: A Mixed Methods Systematic Review of Organisational Change Interventions. *Health & Social Care in the Community*. Article ID 4475114: 1-18. Prieiga per <https://doi.org/10.1155/2023/4475114>
46. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, 2003, *Valstybės žinios*, nr. 114-5115.
47. Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas, 1991, *Lietuvos aidas*, 1991-12-13, nr. 249-0, Nauja redakcija nuo 2024-01-01: Nr. XIV-1722, 2022-12-20, paskelbta TAR 2023-01-04, i. k. 2023-00135
48. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras įsakymas dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų plano patvirtinimo, TAR, 2014-02-17, nr. 1624. [žiūrėta 2024 m. rugpjūčio 17 d.], Prieiga per <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e4169490984411e3aad2c022318814db/asr>
49. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, *Valstybės žinios*.
50. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministerija. Negalios statistika ir dinamika. [žiūrėta 2024 m. rugpjūčio 17 d.], Prieiga internete <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/negalios-reforma-ir-asmenu-su-negalia-itrauktis/statistika-2/>
51. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020 metų veiklos ataskaita, 2021,. [žiūrėta 2024 m. rugpjūčio 17 d.], Prieiga per <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/ataskaitos/sadm/SADM%202020%20metu%20veiklos%20ataskaita%20-2021-03-18.pdf>
52. Mansell, J., Knapp, M. Beadle-Brown, J. Beecham, J. 2007, *Deinstitutionalisation and community living – outcomes and costs: report of a European Study*. Volume 2. University of Kent, Canterbury, UK. Available at: <http://eprints.lse.ac.uk/3460/>
53. Marcinkutė, L. 2012, *Žmogaus teisių ir valstybės suvereniteto dermė Lietuvos nacionalinėje žmogaus teisių politikoje*. Daktaro disertacija. Kaunas.
54. Medforth, N., Boyle, C. 2023, Challenges, Complexity, and Developments in Transition Services for Young People with Disabilities, Mental Health, and Long-Term Conditions: An Integrative Review. *Comprehensive Child And Adolescent Nursing*. 46(3): 180–200. Prieiga per <https://doi.org/10.1080/24694193.2023.2245473>
55. *Neįgalųjų socialinė integracijos sistema*, 2022, [žiūrėta 2024 m. rugpjūčio 17 d.], prieiga per <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracijos-sistema>

56. *Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų planas*, 2014, Vilnius.
57. Petružytė, D., Šumskienė, E., 2017, *Psichikos sveikatos ir gerovės paradigmos kaita Lietuvoje*, Vilniaus universitetas, Vilnius.
58. Poole, R., Huxley, P. 2024, Social prescribing: an inadequate response to the degradation of social care in mental health. *BJPsych Bulletin*. 48: 30–33, Prieiga per DOI:10.1192/bjb.2023.61
59. Rainienė, S. 2023, Alternatyvių paslaugų institucinei socialinei globai kūrimas Marijampolės regione, *HOMO-SOCIETAS-Technologiae*, nr. 1(10), [78-85].
60. *Rekomendacija valstybėms narėms dėl Europos Tarybos Veiksmų plano skatinti žmonių, turinčių negalią, teises ir visapusišką dalyvavimą visuomenėje: žmonių, turinčių negalią, gyvenimo kokybės gerinimas Europoje 2006-2015*, 2006, [žiūrėta 2024 m. rugpjūčio 17 d.], Prieiga per <https://www.ndt.lt/teisine-informacija/teises-aktai/>
61. Rojas-Garcia, A., Woodhead, C., Imwensi, E., Hassiotis, A., Aspinall, F. 2020, Managing demand for social care among adults with intellectual disabilities: A systematic scoping review. *Journal Applied Research in Intellectual Disabilities*. 33: 111-125. Prieiga per DOI: 10.1111/jar.12652
62. Ruškus, J., Mažeikienė, N., Naujanienė, R., Motiečienė, R., Dvarionas, D. 2012, Įgalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste, *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, Nr. 12(2), [9-44].
63. Santen, J., Meiland, F.J.M., Droes, R.M., Straten, A., Bosmans, J.E. 2021, Cost-effectiveness of exergaming compared to regular day-care activities in dementia: Results of a randomised controlled trial in The Netherlands. *Health and Care in the Community*. 30: e1794-e1804. Prieiga per DOI: 10.1111/hsc.13608
64. Savicka, A. 2018, Bendruomeniškumas tinklaveikoje: mitas ar tvari perspektyva, *Lietuvos kultūros tyrimai*, nr. 10, [32-45].
65. *Socialinių paslaugų ekosistemos ir paslaugų kokybės tyrimo ataskaita*, 2024, [žiūrėta 2024 m. rugpjūčio 17 d.], <https://www.esinvesticijos.lt/uploads/documents/docs/2024-06/8b99602dbb6d908d50c74a6dfac1c1c6f04fe8ee534a1dbfe22d15415694ba78.pdf>
66. *Study on deinstitutionalization of children and adults with disabilities in Europe and Eurasia*. 2013. Final report. USAID. Available at: <https://enil.eu/wp-content/uploads/2022/03/Study-on-Deinstitutionalization-of-Children-and-Adults-with-Disabilities-in-Europe-and-Eurasia.pdf>

67. Suh, E., Holmes, L. 2022, A critical review of cost-effectiveness research in children's social care: What have we learnt so far? *Social Policy Administration*. 56: 742-756. Prieiga per DOI: 10.1111/spol.12795
68. Šakūnienė, U. 2022, *Asmenų su negalia gyvenimo kokybės aspektų analizė, vertinant neįgaliųjų ekonominę ir socialinę gerovę, nepriklausomumo lygį bei sveikatą*, iš Konvencijos 19 str. (Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę), 25 str. (Sveikata) ir 28 str. (Pakankamas gyvenimo lygis ir socialinė apsauga) perspektyvos, [žiūrėta 2024 m. rugpjūčio 17 d.], Prieiga per https://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Tyrimo-aprasymas_galutinis.pdf
69. Šėporaitytė-Vismantė, D. 2018, Individualių asmenų ir lygių galimybių srityje veikiančių institucijų vaidmuo ir veiklos poveikis atkuriant pažeistas asmenų su negalia teises, *Lietuvos socialinė raida: Lietuvos įtraukties politikos Lietuvoje įgyvendinimas*, Lietuvos socialinių tyrimų centras, Vilnius, nr. 7, [9-32].
70. Šumskienė, E., Levickaitė, K., Grigaitė, U., Kelpšaitė, J. 2015, *Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę*, VšĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, Vilnius.
71. „Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje“: Pertvarkos viešinimo strategija. (2016), MB „Nuevo Reklama“, Vilnius.
72. Viluckienė, J. 2013, Negalios sampratos kaita medicininėje sociologijoje, *Filosofija. Sociologija*, nr. 24(4), [209-216].
73. Žalimienė, L., Junevičienė, J. 2018, Formalios ir neformalios globos pagyvenusiems bei suaugusiems neįgaliams asmenims integravimas paslaugų kokybės standartizavimo kontekste. *Lietuvos socialinė raida: Lietuvos įtraukties politikos Lietuvoje įgyvendinimas*, Lietuvos socialinių tyrimų centras, Vilnius, nr. 7, [32-48].
74. Žydzūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. 2017, *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai*. Vilnius: Šv. Ignaco Lojolos kolegija.
75. *Žmonių, turinčių negalią, teisės Lietuvoje – negalios politikos analizė*. 2022, Lietuvos negalios organizacijų forumas, Vilnius.
76. *Žmonių su negalia socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo 2019 m. stebėsenos ataskaita*, 2020, Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Vilnius.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1 (Pusiau struktūruotas klausimynas)

Pusiau struktūruotas klausimynas vadovams apie grupinio gyvenimo namų asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos tobulinimo galimybes, įgyvendinant institucinės globos pertvarkos politikos tikslus

Tyrimo dalyvių duomenys (pildo tyrėjas):

1. Lytis
2. Amžius
3. Vadovo darbo patirtis (trukmė (metais))
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo laikas

Klausimai tyrimo dalyviui:

Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

1. Kaip manote, kaip asmenims su negalia gyvenant grupinio gyvenimo namuose, realizuojamos jų žmogaus teisės, ypač - Neįgaliųjų Teisių Konvencijos Bendroji pastaba dėl 19 straipsnio, akcentuojanti gyvenimą savarankiškai ir įtrauktį į bendruomenę (2017), apibrėžianti kiekvienos demokratinės valstybės pareigą gerbti visų žmonių teises ir rūpintis jų apsauga?
2. Kokius matote žmogaus teisių apsaugos trūkumus grupinio gyvenimo namuose?
3. Ką, Jūsų manymu, reikėtų pakeisti, kad šie trūkumai būtų sumažinti?

Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomeninės paslaugų teikimas:

4. Kaip manote, kokie pagrindiniai skirtumai yra tarp gyvenimo grupiniuose gyvenimo namuose ir stacionarioje globos įstaigoje?
5. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą? Kuriuos privalumus ar trūkumus būtumėt linkęs (-usi) akcentuoti?
6. Kokias ateities perspektyvas išvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą?
7. Kaip vertinate finansinius gyvenimo grupiniuose gyvenimo namuose ir stacionarioje globos įstaigoje aspektus? Kokie privalumai bei trūkumai išryškėjo?
8. Kaip vertinate vadovavimo gyvenimo grupiniams gyvenimo namams ir stacionariai globos įstaigai aspektus? Kokie privalumai bei trūkumai išryškėja?
9. Kaip pasikeitė klientų gyvenimo kokybė jiems apsigyvenus grupiniuose globos namuose?

10. Kaip pasikeitė grupinio gyvenimo namų gyventojų savarankiškumo gebėjimai?
11. Kokie grupinio gyvenimo namų gyventojų gebėjimai sustiprėjo labiausiai?
12. Kokius darbo metodus įgalinant klientus ir skatinant jų savarankiškumą taiko darbuotojai grupinio gyvenimo namuose?
13. Kokios šių metodų taikymo galimybės stacionariose globos įstaigose? Koks būtų galimas poveikis?
14. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų gyventojų galimybes tapti savarankiškais?
15. Kaip ši aplinka skatina jų savarankiškumą? Kuo ji skiriasi nuo stacionarios globos aplinkos?
16. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų steigimo poveikį, naudą patiems klientams?

Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo užtikrinimas:

17. Su kokiais sunkumais susidūrėte steigiant grupinio gyvenimo namus? Kaip pavyko juos išspręsti?
18. Kokios buvo Jūsų vidinės nuostatos ir požiūris grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?
19. Kokios buvo kolektyvo narių nuostatos ir požiūris grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?
20. Kaip pasikeitė (arba išliko nepakitusios) Jūsų nuostatos ir požiūris į grupinio gyvenimo namus praėjus pirmiesiems metams po įsteigimo?
21. Kaip pasikeitė (arba išliko nepakitusios) kolektyvo narių nuostatos ir požiūris į grupinio gyvenimo namus praėjus pirmiesiems metams po įsteigimo?
22. Kokios buvo visuomenės nuostatos projekto pradžioje gyvenimo namų atžvilgiu?
23. Kaip Jūsų nuomone pasikeitė (arba išliko nepakitusios) visuomenės nuostatos ir požiūris į grupinio gyvenimo namus praėjus pirmiesiems metams po įsteigimo?
24. Kokios buvo vietos bendruomenės nuostatos projekto pradžioje gyvenimo namų atžvilgiu?
25. Kaip Jūsų nuomone pasikeitė (arba išliko nepakitusios) bendruomenės nuostatos ir požiūris į grupinio gyvenimo namus praėjus pirmiesiems metams po įsteigimo?
26. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų steigimo poveikį, naudą visuomenei ir bendruomenei?
27. Kokias viešinimo priemone naudojote vykdant informacijos apie grupinio gyvenimo namuose vykdomą veiklą viešinimui?
28. Kaip šis viešinimas prisidėjo prie bendruomenės ir visuomenės požiūrio kaitos?

Priedas Nr. 2 (Tyrimo kategorijų ir subkategorijų medis)

Paslaugų GGN teikimas	Poreikių individualizavimas
	Savarankiškumo ir atsakomybės ugdymas
	Bendruomeninių ir kitų paslaugų pasiekiamumas
	Igūdžių atkūrimas ir ugdymas
	Bendravimo galimybių sudarymas
	Mokymosi galimybių sudarymas
	Darbinės veiklos galimybių sudarymas
	Talentų puoselėjimas
	Laisvalaikio organizavimas
Paslaugų GGN teikimo poveikis žmonėms su negalia	Igalinimas
	Integracija
	Pasitikėjimas savimi, aukštesnė savivertė
	Dalyvavimas darbo rinkoje
	Sustiprėjęs savarankiškumas
	Sumažėjęs vaistų vartojimas
	Apgyvendinimas apsaugotame būste
Paslaugų GGN teikimo sunkumai	Privatumo trūkumas
	Didesnės išlaikymo išlaidos
	Finansiniai sunkumai
	Priklausomybių turėjimas
	Lytinių poreikių tenkinimo problemos
	Konfliktai tarpusavyje
	Motyvacijos neturėjimas
	Darbuotojų trūkumas
	Susisiekimo problemos
Visuomenės ir bendruomenės narių požiūris į GGN steigimą	Negalios lygio skirtumai
	Asmeninis požiūris
	Darbuotojų požiūris
Požiūrio keitimo priemonės	Visuomenės, bendruomenės požiūris
	Savarankiškumas ir pagalba
	Teigiama patirtis, pavyzdys
	Bendravimas
Požiūrio pokyčiai	Viešinimas
	Artimesnis bendravimas
	Keitimasis dovanomis
	Dalyvavimas bendroje šventėje
Pertvarkos problemos	Visuomenės nuostatos
	Finansavimas
	Patalpų atnaujinimas
	Darbuotojų ir jų kvalifikacijos trūkumas
	Komandinio darbo stoka
	Medicinos paslaugų pasiekiamumas
	Asmenų su negalia adaptacija
	Socialinio užimtumo įvairovės trūkumas
	Sveikatos problemos
	Reglamentavimo spragos
	Reglamentavimo pokyčiai

Pertvarkos tobulinimo galimybės	GGN vietos parinkimas
	GGN aprūpinimas transporto priemone
	Socialinių dirbtuvių įvairovės didinimas
	Grupinio gyvenimo namų skaičiaus didinimas
	Kokybiški kvalifikacijos kėlimo mokymai
	Darbuotojų atlyginimų kėlimas
	Intervizijos
	Asmeninio asistento pareigybės
	Žmonių su negalia įdarbinimo galimybių gerinimas
	Grupinio gyvenimo namų specializuotas pritaikymas
	Grupinio gyvenimo namų projektų tobulinimas

Priedas Nr. 3 (Sėkmingo GGN kūrimo modelis)

Materialinės-techninės prielaidos		Personalo ir žmonių su negalia pa(si)ruošimas	
„jei vėl tie namai yra įkuriami, ne kažkur tai pakraštyje, sakykime, ne kažkokioje atskirtyje, bet pavyzdžiui, šitie grupinio gyvenimo namai yra individualių namų kvartale“ (D3)	Tinkamos vietos parinkimas	Darbuotojų patirtis, kvalifikacija ir komandinis darbas	„mum buvo pasakyta vienas dalykas, tik nesugalvokite skirti naujų darbuotojų. Paskirkite pačius geriausius darbuotojus. Bet pas mus ir išėjo ta visa grupė ir su visais savo darbuotojais. Tai irgi jie buvo susidirbę, labai stipri socialinė darbuotoja. Ir iš tiesų tai buvo, nes kaip mes ir su darbuotojais šnekėjomės. Ten tu dirbi daugiau negu numatyta tavo pareigybės aprašyme, tavo grafike“ (D3)
„tai vis dėl to turėtų, manau, būti privalomas, reikalavimas, kad turi būti automobilis. Negali būti grupinio gyvenimo namai be savo automobilio, nes tikrai tų funkcijų yra labai daug, vienas maisto produktų atvežimas, supirkimas, tai kas čia su nešios rankomis tokius kiekius“ (D3)	Aprūpinimas transportu		
„Bet didžiausias privalumas tai tai, kad žmonės tikrai jie gyvena namų sąlygomis. Tai vat jau tai, turi savo kambarius, turi savo erdvę, turi savo kiemą (D8)	Namų aplinkos sukūrimas ir pritaikymas	Darbuotojų ir žmonių su negalia pa(si) rengimas	„mes ruošėmės prieš persikėlimą, kas buvo gerai, kad visi jaunuoliai atėjo iš mūsų įstaigos ir gyveno vienoje šeimoje ir vienas kitą pažinojo. Tai vat jiems nebuvo tokio, kaip sakykim, atvykti į grupinio gyvenimo namus iš ir vis, jeigu vienas kitą nepažįstantys.“ (D3)

Priedas Nr. 4 (Sutikimas dalyvauti tyrime)

Gerbiamieji,

Esu Danguolė Boguševičienė, Vilniaus Universiteto studentė. Rašau magistro darbą, kuriuo siekiama atskleisti grupinio gyvenimo namų veiklos asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos tobulinimo galimybes, įgyvendinant institucinės pertvarkos politikos tikslus

Prašau Jūsų sutikimo dalyvauti tyrime ir pasidalinti savo nuomone ir patirtimis, kurios leis pasiekti užsibrėžtą tikslą ir sukurs pasiūlymų rengimo, kaip gerinti grupinio gyvenimo namų veiklos asmenims, turintiems psichikos ir (ar) intelekto negalią, veiklos efektyvumą, prielaidas.

Užtikrinu dalyvavimo tyrime anonimiškumą ir konfidencialumą. Jūsų asmeninė informacija ir informacija, susijusi su grupinio gyvenimo namais nebus viešinami. Tyrimo rezultatai naudojami tik mokslo tikslais ir bus pateikti apibendrintai.

Sutinku dalyvauti tyrime

Tyrėjo vardas, pavardė parašas:

Tyrimo dalyvio vardas, pavardė parašas:

Danguolė Boguševičienė

Priedas Nr. 5 (Dalyvių interviu)

D1 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 48
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 12 metų
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje 2 objektai
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2019 m.

Klausimai tyrimo dalyviui:

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D1. *Mano nuomone labai gerai, nes tenkinami visi gyventojų poreikiai iš karto, lyginant su globos įstaigom kur asmenų skaičius yra labai didelis ir dėmesys kiekvienam atskirai sunkiai įmanomas.*

T. Kokius pagrindinius aspektus išskirtumėte, kuo bendruomeninių paslaugų poveikis žmonių su negalia gyvenimui iš esmės skiriasi nuo stacionarios globos paslaugų?

D1. *Kadangi gyventojų grupiniuose gyvenimo namuose yra ribotas skaičius yra galimybė kiekvieną išklausti čia ir dabar. Greitesnis problemų sprendimas.*

T. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą? Kuriuos jų privalumus ar trūkumus būtumėt linkęs (-usi) akcentuoti?

D1. *Vertinu labai teigiamai, kadangi nedidelis gyventojų skaičius. Užtikrinamas asmenų saugumas ir privatumas, sukuriamos namų sąlygos. Yra arčiau visos paslaugos, galimybė laisviau judėti, ugdomas savarankiškumas. Įgalinamas kiekvienas asmuo įsitraukti į bendruomenę.*

D1. *Minusai tai finansavimas, dokumentacija kurios vis daugėja ir reikiamų specialistų pritraukimas. Nėra atrankos kriterijų kokie gyventojai gali gyventi grupiniuose gyvenimo namuose. Jei neįgaliajam nepavyko adaptacija sunkus grąžinimo atgal į globos įstaigą procesas. Dažnai pasitaikantys atvejai yra kad grupiniuose gyvenimo namuose apgyvendinami slaugomi asmenys, nes didesnis yra finansavimas.*

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai, dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D1. *Ne visais atvejais, jei asmuo turintis sunkią kompleksinę negalią jam reikalinga atitinkama specializuota pagalba be kurios jis neišgyventų.*

T. Kokie yra pagrindiniai sunkumai, įgyvendinant žmogaus teisių apsaugos nuostatas grupinio gyvenimo namuose?

D1. *Pagrindiniai sunkumai nėra išgryninta tvarka kas gali gyventi grupiniuose gyvenimo namuose, neturim Telšiuose šališkos sudarytos komisijos. Specialistų negalim turėti, nes norint įsidarbinti bendrosios praktikos slaugytoją, reikalinga įstaigai licencija. Labai sunku rasti socialinius darbuotojus.*

T. Ką, Jūsų manymu, reikėtų pakeisti ar daryti kitaip (tiek socialinėje politikoje, teisės aktuose, tiek paslaugų organizavime, teikime), kad šie trūkumai būtų sumažinti?

D1. *Sudaryti komisiją, kad būtų aiškios gairės kas gali gyventi grupiniuose gyvenimo namuose kas ne. Ir kad grupiniai gyvenimo namai būtų ne slaugos namai.*

T. Kaip pasikeitė klientų gyvenimo kokybė ir savarankiškumo gebėjimai jiems apsigyvenus grupiniuose globos namuose?

D1. *Kardinaliai vyksta pokyčiai kas dieną dėl asmens higienos, aprangos, savarankiškumo, atkuriami prarasti įgūdžiai.*

T. Kokias ateities perspektyvas išvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą?

D1. *Galimybė gyventi savarankiškai ir išvykti iš grupinių gyvenimo namų. Įsidarbinti, sukurti šeimą.*

III. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo, užtikrinimas:

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?

D1. *Be savo teigiamų asmeninių nuostatų į grupinius gyvenimo namus ir neįgaliuosius nebūčiau sukūrusi įstaigos. Nors visuomenės požiūris yra dar stigmatizuotas bet pamažu keičiasi.*

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu praėjus metams po jų steigimo?

D1. *Mano požiūris nepasikeitė tuo klausimu, o visuomenė dar atsargi, bet jau po mažiukais vis labiau tolerantiška.*

T. Kas turėjo įtakos Jūsų, kolektyvo ir visuomenės požiūrio pokyčiams? Kaip Jų buvo pasiekta?

D1. *Per aplinkos tvarkymą, laiptinės plovimą, bendruomeninės talkos, šventės.*

T. Kokias viešinimo priemones naudojote vykdant informacijos apie grupinio gyvenimo namuose vykdomą veiklą viešinimui?

D1. *Socialiniai tinklai, media.*

Ir apibendrinant, ką galėtumėte pasakyti:

T. Vertinant DI procesą Lietuvoje visumoje, kokius tris sunkumus/problemas įvardintumėte, su kuriais buvo susidurta steigiant grupinio gyvenimo namus?

D1. *Dėl licencijos gavimo, dėl patalpų pritaikymo, dėl darbuotojų kvalifikacijų reikalavimų, dėl gyventojų socializacijos kurie atvyksta iš globos įstaigų kurie atvyksta visapusiškai apleisti, dėl finansavimo nuo ko priklauso atlyginimai, mokesčiai ir t.t.*

T. Gal galite detalizuoti, kokie sunkumai šiuose lygmenyse pasireiškė: makro, t.y. politikos (teisinė, įstatyminė bazė); savivaldybių lygmuo (organizaciniai, finansiniai); individualiame (darbuotojų kvalifikacijos, klientų nenoro keisti gyvenimą).

D2 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 61
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 23
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje 2
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2022

Klausimai tyrimo dalyviui:

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D2. *Individualių asmenų su negalia poreikių tenkinimas grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas yra sudėtingas ir daugialypis procesas, kuris reikalauja atidumo, įsipareigojimo ir atskiros dėmesio kiekvienam asmeniui. Grupinio gyvenimo aplinkoje – tai dažniausiai būna įvairūs bendruomeniniai namai, dienos centrai ar kitos tokios įstaigos, kurios teikia pagalbą asmenims su negalia, tačiau vis tiek svarbu, kad paslaugos būtų pritaikytos kiekvienam individui, atsižvelgiant į jo unikalius poreikius ir gebėjimus. Bendruomeninės paslaugos turi būti orientuotos į kiekvieno asmens gerovę ir laisvę pasirinkti, todėl jų nuolatinis vertinimas ir pritaikymas yra esminiai siekiant užtikrinti, kad asmenys su negalia gautų aukštos kokybės, jiems tinkamas paslaugas.*

T. Kokius pagrindinius aspektus išskirtumėte, kuo bendruomeninių paslaugų poveikis žmonių su negalia gyvenimui iš esmės skiriasi nuo stacionarios globos paslaugų?

D2. *Bendruomeninių paslaugų poveikis žmonių su negalia gyvenimui iš esmės skiriasi nuo stacionarios globos paslaugų dėl įvairių priežasčių. Pagrindiniai aspektai, kurie atskiria šias dvi paslaugų formas, apima tiek gyvenimo kokybę, tiek asmens integraciją į visuomenę, tiek suteikiamos pagalbos pritaikymą. Bendruomeninės paslaugos iš esmės orientuotos į žmonių su negalia integraciją į visuomenę, savarankiškumą, lankstumą ir individualius poreikius, o stacionarios globos paslaugos dažniausiai teikia nuolatinę priežiūrą ir pagalbą. Pagrindinis skirtumas yra tai, kad bendruomeninės paslaugos leidžia asmenims gyventi savarankiškesnį gyvenimą, jausti atsakomybę už savo sprendimus, tuo tarpu stacionariose globos įstaigose gyvenimas yra labiau struktūruotas.*

T. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą? Kuriuos jų privalumus ar trūkumus būtumėt linkęs (-usi) akcentuoti?

D2. *Grupinio gyvenimo namų veikla, kaip vienas iš bendruomeninių paslaugų modelių, turi daug privalumų, tačiau taip pat susiduria su tam tikrais iššūkiais ir trūkumais. Vertinant grupinio gyvenimo namus, svarbu atsižvelgti į tai, kaip jie prisideda prie asmenų su negalia gyvenimo kokybės gerinimo, jų socialinės integracijos ir nepriklausomumo skatinimo, tačiau taip pat reikia pažymėti, kur gali kilti sunkumų, ypač kai kalbame apie individualizacijos trūkumus ar grupinių gyvenimo sąlygų apribojimus. Grupinio gyvenimo namų veikla gali būti labai naudinga, nes ji suteikia asmenims su negalia galimybę gyventi kuo nepriklausomiau ir dalyvauti bendruomenės gyvenime. Svarbiausi šio modelio privalumai – socialinė integracija, nepriklausomumo skatinimas ir galimybė dalyvauti įvairiose veiklose. Tačiau, kaip ir bet kurioje paslaugų teikimo formoje, egzistuoja ir tam tikri trūkumai, tokie kaip privatumo trūkumas, sunkumai užtikrinant visišką individualizavimą ir galimi konfliktai tarp gyventojų. Pagrindinė sėkmės sąlyga – gebėjimas balansuoti tarp grupės gyvenimo ir individualių poreikių, užtikrinant, kad kiekvienas asmuo jaustųsi vertinamas, įtrauktas ir turėtų galimybę gyventi orų ir pilnavertį gyvenimą.*

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai, dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D2. *Grupinio gyvenimo namai, kaip gyvenamosios vietos, tikrai gali būti svarbus žingsnis link savarankiško gyvenimo ir visuomenės integracijos užtikrinimo žmonėms su negalia. Tačiau, kalbant apie **Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje** įtvirtintą teisę gyventi savarankiškai ir dalyvauti bendruomenės gyvenime, grupinio gyvenimo namai nėra garantija, kad šios teisės bus įgyvendintos visiškai ir pilnai. Tai priklauso nuo daugelio veiksnių, susijusių su gyvenimo sąlygomis, paslaugų kokybe ir aplinkos pritaikymu. Grupinio gyvenimo namai turi didelį potencialą įgyvendinti **Neįgaliųjų Teisių***

Konvencijos nuostatas, susijusias su savarankiškumu ir dalyvavimu bendruomenės gyvenime, tačiau tai priklauso nuo konkrečių sąlygų ir paslaugų kokybės. Nors grupinio gyvenimo namai suteikia asmenims galimybę gyventi kuo nepriklausomiau ir būti įtrauktiems į bendruomenės gyvenimą, jie nebūtinai užtikrina visišką savarankiškumą ir pilną integraciją, jei nėra pakankamai pritaikytos paslaugos, infrastruktūra ir tinkama socialinė dinamika. Siekiant pilnai įgyvendinti konvencijoje įtvirtintas teises, būtina užtikrinti, kad grupinio gyvenimo namai būtų kuo labiau pritaikyti individualiems poreikiams, kad žmogus jaustųsi tikru bendruomenės nariu, turinčiu galimybę priimti sprendimus dėl savo gyvenimo.

T. Kokie yra pagrindiniai sunkumai, įgyvendinant žmogaus teisių apsaugos nuostatas grupinio gyvenimo namuose?

D2. Įgyvendinant žmogaus teisių apsaugos nuostatas grupinio gyvenimo namuose, kyla įvairių sunkumų, susijusių su tiek teisinaisiais, tiek praktiniais aspektais. Grupiniai gyvenimo namai, kaip gyvenamosios vietos žmonėms su negalia, gali būti naudingi siekiant suteikti socialinę integraciją ir savarankiškumą, tačiau jie taip pat susiduria su iššūkiais, užtikrinant žmogaus teisių, orumo ir asmeninės laisvės apsaugą. Pagrindiniai sunkumai, įgyvendinant žmogaus teisių apsaugos nuostatas grupinio gyvenimo namuose, yra susiję su privatumo ir asmens laisvės užtikrinimu, paslaugų pritaikymu pagal individualius poreikius, socialinės ir emocinės gerovės apsauga, paslaugų kokybės užtikrinimu ir žmogaus teisėmis dalyvauti sprendimų priėmime. Norint sėkmingai įgyvendinti žmogaus teisių apsaugą šiose įstaigose, būtina užtikrinti, kad grupinio gyvenimo namai būtų pritaikyti tiek teisiniu, tiek praktiniu požiūriu, kad būtų gerbiama asmens orumas, privatumas, savarankiškumas ir dalyvavimas bendruomenės gyvenime.

T. Ką, Jūsų manymu, reikėtų pakeisti ar daryti kitaip (tiek socialinėje politikoje, teisės aktuose, tiek paslaugų organizavime, teikime), kad šie trūkumai būtų sumažinti?

D2. Norint sumažinti trūkumus ir užtikrinti, kad žmogaus teisės grupiniuose gyvenimo namuose būtų gerbiamos ir apsaugotos, reikėtų keisti ir tobulinti įvairius aspektus tiek socialinėje politikoje, teisės aktuose, tiek pačiame paslaugų organizavime ir teikime. Siekiant sumažinti trūkumus grupinio gyvenimo namuose ir užtikrinti žmogaus teisių apsaugą, būtina apimti įvairias sritis: teisinį reglamentavimą, paslaugų kokybę, darbuotojų kvalifikaciją ir socialinę integraciją. Klientų teisės turi būti užtikrinamos tiek įstatymais, tiek kasdienėje praktikoje, o pačių gyvenimo namų struktūra turi būti pritaikyta kiekvieno asmens poreikiams, siekiant, kad jis galėtų gyventi savarankiškai ir pilnavertiškai dalyvauti bendruomenės gyvenime.

T. Kaip pasikeitė klientų gyvenimo kokybė ir savarankiškumo gebėjimai jiems apsigyvenus grupiniuose globos namuose?

D2. Gyvenimo kokybė ir savarankiškumo gebėjimai asmenų, apsigyvenusių grupiniuose globos namuose, pasikeitė įvairiais būdais. Grupiniai globos namai suteikia gyventojams tam tikrą struktūrą

ir paramą, tačiau tuo pačiu jie gali skatinti ir asmens savarankiškumą bei gerinti gyvenimo kokybę. Tai priklauso nuo pačių globos namų struktūros, paslaugų lygio, personalo kvalifikacijos ir klientų poreikių. Grupiniuose globos namuose klientai gali patirti didesnę socialinę ryšį, nes jie gyvena kartu su kitais žmonėmis, kuriems galbūt taikomi panašūs poreikiai ir sunkumai. Tai gali padėti užmegzti draugystes, mažinti izoliaciją ir stiprinti bendruomeniškumą. Gyvenimas grupiniuose globos namuose paskatino klientus prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ir pasirinkimus, pavyzdžiui, priimti sprendimus dėl savo dienos rutinos, laiko planavimo ir aktyvumo pasirinkimo.

T. Kokias ateities perspektyvas išvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą?

D2. *Grupinių gyvenimo namų veiklos gerinimas ateityje gali turėti daugybę perspektyvų, atsižvelgiant į visuomenės ir politikos pokyčius, technologijų pažangą bei paslaugų plėtros poreikius. Grupinių gyvenimo namų ateitis yra susijusi su didesniu gyventojų savarankiškumo, emocinės gerovės ir socialinės integracijos skatinimu. Pritaikant šiuolaikines technologijas, orientuojantis į individualius poreikius ir kuriant bendruomenišką aplinką, galima tikėtis, kad gyvenimo kokybė grupiniuose globos namuose gerės, o gyventojai turės daugiau galimybių dalyvauti visuomenės gyvenime.*

III. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo, užtikrinimas:

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?

D2. *Vertinant asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš jų įsteigimą, galima pastebėti, kad šios nuostatos gali labai skirtis priklausomai nuo konteksto, vertybių ir išankstinių žinių apie tokias paslaugas. Asmeniškai grupinius globos namus vertinau kaip gerą alternatyvą, suteikiančią galimybę žmonėms su negalia ar kitais gyvenimo sunkumais gyventi saugioje aplinkoje, su reikiama priežiūra ir parama.*

Kolektyvo nuostatos, susijusios su grupinio gyvenimo namų steigimu, dažnai atspindi darbo kultūrą ir organizacijos vertybes. Šios nuostatos formuojasi tiek dėl profesinių žinių, tiek dėl asmeninių vertybių ir tikėjimo socialinės globos sistemų būtinybe. Prieš steigiant grupinio gyvenimo namus visuomenei grupiniai globos namai buvo suvokiami kaip vietos, kuriose gyvena „kitokie“ žmonės, o tai gali skatinti stigmą ir diskriminaciją. Tarp socialiai atsakingų piliečių, grupiniai gyvenimo namai buvo vertinami kaip būtinas žingsnis kuriant įtraukiančią ir pagalbą suteikiančią visuomenę. Tokių nuostatų skatino supratimas apie socialinę atsakomybę ir pagalbos suteikimą pažeidžiamoms grupėms. Svarbu, kad prieš įsteigiant grupinius gyvenimo namus būtų atliekama švietimo ir informavimo veikla, siekiant užtikrinti teigiamą požiūrį ir visuomenės paramą.

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu praėjus metams po jų steigimo?

D2. *Po metų nuo grupinio gyvenimo namų steigimo nuostatos – tiek asmeninės, tiek kolektyvo, tiek visuomenės – pasikeitė, nes daugelis žmonių įgyja daugiau patirties, žinių ir supratimo apie šią paslaugą. Praėjus tam tikram laikui, atsiranda galimybė objektyviau vertinti tiek teigiamus, tiek neigiamus aspektus. Jos tapo labiau pagrįstos realia patirtimi ir stebėtais rezultatais. Visuomenės požiūris į šią paslaugą priklauso nuo to, ar jie mato tikrus pokyčius gyventojų gyvenimo kokybėje ir socialinėje integracijoje. Kolektyvo nuostatos tapo labiau subalansuotos, atsižvelgiant į iššūkius ir pasiekimus.*

T. Kas turėjo įtakos Jūsų, kolektyvo ir visuomenės požiūrio pokyčiams? Kaip Jų buvo pasiekta?

D2. *Praėjus tam tikram laikui po grupinių gyvenimo namų steigimo, galima stebėti pokyčius tiek asmeninių, tiek kolektyvo, tiek visuomenės nuostatose. Šie pokyčiai dažniausiai atsiranda dėl konkrečių patirčių, įgytų per praktiką, teigiamų arba neigiamų rezultatų, taip pat dėl įvairių išorinių veiksnių, tokių kaip bendruomenės įsitraukimas ir socialinė parama, taip pat labia svarbus švietimas.*

T. Kokias viešinimo priemone naudojote vykdant informacijos apie grupinio gyvenimo namuose vykdomą veiklą viešinimui?

D2. *Viešinimo priemonės yra svarbios, siekiant užtikrinti, kad tiek visuomenė, tiek tikslinės grupės (pavyzdžiui, šeimos, globėjai, bendruomenės nariai) būtų informuoti apie grupinio gyvenimo namų veiklą, pasiekimus ir teikiamas paslaugas. Naudojame įvairias viešinimo priemones, kurios pasiektų skirtingas auditorijas: nuo socialinės žiniasklaidos iki oficialaus internetinio puslapio, renginių ir bendruomenės susitikimų. Kiekviena priemonė turi savo privalumų, tačiau visų jų tikslas yra tas pats – skleisti žinių apie grupinių gyvenimo namų naudas ir pasiekimus.*

T. Ir apibendrinant, ką galėtumėte pasakyti:

Vertinant DI procesą Lietuvoje visumoje, kokius tris sunkumus/problemas įvardintumėte, su kuriais buvo susidurta steigiant grupinio gyvenimo namus?

D2. *Steigiant grupinius gyvenimo namus, buvo susidurta su įvairiais iššūkiais, kurie yra būdingi socialinės globos paslaugų kūrimo ir įgyvendinimo procesui. Atsižvelgiant į DI (deinstitucionalizacijos) procesą, galima įvardyti tris pagrindinius sunkumus:*

1. Visuomenės požiūrio sunkumai - Lietuvoje deinstitucionalizacija ir grupinių gyvenimo namų kūrimas dažnai susiduria su išankstinėmis visuomenės nuostatomis bei nepasitikėjimu naujais socialinės globos modeliais.

2. Finansavimo ir administraciniai iššūkiai - deinstitucionalizacijos procesas reikalavo didelių investicijų tiek į infrastruktūrą, tiek į specialistų rengimą.

3. Personalo rengimas ir trūkumas - grupinių gyvenimo namų sėkmingas veikimas priklauso nuo profesionalių ir kvalifikuotų darbuotojų, tačiau Lietuvoje buvo ir yra sunkumų šioje srityje.

T. Gal galite detalizuoti, kokie sunkumai šiuose lygmenyse pasireiškė: makro, t.y. politikos (teisinė, įstatyminė bazė); savivaldybių lygmuo (organizaciniai, finansiniai); individualiame (darbuotojų kvalifikacijos, klientų nenoro keisti gyvenimą).

D2. Neišbaigta teisinė bazė: Lietuvoje nebuvo vieningos ir aiškos teisinės bazės, kuri palaikytų dezinstitutionalizacijos tikslus. Įstatymai, reglamentuojantys socialinę globą, seniai buvo sukurti, tačiau jie nebuvo pakankamai lankstūs, kad galėtų atspindėti poreikius, kylančius dėl grupinių gyvenimo namų kūrimo. Pavyzdžiui, teisės aktai nesuteikė pakankamai aiškumo dėl vietų grupiniuose gyvenimo namuose skaičiaus, standartų, kurie užtikrintų gyvenimo kokybę.

Savivaldybių lygmenyje dažnai iškildavo klausimas, kas atsakingas už grupinių gyvenimo namų finansavimą ir administravimą.

Grupinių gyvenimo namų darbuotojams reikėjo pasiūlyti ne tik geras darbo sąlygas, bet ir adekvatų darbo užmokestį, kad būtų išvengta didelės darbuotojų kaitos ir pasiektas ilgalaikis veiklos stabilumas.

D3 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 52
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 18 metų
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje - 1
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2023 m.

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T.. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D3. Tai aišku, kad jau grupinio gyvenimo namai tai yra visai kitokio tipo namai negu stacionarios globosi įstaiga, jie yra skirti ne daugiau kaip dešimčiai asmenų.

Ir jei vėl tie namai yra įkuriami, ne kažkur tai pakraštyje, sakykime, ne kažkokioje atskirtyje, bet pavyzdžiui, šitie grupinio gyvenimo namai yra individualių namų kvartale, ant tų namų durų nėra jokios iškabos, kur būtų ten pažymėta, kad tai kažkokia įstaiga ar ne, tai namas neišsiskiriantis iš bendruomenės ir mūsų jaunuoliai ten gyvena lygiai taip pat kaip ir kaimynai ir vien jau tas yra išskirtinumas. Ir tenai, sakykime, nėra kažin kokių ten tvorų labai išskirtinių ar ne, kažkokių rakinių ir visa kita, tai yra standartinis toks pats individualus namas, kaimynystėje. Ir mūsų jaunuoliai labai

greitai tą skirtumą apčiuopė persikėlę ir atrodo, kad tos gyvenimo sąlygos, sakykime, ir čia buvo neblogos.

Jie gyvena po dviese, tenai, aišku, mes daugiausia darėm vienviečius kambarius, du jaunuoliai gyvena kartu, tik tai vienas dvivietis kambarys, bet tai, kad jie labai greitai pažiūrėjo, kad tai jau namai. Bet būtent tas žodis namai. Ir mes, kai atvažiuojame aplankyti, tai labai tas jaučiasi, kad tu ateini į namus, tas toks lėtas tempas iš karto ir tas pats, kad jie gaminasi maistą patys padedami socialinių darbuotojų ir kad jie važiuoja apsipirkti patys.

Kai eina į parduotuvę, kuris šalia yra jų, taip pat atsakingi už savo kambarių priežiūrą, nes tai jau jų namai, turi ten nedidelį sodelį, darželį lauke, irgi tvarkosi. Ir mes tai akcentuojam, kad jūs jau savarankiški ir turite rūpintis savo gyvenimu ir visa kita. Aišku, pradžia tai ir patinėjimo tokio ir visko, bet paskui jie suprato, kad čia yra jų.

Ir buvo atsižvelgiama į kiekvieno norus įrenginėti ir kambarį, jie rinkos ir sienų spalvas patys, ir baldus rinkosi, taip kaip jau nori, kad kas būtų ten kambaryje, buvo atsižvelgiama į tuos pageidavimus. Ir kai dabar klausiu, tai gal sakau, gal norit grįžti, gal pasiilgote, nesakė. Jau čia didžiausia bausmė būtų tai, jau kartais kai ten trūksta kantrybės, bet dėl ko, nors jau ten socialinė darbuotoja, sakau, tai nežinau, čia gal jau, oi, ne, ne, ne, tada jau.

Nes vat jie patys pajuto tą namų aplinką ir atsimenu, kad važiavo vieno vaikino mama, tai net apsiverkė, nes sakė, aš niekada netikėjau, kad mano sūnus gyvens tokioje aplinkoje. Tai vat, nes iš tiesų tikrai ir jie ir ramesni, ir tokie atsipalaidavę ir daug tikrai tapo savarankiškesni. Tai mes kartais tose stacionariose įstaigos mes juos nugaliname.

O čia jau kadangi ir krūvis darbuotojams, tai tikrai buvo suinteresuoti, kad kuo daugiau patys jaunuoliai dalyvautų tame gyvenime ir patys nusiskustų bulves, pasidarytų ir pasirodo visi puikiai. Puikiai ne iš karto, bet jau mes ruošėmės prieš persikėlimą, kas buvo gerai, kad visi jaunuoliai atėjo iš mūsų įstaigos ir gyveno vienoje šeimynoje ir vienas kitą pažinojo. Tai vat jiems nebuvo tokio, kaip sakykim, atvykti į grupinio gyvenimo namus iš ir vis, jeigu vienas kitą nepažįstantys.

Ir darbuotojam sudėtinga irgi žinot, kas ką gali, ką negali. O mūsų darbuotojai ruošėsi du metus ir vakarienes gamindavosi ir visą kitą. Tai jau buvo tas labai daug įdėta to tokio paruošiamojo darbo, kad ir tada adaptacija buvo tikrai labai lengva. Ir tai vat manau, kad pirmiausia, grupinio gyvenimo namai į galinimas eina. Paskui tas namų aplinkos sukūrimas, nors mes irgi, kaip sakome, savo įstaigų stacionarui siekėme sukurti artimą, būtent artimą aplinką. O ten jau yra tikra namų aplinka. Nu, jokių abejonių tam nekyla. Ir orumas, tas sąlygos orios, tas privatumas, ta užtikrinimas visų gyvenimo sąlygų. Ir jie jaučiasi šeiminingą.

Ne tai, kad ten valgiaraštis patvirtintas ir iškabintas, bet jie pasitaria. Ir su socialiniu darbuotoju. Tai ką norėtumėte daryti šiai vakarienei? Ką kitos dienos pietum? Ir jie planuoja, ką čia

reikėtų nusipirkti, iš maisto produktų. O gal pažiūrėkim, ką šaldytuve turim. O gal tiesiog, nu, va, tą dieną jie pavargę ir turi ten kažkokią picą susišaldę ir pasidarys. Prasme, kaip namuose.

Viskas, nėra tų tokių elementų, kur ten ir tų nėra privalomų reikalavimų, higienos paso tenais, kad tas valgiaraštis būtų suderintas ir patvirtintas. Ir reikia reikalavimai, aišku, jie išlaikomi kokios maisto normos, turi būti visa kita, bet jau suteikiama tokių laisvių yra. Aišku, jos eina ir su atsakomybėn, bet taip kaip mes matome, kaip jie gyvena ir kaip jie džiaugiasi ir kokie laimingi ir kiek jie naujų įgūdžių įgijo ir ta socializacija, jinai vyksta ne taip, kaip mes čia organizuojam.

Tai kad jie vyktų į miestą, aišku, dalyvautų išvykose, tai ten ta jų socializacija tokia irgi natūrali. Ten eina į stotelę, kaimynai atsirado, tai vat kaimynų, aišku, buvo ta pradžia labai didelė baimė. Kaip ir visur turbūt, mes susidūrėm su lygiai tokia pačia nuostata, jie labai pergyveno, kad čia kažkokie atvažiuos nevaldomi, čia nusiaubs visą kvartalą ir visą kitą, paskui jie buvo labai nustebę. Pamatė, kad čia niekas nieko negriauna, neniokoja, nesiaubia, tai dabar jie patys ateina į svečius, ir per kalėdos, ir per kitas šventes, atsineša ir pyragų, ir lauktuvių, o patys vaikinai ten ir organizuoja talkas, ir sniegą nukasa gatvėje, ir tvarko aplinką visą. Tai dabar jau yra taip, kad iš tos, to kvartalo ten atsirado ir pora menininkų, tai jos ateina, veda užsiėmimus, dailės terapiją. Tai tikrai labai gražūs tie bendruomenės santykiai yra, ir dabar bus irgi Kalėdų šventė, tai užplanuota dvidešimt kaimynų ateis, ir bus kartu toks pavakarojimas, pabuvimas, tai iš tiesų labai jie dabar patenkinti, labai giria, ir sakė, mes net neįsivaizdavome, kad jūsų tokie geri vaikai.

Tai va, kaip tos nuostatos pasikeitė, ir jie tapo tokiais kaip ambasadoriais, ir manau, kad jeigu ir tam kvartale atsiras antras namas ir trečias, jau jie visai kitaip priims. Bet be išankstinių tokių nuostatų, nusistatymų, ir tai va, aišku, būna tikrai labai nustebinančių dalykų, atveža tai obuolių, tai savo augalais pasidalina, ten paskui sužinojo, kad vienas mūsų jaunuolis piešė mašinas ir labai domisi, tai atvažiavo su senoviniu automobiliu, supažindino, vežiojo, labai gražių dalykų. Tai kino bilietus padovanojo tiesiog vienas per kitą, vienas per kitą padeda.

T.. Žinau, kad kaip buvo prieš metus, su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte prieš steigiant grupinio gyvenimo namus ir po metų laiko, kas pasikeitė, tai va, pradėjote apie tą temą kalbėti?

D3. *Tai aišku, tas didžiausias sunkumas buvo bendruomenės pasipriešinimas, tai va, nes buvo rašomi skundai į įvairias institucijas ir netgi specialiųjų tyrimų tarnybą ir buvo tiesiog tie procesai sustoja ir kol vyko tyrimai ir visa kita. Tai va, sunkiausia buvo įveikti tą pasipriešinimą, mes kalbėjome su bendruomene, kvietėmės ir atvykdavo į svečius, tiesiog pamatyti jaunuolių ar visą kitą. Taip pat aišku, šiek tiek kažkiek nuraminam, bet tų baimių buvo labai daug likę ir jie labai mus stebėjo. Po metų jau ta nuostata aišku buvo pasikeitusi tikrai visiškai į kitą pusę ir kiek buvo bijota, tai jau buvo pakeista tikrai į teigiamą nuomonę ir netgi buvo labai žavimasi, kad jie tokie darbštus, kad jie gali padėti ir tokie savarankiški. Taip pat aišku buvo tie pirmieji metai turbūt sunkiausi*

darbuotojai, nes vėlgi kaip ir buvo čia kai tu esi įstaigoje, tai jeigu kas nors atsitinka ten, ar ne, reikia vežti ligoninę, ar sakykim darbuotojas susirgo, čia visada tau ateis pagalba. Iš kitų šeimynų taip pat ir pas mus yra naktį slaugytojas vienoje šeimynoj, tai jeigu ten reikia kažkokios pagalbos medicininės, ar ne, ar ten susirgo kažkuo, tai visada galima jį pasikviesti slaugytoją, tai toks jau saugumo jausmas.

Ten, kai jie išėjo, ten naktį lieka vienas darbuotojas ir jeigu, sakykim, ar greitoji pagalba, tai nu tai kiti lieka paslaugų gavėjai be darbuotojo. Tai mes esame sutarę, kad kas gyvena arčiausiai, kad jau mes skambintume ir tad jau atvyktų naktį iš namų, kas jau galėtų atvykti automobiliu. Tai paskui, aišku, prisidėtos papildomos funkcijos, kurios čia įstaigoje darbuotojai atlieka, tai tas maisto produktų nupirkimas, ar ne, maisto gamyba.

Aišku, pas mus irgi jie ruošdavo vakarienes, bet pusryčiai pietūs jau būdavo iš mūsų virtuvės. Tai va, valgiaraščio sudarymas, ar ne, taip pat, tai va, šitas labai daug tokio. Po to įstaiga turi savo stalių, įstaiga turi savo techniką.

Ten jau jiems daug ką reikia savarankiškai spręsti. Bet jiems, kai ten čia jau reikia bendrauti, jau ieškoti to darbuotojo. Tai va, to savarankiškumo mes irgi labai norėjom, kad ne kiekvieną kartą jie skambintų mums, bet jau tokių ieškotų sprendimų patys.

Tai va, automobilio buvo klausimas, nes vis dėl to jie jau toliau. O atsivežti maisto produktus, nuvežti jaunuolius į miestą, vėlgi, bet paskui irgi išsprendė po metų šitą problemą, nes nupirkome automobilį. Grupinio gyvenimo namams, kurį vairuoja darbuotojai, tai va, tai jau jiems dabar, jau kitas gyvenimas. Jie jau gali iš tiesų patys atsivežti produktus, gali pakeliauti į miestą, išvykas, kultūrinis gyvenimas, ten visoks. Tai va, tai buvo tokie didžiausiai turbūt mūsų iššūkiai.

T.. O daug privalumų? Ar kažkokius trūkumus galėtume išvardinti?

D3. *Tai trūkumų tai turbūt, aš kažkokių labai ženklių, manau, kad privalumai atsveria trūkumus. Tai va, tik tai reikia labai stiprios komandos. Tai va, ką mum patarė, mes dar prieš tai ir važinėjome po kitus grupinio gyvenimo namus. Irgi va, norėjom pamatyti, kaip jie dirba, su kokiais sunkumais jie susidūrė, kokios buvo problemos. Tai mum buvo pasakyta vienas dalykas, tik nesugalvokite skirti naujų darbuotojų. Paskirkite pačius geriausius darbuotojus. Bet pas mus ir išėjo ta visa grupė ir su visais savo darbuotojais. Tai irgi jie buvo susidirbę, labai stipri socialinė darbuotoja. Ir iš tiesų tai buvo, nes kaip mes ir su darbuotojais šnekėjomės. Ten tu dirbi daugiau negu numatyta tavo pareigybės aprašyme, tavo grafike.*

Ir ten nu kaip namuose tu esi. Tai va, tai tas darbuotojų krūvis iš tiesų yra didesnis. Ir jeigu tu ten vadovausiesi tik tai, kiek tau priklauso dirbti, tai ten jie yra visa komanda ir jie gyvena tuo.

Tai iš tiesų užtat jiems ir labai sėkmingai sekasi. Nes mes kituose girdėjom tokių iš tiesų istorijų, kai komanda nesusidirbo ir buvo tikrai daug rūpesčių, daug problemų. Ir reikėjo keisti ir darbuotojus. Ir tai veikė, aišku, ir jaunuolių gyvenimą, ir visa kita. Taip pat girdėjome, kad ne visi

pritampa jaunuoliai, kai ką reikėjo dabar grąžinti. Tai mums dar tų problemų irgi nebuvo, nes kaip sakiau, mūsų jaunuoliai atėję visi čia gyvena.

Tai tokių nebuvo pykčių, nebuvo konfliktų. Jie jau buvo susigyvenę, vienas kita pažįstantys.

D3. *Ką mes matome ateičiai? Kad porą jaunuolių galbūt po trijų metų kokių galbūt teks grąžinti į įstaigą dėl jų fizinės sveikatos ir amžiaus. Mes matome, kad su amžium jų sveikata iš tiesų reikalauja daugiau to dėmesio ir jiems jau gali būti per sunku ten gyventi. Taip pat, kaip sako, trūkumas. Čia mes turime savo visus sveikatos specialistus po ranka ir galime tą pagalbą iškart suteikti, o ten jau slaugytojo nėra. O tokių problemų yra. Mes aišku, padedame jiems ir nuvykti sveikatos priežiūros įstaigas mūsų. Ir užrašo visur juos. Jau tas suderina tą paslaugų teikimą, bet tokių būna sudėtingesnių. Ir matome, kad galbūt reikės tiesiog pakeisti su amžiumi jaunuolius.*

T. O kaip įvertintumėte asmenų su negalia galimybes dalyvauti užimtumo veiklose ar darbo rinkoje?

D3. *Aha, tai pradžia irgi mūsų du jaunuoliai dar baiginėjo mokyklas ir dabar dar vienas jaunuolis dar mokosi specialioje mokykloje, socialinių įgūdžių klasėje, o kiti jau buvo pabaigę ir pradžioje tą užimtumą organizavo socialinis darbuotojas vietoje, dar pasitelkęs, sakykime, iš bendruomenės pagalbą. O paskui, va šiais metais, trys jaunuoliai iš grupinio gyvenimo namų lanko pirmąjį blyną ir jie ten dalyvauja projekte, kur tiesiog apmokomi dirbti ir pasibaigus šitam projektui jie bus įdarbinti. Tai yra trys, o keturi jaunuoliai pradėjo lankyti profesinę mokyklą. Čia yra Šilo gatvėje, kuri yra su specialiais poreikiais, tai ten pasirinko virejo specialybę, medžio dirbimo, o kiti du jaunuoliai lanko reabilitacijos centro dienos centrą. Dienos metu visi išvažiuoja dabar, kas į darbą, kas mokytis, kas į dienos centrą, dar vienas į mokyklą. Tai jau kaip savarankiški žmonės, galima sakyti, tie, kas dirba pirmame blyne, jau gauna ir arbatpinigius, kas mokosi profesinę stipendiją, tai irgi jau mokosi taupyti, kažkokiem pirkiniam sukaupti lėšas, vat ką ten darbuotis, pasiplanuoti, pagaltoti, ką norėtų. Tai tikrai tas užimtumas pilnai šimtą procentų užtikrinamas ir jie labai didžiuojasi tuo ir kas dirba, tai jau tikrai jiems tas savivertės pakilimas, kad jie važiuoja į darbą, kad jie bent užsidirba.*

Tai jau tiesiog svarbūs ir tie, kurie mokosi, irgi labai patenkinti, kad įgis specialybę irgi galės kažkur ją pritaikyti.

T. Antra tema yra žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai ir dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D3. *Tai aš tikrai manau, kad grupinio gyvenimo namai tikrai išpildo šitą neįgaliųjų konvencijos nuostatą gyvenimo bendruomenėje. Nes suteikia tikrai galimybę gyventi neišsiskiriant iš bendruomenės kažkokio atskiro įstaigoj, atribotoj, aptvertoj, vis tiek pakankamai uždaro tipo. Tai*

per jų, tai grupinio gyvenimo namai tikrai yra tas gyvenimas bendruomenės modelis ir tų įgūdžių, ir savarankiškumo, ir socializacijos, ir tikrai išpildo tuos visus poreikius, manyčiau.

T.. Tai jeigu kalbant apie sunkumus, tai dėl žmogaus teisių apsaugos, tai grupinio gyvenimo namuose bent kažką išskirtumėte?

D3. *Tai mūsų įstaiga kartu dalyvauja ir projekte, kur yra socialinių paslaugų kokybės, užtikrinimas socialinių paslaugų įstaigos. Tai mes esame pasitvirtinę ir tas paslaugų gavėjų orumo, teisių užtikrinimo procedūras. Tai visi tie ir socialinės globos planai yra parengti jaunuoliams suprantamą kalba, naudojant ir paveikslėlius ir simbolius, ir su jais tiesiog yra ir kalbama, yra apsitariama, kurie norėtų švęsti gimtadienį. Ką norėtų išmokyti, kokį naują patiekalą pasigaminti, kokius įgūdžius. Vasarą šiems jaunuoliams organizuojame tris stovyklas. Tai viena važiuoja į avių ūkį pas ūkininkę, ten irgi yra virš keturis šimtai aviukų. Tai ten irgi mokosi atlikti įvairius darbus, pusę dienos, kitą pusę dienos keliauja, atostogauja, pramogauja. Pusę kitą stovyklą turim levandose, irgi priima mūsų verslininkai. Taip pat tenais irgi jie kiek pagal galimybes padeda, socializuojasi. Trečia stovykla yra prie jūros, tai irgi čia pagal vaikinų poreikius, eina į koncertus, dalyvauja kavinėse. Tai tikrai manau, kad tos teisės užtikrinamos, jų nuomonės atsižvelgiama, turi išsirinkę seniūną. Irgi vyksta į susirinkimą, jie patys ten pasikalba ir kalbama apie jų atstovavimą, kaip jie galėtų save atstovaut kitose įstaigose.*

T.. Kaip užtikrinamos jų teisės, ten sveikatos priežiūros įstaigose, banke, užimtumo institucijose ir visur kitur.

D3. *Tai tikrai tų galimybių grupinio gyvenimo namuose, manau, yra daug daugiau, nei kitose rajono įstaigose.*

T.. Aš norėjau paklausti, kaip pasikeitė jų gyvenimo kokybė? Pavyzdžiui, savarankiškumo gebėjimai, kai jie gyvena tuose namuose?

D3. *Taip, savarankiškumo gebėjimai tikrai labai sustiprėjo. Mes irgi darėm šitą kokybės vertinimą ir žiūrėjome, tai jeigu, sakykime, čia tiktai mokaisi gaminti kažkokį daryti patiekalą, tai dabar jau moka, sugeba pilnai pasigaminti nuo bulvinių suskutinimo iki ten, sakykime, išsikepimo ir išsivirimo. Ir salotas pasidaro, ir sriubas, ir karštus, patys kambarius tvarkosi, ir šiltnami prižiūri, ir aplinką tvarkosi. Ir dar sakiau, ir gatvėj nukasa sniegą. Tai va, tas savarankiškumas jau tikrai labai stiprus. Aišku, ir ta socializacija, tai kaip orientuojasi, vyksta į miestą, vyksta į kitas įstaigas, bendrauja su žmonėmis, jie savim pasitikintys, drąsūs. O ta savivertė labai, labai pasikeitė.*

T. Turėtumėte kažkokių išvalgų gerinant tas grupinio gyvenimo namų veiklas? Viskas labai gerai, bet gal dar kažkokių tai matytumėte kaip vadovas, ką galima padaryti bendrai? Galbūt ne tik grupinio gyvenimo namuose, bet bendrai?

D3. *Aš tai turiu tik vieną pakeitimą. Kuo daugiau turėti to grupinio gyvenimo namų, mums dar verkiant bent dviejų reikia. Mes čia vaikiną išleidome, dar merginas planavome, turėjo būti,*

dalyvavome Europiniame projekte, pagal kurį turėjo būti dar dveji grupinio gyvenimo namai. Bet kai išaugo kainos, tiesiog savivaldybė nebegalėjo sau tiek. Lietuvai iš aštuonių grupinio gyvenimo namų buvo tik dveji palikti. Tai mano vienintelis pageidavimas, kad būtų jų kuo daugiau, nes mes tikrai matome labai didelį skirtumą ir pagal tas nuostatas iki 20 metų ir turėtų būti, bet matant tą procesą, nežinau, ar spėsime, nes tikrai nežiūrint, aišku, tų trūkumų ten yra, kaip ir minėjau, dėl sveikatos priežiūros, dėl užtikrinimo pačių darbuotojų to darbo naktį, kad reikia numatyti tą antrą žmogų, taip pat dėl to papildomų darbuotojų krūvio išaugimo reikia apgalvoti vis dėl to, kaip paskatinti, kaip motyvuoti tuos darbuotojus, galbūt per darbo užmokestį ten priemokos priedai kažkokie, bet viso to nežiūrint, privalumai atperka.

T. Ir trečia mūsų tema, tai yra viešinimas skatinant visuomenės nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką.

D3. *Dėl vykdomų procesų viešinimo užtikrinimo, tai kai formavome savo asmeninį kolektyvą ir visuomenės nuostatas grupinio namų steigimo atžvilgiu prieš grupinio steigiamus namus. Tai buvo nusiteikęs kolektyvas, patikėkite, kaip pati paminėjote apie steigimą, visuomenės pasipriešinimas buvo išaugęs. Bet vat, mano pačios asmeninis tikrai buvo labai visą laiką teigiamas už grupinio gyvenimo namus, nes tekę yra būti prieš tai Skandinavijoje, Švedijoje, tai teko matyti tokio tipo namus, tai buvo tik visą laiką galvojama, kada Lietuvoje mes turėsime tokias sąlygas, tai atrodo visa tai labai tolimas dalykas ir kai jau prasidėjo pertvarkos procesas ir mes laukėm tris metus grupinio gyvenimo namų nuo to, kai jau kaip ir turėjo jie atsirasti, bet tiek užtruko laiko, tai tikrai perėjom daug tų etapų ir neabejojam jų reikalingumu. Dabar kaip kolektyvas reagavo, tai aišku, pradžiai buvo to nežinojimo, tokios baimės, o kaip čia reikės gyventi atskirai, ar ne, o tai kaip čia ir su ta maisto gamyba, ir kaip čia aprūpins, ir kaip sunkiai jiems dėliojosi ta visa struktūra ir kaip, bet vat tas padėjo vizitai po kitas įstaigas, po kitus grupinio gyvenimo namus, kalbėjimasis su jų darbuotojais ir pamatė, kad ne toks jau čia, ne taip baisu, kai piešiama, ir kad tikrai išsprendžiami tie dalykai ir susitvarkomi, o ta pati komanda iš tiesų labai laukė tų namų irgi, tai kada, tai kada, tai ir bus šitie namai, ir nebus, ir labai skausmingai reagavo, kai tas buvo pasipriešinimas kaimynų, viso kito, tai vat tokio buvo nusivylimo, bet po to jau, kai perėjo gyventi, tai pasibaigė, na, o visuomenės, tai aišku, tikrai, tikrai yra didelė baimė, didelė baimė prieš proto negalios žmones, ar ne, tiek vaikus, tiek suaugusius, yra tokių išankstinių nusistatymų, tokių, nežinau iš kur atėjusių tų metų, kad tai labai pavojingi žmonės, kad, kad nesaugo jų kaimynystėje, kad jie kelia grėsmę, galbūt vaikam bus nesaugu, tai nežinau, bet kiek matome, kad iš tiesų Lietuviai nenori jokios kaimynystės, nei neįgaliųjų, nei moterų patiriančių, sakykime, krizę, nei kalinių, nei su priklausomybėmis žmonių, tai aš neturiu atsakymo, kodėl pas mus taip nenori jokios kaimynystės.*

T. Ar turėtumėte patarimų, ką reikėtų daryti, kad keistųsi žmonės?

D3. *Aš manau, kad labai teisinga, tai yra nuostata tikrai kalbėti su bendruomene, bet vis dėlto nestabdyti šito proceso, nes ką parodė ir mūsų namų pavyzdys, kad tuos Lietuvos išankstinius nusiteikimus pavyko pakeisti. Manau, kad ko daugiau viešinti reikėtų, ko daugiau viešinti, ar filmuoti netgi tuos ir rodyti, kad buvo tokie nusiteikimai, bijojo, gal patys ir pasisakytų tie kaimynai, papasakotų, ko jie bijojos, ko jie tikėjos ir ką pamatė. Ir kuo daugiau tokių teigiamų pavyzdžių bus, manau, kad ta baimė ir mažės, nes irgi teko būti Danijoje, ir tokiam individualių namų kvartale buvo heroino klinika.*

Įsivaizduojate, kur ateina priklausomi žmonės nuo heroino ir jiems ten keičia adatas, visą kitą, ir mes sako, pietų, kaip čia su vaikais, kaip čia priėmė, sako, nesvarbu, tai čia yra mokykla, už tvoros mokykla, ten toliau darželis, stadionas, tai sako, čia yra normalu, čia teisė tų žmonių lygiai tokio pat, skandinavai tie iš viso jie labai griežti šituo požiūriu ir sako, čia taip, jie gali priešintis, bet niekas nepasikeis. Tai sako, mes užtikrinam, o pas mus sako, turi būti tik per viešinimą, tik per viešinimą, tik per kalbėjimą, tų gerų pavyzdžių, tų gerų istorijų rodymą, manau, tą baimę tikrai pavyktų išsklaidyti.

T. Kokias viešinimo priemones naudojate vykdant informacijos apie grupinio gyvenimo namus sklaidą?

D3. *Tai mes daugiausiai per savo Facebook paskyrą tą informaciją platinam, taip pat yra savivaldybė paskelbusi keletą tokių viešinimo kampanijų, kai bendruomenė, sakykim, palaiko mus, tai išplatino per savivaldybės tinklalapius, žinau, ne tik mūsų, bet ir kitų įstaigų, kur dabar kuriasi grupinio gyvenimo namai, irgi tokius bando daryti tas kampanijas, kad iš tiesų, bet galbūt dar tokių teigiamų pavyzdžių dar šiek tiek trūksta, kad reikėtų daugiau to viešinimo, kad mažesnės tos baimės būtų.*

T. Ir pabaigai apibendrinimui jau, tai tiesiog ką manote, kaip tarkime tokį institucinės pertvarkos procesą Lietuvoje viešinate, gal galėtumėte kokius įvardinti sunkumus ar problemas, su kuo susidūrėte, tai taip pat būtų įdomu, tai taip pat išgirstumėm kokie sunkumai iškilę politikos srityje, teisinės bazės, tuomet, kadangi jūs su savivaldybę bendradarbiaujate, kaip organizaciniai, finansiniai klausimai ir individualiame lygmenyje, kaip darbuotojų kvalifikacijos kėlimas ir klientų nenoras keisti savo gyvenimą?

D3. *Tai vat tokie, gal pradėtume nuo politikos, tai teisinės bazės. Tikrai reikalingi tokie gyvenimo namai autistams, nes jiems tose didelėse įstaigose gyventi tikrai nėra pats palankiausias modelis, bet tai vėlgi turėtų būti ir atskirai pritaikyti, ir patys tie namai turėtų būti jau projektuojami pagal juos, ir truputėlį ir darbuotojų, skaičius kitaip, žiūrimas, girdime dabar tokias privačias iniciatyvas, kai jau irgi bandoma daryti grupinio gyvenimo, gal ne visai grupinio, bet vežimėliuose, sėdintiems, suaugusiems, nes tai vėlgi visai kito tipo namai turėtų būti, kur jau reikalinga kitokia priežiūra.*

Tai mes matome, kad dar turi mūsų politikai irgi pagalvoti, kad įvairiausi turėtų būti tie namai. Taip pat aišku, kad jų daugiau būtų ir tas procesas norėtųsi, kad būtų greitesnis, nes pavyzdžiui Vilniaus mieste tai yra problema ir su sklypais, su sklypų parengimu, bet kituose miestuose mes girdime, kad irgi niekas nenori parduoti namų, nors atrodo, išvažiuoja ir užsienyje visur, tai mane irgi labai stebino, kaip pavyzdžiui, Pabradėje, klausiau, sakau, tai čia turbūt jau nėra jokių problemų nusipirkti namą, sako, baikit jūs niekas nepasiūlė, nors atrodo, tų namų yra, bet problema tikrai irgi juos įsigyti yra. Paskui su statybom tai labai ilgai užtrunka tie procesai ir kartais man yra nesuprantama, kad kaip ir mūsų atveju, nes ministerijos yra parengti tipiniai projektai, trys, bet kažkodėl savivaldybės vis tiek nori projektuoti tuos atskirus namus ir tai labai užvilkina procesą, labai išauga kainos.

Galbūt irgi pagalvoti daugiau, kad būtų ne tik tie trys, galbūt ir į dešimt būtų tų tipinių projektų, sakykim, tada pasirinkimas, kad savivaldybėms nereikėtų užsakyti tuos projektavimų darbus, nes pagal tą tipinį projektą, kurį mums teko būti, tai skundėsi, kai tam, pavyzdžiui, sandėliavimui patalpos yra per mažus suprojektuotos, ne visur taip daiktai ten pasidėti, tai vis dėl to kartais tą socialinio darbuotojo ir darbuotojų kambario interesus yra per mažas, nepagalvotas, jeigu lanko tėvai, vėlgi kažkoks turėtų būti susitikimų toks kambarys ar ką, kitas tik kalbame, kad medikamentai turi būti atskiroj patalpoje ar ne, rakinami, tai gerai būtų turėti tą slaugytojo kambarėlį ar kažkokį, kur, sakykim, ir iš įstaigos atvažiuojęs medikas gal galėtų kažkiek valandų turėti, tai reikia tokius praktinius dalykus įsivertinti. Ir kai kartais tie namai yra nutolę nuo centro, tai aišku, kaip ir visi individualių namų kvartalai, jie nėra centre. Ar jei kažkur taip jau užmiestyje, tai tas ne visada būna patogus susisiektis su miesto centru, tai vis dėl to turėtų, manau, būti privalomas, reikalavimas, kad turi būti automobilis.

Negali būti grupinio gyvenimo namai be savo automobilio, nes tikrai tų funkcijų yra labai daug, vienas maisto produktų atvežimas, supirkimas, tai kas čia su nešios rankomis tokius kiekius. Tai reikia tikrai įsivertinti šitą. Žinoma, šitie organizaciniai, antriniai klausimai.

Taip, jo, ir aišku, tiems darbuotojams reikia ir kur apskaityti, ir ten už maisto produktus ten tuos atsiskaitymus daryti. Tai reikia pagalvoti, kad jo atsakomybės turi būti atitinkamai ir įvertintos finansiškai, tas darbo užmokestis, nes funkcijų prisideda ir atsakomybės prisideda ženkliai daug. Nes jie daro tuos darbus, kur, sakykim tai va, jau perkeliama kitiems darbuotojams. Taip pat tai tas yra. Mums pasisekė, kad mūsų darbuotojai susitvarę mašiną, kad ne visi darbuotojai gali, nes reikia įsivertinti, kad ir teises turėtų, ir vairuotų, ir galėtų šitas funkcijas atlikti. Taip, irgi čia yra sudėtingiau, nes kadangi vis tiek darbuotojai dirba slenkančiu grafiku, tai jau išleisti kelis darbuotojus vienu metu į kvalifikacijos kėlimą nelabai išeina, nes jeigu kažkuris darbuotojas kursuose, tai kažkas jį turi pavaduoti.

O kai bendrai, jeigu gali iš kitos šeimynos pavaduoti, čia kadangi jau jie yra nutolę, tai jau nelabai kas norėtų pavaduoti į tą kolektyvą. Taip pat reikia tiesiog apgalvoti, kaip susidėlioti. Patys darbuotojai tikrai ta komanda turi būti tokia labai lanksti, kad jie ir vienas kitą pavaduoja, ir tą atostogų grafiką taip reikia sudėlioti, kad irgi paeiliui vienas išeitų vienas paskui kitą.

Tai mes čia ir studentus prisitraukiam, ir praktikantus pagal galimybes tiesiog stengiamės, kad darbuotojai tikrai išeitų. Ir tos reikalingos papildomos kvalifikacijos, kompetencijos, kurios atrodo ne tik socialinio darbo, bet tos savarankiškumo, tokio ūkiškumo, kaip čia pasakyti, apskaitos, buhalterijos. Vienas, kad dešimt jaunuolių, apsiskaičiuot kiek produktų, nusipirkti, kaip valgiaraštį susidėliot, kad neišmestų tų maisto produktų. Jiems visokių klausimų yra labai. Tokių naujų kompetencijų reikia, kur galbūt net nepagalvosi, kad reikėtų. Aišku, labai pageidautina, kad vyrai dirbtų, nes ir pakeisti, ir prisukti, ir priveržti, ir panešti, tai labai tas pasijuto. Čia jie gal tiek neįvertino, o ten jau labai džiaugiasi, kad dirba vyrukai, nes tų vyriškų darbų tikrai yra pakankamai. Namams reikia labai nuolatinės priežiūros. Namas ir kiemas, ir teritorija, tai aišku, mūsų ten privažiuoja, bet kiekvienas irgi neprilėks. Reikia patiems daug dalykų, tokių smulkių, ūkinių darbų patiems pasidaryti. Čia tai reikia labai įsivertinti.

T. Dar pasakykite pabaigai, kaip dėl klientų nenoro keisti savo gyvenimą.

D3. *Gera, jau buvo pripratę pasidaryti daugumą darbų, žinot, ką daroma, nes ir nedirbtų kiek reikia išgyventi. Taip. Mes girdėjo daugiau iš kitų įstaigų, tai sakau, mūsų buvo ta unikali situacija tai, kad ta šeimyna visa atėjo iš įstaigos ir jie tris metus ruošėsi.*

Ir maistą gamintis, ir kambarių tvarkydavos, ir bendras patalpos buvo, budėjimo grafikas sudarytas, ir jau komanda tiesiog dėjo visas pastangas, kad kuo daugiau to savarankiškumo būtų. Aišku, yra tų niuansų. Vyrukai kaip ir jeigu galima patinginiauti, tai jie ir patinginiaus, ir pamiršta, kad ir budėti reikia, ir visa kita, bet mes čia ir labai pačius jaunuolius stengėmės įtraukti. Ten vienas yra vyresnysis, taip kaip seniūnas, tai jis ten eina patikrint, kaip ir kambarys aptvarkytas, ir jau net darbuotojas auklėjo, o jos jį auklėjo. Tai va, tada jau kitaip ir žiūri. Tai taip, nes jeigu su tuo nedirbti, tai iš tiesų būtų labai sunku, ir mūsų dar buvo tikrai jaunuoliai pakankamai tokie pamokyti, jauni, imlūs.

Jeigu būtų, sakykime, atėję iš kitų įstaigų, kaip mes girdime ten 50 metų, 45, taip 30 metų pragyvenus, tai iš stacionarių įstaigų gal ir nerealų reikalauti, ir nėra labai teisinga reikalauti iš to žmogus, kad jis savarankiškai viską pradėtų daryti, nes ir tas amžius, ir tie įgūdžiai, ir tie gebėjimai. Aš manyčiau, net kartais aš galvoju, kad gal jie ir liktų tose įstaigos, nes labai sunku jam prisitaikyti ir ne visada pavyksta, nes jie priprato prie to gyvenimo būdo ir manau, kad labai jam sunku pakeisti. Tai tiesiog reikia individualiai žiūrėti tuos atvejus.

T. Gal dar čia bendrai vertinant tą pertvarkos procesą, tai ką išgirdau, kad vis dėlto gal kažkaip tai reikėtų atsižvelgti, gal ir su grupinio gyvenimo namais turėtų būti ir gal dar reikėtų kas kažkokios, tai jūsų įžvalgos?

D3. *Manau, kad tam pertvarkos procesai šiek tiek pasižiūrėta, nes greta yra gi savarankiško gyvenimo namai, grupinio gyvenimo namai ir dar yra kita kategorija – specializuoti slaugos ir globos namai. Ten jau didesnis paslaugų gavėjų, skaičius, keturiasdešimčiai, bet ten yra tokiais atskirais korpusais ir po dešimt irgi tas modelis toks išlaikytas ir ten tiesiog tikrai tiems su sunkia negalia gyventojams ir kiek teko būti. Tai tikrai tos orios gyvenimo sąlygos, iš kiekvieno kambario išėjimas į vidinį kiemą, tas vienas higienos kambarys dviem kambariams, ta virtuvė, vis tiek jau tai yra tikrai tokia ir mačiau, jie ten turi ir sensorinius kambarius ir visokias, užimtumo tas veiklas.*

Tai čia irgi toks modelis kaip ir yra. Manau, kad tų formų yra is jos gal jos ir atlieptų tuos visus poreikius, aišku, tai yra apsaugotas būstas ar ne, kur jau gali gyventi. Tai tų formų yra tikrai ir galbūt reikėtų tokių metodinių centrų, ko mes pasigendame.

Kaip kalbame nuvažiavę į kitas įstaigas, kaip buvo numatyta, kad kiekvienoj apskrity bus toks kaip metodinis centras, kuris teiktų pagalbą, konsultuotų, tai sunkiausiais atvejais ir galbūt ne tik į pradžią buvo galvota, kad galėtų paslaugų gavėjai ten gyventi, kažkiek laiko įgyti tuos įgūdžius ir paskui jau ten kraustytis į tuos namus, tai šitų metodinių centrų šiek tiek pasigendame ir tos metodinės pagalbos, nes dabar kiekviena įstaiga palikta patys spręsti tuos klausimus ir taip pat mes kuo pasigendame, tai ir mokymų, nes kompetencijos tobulinimas, tai neteko matyti mokymų, kurie būtų skirti grupinio gyvenimo namų darbuotojams. Čia mūsų socialinė darbuotoja Violeta, kur yra komandos vadovė, ten pati bando ieškoti tų socialinių darbuotojų, kad sukurti intervizių grupę. Nes pati jaučia poreikį, kad jiems reikia intervizių, bet būtent ne su mūsų įstaigos socialiniais darbuotojais kitais, bet būtent su grupinio gyvenimo namų socialiniais darbuotojais, kurie tikrai susiduria su tom visom problemom, kasdieninio gyvenimo ir kaip jie sprendžia. Tai jau dabar jie irgi ieško tos visos grupės, kuria po truputį, ir na, taip juda kažkaip. Tai mes irgi pasigendame tų mokymų, tos metodinės paramos, galbūt tos atskiros intervizių grupės, bet būtent šitiems socialiniams darbuotojams ir individualios priežiūros darbuotojams, ko tikrai reikėtų. Ačiū.

T. Ačiū labai. Noriu padėkoti, už Jūsų interviu ir kad Jūsų tokie išsamūs atsakymai. Tuomet aš jau gal stabdysiu įrašymą.

D4 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 41 m.

3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 5 m.
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje - 2.
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2018 m.

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D4. *Yra esmė, kad oi, kas čia nutiko. Žodžiu, iš tiesų tai tik taip ir gali. Mes jų kiekvieną dieną individualiai kiekvieno individualiai užtikrinti tuos poreikius. Nes grupė pas mus grupinio gyvenimo namuose gyvena 10 žmonių ir mes iš tiesų turime kvotą, tai tikrai atkreipėme dėmesį labai į žmonių gyvenimo kokybę ir į jo poreikius, į kiekvieno. Būtent individualiai tikrai parenkame kiekvienam individualiai ir veiklas, ir atsižvelgdami į jo sugebėjimus, ir savarankiškumo lygį. Ir iš tiesų ir apgyvendiname taip, kad kiekvienam būtų patogiau ir visuomet klausiamo jų nuomonės, kur jie nori gyventi, su kuo nori gyventi ir ar tiesiog pas mus tikrai yra ta bendruomenė tokia. Jie vienas su kitu bendrai bendrauja. Dirbame, stengiamės per santykį, kad kad visi vienas kitą palaikytų. Ir tikrai į kiekvieno pagal kiekvieno galimybes atsižvelgiame ir manau, kad taip yra. Tikrai užtikriname jų būtent individualūs poreikiai. (..) Netgi ir jeigu maistą gaminant ar kažką tai kiekvienas renkasi, kiekvienas išsako nuomonę ir ką jis gali, kiek jis gali pagaminti, kiekis, ką nori daryti. Tai manau, kad šie grupinio gyvenimo šiaip grupinio gyvenimo namai tikrai yra ta vieta, kur galima užtikrinti žmonių individualius poreikius.*

T. Kokius pagrindinius aspektus išskirtumėte, kuo bendruomeninių paslaugų poveikis žmonių su negalia gyvenimui iš esmės skiriasi nuo stacionarios globos paslaugų?

D4. *Viskuo iš esmės labai daug, nes ateina pas mus žmonės ar ne iš stacionarios ir labai skiriasi jiems praktiškai tai pradžia. Būna tas adaptacinis laikotarpis ir būna keista. Pirmiausia keista būna tas, kad mes pasitinkame ir pradžią, ir padarome, ir ir ten pasiūlome viską, supažindiname. Bet šiaip jiems būna keista, kad gali ateiti kada nori ir kada nori. Namai yra namai, tai kaip ir kiekvieno mūsų namuose. Ateina jisai, nueina pats arbatą, pasidaro, kavą pasidaro. Jis veikia tą, ką nori. Nuo ryto metu žiūri televizorių, nori skaito, nori. Nueina į šaldytuvą, pasiima užkąsti. Ir pradžioj keista žmonėms, kurie ateina, nes jie atsikelia aštuntą ir laukia, kada jau pusryčiai jam bus su lėkštute paduota visiems. Ir visi eis ne pas mus, jau jie patys turi tuo pasirūpinti, patys pasiima patys ką nori, pasiima. Žinoma, visuomet yra šalia darbuotojas, kuris padės ir kuris parodys, jeigu žmogus nesugeba. Žiūrint, kokia yra diagnozė ir kokio sunkumo žmogus gyvena paslaugų gavėjas. Bet pagal kiekvieno tikrai poreikius skatiname kuo labiau būti savarankiškiems ir jaustis*

kaip nekaip jaustis namuose, nes čia jų namai. Tai labai skiriasi, nes jiems prie tai reikia adaptuotis ir priprasti, nes čia jau pats viską darosi. (..)

T. O kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą ir kuriuos jų privalumus ir trūkumus būtumėte linkę Akcentuoti. (..)

D4. *Iš tiesų tai aš tai labai gerai vertinu tą grupinio gyvenimo namų veiklą. Žinoma, labai daug kas priklauso ir nuo kolektyvų, ir nuo, nuo darbuotojų, ir nuo jų požiūrio. Bet šiaip čia žmogus gali tobulėti. Galima, gali, tai turi. Mes pildome individualius planus, kur žmogus mato savo paties tobulėjimą, kiek jis pažengė Čia jisai atranda prasmės. Galbūt. Nes jeigu jau kartais būna stacionarioje globoje, jisai toks gyvena, egzistuoja ar ne, tai čia jis pradeda, jis nori, jis nori daryti. Jis atranda savo tikslus visai. Kiti pradeda mokintis studijuoti, kiti eina, bando dirbti tą ryto užimtumo Užimtumas eina, nes iš tiesų labai įsitraukę į tą bendruomenę. Tikrai turime pakankamai paslaugų iš aplinkos, iš nevyriausybinių organizacijų. Eina į tas socialines dirbtuves ir jisai atranda tą prasmę gyventi. Norai pas jį atsiranda, jis nori. Net ir ateina moterys, jos nori gaminti, nori išbandyti naujus receptus, o čia jau visos galimybės suteiktos. Na, tikrai yra pasirinkimas, gali rinktis. Gali rinktis, ką gaminti, ką nori išbandyti, ką nori siekti. Aišku, kartais su motyvacija reikia padirbėti, nes būna pradžioje labai visko norisi, norisi, norisi, paskui būna, kad jau toks Ai, nu kaip ir tingi, nenori vis tiek juo bus pasirūpinta, tai nuolat reikia dirbti su jais ir ir skatinti. ir labai smagu. Ir labai džiugu, kai matome rezultatą, kai ateina žmogus, koks ir kaip jis pats tobulėja, kaip jis elgiasi po kiek laiko metams praėjus? Tarkim. Tai manau, kad tikrai grupinio gyvenimo namuose tas yra gerai. Trūkumas Žinokit, aš galvoju, jeigu dirba profesionalūs žmonės, tai tų trūkumų nelabai ir yra. Bet nežinau, galbūt tie trūkumai, gal kad ateina dažnai grupinio gyvenimo namuose, kur silpnesni žmonės ir yra silpnesni, ir stipresni. Ir tada gal kartais po kiek laiko prasideda toks dalykas, kad tie, kurie viską labai savarankiškesni, daug jau jie pradeda pykti, kad netikėliai, kuris nieko negeba, kuriuo reikia rūpintis. Bet visuomet aš jiems sakau kaip mes šeimoje. Ar ne? Turime vaikus, kuriais rūpinamės, turime silpnesnius žmones, tai ir mes vieni kitais turime rūpintis. Tai labai iš tiesų ir džiaugiuosi. Tų pokyčių kartais mes turim. Tikrai gyvena. Tarkim, vienuose grupinio gyvenimo namuose 10 žmonių, 3 žmonės gyvena sunkūs. Jau tai pradžioje labai buvo pyktis. Kaip jie čia nieko nedaro, nieko negeba, nei valgyt daro, nei tvarkosi. Tai taip sakau, bet mes jais turime pasirūpinti. Na, lygiai taip, kaip ir namuose, šeimoje. Jeigu mūsų turime ligonį, tai turime juo rūpintis. Tai dabar labai džiugu, kad iš tiesų net praeinant jau tie savarankiški net nepraeis užrišo batų raištelius, užmokės, įdės valgyti. Tai vat šitų pokyčių irgi Džiaugiuosi ir man atrodo, kad labai gerai tie grupinio gyvenimo namai yra. (..)*

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Tada kitas tokį. Kita tema tokia turime apie žmogaus teisių įgyvendinimą grupinio gyvenimo namuose. Ir kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje

galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai ir dalyvauti bendruomenės gyvenime? (..) Tai ketvirtas klausimas. (...)

D4. *Taip. (..) Pat žinau, labai sunku už visus grupinio gyvenimo namus pas mus grupinio gyvenimo namuose. Tikrai manau, kad jų teisės užtikrintos. Jie pilnai gyvena čia savarankiškai, bet vėlgi pagal savo būklę ir ne pagal gebėjimus. Bet aš dabar, tarkim, net negalėčiau įsivaizduoti, jeigu yra trys silpnesni žmonės, kurie tikrai ir dabar, jeigu juos patalpinus į tą stacionarią globą, būtų žmonėms stresas labai labai čia jie tikrai atsiskleidžia, įeina į tą bendruomenę, jų tikrai teisės yra užtikrintos ir jie turi pasirinkimus. Ir nežinau ką dar pasakyti, bet galvoju, kad kad jie čia gali gyventi. Yra vaikinukai, kurie turi drauges ar ne, iš bendruomenės draugauja, nueina pas tą merginą į svečius. Ateina čia ta mergina ir merginos į svečius. Žodžiu, ateina artimieji į svečius jie gali išvykti, gali lankyti. Realiai jie tikrai gyvena kaip namuose.*

T. O kokie? Kokie pagrindiniai sunkumai įgyvendinant žmogaus teisių apsaugos nuostatas grupinio gyvenimo namuose? Paminėjote, viskas gerai. Bet galbūt galima ir gerinti? (...)

S2 D4. *sunkumus nesusidūrėme su sunkumais, realiai kažkokiais.*

T. O ką.

D4. *Nežinau.*

T. Pakeisti ar daryti kitaip, pavyzdžiui, socialine, tiek socialinėje politikoje ar teisės aktuose ir paslaugų organizavime, teikime. Tarkime, kad kažkokie trūkumai, kuriuos jūs galbūt įžvelgiate, būtų sumažinti.

D4. *Bet gal trūkumas yra tas, bet vėlgi čia iš kelių pusių galvojant, trūkumas yra čia, kad jie nėra motyvacijos jiems dirbti ar tarkim eiti. Jie, aišku, dabar eina į tas socialines dirbtuves, ten gauna tuos pinigėlius, ten kažkiek 50 eurų jie, nes gyvenant čia jiems 80 procentų pajamų atskaitoma, ar ne? Tai jeigu jie eis legaliai darbintis ir dirbs, tai jiems irgi tų pajamų atskaityti. Tai vat tas, kad jiems nėra motyvacijos eiti į darbą ir dirbti normaliai. Ir ir šiaip yra gal problema, kad tikrai tuos neįgaliuosius vis dėlto jiems yra sudėtingiau ir susirasti tą darbą ir išbūti. Ir vat dėl tų pajamų, tai taip gal kažkaip skatinti tą darbo rinką. Nors dabar aišku atsirado socialiniai darbdaviai ir yra labai gerai, nes jie ir turi užimtumą ir ten gauna į mėnesį nedaug tų pinigėlių, bet vistiek kažkiek gauna ir yra labai didelė motyvacija. (..) Bet galvoju gal būtų juos dar kažkaip į tą darbo rinką įtraukti, nes yra tikrai pakankamai tokie, kurie. Na jie pilnai aišku čia kad dirbtų normaliai, bet kažkaip kažkokias galimybes dėl to darbo dar manau, kad reikėtų labiau suteikti pagal galimybes jų, nes tarkim net jeigu ir yra tos socialinės dirbtuvės, galbūt ten turėtų būti kažkokia įvairesnė veikla, nes gerai merginos eina ir ten karoliukus veria ar dar kažką daro, ar kažkokius rankdarbius. Bet mūsų vaikinams ten ar vyrams jiems it karoliukų verti, ar ten nulipdyti kažką, ar ką jiems nelabai norisi, nelabai tinkama veikla.*

T. Gal kažką reikėtų keisti? (...)

D4. *Na, čia sunku pasakyti iš tikrųjų, bet čia kaip jau ir bandoma, kad jeigu. Na, bet čia matot, gal problema yra ir kad jeigu normaliai normalų darbą įdarbinti pirmiausiai, tai vistiek sudėtinga jiems rasti tą darbo vietą. (..) Gal nelabai ir nori niekas priimti, tai aš nežinau ką čia net ir pakeisti čia reiktų labai pagalvoti. (..) Ką čia tikrai galima keist, bet čia gali yra tas dalykas, kad jie pasiekia tam tikrą savarankiškumą pagyvenę tuose grupiniuose gyvenimo namuose. Nors, aišku, yra daug tie, kurie eina ir studijuoja, ir profesinėse mokosi, bet toliau pabandys profesinę ar, tarkim, siuvėjų specialybę pabaigę. Na ir viskas. Jos kaip ir keliai, užsibaigia ne tada ar kitą specialybę, ar kažką veikti. Bet dėl darbo rinkos, tai čia. (...)*

T. Taip, tuomet ir taip matote, kad pasikeitė klientų gyvenimo kokybė ir savarankiškumo gebėjimai jiems apsigyveno grupiniuos globos namuose.

D4. *Taip, taip, labai pasikeičia. Iš tiesų, kaip pradžioje jie ateina, tai sakau jie. Jie laukia, kol jiems bus paduota tol, kol padėta. Ji išsimiega, atsikelia. Jiems reikia dabar ir pasakyti, kada praustis ir dantis plautis ir. Ir kad jau jie tikisi, kad bus aštuntą, pirmą ar šeštą jau pusryčiai, pietūs, vakarienė. O pas mus čia taip nėra. Jau jie patys turi, patys tariasi, patys gamina, patys daro tuos pietus. Jie nebūtinai visada bus pirmą valandą. Tik, aišku, mes visuomet stengiamės. Čia yra jau pas mus tik tradicijos. Susitaria tos tradicijos, kad mes kartu sėdam, valgom pietus ar ne, ten vėl kažkokias kūrėm tradicijas, bet bet. (..) Atsiprašau, pas mane užėjo, bet žodžių kažkokių, kad privaloma aštuntą pusryčiai ir ten pirmą ar šeštą to nėra. Ir jiems pradžioje sunku ir jie pajunta. Čia ta laisvė, laisvė rinktis, bet taip pat ir pareiga, atsakomybė už kitus, nes kaip ir tarėmės, gaminame visi, nes jeigu ne gaminsime, tada kažkas liks nevalgęs ar vėl, tai jie iš tiesų labai tobulėja ir jie tikrai vėliau pas juos tikslai atsiranda didesni ir jie jau tada nori ir gautų papildomai ir pajamų, ir užsidirbti, ir kažką veikti. Tai vat tiesiog ir taip ir toliau.*

Galbūt tai darbinė veikla.

T. Kaip viskas, kad tai tada gal ir kokias ateities perspektyvas įžvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą? Gal čia ir su darbine veikla kažką gerinant?

D4. *Aš galvoju, kad galbūt labiau. Aš manau, kad mokymų labai daug reikia. Pirmiausia tai individualios priežiūros darbuotojams, nes labai sunkiai keičiasi jų požiūris. Ir iš tiesų labai daug darbo įdėta su tais ir tikrai ieškom tų ir kokybiškų mokymų ir ir. Nes vėlgi, jeigu darbuotojai atėję iš tos stacionarios globos, jie įpratę kitaip ir tiesiog sunku. Mes siekiame, kiek galime žmogų įgalinti ar ne. Ir kartais kartais svarbu jo ne nugalint, nes kai ateina darbuotojas iš stacionarios globos, jis jau pripratęs ir viską už tą žmogų padarai, padarai, padarai. Ir paprasta, ar ne? Ir labai svarbu, kad tas kiekvienas darbuotojas eitų ta pačia kryptimi, kad kad kiekvienas siektų kuo labiau įgalinti, kad skatintų žmogaus savarankiškumą, skatintų tą tobulėjimą. Ir vat čia dar svarbu ir su individualios priežiūros darbuotojai, kad jų požiūriu svarbu, kad kad kad būtų kokybiškai teikiamos tos paslaugos grupinio gyvenimo namuose. Bet kokia veikla.*

D4. *O iš esmės ką gerinti pačiuose. Nes šiaip iš tiesų tas pats principas, mano nuomone, nelabai yra geras ir jie tikrai čia jų namai. Ir pradžioje, kai jie ateidavo ir pareidavo, mato, kad kieme mėtosi ten kas nors ar ką, ne, praeidavo visi. Ir kiekvienas už save. Dabar tikrai jie prieis, pakels, kad čia jų namai, kad čia turi būti, kad jiems turi būti svarbu, kad čia nesimatyty daiktai ir jie juos prižiūrėtų, nes kaip ir viskas, vis tiek jų namai. Tai va, manau, kad šiaip iš esmės tai yra gerai, svarbu labai tas kolektyvas manau ir. Ir taip pat labai svarbu. Galvoju medicininė visa pagalba labai svarbu, kad būtų. (..) Bendraujantys ir labai palaikantys kontaktą gydytojai. Ypač labai svarbu psichiatras, nes, kaip žinome, jie visi turi protinę arba psichinę negalią. Tai labai svarbu ir jiems pritaikytas gydymas. Labai svarbu, kad jie gerai dėl to jaustųsi, kad nuolat reikia tai stebėti. Ir labai būna gerai, kad nuolat kontaktuoti galima su psichiatru, kuris greitai reaguoja.*

III. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo, užtikrinimas:

T. Trečia tema. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant? Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu praėjus metams po jų steigimo?

D4. *Taip taip. Žodžiu, pas mus vat su kaimynais tai visada. Na problema buvo vienuose grupinio gyvenimo namuose, tai nuolat su kaimynais, nes iš tiesų visuomenės požiūris yra kol kas nelabai. (..) Žmonės. Ir iš tiesų jau ten, prie steigiant tuos grupinio gyvenimo namus, kiek žinau, aš dar nedirbau, bet žinau, kad ten buvo požiūris, nusistatymas ir vėliau tikrai iš kaimynų pusės labai sunku gyventi, nes žodžiu. (..) Išėjau. Čia gal, pavyzdžiui, galiu. Išėjo žmogus Balkonų sujungti namai. Tiesiog paprasčiau žmogų nukasti sniegą. Darbuotojas tiesiog išleido ant balkonų. Atėjo kaimynai skųstis ir visaip skundžia, kad neleiskit išeiti, nes jei mūsų pas mus dar perlipa į namą. Na, žodžiu, bet jei kieme trupučiuką dienos metu radiją klauso, ateina skųstis, kad muzika eina. Nu žodžiu, šiaip kaimynų kol kas požiūris nelabai geras ir atrodo kartais kaip per padidinamąjį stiklą tikrai stebimi. Ir nors centrus grupinio gyvenimo namus steigia, tai jau pradžioje susipažinome su kaimynais, bet čia vėlgi gal viskas priklauso ir nuo to, su kuo, nuo pačių, nes mes iš tiesų iškart supažindinome. Kai su kaimynais susipažinome, netgi pasikvietėme į svečius ir kažkaip su antrais grupinio gyvenimo namais tos problemos nėra. Bet galbūt, kadangi didesnėje teritorijoje, tai toliau trupučiuką yra ir kaimynai. Bet visuomenės požiūris dar kol kas nėra labai teigiamas.*

T. Prieš steigiant?

D4. *Ir prieš. Steigiant jau buvo taip nuostatos, nuostatos, kad čia jau bus blogai. Ir iš tiesų tada tie skundai ir atrodo, žinokit, tikrai žiūri, ateina ir skųstis, ir visaip, ir tiesiog taip stebi. Atrodo, kartais nelabai geras visuomenės požiūris. Tokie nepagrįsti būna. Pagrįsti..... Tai vat pavyzdys, sakau išėjo žmogus tiesiog kaip toks didelis yra balkonas. Na ir kas miega, tai atėjo moteris šalia namo ir sako neleiskit žmogaus, nes jis pas mane užlips. Na, ta prasme, kad ji norėtų, kad va užrakinti būtų ir*

niekur neišeitų. Išties žmonės kol kas sunkiai priima kaimynai, nors ne visi, tikrai ne visi. Kitame grupinio gyvenimo padalinyje tikrai yra. (..) Nuostabūs kaimynai, kai kurie kur kur ir bendrauja, ir viskas gerai ir na, bet manau, kad po truputi tas visuomenės požiūris po truputį keičiasi ir tikėkimės, kad tik į gerą.

T. Tarkim, praėjus metams po grupinio gyvenimo namų steigimo, tas požiūris kažkaip pasikeičia. (..) Vertinant asmenines kolektyvo, visuomenės nuostatas. Ar keičiasi požiūris?

D4. *Žinokit, Keičiasi. Šiaip gal visuomenė keičiasi tas požiūris, nes tikrai mes einame į renginius ir labai faina įsitraukiame į tą bendruomenę. Ir labai faina, jei kartais savo gyventojus va būna seminaras ar mokymai, tai mes juos tiesiog. (...) Leidžiam jiems registruoti dalyvius ar ką tai. Tai tikrai atrodo. Visuomenės požiūris kaip ir neblogas. Ir ir vienuose grupinio gyvenimo namuose tikrai po tų metų laiko viskas gerai su kaimynais, bet jaučiamės, kai įsteigėme ir kai kėlėsi. Tada jau jie pasikvietė į svečius ir jau buvo gerai. O vienuose grupinio gyvenimo namuose galbūt. Ten namas yra tokioje vietoje, kur vyresnio amžiaus žmonės gyvena, susigyveno su ta bendruomene ir ten sunkiai. Po tų metų niekas nepasikeitė ir ten vis tiek požiūris yra neigiamas. Labiau sakyčiau į tuos grupinio gyvenimo namus gal būtų apsibrato labiau jau. Bet pokytis mažas.*

T. O kas turėjo įtakos jūsų kolektyvo ir visuomenės požiūrio pokyčiams ir kaip jų buvo pasiekta? (...)

D4. *Manau, kad įtakos turi tas, kad žmonės labiau pažįsta, susipažįsta už tai atsidarant šiuos namus. Mes kvietėme kaimynus, kad jie susipažintų. Mes bendraujame, kad jie pamatytų, kad nebūtų tik nuogirdos. Reikia, matyt, reikia net ir visuomenei. Matau, kad pas mus žmonės geri, kad pozityviai nusiteikę, kad manau, kad yra svarbu būti matomiems ir tada bus tų aplinkinių. Tikrai požiūris keičiasi ir šventes organizuojame, ir pasikviečiame. Ir tas bendravimas. Tikrai matau, kad tai yra normalūs, geri, pozityvūs žmonės ir manau, kad tai aišku, Viešiname ir turim ir feisbuke, ir tinklapyje, ir internete, ir žodžiu viešiname, keliam, dedame, ką veikėme, ką darom, kaip kur vyksta. Ir manau, kad svarbu bendrauti, svarbu parodyti ir, manau, tai keičia.*

T. O kokias viešinimo priemones prisiminsite, Naudojate vykdant tas informacines veiklas?

D4. *Tai mes, žinokit, naudojame tai. Mes nuolat feisbuke savo veiklas parodom. Kaip ir minėjau internetiniame tinklapyje nuolat, bet taip pat mes ir žinokit, ir straipsnius parašom, ir į vietinį laikraštį kažkokį, ir pasikviečiame, ir žurnalistų, ir pasikviečiame. Žinokit, per šventes, kai darom, tai ir iš televizijos atvažiuoja į renginuką pas mus. Čia ir filmuoja, ir interviu duoda, ir ir. Ir vat taip ir viešina. Iš tiesų feisbuke nuolat turim daug tų sekėjų, daug tų patiktukų ir ir žodžiu. (..)Ir per viešinimą.*

T. Žinot būtų įdomu vertinant decentralizacijos procesą Lietuvoje visumoje tai kokius tris sunkumus, problemas įvardytumėte, su kuriais buvo susidurta steigiant grupinio gyvenimo namus?

D4. Na, čia iš tiesų šituos dalykus gal ir turėtų labiau direktorei pasakot su kokiais, nes iš tiesų, kai aš atėjau dirbti, tai buvo įsteigti vieni grupinio gyvenimo namai. Stebėjau kitus. Bet kažkokių sunkumų, žinokit, kad tai netgi nežinau. Tiesiog net ir namą rinkom. Pagal tai žiūrėjom tą kvadratūrą ir kantą. Tiesiog rinkomės tą namą, kuris tikty, kuris atitiktų tuos reikalavimus visus. Žinoma, prieš atidarant grupinio gyvenimo namus pertvarkė ir remontavo, kad ir kambarius padarėme, ir įrengėme taip, kad kad ir kvadratūros, ir viskas tiesiog atitiktų. Tai kažkokių didelių sunkumų ir nebuvo. Negaliu pasakyti, kaip pirmus namus steigė, nes dar tuo metu nedirbau, bet bet kad steigiant buvo didžiausias. Didžiausia problema tai būtent kaimynai, nes jie ir kėlė, ten darė. Žinokit, tiksliai nepasakysiu, nes tikrai dar tuo metu nedirbau, bet bet žinau, kad ten ir mitingus, ir kažką, ir žodžiu, kad labai buvau prieš grupinio gyvenimo namus. Tai vat kaimynų požiūriu, o pačius grupinio gyvenimo pats steigimas nebuvo kažkas tokio, nes kaip ir darėm pagal viską pagal visus reikalavimus ir nebuvo neiškilo kažkokių sunkumų. (..) Tai pagrindinė tokia problema buvo gyventojų. Vis dėlto požiūris, visuomenės požiūris. Kaimynų būtent vieny. Bet čia tik vieny grupinio gyvenimo namų, o kitų tai nors kitų. Pradžioj vėlgi buvo vienas kaimynas, kuri irgi ten rado kažkokį butelį pas save kieme. Sako, jau čia iš jų bus įmesta jau iš jų. Bet vėlgi, kai kaip sakote, kaip Keitei ar ne tai susipažinom. Susipažinom, parodė, kad ne iš mūsų čia bus tas butelis, kad mes tiesiog pabendravome. Ir tada keičiasi tų žmonių požiūris. Bet buvo šitas jau sunkumas pradžioje tikrai dėl. Dėl tų kaimynų, kad jie nenorėjo. Vis dėlto ta bendruomenė neturi savo rajone, savo toje teritorijoje tų grupinio gyvenimo namų. Taip gąsdina, kaip galvoja žmonės. Aš nežinau, gal jie kitaip įsivaizduoja. Tai gal tikrai, gal dar trūksta to viešinimo, Gal prieš tai reikia supažindinti? Nežinau, nes bijo, gal bijo, kažkaip įsivaizduoja, kad gal galvoja su protu. Vis dėlto dar žmonių tos nuostatos, kad su protu ar psichine negalia. Gal žmogus, kad nesaugu prie jų, kad nesaugu, kad vaikai bus ar pan., nors iš esmės, kai susipažįsta. Jeigu žmogui yra sureguliuoti vaistai, jeigu jis turi psichinę negalią ir jam yra visiškai pritaikytas gydymas, tai jis gali gyventi pilnavertį gyvenimą ir jam tikrai yra. Kiek visuomenėje gyvena žmonių? Kur mes kartais nežinome diagnozių ar ne? Kur? Gal tikrai žmogus neprognozuojamas, o čia jis nuolat yra medikų prižiūrimas, yra konsultuojamasi, vartoja vaistus ir tikrai yra prognozuojamas. Tai gal žmonėms kartais tas požiūris dar dar sunku suvokti ir jiems baisu. Gal tiesiog. (...)

T. Per sunku? Gal galite detalizuoti, kokie sunkumai šiuose lygmenyse pasireiškia? Yra makro politikos teisinė, įstatyminė bazė. Savivaldybių lygmuo tai organizaciniai, finansiniai klausimai ir individualiame darbuotojų kvalifikacijos. Klientų nenoro keisti gyvenimą šiuose lygmenyse gal paeiliui ne.

D4. Jo, žinokit, čia dėl kokie sunkumai. Paskutiniaais makro, t.y.. Po to.... Galvoju, kokie čia sunkumai, Žinokit. Na, kaip ir minėjau, trupučiuką apie tuos sunkumus. Gal pas mus yra didžiausia problema dėl to darbo, kad jie nori tų pinigėlių, tų pinigėlių neturi. (..) Savivaldybių nežinau. Sunku

pasakyt kažkokių mums tai nekyla, matyt kažkokių labai tokių. Galbūt su savivaldybėmis tie tokie biurokratiniai dalykai, kai reikia žinoti kažkokius vad. sutartys ar kažkas gal kyla? Su vienomis savivaldybėmis labai paprasta, su kitomis sudėtingiau, bet čia normalūs dalykai.

T. Finansiniai klausimai?

D4. Kaip sakote?

T. Savivaldybių lygmuo, pavyzdžiui, organizaciniai klausimai, finansiniai klausimai veiklą.

D4. *Ne, žinokit, ne. Dabar galvoju, ar kažkokie sunkumai mums kyla? Nelabai kyla. Žinokit, tų sunkumų. Miestai puikiai su savivaldybe čia bendradarbiauja. Savivaldybė kviečiasi mus į renginius ir nežinau, nuolat mus informuoja, kviečiasi mūsų žmones, kviečiasi net savanoriauti ar kažką. Ir jeigu su visais dokumentais, tai kažkokių problemų neturim. Žinokit, tikrai. Susiskambiname, susitariame, Sutartis, kokias Atnešame, nešame, pasirašome. Viską išsprendžiame. Nėra kažkokių. Žinokit, kad nekyla pas mus kažkokių problemų.*

Mums finansų tikrai pakaks. Bet mes, matot, ne savivaldybė. Nei valstybinė, nei savivaldybė. Tai negaliu pasakyti. Su savivaldybe mes tiesiog puikiai bendradarbiaujame. Tai žinokit. Tai mums finansų pakanka. (..) Tai žinau, skaičiuojame kaip ir visi, bet ir namuose skaičiuojame ir ir, ir. Ir puikiai susitvarko su visais tais dalykais. Čia gal juo labiau būtų savivaldybės grupinio gyvenimo namams klausimas, nes gaunam finansavimą.

T. Jūs finansuojami valstybės esate?

D4. *Valstybė, mums, ne savivaldybė. (..) Jei taip, tokiu atveju tuomet jeigu ir valstybės finansuojami, tai finansų atžvilgiu namų išlaikymui jų pakanka. Mums pakanka, pakanka maitinimui, pakanka tikrai viskam iš tiesų pakanka. Tikrai ir turime, ir transportą, ir. Ir tikrai važiuojame ir į ekskursijas, ir keliones maitinimui vienam žmogui kiek skirta, mums pilnai užtenka. Tikrai galime nusipirkti, tai neperkame kasdien ten kažko. Tai vau. Bet tikrai gimtadienį švęsti ar ten viską Tikrai gyventojai gyvena kokybišką gyvenimą ir tikrai drabužiams pakankamai užtenka maistui pakankamai. Žodžiu, pramogoms irgi pakankamai galime sau leisti. Vasarą važiuojame ir į Palangą, ir prie jūros. Ir tikrai leidžiame sau ir tų ekskursijų. Ir dar ir mūsų. Būties tikrai mūsų nebloga ir ir užtenka.*

T. Dar kalbėjote apie darbuotojų kvalifikacijos ir klientų nenorą keisti savo gyvenimą truputėlį. Gal galėtumėte apibendrinti.

D4. *Jo tai su darbuotojais? Tikrai. Pradžia buvo labai sunki, nes atėję, kurie buvo iš. Kaip ir minėjau, stacionarios globos jie norėjo. Įprastai jie neleistų. Jiems sunku buvo labai darbuotojų požiūrį pakeisti, nes norėtų, kad va, padarė darbuotojas valgyti. Pusryčiai, pietūs, vakarienė ar tarkim idėjų už juos ir skalbti. Visada darbuotojams paprasčiau yra padaryti, padaryti, padaryti ir bus tvarkinga ir švarūs, ir gražūs, nei žmogui pačiam leisti tai daryti ir skatinti tai daryti. Jie norėtų porcijų, kaimo padavėjai valgyti susitvarkė, jokių trupinuku nieko, o čia patys žmonės darosi patys*

mokinas tvarkytis patys tuos trupinius, jie kada nori pasiima valgyti. Net ir aišku, pas mus čia yra ir tų su priklausomybėmis žmonių, ir jie rūkyti nori, jie išeina parūkyti, tai jie norėtų, darbuotojai. Buvo sunku. Tas požiūris nori vakare užrakino duris, kad niekas neina, bet negalima. Taip. Tai žmogus čia visada gali išeit kada nori, tikrai, kad grįžti kada nori. Gali išeiti ir naktį parūkyti. Ir norėjo darbuotojai užrakintų ten tą maistą ir kad čia mažiau trupinių, mažiau, vėmalų mažiau. Tai va, šitą keisti labai buvo pradžioj sudėtinga, nes reikėjo jiems, bet labai mums padėjo. Žinokit iQOS kokybės gerinimo sistema. Gavom tą sertifikatą, turėjom konsultacijas su konsultantė, mokėmės visko nuo pradžių, darėm susirinkimus nuolat ir dabar darome nuolat susirinkimus, ypač su individualios priežiūros darbuotojais. Ir Jie nuolat nusistovėtų. Ir vėl jie norėtų tų taisyklių, o čia nėra tų taisyklių. Čia viską gyventojai patys sprendžia. Darome gyventojų susirinkimus, jie patys apsisprendžia, kaip jiems geriau gamint, valgyt, kaip jiems tvarkytis, ką jie gamina. Jie šnekasi ir kalbasi tarpusavyje ir ir darbuotojai. Būtų paprasčiau ir lengviau. Jie norėtų, kad negalima, to negalima, darom. Taip, taip, taip, griežtesnių taisyklių labai norėtų. Tai vat tą požiūrį. Kaip tą žmogų įgalinti? Kaip jiems skatinti tą savarankiškumą? Kaip atsižvelgti į jo tuos individualius poreikius? Tai va, su darbuotojais buvo nemažas darbas ir turėjo praeiti laiko, kad kad vat būtent pakeistų jie tą požiūrį ir labai svarbu būtų tie net ir mokymai daugiau tų mokymų, nes mes čia labiau ar ne pačios vidinius ir per lyg vasarą labai į tai, kad keičiam darbuotojų požiūrį, bet valia labai sunkiai keičiasi. Vėlgi, kurie grupinio gyvenimo namai atsidarė pirmi, tai ten buvo dar šiaip pirmi namai, dar ir darbuotojai. Dar nežinau kaip čia dirbti ar kaip globos namuose, ar kaip jau kitaip. Kažkaip tai buvo sunku, nes irgi norėjau tas taisykles įvesti, kad keliiasi visi ten aštuntą, tą tegul čia aštuntą, vėl ar ten devintą. Ta prasme viskas valandomis, viskas pagal grafikus, tai pradžia buvo sunki, bet taip po truputį, po truputį, kad jokių grafikų, jokių čia tų tokių taisyklių griežtų nėra, kad kad per santykius dirbame, kad į kiekvieną individualiai, kiekvieno poreikius individualiai atsižvelgiame, kad kiekvienas skatintų savarankiškumo. Čia turėjau praeiti laiko, kol naujus atsidarant namus jau jau įėjome. Jau pirmuose namuose pradėjom į klasę, tai jau mes su tuo kitokiu požiūriu, kad bus taip. Taip, taip, jau puikiai žinojome, ko tikimės, ko norime, kaip planuojame, tai tai tiesiog taip ir gavosi. Tikrai labai vykusiai. Labai gerai, nes iš esmės visas kolektyvas atėjo su tuo požiūriu dirbti ir jau ateinant kiekvienam gyventojui gavosi, kad jį priimam ir visai kitaip, ir tiesiog dabar tuose namuose iš esmės. tai tikrai gera bendruomenė, stipri bendruomenė ir labai orientuota į santykį ir tarpusavio geri santykiai pačių tų paslaugų gavėjų, nes, aišku, visko būna konfliktų visko, bet kaip ir namuose, taip, kaip ir visur ir ten, be to neapsieisi. Vis dėlto ir žmonės su negalia, ir visokių savų turi niuansų. Bet labai smagu, kad tikrai stipri bendruomenė ir bendraujanti, ir tarpusavyje vienas su kitu tarpusavyje bendrauja. Jie, tarkim, tariasi, ar ten pasigaminu valgyt. Visada atkreipiu dėmesį, kad paklausti vieni kitų, ar visi valgė, ar visiems užteko, ar viskas gerai visiems. Tai vat taip, bet manau, kad čia labai labai svarbu tas vat darbuotojų požiūris.

T. Dar tokių papildomų norėčiau dabar. O kaip vertinate bendrai darbuotojų galimybes mokytis? Ar yra skiriami tam finansai? Ar organizacija gali apmokėti, pavyzdžiui, darbuotojų mokymus? Ar yra nemokama? Ar pakanka mokymų darbuotojams.

D4. *Jei pakanka mokymų? Ar tikrai turime galimybes tas mokintis ir. Ir žinot, galbūt norėtusi daugiau? Norėtusi kokybiškesnių mokymų. (..) Ta prasme ta pasiūla. Renkamės iš to, ką jūs sakote.*

T. Ar galite apmokėti. Ar įstaiga gali apmokėti darbuotojams mokymus?

D4. *Apmoka, apmoka ir ir supervizijos vyksta ir žodžiu, ir ir mokymai tikrai apmoka. Viskas gerai, sumoki, tai skatina, skatina nuolat tobulėti ir mokytis. Ir. Bet kartais norisi tų labai kokybiškų mokymų, kad tikrai būtų ta nauda. Ir tokių kartais netgi tikrai trūksta. Kartais tų mokymų, kaip dirbti su paslaugų gavėjams, tarkim, turinčiais proto ar psichinę negalią, ar ne? Nes pas mus irgi dauguma gyventojų keli yra su proto, dauguma su psichine negalia. Ir tarkime, kad atvežama viena ten su autizmu. Ir darbuotojams jau visai kitaip reiktų labiau. Kaip būtent grupinio gyvenimo namuose, o ne kaip skatinti savarankiškumą? Kaip įgalinti žmogų? Tarkime, su tokiais, su su turintiems autizmą ar ten turintiems psichinę negalią? Arba ten kokios galimybės turint proto negalią, ar ne? Kiek žmogus gali? Na, ta prasme, kad tokių mokymų tikrai, kad būtų kokybiški, įdomūs ir naudingi, tai norėtusi jų daugiau. (..)*

T.: O galimybės?

D4. Tikrai yra.

T. Ir dar sakykit pradėję kalbėti apie jūsų gyventojų užimtumą, tai jie ir yra įvairaus lygio, kiek gyventojai įvairių gebėjimų ir kaip su jų dalyvavimu, tarkime, darbo rinkoje. Dar truputėlį papasakokite plačiau. (..)

D4. *Nu tai dabar tai žinot, jie eina dabar į tas socialines dirbtuves. Nagi pradėjau. Čia naujas projektas, socialinės dirbtuvės steigtis, ar ne? Tai mūsų tie stipresni, tai eina iš tiesų į tas socialines dirbtuves. Jie kiekvieną dieną eina ten kaip į darbą, kažkiek tų valandų per mėnesį ten gauna kažkiek tų pinigėlių. Tai vat. O kiti tai mes tikrai turime. Dar yra čia, pas mus aplinkui turim partnerių, turime tų nevyriausybinių organizacijų, kurie tiesiog daro renginuką, daro tą užimtumą, kad jiems būtų įdomu. Tai jie eina tikrai ten. Vedame juos visus ir darome tiesiog ten rankdarbius, tai vėl ką tai? O iš esmės mes ir tame pačiame mieste įstaigų turim užimtumo specialistę, kuri kuria, atvyksta į grupinio gyvenimo namus ir kuri taip pat su jais vykdo užimtumą ir ir atsižvelgiant į kiekvieno poreikius. Jeigu vienas nori ten piešt, tarkim su silpnesniais ten paprastesnius dalykus, mes priedo, tai sugalvojom tokį dalyką dabar auginam, turim daržiuką, auginam ten arbatžoles, Arbatžolės. Kad jiems būtų įdomu, paskui džioviname tas arbatžoles, paskui darom. Žodžiu, yra mergina, kuri baigė profesinę mokyklą siuvėja. Tai kiekvienas stengiamės pas žmogų atrasti tą, ką jis gali daryti. Ir keli vaikinai, kurie kompiuteriu labai nusimano, tai žodžiu džioviname, žoleles pakuoja. Tas vaikinai, kuris kompiuteriu nusimano, daro etiketes užklijuoja ir paskui padarom kokia mugė, ar žiemą, ar*

pavasari. Rudeninė mugė. Na, bet mes čia, namuose, pačiame kieme. Pasikviečiame partnerius, pasikviečiame svečių ir savo rankdarbius dovanoju ir artėjant paaukoja kažkiek už juos kažką. Taip pat kiekvieną savo auto stengiamės, kad kiekvienas išvelgtų tą gebėjimą ir pagal jį taikome. Aišku, yra kur labai piešia, tai tikrai perkame ir tą drobę ir tuos akrilinius dažus ir tapome paveikslus. Žodžiu, tai užimtumo pakankamai, čia manau jie. (..)

T. Gal dar ne apie tai, bet dar papildomai man knieti paklausti o tie, kurie stipresni, yra tiesiog darbo rinkoje, kad jie galėtų dirbti? Ko reiktų, kad jie galėtų savarankiškai?

D4. *Pirmiausia, kad pirmiausia tai pinigėliai. Padėjėjas asmeninio asistento dalyvauti darbo rinkoje. Pirmiausia tai žinokite, jiems tai tas, kad ne nuskaičiuoti tų tų pinigėlių. Bet šiaip iš tiesų tai nežinau. Žinokit, čia reiktų pagalvoti, kas ta problema, nes įsidarbinau, buvau pas mane irgi. Na va, vaikinai keli bandė dirbt, Na bet bet galbūt pas mus turėtų būti tokios sąlygos. Darbo sudarytos, nes per sunku buvo iš tiesų, nes įsidarbino indus plauti. Žodžiu, didelis krūvis nebepajėgė tada, nes vis dėlto jie turi tą diagnozę, turi tą ligą ir kažkaip patempė su tais darbais, nes patempė sunkiai. Sunkiais tais darbais. Galbūt čia dabar ir yra išeitis. Labai gera ta socialiniai, tos dirbtuvės, nes ten taip puikiai jiems ne toks krūvis, jie eina ir jie, ir jie. Iš tiesų labai mažai tų pinigėlių gauna. Jie norėtų gyventi kaip normalus visuomenės narys eiti ir užsidirbt. Darbą. Tai vat nueina į socialines dirbtuves, tai ką jie ten į mėnesį 50 eur. Kiek ten gaunam? (..) Tai tos motyvacijos tokios ir nelabai yra. (...)*

T. Bet Ačiū labai. Taip ir atėjome į pabaigą. Aišku, aš čia dar galėčiau klausinėti ir klausinėti, bet tada jau nukrypti nuo temos tai nieko.

D4. *Dar galite klausti. Nežinau, ar aš čia naudinga, kiek būsiu. (..)*

T. Ačiū. Labai įdomu. Man įdomu būtent apie mokymus, kad ir individualios priežiūros darbuotojams, o socialiniams darbuotojams mokymai kaip socialiniai darbuotojai.

D4. *Nors šiais laikais jau socialiniai darbuotojai. Manau, kad pakankamai išsilavinę ir pakankamai žinau, ir tas jų požiūris. Nors vėlgi, jeigu nesi tobulina socialinės, jeigu jisai baigęs mokslus ten prieš tai, aš nežinau, prieš kiek čia galiu prieš penkiolika metų dirbęs irgi stacionarioje toje globoje. Vėlgi. Bet, žinot, vis tiek aš galvoju, kad su išsilavinimu žmogus jam lengviau keisti požiūrį ir jis yra lankstesnis ir greičiau imlesnis informacijai, ar ne? Ir vis dėlto labiau didesnė problema su individualiosios priežiūros darbuotoju, nes jam yra. Matot, yra kartais sudėtingiau žmogų įgalinti ir skatinti tą savarankiškumą lengviau pačiam kartais padaryti. Tai čia yra didesnė problema. (...) Jau kaip ir socialinė darbuotoja tai puikiai žino. (..) Kaip puikiai. Manau, kad tikrai, nes visi baigę mokslus visi tobulinasi ir. (..)*

T. Pačiame tame specializacijos procese Ar vis dėlto dar norėtumėte kažką keisti, kažką pagerinti?

D4. *Pagerinti. Dabar net galvoju. (...) Nežinau. Žinau, kad pas mus tai kaip ir nežinau. Nematau dabar tų, ką reiktų pagerinti. Reiktų pagalvoti. Gerai, ačiū.*

Jo žodžiu ateina vat iš. Žinot, kai jis gyvena stacionarioje globoje, jis ten tarkim, jei mažai galimybių ten yra naudoti alkoholį ar ten tų parduotuvių, ar dar kažko. Jis neturi galimybių. Čia jam yra laisvė ar ne. Ir jisai gali. Eina į parduotuves, eina visur ir su tuo alkoholio. Jeigu žmogus turi linkę į tą alkoholio vartojimą, tai vėlgi čia ateina į tuos namus ir pajunta. Laisvė ta, kad gali. Tai va čia ir yra problema. Čia išvis yra problema, nes vežiau į priklausomybių centrus kelis kartus. Ar ne? Anksčiau priklausomybės centrai dar žinokit priimdavo, bet dabar nepriima su proto ir psichine negalia. Ir ką daryt su tuo žmogum, ar ne? Ir jis turi tą poreikį? Jis turi priklausomybę ir žodžiu. Ir kaip kovoti su ta priklausomybe, nes kaip ir nėra jokio gydymo, jokio pasirinkimo. Priklausomybių centrai nepriima ir tu nežinai, ką daryti. Psichologas gali konsultuoti, bet ką konsultuoti, jeigu žinau. Šiaip žmogus, neturintis proto ar psichinės negalios, jeigu jis yra priklausomas, yra čia labai didelė problema. O jeigu žmogus su proto psichine negalia nėra kur kreiptis? Va čia ir yra problema. Bet aišku.

T. Įstatymuose kažką reikėtų keisti.

D4. *Tai čia taip turėtų tada priklausomybių centrai. Manau, priimti ir kitus žmones. (..) Nes jaučia, kad čia yra problema. Žinokit, ir tikrai skambinę ir iš kitų namų ir konsultuojame tai, ką mes iš tiesų kažkaip su jais susitvarkome. Dirbame. Pas mus irgi buvo. Pradžioj Pradžioje bandė, bandė vartoti alkoholį ir visaip buvo, bet tiesiog dirbi. Su žmogum kalbi tikrai. Ir psichiatras, ir psichologas kalba, ir bendrauja, ir konsultuoja, ir tiesiog, kad jam pačiam, kad dėl tokios gyvenimo kokybės ar ne? Tai aišku, dar mes gal negavom tokio tikrai jau priklausomo žmogaus. Dar jie visi kažkaip nori keisti gyvenimą. Tada dirbame labiau ant to, kad kad keisk, kad tu tobulėk, kad tu, kad jį motyvuoja, kad tu darei, kad kad dėl tos pačios tu tikslų turėjai, kad taip tiesiog tomis bendromis konsultacijomis. Bet iš esmės, jeigu tikrai ateina priklausomas žmogus, kuris negali niekaip be alkoholio ir tada tikrai yra didelė problema, nes nėra kur kreiptis.*

Kad nebus problema su tais visais, bet visais santykiais. Žinokit, jie čia tiesiog irgi skambinę iš kitų globos namų, grupinio gyvenimo namų ir sako kaip jūs tvarkotės su tuo, kad kad labai reikia apsaugoti, kad jie lytiškai santykiauti, kad jie kai kuriems yra tas padidėjęs poreikis? Ir kaip jų šituos poreikius patenkinti? Ir vėlgi, nes apie užsienį prakalbus, tai prisiminiau, kad ten yra tos paslaugos teikiamos. O pas mus vat yra tikrai problema žmonėms ir reikia išsaugoti juos, kad jie čia tarpusavyje, nes vis tiek yra ir tų vaikinukų, ir tų merginų ir. Ir va kaip su tuo tada daryt dalykų, Nes iš esmės tai labai čia gali greitai ir pastoti gali tos merginos ir visaip. Gerai, jeigu jos ten suvokia ir veiksnios, ir viskas gerai. O jeigu neveiksni mergina, irgi labai sunku tą visą dalyką sukontroliuoti ir su tuo padidėjimu padidėjusiu potraukiu. Taip pat visokie tie niuansai, bet pas mane tai ačiū Dievui, jie yra tokie sąmoningi. Na, pas mane vis dėlto yra jų daugiau su psichine negalia, tai jie sąmoningi. Jie kalbasi su psichiatru, jie apie tai kalbasi, nes pas mus yra vienas didelis plusas, kad pas mus atvažiuoja psichiatras į vietą ir pakonsultuoja visus, nes vėlgi su psichine negalia, tai jie yra

pakankamai protingi, jie ar ne ten turi šizofreniją ar kažką ir ir žodžiu, jie viską suvokia, suvokia ir savo ligą suvokia ir kas su jais vyksta. Ir jie tikrai labai atvirai su visais šitais dalykais kalbasi. Su psichiatrais jie psichologų kažkaip nevertina, nevertina labai gerai. Man praktiškai psichologų konsultacijų nereikia, nes jie keičia maždaug. Psichologas tai man čia tas pats. Žinau daugiau tai, bet psichiatrą tai labai. Tavo konsultacijos jiems labai svarbios ir jiems dėl tų vaistų pasikonsultuoti, ir dėl to gydymo, ir dėl savo ligos, ir kaip ten tuo ar tuo klausimu. Ir net tas lytiškumo dalykas, ar ne, kad kaip čia jie taip ir taip yra, tai labai irgi tas tas irgi labai daug priduoja, kad pas mus atvažiuoja psichiatras į vietą ir pakonsultuoja. Ir jei nuolat galima skambinti, tai tas labai didelis plusas, nes kiek žinau, kiti grupinio gyvenimo namai labai sunkiai su tuo su tuo tvarkosi. (..)

T. Ačiū, ačiū, bet matau ir problemų radome, gerai. Ačiū labai. Geros dienos Jums tada.

D4. *Dėkui Jums taip pat gerai.*

D5 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 50
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 6 metų
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje 1 objektas
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2019 m.

Klausimai tyrimo dalyviui:

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D5. *Čia kalbama apie grupinio gyvenimo namus ar apie savarankiško grupinio gyvenimo namus. Aš manau, kad ir grupinio gyvenimo namuose gyvenančių žmonių asmeniniai poreikiai yra tenkinami, kadangi žmonės gauna kaip ir šituose savarankiško gyvenimo namuose, ar tų žmonių, kurie gyvena bendruomenėje, jie taip pat gauna tas pačias paslaugas. Gauna, pavyzdžiui, tą pagalbą priimant sprendimus paslaugą. Gauna dienos socialinę globą įstaigoje. Gauna medicininės paslaugas, transporto paslaugas. Manau, kad lygiai taip pat tų paslaugų gauna ir tų paslaugų kokybė yra panaši.*

T. O kokius pagrindinius aspektus išskirtumėte, kuo bendruomeninių paslaugų poveikis, žmonėms su negalia gyvenime iš esmės skiriasi nuo stacionarios globos namų.

D5. *Nu, šiaip tai to, tie stacionarios globos namai, kurie anksčiau buvo, jie buvo labai daug žmonių apgyvendinta juose. Kaip ir, pavyzdžiui, nu, kad imkim, pavyzdžiui, socialinių paslaugų tie prie Vilniaus esantis Pabradė arba Prūdiškės, ten viskas labai gražu ir labai sutvarkyta. Bet vis dėl to manau, kad ten tie žmonės, toks žmonių kiekis vienoj vietoj gyvena, tai iš tikrųjų yra žmonėms pakankamai sunku gyventi tokiuose namuose. O grupiniuose gyvenimo namuose, jiems ten daugiau suteikta dalykų, paslaugų, ar jie kažką taip pat jau gali daryti? Grupiniuose gyvenimo namuose, pavyzdžiui, pas mus gyvena aštuoni žmonės, aštuoni suaugę žmonės. Dienos metu jie visi yra išvažiavę iš tų namų, išvažiavę į įstaigas, kurios teikia socialines paslaugas. Vieni į dienos užimtumą, kiti kažkur į dienos centrą išvažiavę, tai kad jie grįžta tik vakare į tuos savo gyvenimo namus. Ir, pavyzdžiui, tai priklauso nuo tų gyventojų stiprumo, koks yra jų tas neįgalumo lygis. Jeigu jie yra stiprūs, tai jie gali lankytis, pavyzdžiui, ir socialines dirbtuves. Vieni važiuoja, pavyzdžiui, tik į dienos užimtumą. Kiti važiuoja į socialines dirbtuves, kiti gali būti įdarbinti ir važiuoti į darbą savarankiškai, vietoj to, kad jie ten būtų, pavyzdžiui, dienos centre. Taip, kad labai įvairiai yra ir labai įvairių tų žmonių yra. Pavyzdžiui, pas mus kiti labai silpni yra ir patys niekur negali nuvažiuoti. Jiems visada reikia transporto paslaugų socialinio darbuotojo palydinčiojo, o kiti tai jie gali patys, pavyzdžiui, į dirbtuves nuvažiuoti, kitiems galima ir darbą surasti. Tai va aš, manau, tokie skirtumai ir tarp tų gyvenimo namų. Ir tarp tų pačių gyventojų. Ir dabar gyvenimo namų pačia veikla.*

T. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą? Kuriuos jų privalumus ar trūkumus būtumėt linkę (-usi) akcentuoti? Kaip galima būti keisti, kaip galima būti gerinti tą veiklą?

D5. *Ir prižiūrima darbuotojo kiaurą parą. Ir tas gyvenimas juose, tai tie mūsų gyvenimo namai yra aštuoni žmonės, tai yra labai maži ir jaukus. Ir žmonėms stengiamasi sudaryti tokias sąlygas, kad jie ten gyventų ir jaustųsi kaip savo namuose. Ir, pavyzdžiui, savaitgaliais kažkur eina visą tų gyventojų grupę. Eina, pavyzdžiui, ten kur nors į teatrą, į kiną, kažkur pasivaikščioti taip į parką. Tai aš nemanau, kad kažkas, nu, kad tai yra blogai, manau, kad tai yra privalumai ir jie yra susigyvenę tarpusavyje, tie santykiai nusistovėję, jie neturi konfliktų. Per tiek metų gyvendami kartu jie tiesiog apsitrynė, susiderino vienas su kitu. Ir šiaip, nu, jaučiasi, tas būtų kažkokia komanda, kurie, kaip ir, pavyzdžiui, kolektyve, kolektyvas, kuris jungia, apjungia visus tuos gyventojus.*

Tai, sakysim, ta pertvarka, jinai įtakojo tokius gyvenimo pokyčius ir kažką gal galima būtų pačios pertvarkos sistemoje keisti, kad galima būtų dar pagerinti tą veiklą iš tikrųjų poreikių tenkinimą, darbinį užimtumą, veiklą įsitraukti. Tas tiesioginės konkrečias socialines paslaugas negaliesiems. Šiuo atveju, pertvarka mes labai džiaugiamės ir mums aktualiausia yra socialinių dirbtuvių paslauga šitame projekte pertvarkos. Mes turime įkūrę dvi socialines dirbtuves, dvi turbūt, ne, dvi turbūt. Tai mes labai džiaugiamės ir mes turim, reiškia, 21 žmogų, kurie šitose dirbtuvėse dalyvauja ir tie žmonės yra labai patenkinti. Ir šitų dirbtuvių žmonės ateina tiesiog iš namų, kiti ar iš tų dienos užimtumu, ar iš tų centrų yra atėję, kiti iš vis nieko nedirba, kažką taip

pasibaigia ir sėdi namuose tą laiką. Tai mes iš tikrųjų labai džiaugiamės ir kiti žmonės yra užimti ir jie yra labai laimingi ir jie labai džiaugiasi, kad gali kiekvieną dieną išeiti iš namų, kad eina į tas dirbtuves kaip į darbą. Ir kiti, ir vadinasi, einu į darbėlį savo, einu į darbą. Irgi jie susigyvenę, ten susidarę puikus kolektyvai, tie žmonės nesikeičia, nei darbuotojai, nei tie lankytojai nesikeičia. Nu, vat tik tai, kai pradėjom projektą, tai kitus žmonės mes įdarbinom. Tai per visą projektą iš tų vienu dirbtuvių, iš pradžių turėjom vienas dirbtuves, tai iš tų dirbtuvių įdarbinom penkis žmonės ir jie sėkmingai dirba, negrįžo atgal į dirbtuves, jie sėkmingai dirba ir darbuotojai bendrauja su darbuotojais ir jie yra, nu, palaikomas ryšys ir jie yra labai patenkinti. Dabar turim truputį sunkesnių žmonių, kurių kol kas negalime įdarbinti, bet žiūrėsime ateityje, žiūrėsime, kaip tiems žmonėms sekasi, kokius jie ten tuos gali darbelius išmokti, ką jie sugeba ir ką jie galėtų dirbti. Tai ateityje vis tiek planuojam, kad iš tų dirbtuvių šie žmonės į atvirą darbo rinką. Tai jie dar turi galimybę bendrauti ne tik tarpusavyje grupinio gyvenimo namuose, bet dar ir su platesne bendruomene gali pabendrauti ir su kitais žmonėmis, su darbo rinką. Aš manau, kad tai priklauso nuo žmogaus. Tos negalios stiprumo. Aš jau minėjau, kad kiti žmonės ir stiprūs nežinau koku būdu jie atsidūrė ten tuose gyvenimo namuose, bet jie yra gana stiprūs ir galės savimi pasirūpinti. Galėtų gyventi ir savarankiškai. Žinau atvejų, kad iš tų gyvenimo namų žmonės išeina į apsaugotą būstą, nes čia irgi per Pertvarkos projektą tas, atsiradus ta paslauga apsaugotas būstas irgi labai teigiamas yra ir mes irgi labai džiaugiamės ir sveikinam, kad toks yra projektas. Ir manau, kad žmonės taip gali išėję į tą apsaugotą būstą, jie tikrai gyvena savarankiškai ir prižiūrimi to darbuotojo ir pas mus prižiūrimi neturim jokių problemų. Žmonės tikrai pakilo iš to žemesnio sluoksnio ir pakilo aukščiau ir jie labai puikiai tvarkosi, padedami to socialinio darbuotojo. Tai tikrai turim labai gerų pavyzdžių ir gražių pavyzdžių. Ir manau, kad tą konvenciją tikrai galima pritaikyti ir jinai įgyvendinama. Taip atrodo, kad viskas labai gerai. Tai mes turim čia mergaitę, kurios iš pradžių mirė mama ir tėtis negalėjo pasirūpinti ja ir jie atidavė į gyvenimo namus, bet paskui tas tėtis mirė ir jinai liko viena. Tai mums yra iš tikrųjų sudėtinga, reikia susitvarkyti visus gerai, jeigu jinai yra veiksnis. Žmogus veiksnus yra, kuris ateina iš namų, bet jeigu jis neveiksnus, tai tada reikia ieškoti jam globėjo ir tada spręsti ir tuos tarpinius klausimus, ir to būsto palikimą. Tai jau ten yra panašiai ir panašiai. Tai esam susidūręs su vienu atveju. Yra, kad, pavyzdžiui, mums tikrai teko susidurti kartą, kad tie artimieji, kurie yra ne šeimos nariai, bet yra giminės, jie, kai miršta tas jų giminaitis ir palieka neįgalų žmogų, neįgalų tą artimą žmogų, tai jie būtent ten siekia to turto, kad ten mato jau paskutinių metų, kad serga ta teta ar ten dėdė koks nors, tai jie būtinai ateina, kad jiems paliktų advokatas dokumentus, tai čia irgi tas žmogus lieka neįgalus, tai kai tik numiršta jau tas jų giminaitis, tai greičiau šitą žmogų į kokius nors ten gyvenimo namus išsiunčia, o patys, reiškia, užuot rūpinęsi juo, patys susitvarko pagal teismo dokumentus ir pasikėsina į tą turtą. Tai čia labai didelė problema yra. Tai iš to, kad kaip žmogui reikėtų daug padėti ar daryti kitaip, vat socialinėje politikoje, ar keisti aktus, vat suorganizuoti, kad tie trūkumai kažkaip sumažėtų?

Žodžiu, iš pavyzdžių, kadangi, aišku, Vilniaus mieste nėra tų gyvenimo namų, į kuriuos vat taip pat gali patalpinti, tai veža ten į senelių namus, kažkur į pensijonus, kažkur Lietuvos vidury, bet kuriuos ten, kuriuos randa vietos, į tuos išsiunčia, nors žmogus visą gyvenimą pragyveno Vilniui ir jis ten kažkur provincijoje atsiranda tarp nepažįstamų svetimų žmonių, tada labai patogų šitie, reiškia, giminaičiai nelanko jo, būstas jau būna, reiškia, parduotas, pinigai pasiimti jo, o tas žmogus ten taip ir provincijoje, tai žinokit, labai daug yra ir tų mirčių atvejų, kad, nu, tas vienišas neįgalusis, nieks jo nelanko, nieks labai greitai ir iš gyvenimo išeina, taip, didelė trauma, reiškias, gyventi tuos gyvenimo namuos, tai kaip ir tą dalyką gali ir tuos darbus, darbai yra pasiskirstomi ir tie šalia gyvenanti žmonės ten padeda tuos darbus nudirbti, net ir pats darbuotojas ten tam maistą visą paruošia, visą parą, jie yra prižiūrimi ir tas, nu tie pagrindiniai dalykai ten gal lovą pasikloja pats, bet kiti dalykai, tai ten viskas, nu, yra padaroma už jį, darbuotojų, tai manau, kad to savarankiškumo reikia mažiau. Taip, tarkime, jeigu kalbant apie perspektyvas, tai ką galima būtų gerinti grupinio gyvenimo namuose, yra vėliau dar kažko, žiūrėkite. Jie dabar gyvena po du, prižiūrimi socialinio darbuotojo, bet daugybę dalykų jie gali pasidaryti buityje, pavyzdžiui, visus buitines darbus jie atlieka patys. Ir pas mus, va, gyvena du vaikinukai, tai ką vienas, ko vienas nemoka, jis atėjo iš namų ir neišmokęs to dalyko, tai kitas, jis gyvenęs, kitur gyvenęs. Tai tas viską puikiai pasidaro pats ir padeda šitam, reiškia, ir kartu jie tą padaro. Tai šitas dabar jau kaip ir pasavarankiškėjo, labai reiškia, metuose, nes gyvena nuo 2020 metų, tai dabar tikrai daug savarankiškesnis.

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai, dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D5. *Pasakysim, va, teisė į šeimą, į draugus, jeigu jie nori turėti ar šeimą, turėtų draugų, tai kaip jūs turite. Nu, labai, iš tikrųjų, žmonės, kurie turi negalę su negale, tai ne tik tai reikia pagalbos jų, tiems, va, negalią turintiems šeimos nariams, bet reikia ir visiems kitiems, kurie su jais gyvena. Nes tiems žmonėms, tie artimieji suaugę žmonės, tėvai, ten mamos, broliai, seserys, dauguma jų taip pat turi tą socialinių įgūdžių stoką. Tai jiems irgi reikia įvairių pagalbų ir tą labai tikslingą teikiamą tą pagalbą šeimai, nes yra tokių, nu, va, pažįstam tokių šeimų, žinokit, kad, nu, tiesiog tokių istorijų žinom, kad, nu, labai, labai vairių. Matot, tada kas tokių, tai jau, pavyzdėlių.*

T. Ką, Jūsų manymu, reikėtų pakeisti ar daryti kitaip (tiek socialinėje politikoje, teisės aktuose, tiek paslaugų organizavime, teikime), kad šie trūkumai būtų sumažinti?

D5. *Pagerinti? Ar politikos... Man atrodo, kad čia reikėtų turbūt žmonių švietimą, dėl to, ir šiais laikais, atrodo, tą turim visuotinį išsimokslinimą, bet šiaip tai reikėtų žmonėms ir tu daugiau žinių apie, ir apie finansus, kaip tvarkyti savo finansus, ir apie gyvenimą, ir teisinių žinių daugybės. Tų, reiškia, yra spragų žmonių gyvenime, ir jeigu dar turi augina neįgalų vaiką, nes jau paprastai*

tėvai, kai tas vaikas gimsta, nu, paprastai netgi yra taip, kad, reiškia, jeigu šeimoje gimsta neįgalus vaikas, tai tas mus, nu, kokie turbūt 50 atvejų, kai tėvelis pasipusto padus ir išeina ir palieka tą vaiką auginti viena mama. Tai čia jau irgi reikėtų, nežinau, kaip sureguliuoti tą dalyką, bet, žmonėms, tas yra vienišų mamų sindromas ir su tais neįgaliais vaikais, tai irgi čia yra didelė problema. Taip, taip, taip, taip, taip. Tas grupinio gyvenimo namus, tai jie buvo steigiami, kaip minėjau, seniai prieš 15 metų, bet tada buvo mūsų bendrija žmonių, kuriems, vat, būtent tuo metu labai reikėjo tų namų, nes kai tėvai miršta ir tada tą žmogų nėra kur dėti, padėti, tai, vat, tie buvo surinkti aštuoni žmonės. Ir visi čia buvo naujas dalykas ir tuo labiau, kad Vilniaus mieste, kad nereikia kažkur važiuoti, nes jau tais laikais buvo išvežamai iš Vilniaus miesto, vat, ir į Pabradę ir į tuos kitus gyvenimo namus šalia Vilniaus esančius. Bet mes, vat, apsaugotą būstą, kai steigėm, tai tada irgi mes čia, nu, labai daug žmonių buvo norinčių apsigyventi savarankiškai. Buvo labai daug iš tikrųjų, bet mes galėjom apgyventi keturis, nes čia savivaldybė pasikeitė, jos planai pasikeitė ir jie čia nupirko tuos savo, reiškia, savo iniciatyvą nupirko dviejų kambarių butukus ir apgyvendino po tuos po du žmonės. Proto ar psichikos negalią turinčius asmenis. Taip, tai mes prieš steigiam, tai visada būna, nu, nežinau tokia, kaip čia seksis. Kai tas naujas dalykas kažkaip įsikuria, tai reikia ir su kaimynais komunikuoti ir kontaktuoti ir su seniūnija. Pavyzdžiui, mūsų tie gyvenimo namai yra Fabijoniškėse sent, tai nuo pirmų dienų, reiškia, jie bendravo, jie yra seniūnija, ten yra bendruomenė seniūnijoje įsikūrusi, tai jie kviečiasi tuos mūsų gyventojus, kviečiasi į šventes, į renginius, į kažkokių koncertus ten visą laiką organizuojama. Tai jie iš tikrųjų, nu, intensyviai bendrauja tarpusavyje, ir labai gražiai sutaria, ir su kaimynais sutaria, bet visa tai reikia, tą reikia pasiekti ir reikia dirbti metai iš metų, ir tai yra įdirbis. O paskui, kai jau tie metai praeina, po metų, po kitų matosi rezultatas, yra tokias, nu, kad gyvenimas kaip ir visų kitų žmonių, kaip ir tų, kurie negyvena, turi asmeninius butus, kaip ir visų kitų gyvena žmonės bendrauja tarpusavyje. Ir, manau, viskas gerai. Ir, manau, viskas gerai.

III. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo, užtikrinimas:

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?

D5. Žinot, kai su žmonėm artimai bendrauja, nu tiesiog jie bendrauja. Jie, kad ir dabar mes čia persikelėm į naujas patalpas, tai jie ateina tiesiog su kaimynais pabendrauti. Tai mes iš pradžių taip labai atsargiai, nes nežino tiesiog nepažįsta, kas čia tokie ir iš tos informacijos, kur čia spaudoj buvo, kad ten labai priešiški kaimynai ten nenori, kad ten steigtųsi tie gyvenimo namai, ten pakelės namai. Bet tai tik dėl to, kad žmonės tų bendruomenių nežino, kas čia tokie, jie iš kuri atsirado ir kas čia bus toliau, kaip čia toliau vyks veiksmas. Tai, nu, po truputį galima susibendrauti ir susitarti, ir paskui žmonės išdrąsėja ir susidraugauja ir panašiai, nes visi yra žmonės.

T. Kokias viešinimo priemones naudojote vykdant informacijos apie grupinio gyvenimo namuose vykdomą veiklą viešinimui?

D5. *Pačių gyvenimo namų, tai mes kaip ir nesiviešinam, nes daugiau žmonių priimti negalime į tuos namus. Tai va, tik į feisbuką įmeta, čia merginos, nu, pasiviešina, bet šiaip, kad ir, nu, vat, dalyvauja, ten šventėse bendruomenės, tai vat, nuotraukas pasidalija nuotraukomis. O šiaip, kaip ir labai, nu, kad neturim ką pasakyti, tiesiog gyvenam, kiekvienas, tiesiog tie namai gyvena tokį gyvenimą, kaip ir visi kiti žmonės, kaip ir šeimos.*

Ir apibendrinant, ką galėtumėte pasakyti:

T. Vertinant DI procesą Lietuvoje visumoje, kokius tris sunkumus/problems įvardintumėte, su kuriais buvo susidurta steigiant grupinio gyvenimo namus?

D5. *Deinstitucionalizacijos, jūs klausiate? Nu, va, žinokit, mes vat ką tik susidūrėm šiomis dienomis su tuo deinstitucionalizacijos procesu. Mūsų, konkrečiai mūsų vienas bendrijos narys, jis gyveno, reiškia, Lakštingalų pensione. Ir ten gyventojas turėjo tą socialinės globos sutartį, pasirašytą 2021 m. ir, reiškia, jina neturėjo tos, nu, galiojantį terminą, neterminuotą. Dabar, reiškia, gavosi, jis yra neveiksnius, nes turi labai sunkią negalę. Turi kompleksinę negalę, turi gilų protinį atsilikimą ir autizmo spektro sutrikimų. Ir tas žmogus, reiškia, dabar, vat, gauna paskutinį metų ketvirčio pabaigoje, gauna, tėvai, gauna sutartį, sutarties nutraukimą ir, reiškia, parašyta, kad po mėnesių jūs būsite iškraustytas, iškeltas, iš tos, reiškia, iš to pensiono ir būsite, reiškia, visai valstybė siūlo apgyvendinti kažkur Vilkaviškio rajone tą žmogų. Tai ten Vilkaviškio rajone kažkokie ten senelių ten globos namai, kažkokie, nu, žodžiu, ten nedidelė įstaigėlė, kurie ramiai tuos senelius ten prižiūri slaugo, kurie ten gyveno tam rajone. Ir dabar, reiškia, visai saldybėje, nu, atvažiuotų laikiusi tarp žmonių ten, jinai perkelia jį į tą Vilkaviškį, nori perkelti, siūlo perkelti į Vilkaviškio rajoną. Tai tas žmogus visą gyvenimą pragyvenęs Vilniuje, visą gyvenimą, nu, to ir, reiškia, tam pensione. Ir dabar kažkur ten yra pritaikytos, jam yra pritaikyta aplinka, jam yra specialiai pasamdyti darbuotojai, vyrai, kurie teikia jam visas 24 valandas paslaugas. Ir jis dabar, reiškia, siunčiamas ten, kur nėra, nėra pritaiktų patalpų, nėra darbuotojų ten kažkokios, tos socialinės darbuotojos, kažkokios ten, nu, senyvo amžiaus močiutės vietinės, kurios ten dirba ir kurioms ten gerai. Tai vat, nu, vat, konkrečiai taip ir tokia deinstitucionalizacija pas mus.*

T. Gal galite detalizuoti, kokie sunkumai šiuose lygmenyse pasireiškė: makro, t.y. politikos (teisinė, įstatyminė bazė); savivaldybių lygmuo (organizaciniai, finansiniai); individualiame (darbuotojų kvalifikacijos, klientų nenoro keisti gyvenimą)?

D5. *Kaip čia, nuo ko čia pradėt. Mes gyvenam, šiaip mūsų organizacija nėra vyriausybinė, visuomeninė. Mes gyvenime pagrinde iš projektų. Mes vis dar turime tą projektą su savivaldybe, reabilitacijos projektą, kur čia ilgas metus veikia ir kur paskutiniu metu buvo sužlugdytas praktiškai. Tai vat norėčiau pasiskųsti dėl šito ir čia mes daug labai skundėmės, kai buvo tas projektas*

pakoreguotas taip ministerijos teisininkų, taip pakoreguotas, kad nu jis praktiškai žmonėms su intelekto negale netinkamas yra. Nes dabar pagal šitą reabilitacijos projektą reiškia intelekto negale turintys asmenys pakanka, kad reiškia ateitų į šitą projektą į užimtumą vieną kartą per savaitę. Tai mėnesiui užtenka keturių dienų, kad tie žmonės ateitų ir jie reiškia, už tai reiškia yra mokamas darbuotojams atlyginimas už tai, kad tas žmogus ateina vieną kartą. Bet mūsų atveju, negalės su proto negale, intelekto sutrikimų turintiems, jie turi kiekvieną dieną eiti į užimtumas, jie turi kiekvieną dieną kažką tai mokytis, kažką naujo, kažką sužinoti ir nesėdėti namuose. Nes dabar tas projektas skatina žmones sėdėti namuose keturias dienas į savaitę, jis gali sėdėti namuose, privalo sėdėti, o paskui pirmą dieną jis jau gali ateiti ir toliau ugdyti savo socialinius įgūdžius. Tai, žinote, kaip čia pasakius, labai netinkamas projektas. Tai mes kovojom dėl to, bet mums tai savivaldybė truputį pakoregavo, bet taip ir liko toks netikęs projektas ir mes planuojame atsisakyti jo kitais metais. Taip, galima būtų pakeisti kažką vis tiek daryti, gal galima būtų. Prašau. Ką galima būtų pakeisti, gal pagerinti, asmeniškai tokių išvadų, kaip jūs norėtumėte vykdyti panašų projektą, ar kokie būtų norai sėdėti? Žinokit, tas projektas reabilitacijos buvo labai geras iš pradžių ir tiek daug veiklų ten buvo ir tie visi ten buvo ir rajonuose ypač. Tie iš tų bendrijų, žmonių organizacijos, vyriausybės ypač, jie labai tas paslaugas pradėjo teikti, žmonės pradėjo ištraukė juos iš namų, jie pradėjo ateiti į užsiėmimus ir iš tikrųjų buvo labai geras. Bet paskui prie to projekto prijungė dar ir sporto veiklas, nu ir pradėjo ten vienais metais, aišku, paskutiniaisiais turbūt, kad jau prie to projekto buvo prijungta ten močiūčių mezgėjų būrelis, du senelių šachmatų žaidėjų būreliai, nu ir jie buvo pradėti, gavo ten patvirtinimą, aš nežinau, gavo jie turbūt buvo pradėti finansuoti. Tai čia žmonės, aišku, tie sveiki žmonės, kurie tik senyvo amžiaus, kurie vat prisijungę prie tų socialinės reabilitacijos paslaugų bendruomenėje projekto, o mūsų, aišku, neįgalūs, mūsų tie, kurie žmonės, ne seniai, kurie ir jauni, bet kurie dėl savo negalios negali lankyti jokių kitų būrelių kažkokių ten. Ir čia jiems tas išėjimas į dienos užimtumą, atvažiavimas į tas veiklas, tai čia buvo jiems vienintelis toksai gyvenimo būdas, laisvalaikio praleidimas ir dienos užimtumas. Nu, dabar viskas pasikeitė, taip, kad ne tik jiems žmonės ėmėsi to projekto ir jį sugadino, tai aš nežinau, kaip čia dabar, kaip čia dabar baigsis viskas.

T. Jūs nevyriausybinių organizacija, tai visi tie organizaciniai, finansiniai dalykai, kaip viską daryti gal galit savo įžvalgomis pasidalinti?

D5. *Jo, mes, pavyzdžiui, teikiame dienos socialinę pagalbą asmenims namuose. Mes tiesiog įdarbiname žmones ir jie teikia paslaugas ir ne tik mūsų bendrijos nariams, bet ir kitiems Vilnius miesto gyventojams, ir tiesiog jie pateikia tuos savo darbo grafikus. Mes pateikėm savivaldybei, jie viską ten suskaičiuoja ir atmoka mums. Mes su savivaldybe sutarėm ir esam visiškai patenkinti ir jos darbui, ir mūsų santykiais. Žodžiu, kad neturim jokių problemų.*

T. Grupinio gyvenimo namams irgi pakanka? Finansavimui ar darbuotojų tarkim kompetencijų kėlimui, ar darbo užmokesčiui, darbuotojų kvalifikacijos kėlimui?

D5. *Kvalifikacija, tai mes stengėmės dalyvauti įvairiuos mokymuos, pagal poreikį, kokių ten mums reikėtų paskaitų. Pavyzdžiui, kviečiame pas save lektorių, tam tikrais reišia tikromis temomis. Paskui čia mes bendraujam su skurdo mažinimo organizacija, top skurdas, tai vat jie irgi turi daug paskaitų. Bendraujam su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis, kurios irgi organizuoja ten teisinius seminarus ar ten konferencijas. Tai mes iš tikrųjų dalyvaujame visą laiką ir per tuos metus įvykdom tuos reikalavimus, kurie yra individualios priežiūros, kurie yra specialistams kelti kvalifikaciją ir socialiniams darbuotojams. Ir net kaip papildomai, nes kas yra pažįstamų, tai mes norim susipažinti, išgirsti tą ir sužinoti.*

D5. *Ką ten dar klausėt? Individualiai, kai klientai nenori keisti savo gyvenimą, kaip juos paskatinti keisti, nes kai kurie žmonės tiesiog įpranta prie to, kad darbuotojai viską žodžiu padaro ir nenori patys tiesiog būti labai svarbu. Čia yra toks atvejas, bet čia ir nuo žmogaus priklauso, ir nuo to darbuotojo, nuo jų kontaktų, nuo jų galimybių. Toks yra atvejas. Jei būna tokių pasitaiko.*

T. Gerai. Ačiū labai.

D5. *Ir ką? Kaip mokejau, kaip atsakiau, atsiprašau. Taip yra teorija. Labai įdomu neklausytis, kaip dirba praktikai. Taip, taip, mes esam praktikai, taip.*

T. Bet vis tiek turim žinoti tą teoriją, būti susipažinę, kad galėtumėm ją pritaikyti praktikoje. Tai va tikrai labai labai ačiū, labai įdomu.

D6 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis vyras
2. Amžius 48
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 12 metų
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje 2 objektai
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2019 m., 2015 m.

Klausimai tyrimo dalyviui:

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D6. *Va, pasileido, jo, tai, sakom, tvarkoj, jeigu tu nori, va, pati kaip tik mokosi ir turi gebėjimus, tai, sakom, tvarkoj, supirkom daiktus ir, tai yra medžiagas, jinai mergina pasidarė, dar*

pasikvietė studentą, kuris irgi mokos proftechninė, nu va, ir kartu susitvarkė savo kambarį ir turi šviežų gražų, išdažytą pakeistas, sakykim, grindis. Taip toliau, pati taip žmogus pats kai daraisi, tai tobulini savo gebėjimus ir iš karto, pažiūrėjimai, ir puse etato dirbanti, ir jeigu kažką dirba, tai labai džiaugiasi savo rezultatais, kad jei kažką dirba, reikalinga yra, nes, sakykim, nu, įstaigoje gal yra sudėtinga, tuos žmonės taip įveiklinti ir duoti darbo, kad jie patys kažką kurtų, nes jeigu tik tais apie juos šokinėjimas viską ne, tai tada tie žmonės ir degraduoja. Jeigu tu duodi, motyvuoji jos, duodi darbo, tada žmonės gyventojai tobulėja. Tai va. Tai čia tas, kaip pagrindinis skirtumas, aspektas, kurios galiu išskirti.

T. O gal dar ir tiesiog jie turi galimybes įsiveiklinti, galimybes dalyvauti užimtumo veiklose?

D6. *Užimtumo veiklose, na tai va tie, kaip aš minėjau, iš tų namų, kur yra nesunkios negalios, tai jie pagal savo galimybes, jie atvyksta pas mus į dienos centrą čia ir vyksta kiekvieną dieną užimtumas. Tai yra dirbinėliai visokie, dirba ką pagal gebėjimus tiek iš molio, tiek iš medžio, tiek iš popieriaus atvirukus. Įvairiausių turim tokių rankdarbių kioskelį, kuri, sakykime, visa sukurta produkcija mūsų yra parduodama rinkoje. Ir tame tarpe net turim ir užsakymus iš didelių įmonių, iš savivaldybės įmonių ir įstaigų, kur paprašo pagaminti ten dėžės, atvirukus ar dar kažkokius daiktus. Ir tai mūsų gyventojai kartu su darbuotojais pagal savo galimybes padaro gražius darbus, kuriuos parduodam tiek, turim feisbuko savo atskirą svetainę, kur matosi mūsų parduodami darbai, tiek įstaiga turi savo svetainę, kur irgi galima užsisakyti ir žmonės nupirkti mugėse pardavinėjamus tuos daiktus. Ir jie taip savo tobulina darbinius įgūdžius ir gebėjimus. Iš tikrųjų, jiems labai patinka, jie visada po mugės teiraujas ar jų darbelis buvo nupirktas, ar gauti pinigai, mes iš tų pinigų paskui darom jiems užimtumus, ekskursijas ir taip toliau. Tai vat tai jiems, tai kaip irgi motyvacija. Tobulėti ir dirbti.*

T. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą? Kuriuos jų privalumus ar trūkumus būtumėt linkę (-usi) akcentuoti?

D6. *Aš manau, kad kaip vertinti tai sakyčiau, tai yra tikrai grupinio gyvenimo namai. Tai yra progresas lyginant su stacionariom globos įstaigom, kur ten yra daug žmonių apgyvendinta. Tai yra progresas, nes tuos aspektus pagrindinius minėjau. Tai privalumai, tai tie patys, ką ir sakiau, iš esmės daugiau laisvės, daugiau atliepiamai jų poreikius, mažiau dirgiklių, šeiminė aplinka. Gal yra lengviau valdyti, taip daug darbuotojų sukas, jie turi savo tuos pačius darbuotojus, kur, sakykime, palaikomi kontaktai. Trūkumas yra vienintelis, kad valstybei tai brangiau kainuoja. Ir, sakykime, kur yra name dešimt žmonių. Pavyzdžiui, sunkios negalios name dirba po du, prie trijų žmonės, lengvesnės negalios, kartais po vieną, po du žmonės. Tai, sakykime, įstaigoje, kurioje yra 180, ten, kaip pavyzdys, suskirstyti į tris aukštus, gal ten ant aukšto. Paskui, sakykime, kiekvienas namas pas mus turi po socialinį darbuotoją. O ten jau gal užtenka socialinį ant kokių 30-40 žmonių. Tas pat yra ir su didelės priežiūros darbuotojais. Pas mus, gal, budėtų ir naktį vis tiek minimum vienas, o kartais*

ten šalia ir du žmonės. Tuo tarpu ten gali per aukštą, per 40 žmonių, gal du budėtų. Iš karto valstybei tai yra brangiau, nes reikia išlaikyti darbuotojus. Dar, aišku, minusas tame, kad, va, dabar reikia kelt darbo užmokesčius. Aš, kaip vadovas, va dabar pasakysiu, bet čia nelabai. Reikia kelt darbų užmokesčius, nes kyla minimali alga. Individualios priežiūros darbuotojams algos netoli biškį virš minimalios, pas mus tiek yra. O valstybė įkainius nenori didinti. Ir mes turim tokią sunkią dilemą, kad dar netgi apriboja. Dabar iki 1100 valstybė nori duoti pinigų, kitas turi iš savivaldybės duoti, savivaldybės irgi negali duot tų pinigų. Tai, va, kai reikia išlaikyti, tai yra, va, plusas, bet tai kainuoja daugiau. Kai kainuoja daugiau, pinigų nenori skirti valstybė.

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai, dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D6. *Žinote, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai ir dalyvauti bendruomenės gyvenime. Ir taip ir ne, žinote. Čia yra, mes galime įgyvendyti tą nuostatą tiek, kiek leidžia asmens galimybės. Nes, kaip sakiau, su sunkia negalia, ten žmonės yra tokie, kur, nu, jie net į lauką nesugeba išeiti. Tai faktas, kad jiems negyvent savarankiškai. Tai ir jiems reikia į tualetą nuvesti, pamaitinti, ir kiti yra maitinami. Tai, nu, mes čia apie kažkokį tai savarankiškumą net, nu, minčių negali būti. Bet ir dalyvauti bendruomenės gyvenime, taip, juos išvežam, sakykim, į įvairius renginius, kur negaliųjų įstaigos organizuoja, mūsų įstaigą čia dienos centrė organizuoja. Tai jie dalyvauja, bet savarankiškai gyventi, tai jiems, nu, neįmanoma. Toliau, tuos namus, kur gyvena be sunkios negalios, žinoma pagal galimybes, pagal galimybes jie gyvena, nu, daugiau mažiau savarankiškai, tai jeigu nori kažką nusipirkti, patys, nu, spendžia, kur išleisti savo turimus pinigėlius. Bet, aišku, kartais reikia ir prižiūrėti, nes kiti, nu, tai yra proto negalių turinti žmonės, jie gali ištaškyt tuos pinigus per dvi dienas, o paskui sakys, aš nieko neturiu, ne? Tai, vat, reikia jiems ir patarti ir padėti. Dalyvauja bendruomenės gyvenime, tai yra vyksta, kaip mes minėjau, į renginius, į miesto renginius, į mūsų renginius, vyksta į ekskursijas, jie yra, matome, ir kitų žmonių. Tai yra irgi tam tikra integracija, kad ar žmonės pamato ir susipažįsta, kad yra tokių žmonių, yra aplinkoj, ne visi yra sveiki, kiti žmonės turi neįgalumą. Tai irgi tam tikra integracija vyksta.*

T. Kokie yra pagrindiniai sunkumai, įgyvendinant žmogaus teisių apsaugos nuostatas grupinio gyvenimo namuose?

D6. *Sunkumai, tai aš, vat, ir minėjau, sunkumas iš tikrųjų yra tas, kad valstybė žymiai didina darbo užmokesčius, jie turi didėti, bet pinigų skirti, išlaikyti gyventojams nėra. Tai, vat, čia tas finansinis sunkumas, bet čia yra šneka ne apie finansus, o jeigu liečia gyvenimą pagal žmogaus teisių apsaugos nuostatas, tai yra, kad gyventi savarankiškai, na tai, sakau, kaip ir minėjau, gali gyventi,*

tiktai jų galimybes riboja jų pačių gebėjimai, jų negalia. Toliau visa kita yra pagal galimybės jiems, savarankiškumas.

T. Ką, Jūsų manymu, reikėtų pakeisti ar daryti kitaip (tiek socialinėje politikoje, teisės aktuose, tiek paslaugų organizavime, teikime), kad šie trūkumai būtų sumažinti?

D6. *Aš manau, kad žmogaus teisės su negalia, jeigu tikrai skaitysim įstatymas, jos yra pakankamai užtikrintos, bent jau, kaip čia, nežinau, kaip tik pas mus, tai kažkokių sunkumų aš tikrai nematyčiau. Esmė aišku pačios įstaigos politika ir priežiūra, sakykime, ir įgyvendinimas. Tai, aš sakau, man atrodo, mes ką galim tą nu leidžiam. Kiek leidžia jų galimybės ir norai, o toliau, o toliau, o toliau, tai yra tik ties to žmogaus galimybės, kas jau negali savarankiškai gyventi, kad jie negyvens, nes jau yra tokia būseną. Kitas ir nekalba, kitas rašyti nemoka, kitas skaityti nemoka, kitas, va, išleidžiam į parduotuvę apsipirkti, bet pamiršta, ko atėjo, visokie yra dalykai.*

T. Man atsakykite apie tai, apie jų galimybę rinktis, kur gyventi, su kuo gyventi?

D6. *Nu, pas mus tokių kažkaip klausimų nebuvo, kad kartu gyventi arba rinktis, nu, kaip, buvo mainų tarp namų, nes, ten, taip sakykim, name, kur yra be sunkios negalios, yra du-trys žmonės ir sunkiai negali. Ir sunkiai negali yra vienas kitas žmogus, kuris yra be sunkios negalios, nes buvo jų tokie tikrai pageidavimai ir pagal jų charakterio savybės ir taip toliau, yra irgi atsižvelgiama į tų žmonių poreikius. Nu, va, kadangi, pavyzdžiui, iš vieno namo visus suvežėme į dienos centrą, ir kitas sako, ne, aš nenoriu važiuoti į dienos centrą, aš noriu pasilikti grupinio gyvenimo namuose. Tai, va, atsižvelgiant į tai, jį perkeliame į tą sunkią negalę, ir jisai iš sunkios negalios, va, ten jam patinka labiau rūpintis medžiais, augalais, sakykim, savarankiškai dirbti, ten nukasti sniegą ir taip toliau. Nu, tai, va, jisai pasilieka kur jam smagiau, kur jam patogiau.*

T. Kokias ateities perspektyvas išvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą?

D6. *Nu, mes kad vis gerinam. Na sakykim, va, dabar neseniai visi žmonės šezlongus, kad galėtų prieš saulę degintis, užsimanė sūpynių, nusipirkto sūpynės turi. Tai, nu, kiek jau yra, sakykim, jų tie poreikiai yra vis gerėja ta situacija. Tai o perspektyvos tik tokios, kad mes turėsime dar vieną trečią grupinių gyvenimo namų ir iš įstaigos bus gabenami pas mus irgi ten gyventojai. Tai, aišku, jau turime patirtį, kaip veikti yra, tai yra biškį lengviau. Mums gal būtų nieko kitos, nes pas mus iš tikrųjų ateina pasisemti atvažiuoja patirties iš tų, sakykim, savivaldybių, kur naujai steigiami. Kadangi pas mus jau yra nuo 1998 metų, tai čia kiek iki 2030 metų beveik. Ir kiti žmonės ir gyvena nuo to laiko. Nu, ir tos perspektyvos tokios ir yra tiesiog. Žmonės gyvena savo gyvenimą.*

III. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo, užtikrinimas:

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?

D6. *Tai gal čia tas pasiruošimas ar dėl santykių su kaimynais, kaip kolektyvas galvoja? Tai buvo šitaip, sakykime, taip. Ne visi būna kaimynai patenkinti, kai yra grupinio gyvenimo namai šalia. Būna iššūkių. Kiek aš žinau, prieš tai, bet čia dar ne prie manęs, seniau buvo tam tikri konfliktuodavo, su ta viena kaimyne būdavo nepatenkinta grupinio gyvenimo namų gyventojais, ten priekaištaudavo, bet jie niekada nelindo į jos teritoriją. Tai kad vis pasitaiko tokių žmonių, kuri, nu, sunkiai, sunkiai, sunkiai suprantančių, bet realiai kaip būtų į kitą žmogų, sakykime, teritoriją, ar dar kažkur mūsų grupinio gyvenimo namai, nu, gyventojai, nu, nelenda, ne? Ir kažkokių taip bėdų kitiems kaimynams nepridaro. Bet, va, čia irgi, nes negirdėjau vienos, sakykim, moters tokį pasiskundimą, kad, va, yra leidžiama muzika. Gal ten savaitgaliais jie kažką daro ir pasileidžia muziką, o kaimynam gal jau nepatinka. Tai tada mes jau automatiškai prašom, ar tą muziką pritylinti, o ta, kad, nu, nebūtų kažkokių konfliktų su grupiniais, su, sakykime, su kaimynais. Tai, va, o toliau prieš steigiant, tai dabar, kur trečias bus statomas namas, tai ten taip labai, ar tik kaimynų nėra, tik jis ten toliau biški už kelio, tai kažkokių nuostatų negirdėjau, kad čia būtų nusiskundimai. Kolektyvas, aišku, čia kolektyvas, kai aš atėjau jau seniai dirbantis yra, yra, sakykime, sistema sukurta, tai ten, tai ten, tada kaip ir. Ten kažkaip tai to vertinimo kolektyvo negali ir būti kitoks. Tiesiog įprastas, dirbame ir viskas.*

T. Vertinant santykį su bendruomenės, visuomenės linkui, ar kažkokios veiklos reikėtų, ar kažkaip bendraujat, kad tu tuo santykius pagerinti?

D6. *Taip, taip, pavyzdžiui, mes turim pasirašę sutartis, va dabar su, kad ir su darželiu, vaikų darželis yra, ateina vaikučiai pas mus praveisti renginukus. Kartu renginukai vyksta pasirodymai, mūsų žmonėms patinka muzika, jiems patinka teatras, tai vaikučiai turi žiūrovų. Vaikai ateina pas juos. Dabar mūsų išėję pas tos vaikučius irgi į darželį ir pažiūrėti jų renginį. Tai va, tai vaikai, iš esmės, tai yra integracija, kur vaikai turi kontaktą su mūsų žmonėmis. Toliau mes organizuojam, pažiūrėjant, vasaros palydų šventę. Tai yra suvažiuoja iš daug įstaigų, gal iš kokių aštuonių dešimties įstaigų suvažiuoja į sportines varžybas. Neįgalių įstaigų suvažiuoja, tačiau mums visada padeda gimnazijos mokiniai praveisti tuos renginius, tas sporto varžybas. Tai va, čia irgi, sakykime, tokia integracija, kur tie vaikučiai jau vyresnio amžiaus irgi turi kontaktą ir pamato, kad yra tokia įstaiga, kad yra tam tikri specifiniai žmonės, kurie yra kitokie žmonės, sakykime taip, bet jau jie pamato ir kitą kartą įgyja tam tikrų įgūdžių ir kaip ten bendrauti reikia. Mažiau baimės atsiranda ir nebus tu patyčių. Tai va tokie dalykai, tas kontaktai tarp žmonių ir su bendruomene ir stiprina integraciją į visuomenę. Jau mūsų kaip visada vyksta į renginius, bet aišku, tie renginiai, nu, ten gal kartais sakau, aš irgi kai atėjau dirbti, bet kadangi mūsų darbuotojai be jokių lentelių čia kas be vardo pavardės, ir negalėje, tai aš sunkiai skyriau, kuris čia tas neįgalus, kuris klientas, kuris darbuotojas. Tai va taip yra tokia taip pad mus atmosfera, kad, nu, visi čia lygūs.*

T. Kokias viešinimo priemones naudojote vykdant informacijos apie grupinio gyvenimo namuose vykdomą veiklą viešinimui?

D6. *Viešinimo priemonės, tai standartiškai yra, viešinimo priemonės yra Facebook turim svetainę, kur, nu, informaciją, dedam informaciją apie renginius, apie mūsų veiklą, turim įstaigos puslapį, ir įvairių renginių, tai vyksta mūsų, taip pat mes organizuojam, vyksta į mugės, kur mūsų įstaiga, ir mūsų darbuotojai, ir mūsų lankytojai dienos centro, kurie yra ir grupinio gyvenimo, taip pat gyventojai kiti, irgi dalyvauja pardavinėjant savo dirbinius. Irgi tai ir savivaldybė savo tada puslapyje viešina, ir savivaldybė, vat, buvo dabar ką tik neseniai mugėje pardavinėjami mūsų dirbinėliai važiuo į didelę įmonę, kur irgi vyko edukacijos mūsų su darbuotojais ir negaliaisiais, taip ir vyksta tas viešinimas.*

T. Ir apibendrinant, ką galėtumėte pasakyti:

T. Vertinant DI procesą Lietuvoje visumoje, kokius tris sunkumus/problemas įvardintumėte, su kuriais buvo susidurta steigiant grupinio gyvenimo namus?

D6. *Tai vat kaip vertina, tai aš manau, kad tai yra progresyvus žingsnis į priekį, progresyvus žingsnis į priekį valstybei, nes tai yra žmonių su negalia integracija į visuomenę, nes tikrai uždaryti įstaigose žmonės ir tam savo kiate kaip kokiam kalėjime, tai faktas, kad jie niekada neintegruosis, tai grupinio gyvenimo namai, apsaugotas būstas, tai tikrai didelis žingsnis į integraciją į priekį, kad mūsų žmonės su proto intelekto negalia, kita negalia būtų integruojami į visuomenę. Antras dalykas, kaip sakiau, teigiamybė yra tai, kad tik taip bus atliepiami tie poreikiai tų žmonių, tai yra jiems iki jų tų proto galimybių, intelekto galimybių jiems suteikiama galimybė veikti, tai yra dirbti, mokytis, kurti tam tikrą vertę į visuomenę. Tai mes čia turėjom gerus pavyzdžius, kur čia toj įstaigoje buvau, kur gyventojai lanko socialines dirbtuves, tai pas mus, aišku, lanko specialiąsias dirbtuves, tai jau nuo seno visa tai yra, bet aš buvau kaip tik įstaigoje, kurie dabar tiktais vykdo procesus, tai, aišku, matosi, kaip žmonės yra, mat pasakoja jie patys, kaip jie integruojasi, kaip jie kuria, kaip jie dirba, ir jie jaučiasi motyvuoti ir vertingi. Nes įstaigoje, kurioje bus uždarytas ir, sakykim, jau turės tų galimybių išeiti į kitą vietovę, ją pakeisti, kad ir tos socialinės dirbtuvės, arba kaip pas mūsų ateina į dienos centrą, jiems suteikiamas galimybės kažką veikti, užimtumas organizuojamas, tai taip žmonės jaučiasi, kur kas, sakykim, savivertė didesnė, galimybės didesnės ir galimybės intelektinės, lėtojo intelekto galimybės, tai va, o ne laikyti juos kažkur uždarytus ir nesuteikti jiems tų galimybių rinkoje. Jo labai, kaip steigiami grupinio gyvenimo namai, tai dabar yra tas reikalavimas, kad jie turėtų būti kažkokiam didesniam mieste, ten turėtų būti parduotuvės ir taip toliau. Tai tos įstaigos kur nugrūsti į tokius miestelius kaimelius. Kai yra grupinio gyvenimo namai ir jie gyvena, tai jie žmonės pagal savo galimybės gali nusipirkti, būti savarankiškesni, mokytis, dirbti, tai iš karto didelis žingsnis valstybės mūsų į priekį. O minusas yra tas, kad gal apsaugotam būste, kaip jie sakė, kiti, kad tai yra taupomos valstybės lėšos ir apsaugotam būste jie ten yra mažiau reikia įsikišimo darbuotojų ir ten galbūt jie gyvena savarankiškai, tik ateina laiks nuo laiko prižiūrėti. Tačiau grupinio gyvenimo namai, kai kurie yra stipresni, kur mes lankėmės pas kaimynus, kurie yra stipresni, tie gyventojai,*

jiems reikia mažiau personalo. Bet, pažiūrėkit, pas mus yra sunki negalė ir reikia daugiau personalo, negu, sakykim, įstaigoje ir tai kainuoja, tai valstybei kainuoja, nes reikia daugiau personalo. Tas pats personalas, bet prižiūri mažiau žmonių, bet gauna didesnę dėmesį žmonės.

T. Gal galite detalizuoti, kokie sunkumai šiuose lygmenyse pasireiškė: makro, t.y. politikos (teisinė, įstatyminė bazė); savivaldybių lygmuo (organizaciniai, finansiniai); individualiame (darbuotojų kvalifikacijos, klientų nenoro keisti gyvenimą).

D6. *Tai teisinė bazė, aš apie grupinio gyvenimo namus tik tiek galiu pasakyti, kad seniau, kai buvo steigtas vienas mūsų namas, yra 16 vietų jame, ir dabar nustatyta, kad grupiniam gyvenimo namuose tiek gali gyventi iki 10 žmonių. Tai dabar mes turim šešias laisvas vietas, kur galėtų gyventi žmonės, tada žinau, kad ne vienas norėtų tos paslaugos ir iš miestiečių, bet mes negalim priimti, nes pažeisim įstatymą. Tačiau tas mūsų 16 vietų yra per du aukštus išdėliota, taip praktiškai kaip vienam aukšte gyventų aštuoni ir kitam aukšte gyventų aštuoni. Ir tikrai nebūtų, kad ten kažkokie įstaigai daug žmonių būtų. Tai šiuo atveju toks reikalavimas be jokių išimčių, kad 10 ne daugiau, tai aš manau, kad tai ir kerta mums kaip įstaigai ir valstybei per kišenę, kadangi visiems po vieną kambarį užtenka, vėl po vieną kambarį gyvena. Kaip pažiūrėjau, institucijai, kur čia buvau, ten po du, po tris netgi gyvena žmonės. Mums visi po vieną kambarį, kiek vienam būtų, bet laikom dabar tris, keturis kambarius tuščius, todėl, kad negalim priimti žmonių. O gatvėje prašosi ir yra tokia situacija, kad mes juos turėtumėm priimti, nes nėra kur dėti šitų žmonių, nebent išvežt kažkur kitur, bet turim vieną mergaitę, kuri norėtų ateit gyventi ir jos mama ir taip toliau norėtų apgyvendinti, nes yra neįgalumas ir patys negali prižiūrėti to vaikučio. Tas vaikutis 20 kelių metų ir mes jos negalim priimti, nes yra tas apribojimas 10. O jina nenori, kad būtų išviežta į kitą miestą, kad mama galėtų lankyti ją. Tai tas perdėtas skaičius 10, bet ne kažkoks protingesnis kitų. Nu tada 10, ar ne? Bet tas, kas seniau, tai tokių buvo 100. Leidžiama ir daugiau. Nu kodėl negali padarytos išimties, nes aš, pavyzdžiui, tiek tarptautinės normos, kiek žiūrėjau, tai ten nėra nurodyta skaičiaus 10. Ten turi būti šeiminė aplinka, kažkas panašaus, abstrakčiai parašyta. Bet valstybė mūsų šioj vietoj persistengė. Neskaitė 10, tai čia tokia problema. O kadangi namas 16 vietoj yra didelis, o žmonių gyvena 10, tai jo išlaikymas yra labai brangus, nes reikia visą namą išlaikyti, darbuotojus išlaikyti ir dar šešis kambarius išsilaikyti.*

T. O tai dar dėl darbuotojų kvalifikacijos kėlimo ir santykių su paslaugomis?

D6. *Darbuotojam yra nemokamas mokymas, tačiau jis nėra tiek, sakykime, kartais abstrakti tenai tema. Jie turi išmokti 16 valandų per metus išklausti be ko. Bet būtų gerai, kad iš tikrųjų būtų mums galimybės ir jis gautų finansavimą, ko mes negaunam, kad būtų specifiniai mokymai to, ko reikia konkrečiai žmogui. Jie daugiausiai yra tokie abstraktūs ir ne visada pasiekia to, ko reikia tos kvalifikacijos kėlimui. Tai, kad 16 valandų per metus yra viskas gerai, turi žmonės mokytis išgirsti kažką naują, bet galėtų būti daugiau orientuota į tuos darbuotojus. Nu, aiškiai dabar vyksta*

nuotoliniai, kaip ir plusas, nes mums važinėti į Vilnių, kai sakykime, būtų sudėtinga, bet kad būtų daugiau skirta tokių lėšų ir galimybė būtų gerai.

T. Ir dar pabaigai, kaip dėl kliento nenoro keisti savo gyvenimą?

D6. *Žinokit, yra atvejai, kad irgi moteris niekada, niekada nenorėjo dirbti, nedirbdavo nieko, bet socialiniai darbuotojai, jai sugalvojo, kad jeigu tu padarysi tą, tavęs laukia tokia tokia dovana, sakykime, sumotyvavo. Nu laukia tos dienos, padėjo dirbti, įsidirbo, ir dabar ateina, mes jie pagiriam, kaip tu gražiai padarei, kaip tu kažką sukūrei, patenkyta laiminga ir ta savivertė išaugota ir tą ir tą padaryta.*

D7 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 39
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 15 metų
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje 2 objektai
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2019 m.

Klausimai tyrimo dalyviui:

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D7. *Dabar sakykim aš dar noriu pasitikslinti, mes kalbam matot, kadangi mes turim du padalinius grupinio gyvenimo namų, ir vienas kaip minėjau yra savarankiško gyvenimo, kur nėra sunkios negalios asmenys. Visas bendruomenės paslaugų suteikimas atsižvelgiant į žmonių poreikius ir gebėjimus ir galėjimą dalyvauti tose bendruomeninėse paslaugose. Nes vis tik tų labai daug yra ir su protine negalia, aš dabar kalbu daug apie kultūrinės paslaugas, apie kultūrą. Kažkodėl pirma norisi apie kultūrą, pakalbėti apie kultūrinį gyvenimą, tų žmonių, kad viskas pavyktų atsižvelgiama yra į jų poreikius ir neįgalumą turimą. Nes ne visi gali dalyvauti kultūriniam tame gyvenime, nes kitam asmeniui net pakeisti aplinką, tai yra pakankamas iššūkis ir tai nėra gerai jau emocinei sveikatai. Bendruomenėje mes paslaugas kur čia turime tuomet. Gyvenimą namuose palyginus kur buvo su stacionariais namais, ir dabar kaip ten paslaugos.... Mūsų patirtis, ką sako. Darbo patirtis. Kaip, kad grupiniai gyvenimą namą, tai gyveno 10 asmenų, tai vadinas, kuo mažiau asmenų gyvena, tuo didesnis santykis, yra tinkamesnis su pačiais darbuotojais, gali individualią pagalbą didesnę*

gauti. Jūs... Pats bendravimas yra kokybiškesnis, nes yra nes yra mažiau į gyvena, kaip dideliuos namuose. Jie valgo prie bendro stalo, jeigu nori kartu išvyksta kažkur į miestą, ir kultūrinį renginį, jeigu nori eina atskirai individualiai. Nes ką vėl atsiremia tai į jų gebėjimus. Žinote, kad mums savo lyginčiau bendrai minusų, tai kiek mes čia pastebėjom, kad vieną tai, kad mūsų visi asmenys gyvena po vieną, turi savo privačią erdvę.

Aišku yra ir bendros zonos, kaip poilsio zonos yra, virtuvė bendra, bet jie turi savo tą privatumą, kiekvienas gyvena, kai mūsų bendrijose po vieną, vėl pasikartojau tai. Mes tai matome, kad būtų privalu, kad tai gal ne visada žmogui patinka būt vienam, bet jis nenori būt vienas išeina į bendrą zoną, kur yra daug žmonių. Bet kai jam yra ar nuotaika, yra emocija ne ta, tai tiesiog nori pabūti vienas, savo kompiuterį turi tą privatumą jis naršyti gali ir turi puikiai.

T. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą? Kuriuos jų privalumus ar trūkumus būtumėt linkęs (-usi) akcentuoti?

D7. *Privalumai, tai kaip, aš vis tiek labiau už tą, kad yra artimesnis kontaktas, tiek tarp gyventojų, tiek su darbuotojais, kurie jiems teikia pagalbą, kadangi vis dėl to pas mus dauguma, yra tokių, asmenų su negalia reikia tos darbuotojų pagalbos, asmens higiena, kas liečia, socialinės darbuotojos, gali daugiau dienos visos skirti, nes mūsų, kad namuos, gyvena 10 žmonių, ir mes turim jiems vieną socialinę darbuotoją. Tai automatiškai tas socialinis darbuotojas, daugiau, kadangi, skirti individualiems pokalbiams, užsiėmimas, asmens priežiūrai vienam asmeniui. O trūkumus, ką išskirti, ko trūko, kad aš apie tuos kad aš neradau tų trūkumų.*

T. Kuriuos jų privalumus ar trūkumus būtumėt linkęs (-usi) akcentuoti?

D7. *Aš nežinau, ar mes žinom labai plačiai apie finansinius, dalykus, ar mes tik kalbam iš praktinių dalykų pusės. Aš apie finansinius, apie viską galima kalbėti. Nes žinau, o dar finansiniai dalykai kitą šitai atsiremia į tuos žmogiškuosius išteklius, kad tiesiog kitą sykį yra įdarbinama minimali darbuotojų dalis, kai galėtų galbūt maksimali. Kuo daugiau darbuotojų, tuo daugiau tas mūsų gyventojas gauna. Pagalbą, bendravimą iš darbuotojų. Nes kas labai svarbu yra, kad mūsų gyventojams ir pats bendravimas. Dėmesio parodymas, pats bendravimas su jais. Trūkumų, tai daugiau išskirtume žmogiškuosius išteklius ar finansus. Ir dar vienas dalykas, kas labai yra iš tikrųjų svarbus, tai mes per tiek daug metų visi susigyvenę į vieną grupę. Nes pas mūsų vis dėlto gyvena, asmenys turintys proto negalią, ne psichinę, proto negalią. Ir yra buvę to, kad jei vienas atvyks, kad labai yra trumpą laiką padirba, bet labai sąžiningi saviem ir kitiem, kad pasako ne, aš čia vis dėlto negaliu dirbti. Nes darbas stipriai reikalauja daug empatiškumo, daug kantrybės, ir ne visi taip turi. Ir tiesiog ten, kad sveikinas su darbuotojais.*

T. Gal galit pavyzdžių pavardinti, kas būtų atsitiko, ko ėmėtės?

D7. *Ir ten reikia labai daug iš tikro. Kantrybės. To nuoširdumo, tos tokios atjautos, supratimo jiems, nes, nu nepasakysi aš negaliu. Sako, man jų gaila, aš negaliu, bet dirbti reikia, darbuotojai bando su gyventojais elgtis, kaip su sveikais žmonėmis.*

Nes kitas ir kitą pasikvieti kažkokią edukaciją, kažkas, kad pravesių jau tas labai patinka, bet pakeisti aplinką, kad emociškai tikrai labai svarbu.

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai, dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D7. *Taip pat priklausomai ir nuo negalios. Tai pagrindinis dalykas yra taip, kad vis dėlto reikia atsizvelgti į negalią į jos lygį taip sakant. Aišku, kad dalis gyventojų galėtų gyventi taip, bet dalis, kad reikia jiems vis dėlto tada patiemis pagalbos ir priežiūros, kad dalyvautų bendruomenės gyvenime gyvenant grupinio gyvenimo namuos. Tai taip tikrai, nes kas yra grupinio gyvenimą namai. Tai yra didelė šeima. Tai yra didelė šeima, kurioj gyvena dešimt asmenų, kurie turi savo bendrą erdvę, bendrą virtuvę, kartu leidžia vakarus, bet turi to pačių savo privatumą savo atskiruose, kambariuose, o dalyvavimas bendruomenės gyvenime tai vėl priklauso nuo jų norų ir poreikio ir tai jie puikiai gali. Jei gali. Aišku X yra tik toks pat nedidelis tas miestas, kas mums biskutėlį dėl transporto sunku naudotis. Bet mes esu pakankamai įsikūrę geroje vietoje, kur galim ir pėsti ten pasiekti ir ta pačią bažnyčią. Ir bažnyčia savo matėm ir ne tik. Aišku. Dalyvavimas bendruomenės gyvenime dar priklauso gal sakyčiau ir nuo įstaigos galimybių ir pačių požiūrio, kadangi mūsų vadovas tai lankščiai žiūri, kad būtų patenkinti gyventojų poreikiai dalyvauti bendruomenės gyvenime. Ir yra galimybių, tai tikrai įstaigos transportu vykti į visas organizuojamas šventes, popietes, ne tik X. Ir kad mūsų žmonės iš tikro noriai visur vyksta ir dalyvauja.*

T. Kokie yra pagrindiniai sunkumai, įgyvendinant žmogaus teisių apsaugos nuostatas grupinio gyvenimo namuose?

D7. *Aš manau tokie individualūs žmonių požiūriai į privatų gyvenimą Vat, kas mes čia kaip tik prieš savaitę diskutavom, kad dabar kaip yra labai akcentuojama duomenų apsauga. Duomenų apsauga asmeninių, kaip visur kaip turi būti pas mus apsaugotas, kaip tai fotografuoti apsmenį, kadangi šita tokia yra, kad be interneto platybės, be viešinimo, tai, kad tu ne viešini, tu vadinas nieko nedirbi. Bet ir mūsų žmonėms patinka, patinka, būti nufotografuotiems, tai kelti dėt į tą patį Facebook'ą, kad jie patys matytų, kad pat mes ten buvom, ten dalyvavom, bet kas apribojo mus kaip įstaigą, kad yra duomenų apsauga, kur tu negali kelti aismens nuotraukų, nes proto negalės asmuo, nesuvokia, kad jinai fotografuojama yra toks išaiškinimas, mes šitoj vietoj truputėlį, kaip ir bandom nesutikti, taigi jūs davėt sutikimą atrodo tai jis taigi supranta, kad jį fotografuoja. Toks atrodo, kad pas... kad mūsų pasirašo įstaiga, nesupranta, kad pasirašė, bet eiti balsuoti gali. Tai toks tai, ne, įdomios*

sąlygos atrodo. Ne vienam, niekas nėra uždavęs, ta kadangi gal čia laikomės su asmeniu, nei vardų nei pavardžių, kad su gyventojų pageidavimu, sutikimu keliu moterį, ir tuos pažiūrės kas įdėta pasirūpinta šituo. Žinot, namie, kaip sakyti, čia visi yra brolis sesuo, kad visi tai yra žmonės su proto negalia, ir ką mes galime aš galiu, kalbėti, kaip mūsų pačių namus, kad mūsų tokių didelių poreikių problemų, kąs liečia šitą klausimą nu neturim. Kiti jau asmenys mes, kaip darbuotojus atsimena, kaip sakyti jie, moka tiesiog, mes truputėlį seksualinių problemų, nu ne turim labai daug didelių, tų opių klausimų problemų šiai dienai, kaip bus ateitį, nežinom, nes matot pas mus, to kas šiai dienai gyvena, vis dėlto jau jų, po biškį keičiasi asmenys. Tai dėl to seksualinio, ką mes va matot kalbant, o pas taigi ką, kai kuris ten vaikinukas turi savo specialią lėlę, kurie jam reikalinga yra. Tačiau kalbama apie tai tokią truputėlį sunkesnę negalią. Na, ir tiesiog jų neturi sau vargo, ta lėlė jam, ta lėlė jie yra kaip draugė. Tai va, to toks sprendimas buvo priimtas. Kita sprendimas buvo priimtas pasitariant su globėju, nes tiesimo turintis globėja, kad va, kaip tas, seksualinį proveržį suvaldyti, kaip čia pasakyti, buvo įrašyti tam tikrų filmų, kaip į flešiuką, ir laikas nuo laiko jiems yra pagalba. Bet tai viskas yra derinama, va tokie poelgiai su globėju. Tai yra mūsų kaip darbuotoja, viena šališkai sprendimai nepriima. Buvo pasitarta, išdiskutuota, kitą sykį kreipėmės tų pačių globėjų toks noras, kad nupirkti ten jam žurnalą toki, tai įgyvendinom, nupirkom. Tai per tą laiką šitą atsimenu. Šiaip tai tų problemų nesusiduriame, alkoholio pas mus nevarioja, rūko, bet yra rūkymo vieta, bet šiai dienai rūkančių tai ir neturim.

T. Ką, Jūsų manymu, reikėtų pakeisti ar daryti kitaip (tiek socialinėje politikoje, teisės aktuose, tiek paslaugų organizavime, teikime), kad šie trūkumai būtų sumažinti?

D7. Taip faktai daugiau ne pačioje mūsų įstaigoje, bet taip faktas, pačioje socialinėje politikoje, tvarkoje, sistemoje. Vienintelį, kaip savo praktikos galim pasakyti mūsų grupinio gyvenimo namai, kai jei buvo įsteigti. Namai yra didelis, jis yra iš dviejų aukštų, kur vienam aukšte, ir kitam aukšte. Ir vienam aukšte yra atskira virtuvė, atskira poilsio zona, dideli kambariai, ir kaip tie kambariai įvyko tada grupinio gyvenimo tas pertvarkymas, kad išėjo naujas iš ministerijos, tas įsakymas, kad grupinio gyvenimą mūsų galį gyventi tik 10 žmonių grupė. Tai mes šitoj vietoj buvom išgąsdinti, mes tikrai buvome, kreipės ir į ministeriją, kad gal atsižvelgtų, tai, kad jie namuose, namai jų, kad prieš 10 buvo metų įsteigt, kad padaryti išėjo, kad gal, kad gal, palikti, vis dėlto, tiek vietų, kiek yra. Gavom atsakymą griežtą, kad vis dėl to ne. Gal tik vienu atveju, kad tas iki galėtų, susikonkretinti vis dėlto galėtų padaryti išimtis, kad viskas ne per naktį, kad būtų laiko kol įvykdyti galutinai. Tai, kurie yra tie gyventojai čia ir ten, kurie gyvena kiti X gyvena ten aišku, kur kiti buvo iš gatvės tiesiog net pakviesti buvo nu prieš daugiau tų metų. Nu, jie visi džiaugėsi čia tuom, kad jie turi savo kambarį yra jais pasirūpinta, kad jie visada yra švarūs, prižiūrėti, kad sako mes vat labai paprastai, kad sako, mes galim valgyti tą ką mes norim. Nu, tai yra labai, svarbus dalykas, kaip

išmoko, kad tu gali bet kada eiti kavos atsigerti, tu gali valgyti, kad ką nori, tu gali eiti išsimaudyti, tu turi ir laisvę, ir priežiūrą, ir privatumą. Jie yra tiek patenkinti.

T. Kokias ateities perspektyvas įžvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą?

D7. *Ar čia reikia ką pagerint, mes žinoma, kad mes čia taip gerai gyvenam, ko mums nieko net pagerint nereikia. Nes, iš tikrai mes esam diskutavę, bet čia nes mes esam gerai įsikūrę, nebent pramogų ar užimtumo. Ne visada viskas turi būti vien tik savo aplinkoj, kad paimkim ir tie patys, pat nu sporto trenerių, specialybės gal reiktų. Ir tas kad gal reiktų pasinaudot tuo ką duoda infrastruktūra, kad į bet tai tuo pačiu gaunasi kaip reintegracija į visuomenę, kad tu išėini iš savo erdvės į visuomenę. Ir sudalyvauji ir pasinaudoji, atsaką duoda,. Ir tas iki to gaunas, kad mes nebūtumėm, kaip tik tais vien savo burbule, nes pačiai mūsų, kaip praktinio gyvenimo namų, vienas iš namų gyventojų vienas išvyksta į centrą, ir jie traktuoja, kad jie vyksta kaip darbą. Nes jie jie gamina pusdirbinius, paskui jie ir kartodami, jis toks yra procesas, jie tai traktuoja kaip darbą, jie tuom labai džiaugias iš tikrųjų.*

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?

D7. *Visuomenės, visokių būna nuostatų, kaip formuojam... kai šitie namai steigėsi, apsigyveno čia žmonės, čia ne tik mūsų čia yra visų grupinio gyvenimą minusai aš manyčiau didžiausias sunkumas kaimynai, nes visada vyksta pasipriešinimas iš aplinkinių gyventojų. Jie protestuoja.*

T. Ir tuomet, papasakokite apie problematiką kokios, su kokiomis problemomis susiduriat dėl darbuotojų kvalifikacijos?

D7. *Pačiai dienai, dauguma naujai ateinantys darbuotojai neskiria proto negalios nuo psichinės negalios, nes trūksta truputėlį informacijos kuom šitos dvi negalios skiriasi. Ir bando tai sutapatinti į vieną. O vis dėlto tai dvi skirtingos negalios. Tai šitą reiktų labai, labai atskirti ir šitą reiktų labai išgryninti, ir pagilinti žinias. Jeigu tai atsirastų kaip kvalifikacijos kėlimo kažkokia atskira programa, mokymai, kurie, padėtų darbuotojam atskirti šias dvi negalias, tai būtų labai naudingas dalykas, iš tikrųjų, ir darbuotojam būtų patiem žymiai lengviau tai suprasti ir dirbti.*

T. Tai ko gero ir paslaugų kokybė?

D7. *Taip ir paslaugų kokybė, žinoma, žinoma. Nes viskas atsiremia į paslaugų kokybę, žinoma.*

T. O tai kas kai šie žmonės gyvena kartu? Tai jiems paslaugos iš esmės, bet kokiu atveju panašios gali būti?

D7. *Aš dabar, aš dabar truputėlį jums papasakosiu vieną atvejį iš mūsų istorijos, nes mes turėjom tokį atvejį. Pas mus dabar gyvena visi asmenys turintys proto negalia. Su psichine negalia, po šiai dienai, neturim nė vieno asmens. Bet prieš keletą metų, mes, nu, reikėjo trumpalaikiai globai apgyvendint vieną asmenį. Ten, taip šeimoms susiklostė viskas, kad, nu, labai staigia viskas įvyko.*

Bet visada pas mus gyvendavo asmenys su proto negalia. Tas asmuo apsigyvenęs, vis dėlto jis turėjo psichinę negalią. Ir vieną gražią dieną, įvyko paūmėjimas: buvo išdaužyti langai, nevaldomos emocijos, protrūkis su emocijų išsiveržimu. Ir ko, ir kas gavosi pasekoje? Kad visi likusieji mūsų dešimt gyventojų turintys proto negalią. Ką? Jie buvo, visi: išbalansuoti, buvo didelė baimė, strese, nes jie nesuprato, kas čia bevyksta. Nes, nes jų aplinkoje niekada iki tol tokių dalykų nebuvo. Nes jie visi <... ligos>, su proto negalia. O apsigyveno vienas su psichine, užėjo paūmėjimas, nes matot, kodėl užėjo? Todėl, kad jis negavo tinkamų medikamentinių gydymo. Kadangi iš šeimos narių buvo traktuojama, kad tai jam: „Nu, jam tik biški užeina.“ Truputėlį informacijos nuslepiamos iš artimųjų. Ir jis po to įvykio, nes jis gyveno labai trumpą laiką pas mus, ir po to įvykio jis buvo išvežtas į atitinkamą įstaigą, kurią mes tikrai, po šiai dienai, žinom, kad yra atitinkamas medikamentinis gydymas ir žmogus gyvena pilnavertį gyvenimą, grupinio gyvenimo namuose, tik kitam mieste. Tai va ir toks palyginimas.

Aišku, gerai. Gerai, baigiu aš čia įrašymą dabar.

D8 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 58
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 25 metai, 7 metai grupinio gyvenimo namuose.
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje 3 objektai
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2018 m.

Klausimai tyrimo dalyviui:

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomeninės paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D8. *Bendruomeninės paslaugas.... Pačioj pradžioj gal truputėlį buvo sunkiau su tom bendruomeninėm paslaugom, nes viskas buvo nauja, nes mūsų namas vienas iš pirmų. Juos įsisteigė ir pradėjau gyventi gyventojai. Bet kas atsirado galimybė tuos poreikius tenkinti artimesnėj aplinkoj. Mes gyvename miestelyje ir tos paslaugos yra arčiau namų. Pirmiausia, tai reikėjo susirasti, subendradarbiauti, kad galėtų gyventi lankytis, eiti, paslaugas gauti. Ir šiaip tikrai mūsų namo tokia arčiau yra ir centras miesto, ir poliklinika, ir tiesiog bendrijos. Tai, kad žmonės gali jie tiesiog ir*

nueiti. Ar nuvežti, ar kažką tokio. Šia linkme tai bendruomeninių paslaugų tenkinimas ir žmonėms suteikimas tikrai pagerėjo.

T. Kokius pagrindinius aspektus išskirtumėte, kuo bendruomeninių paslaugų poveikis žmonių su negalia gyvenimui iš esmės skiriasi nuo stacionarios globos paslaugų?

D8. Galėtume išskirti pagrindinius aspektus. Išskirtumėte, kad bendruomeninių paslaugų poveikis žmonėms su negalia gyvenimas iš esmės skiriasi nuo stacionarių. Tai šiaip gal didžiausias tas poveikis pačiam žmogui tai yra tai, kad jis geba daug dalykų daryti pats ir nueiti. Pavyzdžiui, kad aišku, su pagalba iš pradžių, bet paskui atkuriant jau tos jų poveikius ir patys vieni. Kai reikia, jeigu prireikia ir į medicinos įstaigas, ir į renginius, ir į kažkokią mūsų aplinkoje organizuojamas ir paskaitas, ir nuo tos pačios renginius, ir viduje, ir į kultūros rūmus nueinant ir žiūrint ir filmus, ir spektaklius, ir parodas lankantis. Tai tiesiog jų pakyla savivertė, kadangi jie jau daug dalykų gali patys padaryti. Tas gyvenant, pavyzdžiui, sulyginant, gyvenant institucinėje įstaigoje kur buvę, tai jau daugiau jie priklausomi nuo aplinkos, kad jeigu nuvykti ar į filmą pasižiūrėti, ar tą pačią parodą aplankyti, tai vis tiek reikia derinti transportą, reikia žiūrėti, derintis, kaip nuvyksiu. Ar kokią, pavyzdžiui, vėlai vakare, ar kaip parvyksi, kaip parvežti. Vien dėl to tokie aspektai, tai labai jų savivertę pakelia. Ir jaučiasi jie tokie ir svarbūs, ir tikrai galintys ne tik tai bendrauti tokioje mikro aplinkoje, namų, tuose gyvenime, bet ir aplinkui, kas vyksta ir mieste, ir bendruomenė, ir tiesiog visiems su minimalia pagalba ir be pagalbos. Tai tiesiog yra tas artumas, kad jie patys gali ir nueiti, ir pasižiūrėti, ir daug savarankiškesni jau jie patampa.

T. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą? Kuriuos jų privalumus ar trūkumus būtumėt linkę (-usi) akcentuoti?

D8. Tai kaip tie privalomai, tai tikrai, kad gyvena žmonės tikrai tokia, kaip namuose, namie gyvena, jie nu aišku, jie ir patys darosi ir valgyti, patys ir organizuojasi savo veiklas. Aišku, su darbuotojų pagalba, nes čia vis dėlto yra grupinio gyvenimo namai, dar nėra savarankiški, tai su pagalba ir tie privalomai. Nu, didžiausias gal privalumas tikrai yra ta aplinka ir jų tada pritaikyti tą aplinką jų poreikiams ir tada jie daugiau gali savarankiškiau dirbti, kažką veikti. Tai tiesiog pasijunta ir tą dieną tvarkymai nėra pririšti prie tų tokių valandų, ar ką, tai kada norėjau, ar pavalgyti, ar kažką pasidaryti, ar išsikepti, ar išsivirti. Tai tikrai, ir tai yra kai namuose yra, ir virtuvė yra, ir maistą reguliuoja, nu, tai tų privalomų tai tikrai yra daug. O jeigu sakyčiau trūkumai, tai vis dėlto, nu, vis tiek yra dešimt žmonių su nevienodu ir savarankiškumo lygiu, ir psichiniai. Vieni yra su psichine negalia, kiti su proto negalia. Tai vat tiesiog tas toks yra ir amžiaus skirtumas. Tai kaip prisiderinti, kaip sugyventi visiems kartu, tai va irgi toksai iššūkis yra aišku ir įtakoja, ir ligos pobūdis, ir kažkaip ir psichiniai tokie. Tai va gal toksai toje vienoje aplinkoje daug žmonių ir tiesiog jie patys ir darbuotojai, jie patys tie žmonės, tai va irgi kažkaip kyla tas toksai kartais ir nepasitenkinamas, ir va, ir konfliktinės situacijos, ir viskas. Bet didžiausias privalumas tai tai, kad žmonės tikrai jie gyvena

namų sąlygomis. Tai vat jau tai, turi savo kambarius, turi savo erdvę, turi savo kiemą. Kieme pas mus ir šiltnamis, ir skaityk, ir daržoves auginam, ir sodas. Nu vat tiesiog pasijauti, kad tu savo namų ir savo tiesiog kaip ir toliau gyvenimo šeimininkas patampi. Tai gal vat taip toksai namų aplinka tokia. Namų aplinka.

T. O kaip pat su bendruomene, bendravimu, su užimtumo veiklom, kaip sakysim?

D8. *Taip pat dabar į bendruomenę, į tas veiklas, tai į bendriją, bendrijos nariai esam. Tai tikrai einam į bendrijas. Į bendriją, aišku, pradėjom bendradarbiauti su Visuomenės Sveikatos Centru, tai tiesiog daug tokių ir renginių, kur stengiamės ir sudalyvauti, ir būti per bendrijos susitikimus, einam tikrai į sportinę veiklą. Tai čia stengiamės dalyvauti visuose tokiuose renginiuose, kurie vykdomė bendruomenėje ir nevyriausybinių organizacijų. Taip pat pradėjom bendradarbiauti su Caritas organizacija. Tai tiesiog eidavome ir į talkas bendras mūsų mieste, kad ir mus pamatyti tie žmonės ir kažkaip ir mūsų žmonės, kad daugiau susitiktų bendrautų su aplinka va ir miesto bendruomenės nariai. Tai tiesiog, aišku, iš pat pradžių irgi tas toksai, ko nežinai, ko nepažįsti, tai irgi su tokia baime, su tokia svarbu gal kad mus priimtų. Mes irgi, aišku, kažkaip priprasti turėjom, bendrauti ne tik su savo aplinkos žmonėmis, bet ir su visuomenės nariais. Tai tiesiog, kuo toliau, tas ir yra toksai buvo, kad išeiti, susitikti su žmonėmis, daugiau bendrauti tokiuose bendruose susitikimuose. Tai tiesiog ir miesto bendruomenės nariai mus daugiau pažindavo ir mes tiesiog drąsiau jausdavomės išėję į aplinką.*

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai, dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D8. *Gal sakyčiau, nėra visiškai jau taip apibrėžtos tos teisės ir įgyvendinamos, bet didžioji dalis dauguma, tai aš sakyčiau, kad yra pateisinamos. Šiek tiek, jeigu apie mūsų namus šnekant, tai gal truputėlį nėra pritaikyta aplinka. Tai mes dabar aišku ir remonto darbai, nes dabar jau kur naujieji namai yra įrengti, tai jau ten tikrai yra sutvarkyta infrastruktūra ir vieno aukšto namas, nes mūsų yra dviejų aukštų namas. Tai tiesiog ir laiptais laiptot, ir kažką tokio, yra tokio truputėlį dar. Bet šiaip, sakyčiau, grupinio gyvenimo namai, tai didžiąja dauguma sudaro sąlygas, kad žmogus jaustųsi ir būtų jiems užtikrintos tos teisės ir jaustųsi ir saugus ir kažkaip galėtų įsijungti į tą visuomeninį gyvenimą. Ir suteikė to savarankiškumo jam ir kažkaip iš pat pradžių, tai jie daug ką mokėjo, bet tikrai institucijoj gyvendami ir tiesiog ir nebuvo gal galimybės tiems jų savarankiškam tam gyvenimui daugiau, bet va kaip čia, tai tikrai jie gali daug ką daryti ir atkurti ir prarastus tuos gebėjimus ir kažkaip išmokti daug naujų dalykų. Aš manyčiau, daugiau į tą pusę, kad suteikiamos tos teisės. Aišku, visur yra, kad ir pačioj toj visuomenėje ir bendruomenėje einant, nėra ir užvažiavimų, nėra ir tokių ir įėjimų kitą kartą į tuos pastatus ar kas nors, tai nu nėra taip visiškai, kad yra*

užtikrintos tos teisės. Bet tikrai ir kas liečia tiesiog ir tą bendravimą ir emocinę pusę ir mokytis, tai tikrai daug galimybių suteikia.

T. Kokie yra pagrindiniai sunkumai, įgyvendinant žmogaus teisių apsaugos nuostatas grupinio gyvenimo namuose?

D8. *Gal tikrai viskas po truputį susideda ir tie finansai ir tos aplinkos artimos įrengimai ir, nežinau, tie sunkumai. Aišku, kartais ir nuo tavęs net nepriklauso kažkokie, jeigu kažką padaryti ar kas nors, tai vis tiek čia yra. Ir valdžios nustatyti visokie ir reikalavimai ir viskas, kurių tu tiesiog nu savo jėgomis net ir negalėtum įgyvendinti. Ir pasirinkimo laisvė kur su kuo gyventi? Jeigu neišeina su vienais pagyventi, tai keičiasi, žiūrisi. Naujuosiuose namuose, kur yra jau, ten gali gyventi ir po vieną. Aišku, ne visiškai šitoj srity jau čia tos teisės yra įgyvendinamos, bet turi didelį pasirinkimą, sakyčiau. Ir privatumą, ir asmeninį gyvenimą. Gali žmogus pabūti vienas, kur jiems yra. Tas ir yra toksai mūsų namuose, aišku, kad jeigu tu ten susipykai ir kažkas tokio yra, tai yra erdvės, kad tu gali vienas nueiti pabūti. Kažkaip ten tos erdvės yra daugiau. Ta prasme yra, aišku, ne iki, kad jau visiškai tas toksai, bet pasirinkimų laisvėje jie turi.*

T. Ką, Jūsų manymu, reikėtų pakeisti ar daryti kitaip (tiek socialinėje politikoje, teisės aktuose, tiek paslaugų organizavime, teikime), kad šie trūkumai būtų sumažinti?

D8. *Gal galima pasakyti tiesiog socialinėje politikoje, kad galėtų būti daugiau. Tai tiesiog mes visada galvojom, kad daugiau paslaugų būtų. Aišku, pas mūs yra mažas miestelis, kur tų paslaugų yra tiek, kiek yra, bet labai reikėtų kažkokių užimtumo centrų, kur jie galėtų nueiti. Apart socialinių dirbtuvių, jie tenai daugiau savarankiškesni, važiuoja, nes jie tenai mokosi, kaip ir darbiniai, tokių sau darbinių įgūdžių. O kad va kažkoks centras būtų, kur jie galėtų, pavyzdžiui, kad ir mes palydėti, nuvesti su kažkokia veikla, kur jie galėtų nueiti ir ar ten nežinau kokios tos užimtumo veiklos. Galėtų pasėdėti, užsiimti kažkokia mėgstama veikla ar kas nors, paskui vėl grįžti į namus. Šitų tai tikrai pasigendami, tikrai labai mūsų žmonėms reikėtų. O aišku, kaip ir minėjau, taip.*

Nesupratau, biskį garsiau.

T. Teisės aktuose gal kažkokie pokyčių įžvelgėte, galima būtų atlikti?

D8. *Nu net nežinau kažkaip mes tuose teisės aktuose ne taip labai jau ten ir susidūrėm, bet aišku, tik tai gaunam, aišku, nurodymus ir visus surašytus, viską. Tai net aš nežinau, kas sakyčiau, gal neveiksmių žmonių atžvilgiu, gal tokių gyvenant grupinių gyvenimo namuose, gal daugiau čia jiems kažkaip skirta, gal daugiau tų ne tiek apribojimų, bet tiesiog tokių savarankiškesnių gyvenimas. Kitą kartą jų apribotos teisės yra, nu bet čia aišku jau irgi vėl dar ir teisiniai aspektai, jau yra apribotos teisės visuose punktuose, kad jie net ir pabalsuoti negali ar kažką tokio, tai gal va ten daugiau tokių laisvių jiems reikėtų ar peržiūrėt tuos veiksnumus, ar kaip nors, tai va gal toj pusėj. Net nežinau, žinot, vis tiek įstatymai yra, viską mes pagal dokumentus, pagal viską ir pagal potvarkius ir vadovaujamės savo darbe, ne taip, kad kažkaip jau ką susigalvojai tą ir darai, aišku. Pasitariant*

viską, kalbantis, taip jis ir dėliojasi tos mintys ir kažkaip, o kad kažką tokių labai tokių keistinių, tai nu nežinau, nebent va kai sakau neveiksnių atžvilgiu, tai galvoju toksai daugiau kažkaip gali jiems suteiktų daugiau laisvių ir bet čia vėlgi tokia, čia jau apspręsta jau aišku ir ir teismai jau čia nusprendė viską, tai tokia realybė. Tai ilgas procesas, jeigu ten vėl atstatyt tą veiksnumą ir neveiksnumą, bet vyksta šitie po truputį dalykai ir ir nors aišku, norėtusi, kad ir ir labiau jie vyktų ir greičiau vyktų.

T. Kaip pasikeitė klientų gyvenimo kokybė ir savarankiškumo gebėjimai jiems apsigyvenus grupiniuose globos namuose?

D8. Tai prieš apsigyvenant grupinio gyvenimo namuose vis tiek žmonės buvo atrenkami, žiūrimi negalių, savarankiškumo lygį. Tai tiesiog vis tiek kaip į mūsų pirmuosius namus, tai jau žmonės tikrai jie atsikėlė, pasiruošę ir su noru, kad gyventi kitaip, kituose namuose ir jau jie ir iš anksto žinojo, kad vis tiek reikės ir daugiau jau ir tos veiklos. Ne tik kokios galimybės, kad ir į tas veiklas eiti, ir miestas čia viskas, bet ir tai, kad reikės daugiau ir daryti, ir tvarkytis patiem, ir valgyti, nu kaip gyvenant, kaip namuose, aišku, ir aplinkos, darbai, viskas. Tai tiesiog tikrai, kaip buvo įvertinti jų poreikiai, ir tokie savarankiškesni žmonės pradėjo gyventi. Bet kai pasikeitė, tai aš tai matau tik tai, kas jų gyvenime, tai tik daug teigiamų pusių. Ne šiaip tikrai jie tapo ta namų aplinka tokia ir galėjimas va čia ir dabar kažką sugalvojus ar daryti, ar kas nors, tai tiesiog prisiminė, kurie ir pamiršę buvo, ir atkūrė savo gebėjimus, ir daug naujų dalykų išmoko. Ir svarbiausia, kad jie ir norėjo mokytis, jie norėjo gyventi tuose namuose, tai tiesiog tas toksai tikrai šiaip pasirinkimo laisvė yra didesnė. Kartu pasitariant, ką mes šiandien valgysim, ar ką mes darysim, ar kur eisim, jeigu aš nenoriu, tai aš neeisiu, nedarysiu. Tai tiesiog toksai didesnis savarankiškumo lygis, tai tikrai labai ženkliai pasijuto. Nes, va, kaip ir sakau, ta namų aplinka ir kad tu, jeigu kažką darai, tai tu čia ir dabar, ir kiekvieną akimirką yra darbuotojai, kurie tikrai padeda ir to išmokti, ir padaryti. Tai va, tai tiesiog gyvenimo kokybė, tai, sakyčiau, tikrai ir išėjimas, ir pamatė daugiau, ir kažkaip integravosi į tą visuomenę, ir susitikimai su kitais žmonėmis, tai tikrai prasiplėtė kiek tais. Šiaip, sakyčiau, teigiamai paveikė.

Mūsų gyventojams nereikėjo tiek vaistų gerti. Jie kažkaip ramesnėje aplinka, jiems ir toksai turi savo kambarį, turi savo erdvę. Tai va, kažkaip kas liečia vaistų, tai tikrai po truputį jau, aišku, pirmi ten mėnesiai, kol adaptacinis laikotarpis, tai ten sunkiau, bet paskui tai tikrai kažkaip nė tų vaistų, jiems ten per daug jau reikėdavo papildomai, aišku, tuos pagrindinius, kur jau jie ten geria gydytų paskirtus, tai ten ir gerdavo toliau. Bet va, kas liečia, nes tai būdavo kitą kartą ir tie fiziniai skausmai iškeldavo ir nuo tuos emocinės būsenos, tai va, man tas skauda tar, skauda na, tai va, ką pastebėjom, kad kažkaip mažiau pradėjo skystis, kad, nu, tokiais fiziniais skausmais. Tai dar ir toks pastebėjimas yra. Ir šiaip dar kas toksai pastebėjimas, kad, nu, ilgesnį laiką reikėjo priprasti, kad, nu, čia yra tavo namai. Ne tai, kad jau čia kaip, kad čia, ai, aš jeigu ten, nu, mesiu šiukšlę ar ką nors,

tai čia kažkas ateis kitas, paims ar kas nors. Bet va, jau tas irgi po truputį atėjo, kad čia tas suvokimas, kad čia mes gyvenam, čia mūsų namai ir kad mes ir čia tvarkomės ir norim gražiau gyventi. Tai va, tas irgi po truputį atėjo, kad čia ne kažkiek, kad kažko kito, bet čia yra mano. Va, irgi toksai. Ir tas va pasakymas, kad, pažiūrėjau, išeina kažkur bendrauja ir kad tas pasakymas labai mus džiugindavo, kai sakydau, aš einu namo. Ir manau, čia namai ir čia aš ten gyvenu. Tai va, tas irgi toksai, jų toksai, sakau, savivertės pakilimas ir pasididžiavimas savo namais.

T. Kokias ateities perspektyvas įžvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą?

D8. *Bet vieni galėtų, sakau, ir socialinės darbuotojos važiuoti, kiti į kažkokį užimtumo centrą išeiti. Tai va tiesiog plėtojama ir aš manau, kad vis tiek ta linkme ir daroma ir tiesiog tos perspektyvos. Visada aš sakau, kaip tokia viena ta grupinio gyvenimo namų, manau, argi, tai tikrai pasiteisinu ir žiūrint, kaip pakeičia gyvenančius čia žmones. Ir savarankiškumo lygį, ir tą tokį apsigyvenimą, šiaip supratimą, ar tą suvokimą, kad čia yra mano, čia yra mano namai. Tai gal nežinau, jo, gal tiek.*

III. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo, užtikrinimas:

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?

D8. *Ačiū, anksčiau tai tikrai labai susidūrėm su dideliu pasipriešinimu aplinkinių ir, ta prasme, kaimynų, kad mes, kad vat šitas namas jau kai buvo įsigytas, kad jame apsigyventų protinę negalią ir psichinę negalią turintys žmonės, neįgalūs žmonės. Tai tiesiog buvo ir raštai rašomi, ir peticijos, kad čia negali gyventi, kad čia ir baisu ir tokie žmonės atsikels, ir tikrai iš tos va artimos kaimynų pozicijos, tai tikrai buvo didelis toksai pasipriešinimas, kad va čia jau priimti ir kad gyventų šalia kažkaip kaimynais kaip taptume. Nors po truputėlį, aišku, reikėjo tada irgi labai įdėti daug ir pastangų ir viską, kad parodyti tos žmonės, kad jie tikrai geba ir gali gyventi ir kad čia jie ne vieni išleisti, kad yra darbuotojai ir kad tartis. Bet mes visada pasiūlydavom ar pagalbą, ar ten pasitvarkyti, nes senyvo amžiaus ir ta dukra išvažiuodavo, tai tiesiog mes sakydavom, nu va galim jeigu reikės pagalbos, padėsim. Tikrai gal jie, ta baimė buvo tų pačių vienu tų gyventojų, bet mes vis ir akcentuodavom, kad tikrai tie gyventojai kartu, mes visada ateinam kartu ir padedam ir paskui matot kaip išeina. Vienas nuo kitų pasišneka ir dar tokia, nu va toksai baimėj buvo tos visuomenės su mūsų kaimynų, kad nu jau čia ateis gyventojai, tą namą nupirko ir čia jau apleis čia viskas, bus netvarkinga viskas, bet pamatė jie, kad tikrai jie ir tvarkosi ir ir aplinką susitvarkė ir viską ir ir gėlės žydį ir susitvarkė viską ir viską ir dar ne tik patys tvarkosi, bet ir pagalbą pasisiūlom ir kaimynam kažką padaryti. Tai va tas toksai, kuo labiau pažino, kuo labiau juos pamatė, kaip jie gyvena, koks jų mąstymas, kaip, nu tai va tiesiog ir pasikeitė ir tas požiūris. Aišku ten, nu va vienus kaiminus turėjom, kad nu tiesiog kaip jau buvo į kartu, mes ėjom pakviesti, kad sudalyvauti bendroje veikloje,*

susipažinome. Tai jie iš karto pasakė, kad ne, mes nenorim tokių, mes buvom prieš ir mes nebendrausim. Tai tiesiog, nu mes daugiau ir kažkaip ir, nors buvo dar tokių ir šiukšles mesdavo mum į kiemą ir viską, bet mes kažkaip gražiai, be jokių barnių, be jokio piktumų, jis aiškindavo tas problemas ir kažkaip, nu ir tie kaimynai, nu jie nenori, tai reikia gerbti tą jų požiūrį ir viską, tai jie mum niekog blogo nedaro ir tiesiog ir palikom mes juos ramybėje, kaip sakau. O visuomenė tai tikrai ir, aš pati esu iš šito miesto, tai ir žmonės tikrai, tas toksai buvo nusistatymas, kaip čia dabar bus, šitiek žmonių ateina, dešimt žmonių, tai jie čia kaip pradės eiti mieste, čia bus nesaugu viską. Tai irgi per tas visas veiklas, per tuos renginius, per ką svarbiausia yra parodyti, kuo mes gyvenam, kad mes ir norim bendrauti, kad mes ir gebam bendrauti. Tai tiesiog, kuo labiau mus pažino, tuo ir labiau įvertino. Ir tuo, tas mūsų gyventojas atėjęs vis tiek ir žino, nes ir mums didelis iššūkis buvo išeiti į tą bendruomenę ir į tuos renginius, viską irgi mums po truputėlį ir elgsenos tos reikėjo mokytis, kaip viešoj vietoj elgtis, kaip išeiti tiesiog, kaip ir mieste eiti, nes čia daug judėjimo, daug mašinų, daug gatvės, o vis tiek globos namuose gyveno, ten truputėlį nuošaliau, kaimas ten nebuvo tokių, tai mums dar irgi pirmiausia reikėjo išmokti ir toj gatvėje elgtis, ir viešoj vietoje elgtis. Bet va, sakau, kaip ir ta mūsų bendruomenė, taip ir mes visi kartu mokinomės vienas kitą priimti. Tai dabar tikrai tas rezultatas matosi ir žmonės jau kitą kartą neatsimenu, ten gatvėje eina žmogus, net pažįsta, kad ten ai, čia tas, iš to, ir nu ta prasme, kad ar elgesiu ar kažką tokio. Na, aišku, visokių žmonių yra ir jų visokių bus, ir tas požiūris irgi visų yra skirtingas.

T. Kokias viešinimo priemones naudojote vykdant informacijos apie grupinio gyvenimo namuose vykdomą veiklą viešinimui?

D8. *Viešinimo priemonės, gal dar kažkokias tai naudojate, ko viešinti savo veiklą? Mhm, tai Facebook paskyroje, mes savo viešinam veiklą, taip pat į rajoninį laikraštį rašom straipsnius, tai tiesiog konferencijose dalyvaujam, pristatymai būna, o tas daugiau kaip, aišku, lūpos iš lūpų irgi ir daug yra ir, pažiūri, tas sako, kaip viešinimas, tai, aišku, čia tokios pagrinde, bet kaip ir artimieji, ir darbuotojų artimieji, ir kas nors, nu, tai vis tiek, kad čia kur dirba, kas vienas nuo kitų, ir kad tokie namai yra, ir aišku, čia yra, nu, ir dabar net galvoju, gal jo ir televizijos buvo vienas reportažas, gal ne vienas, ne, dabar jau per tuos metus neatsimenu, kad tai, va, tiesiog ir parengtas reportažas buvo, tai ir per panoramą rodė ir Marijampolės, va, televizijoje, tai, va, tiesiog tokie ir bendri, nu, mes stengėmės ir tas viešinimas dar toksai, ir pas save renginius rengti kažką pasikviesti į svečius, tai, va, irgi paskui tas toks, ir ateina žmogus pamatyti, kitam papasakoja, nu, va, taip ir vyksta. Apie savo veiklą apie... Ne, norėjau pridurti, kad sakau apie savo veiklą ar kažką tokio, tai daugiau yra rajoniniuose laikraščiuose straipsniai ir tiesiog ir patys korespondentai ateidavo ir straipsnius tokius parašydavo, tai, va, daugiau per laikraštį irgi tas toksai viešinimas daugiau vyko.*

T. Vertinant DI procesą Lietuvoje visumoje, kokius tris sunkumus/problemas įvardintumėte, su kuriais buvo susidurta steigiant grupinio gyvenimo namus?

D8. *Tai aš gal labiau tam lygmeny, tai nelabai kaip tenai, nes vis tiek...*

T. Kaip jūs matote ir iš savo patirties, kaip pertvarka, ką reikia, su kokiais sunkumais gal su kokiame problemom buvo susidurta?

D8. *Tai jeigu savo lygmeny, kaip socialinio darbuotojo, tai tikrai gal ta pati pradžia buvo tokia, kad daugiau reikėjo kažkaip spręsti viską pačiam, ir daug tų atsakomybių ir viską. Gal ir čia tas Covido laikotarpis paskui buvo, gal truputį to mažiau buvo ir norėjosi daugiau susitikimų su kitais grupinio gyvenimo namais, kurie jau įsisteigę ir pabendravimo ir pasižiūrėjimo, kaip jie veikia, kaip daro, o taip, o taip, kas liečia čia tuos visus. Gal ir, aišku, buvo sunku labai ir pastatą rasti, kad dešimčiai žmonių ir būtų pritaikytas, ir galėtų gyventi. Tai kas iš mūsų tokių, tai aišku, viskas buvo, ne tai, kad viskas, bet daug dalykų nauja buvo ir tas prisidėjo, kad daug tau vienam žmogui atsakomybių. Matai, nes tada tas socialinis darbuotojas, kaip ir vis tiek, ir kaip ir virėjas turi būti, ir kaip ir sakyti ir vaistukus reikia jiems čia išdalinti. Na, va, daug tokių irgi susidėjo vienam žmogui atsakomybių, reikėjo ieškoti ir spręsti ir tas problemas spręsti čia ir dabar. Tai va tiesiog, kas norėjosi daugiau to tokio išėjimų, pasitarimų ar kažkokių mokymų. Nors paskui, aišku, po truputėlį jau atsirado viskas. Nes tiesiog ir nelabai ir su kuo pasitarti būdavo, nu apart aišku, ir su savo vadovybė ir su viskuo, tai čia suprantama, bet va tas toksai išėjimas ar išvažiavimas į kitus namus ar kaip, nes dar labai mažai tų namų buvo. Paskui jau kaip įsikūrė jų daugiau rajonuose ir tai tikrai va tas labai toks teigiamas dalykas, kai tu nuvažiuoji, ta patirtim pasidalinimas vyksta. Nes ta pati pradžia, tai nu tikrai tokia nežinomybė, nu daug dalykų tokių nežinomų buvo. Tai va, kuriuos tu turėjai apspręsti, kuriuos tu turėjai įgyvendinti vis tiek.*

T. Tai gal, tarkim, darbuotojų kvalifikacijos klausimai gal buvo aktualūs? Kokios galimybės darbuotojui kelti kvalifikaciją?

D8. *Šiaip tikrai aš sakyčiau, kad kelti kvalifikacijas ir tobulėti, tai tikrai galimybės buvo, nes tikrai skiriama tų valandų, tikrai ir seminarų ir paskui jau ir pasiūlė tų seminarų buvo ir tikrai visos galimybės buvo, nes mūsų, pavyzdžiui, visi penki yra darbuotojai, tai dabar ir mokslus pasibaigę turi, tai tikrai galimybės kažkaip tobulėti, svarbu tiktai noro turėti, o tikrai, šiaip galimybės tai yra. Ir ypatingai dabar paskutiniaisiais metais va, jau keli metai, tai tiesiog ir tų seminarų yra pasiūlę ir tikrai valandos skirtos ir apmokamos valandos, kad tu gali ir važiuoti, išklaudyti. Aišku, labai daug prisidėjo ir čia toksai plusas, kad nuotoliniu būdu gali, tai va, kas vienas iš tos gal covidų pasekmių gerųjų tokių, tai tikrai va ir tas nuotoliniu, kad būdu gali ir išklaudyti ir toj paskaitoj sudalyvauti. Ir sakyčiau, nu tikrai galimybės tobulėti yra.*

T. O kaip dėl klientų nenoro keisti gyvenimą, kai jie yra pripratę gyventi stacionariuos globos namuose, kad dauguma darbų už juos yra padaroma, kad jie tiesiog gyvena, labai veiklos neturi kažkokios?

D8. *Nu aišku, tai tikrai, aš sakyčiau, kad nu nepasidaro čia per vieną, dvi dienas ar nu ir sakyčiau per savaitę ar kas nors, tai irgi yra, jeigu žmogus tikrai pripratę jie gyvent, kad buvo padaryta dauguma dalykų už juos pačius, tai kitą kartą, nu kodėl čia man reikia tą daryti. Bet mūsų pliusas buvo tai, kad mūsų, kaip ir sakiau va, pirmieji tie namai ir tikrai žmonės su noruėjo, kad jie norės daryti, kad jie viską. Tai ta pačia pradžia kokie metai, keli, tai buvo tikrai tokie, nu, kad reikia, nori daryti ir kad jiems tai, nu, tas sąmoningumas, kad jiems patiem reikia šito ir kad jie nori tai daryti. Nu aišku, paskui jau kaip tas toksai ir, bet jie į ateitį žiūri, kad ne tai, kad čia va tik tai, kad aš čia gyvenu ar čia turiu pasidaryti ar kažką, bet jie į ateitį žiūrėjo, nes, nu, iš grupinių gyvenimo namų, tai pusei mūsų gyventojų atkūrė savo tą savarankiškumo lygį ir patobulėjo, jie įgavo žinių, jie dabar išėjo gyventi į apsaugotą būstą. Tai va tiesiog irgi tas siekis, kad aš norėsiu, kad gerinti savo gyvenimą, išeiti savarankiškai gyventi. Tai va, tas irgi labai įtakoja. Nors, aišku, paskui jau, kaip jau sakiau, kaip ir apsipratau gal gyvent tuose namuose, nu, tai irgi visko ir buvo, kad aš čia ir nenoriu daryti, o kam čia man reikia, yra darbuotojai, jeigu jie padarytų, bet, nu, su laiku tikrai visiškai, kaip irgi sakau, šimtu procentų tas neateina, kad aš ten pasakysiu, kad aš nenoriu daryti ar kas nors, bet yra visokių, bet, nu, bet vis tiek jau truputėlį tas susiformavęs požiūris, kad, nu, va, tas atėjęs, kad čia yra mano namai ir kad aš darau savo. Tai va, dar tas irgi labai reiškia. O šiaip, nu, taip, taip, tai ne, tiesiog ir kitų galimybės, kad jisai ten negali, arba mūsų gal, tad jie poreikiai tokie, kad, va, tu ten reikia taip ar kitaip daryti. Tai tiesiog žiūrint į tą žmogų, ir tu tą žmogų kaip pažįsti ir viską, tai, žinai, kur kiek jisai geba, kaip geba. Ir, nu, čia, aš kaip skaitau, čia yra kiekvienos dienos darbas. Nes vieną dieną gal jie nori, o kitą dieną jau visai nenori nieko daryti. Tai, va, tiesiog ir tas. Bet tikrai smagu pasidžiaugti, kad, va, gyvenant ir, aišku, visi čia veiksniai susideda įtakoja, kad išėjau gyventi į apsaugotą būstą ir dabar jau tik minimalios tos pagalbos reikia. Aišku, negali sakyti, kad ten yra problemų ar kas nors. Bet jau jie, nu, vis tiek jie toks jau pasididžiamas savimi, kad jie, va, iš tos institucijos gali išeiti ir gyventi, jau, kaip jie sako, į laisvę savarankiškai. Tai, va, tas tikrai džiugu, kad jie tą ir pasiekia, ir nori, ir aina. O, aišku, sakau, kai kas nenori, tai čia visada jau buvo ir bus. Bet aš vis tiek kažkaip taip optimistiškai žiūrėjau, kad, nu, gyvenant grupinio gyvenimo namuose, jiems to nenorų kažką daryti yra mažiau negu bet kur kitur. Na, aišku, čia žinau, tai ir nuo žmonių priklausau. Bet labai aplinka, nu, va, kaip tiek pastebėta, tai tikrai aplinka. Tikrai daro savo ir jiems, va, tokia namų aplinka ar kas nors, tai tikrai padeda. Ir pavyzdys, va, kitų žmonių irgi, kad, va, čia reikia stengtis, kad tu čia stengiesi ne dėl kažko, o dėl savęs. Tai, va, tas ir padeda tikrai to bulėti ir siekti tų naujų žinių, ir į tas veiklas eiti ar kažką tokį. Aišku, būna visko, bet, nu, mažiau būna tų, aš kai sakau, neigiamų negu teigiamų. O, aišku, tu nenorų, tai visur yra ir sunku, aišku. Kitą kartą gal, tas toksai truputėlį požiūris irgi, gal, ko man reikia, gal, tam žmogui visai nereikia. Tai, va, irgi rasti viduriuką reikia ir tiek.*

T. Dar jeigu turėtumėt, ką pasakyti apie tai, ką galima būtų keisti ten teisės aktuose, ar savivaldybės, jeigu jūs priklausot lygmenyje gal organizaciniai ar finansiniai klausimai.

D8. *Nu, tai tiesiog man čia su teisės aktuose kažkaip sunku, kad keisti ir kas nors. Nes dabar tiesiog mūsų irgi čia tokia yra reforma, mes gyvenam ir viską tai... Tai net nežinau, žinokit, ką čia kažkaip tai į tuos teisės aktus.*

T. Gerai, tai ačiū Jums labai. Buvo labai malonu išklaudyti, įdomu.

D8. *Dėkoju Jums.*

D9 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 49
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 2 metai.
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje 2 objektai
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2015 m.

Klausimai tyrimo dalyviui:

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D9. *Čia ne pagal institucionalizacijos projektą. O tiesiog buvo sugalvota, nupirktas namas, jisai pritaikytas. Ir ten gyvena žmonės su negalia, ir juos prižiūri lygiai. Taip pat individualios priežiūros darbuotojai, socialiniai darbuotojai. Jie tik patys nesigamina maistą, jiems gamina darbuotojai. Kadangi ten yra sunkesni žmonės, bet jie vis tiek gyvena ne su tėveliais, kas dar turi tėvelius, o tiesiog patys virš 20 jų yra. Ir jie ten gyvena. Tai mes turim tokį pavyzdį, kaip gali būti ilgalaikė, ilgalaikė. Taip pat Kėdainiuos yra savarankiško gyvenimo namai. Ten irgi 20 jaunuolių gyvena. Tai čia tas deinstitutionalizacijos projektas, o tiesiog tie tokie bandymai buvo vilties parodyti visuomenei ir visiems, kad nu reikia tų gyvenimo namų, tikrai reikia tos pagalbos pakankamos tiems žmonėms. O Vilniuje ir Lentvaryje tai yra įkurta 2024 balandžio mėnesiai. Dviejų savaičių skirtumu tiesiog. Ir juose gyvena merginos ir vaikinai iš Pabradės Nijolės Genytės socialinių globos namų. Po septynis, po kiti liekia, kai kas po du, bet laukiam ir trečias, kad tas būtų, nes iš viso dešimt žmonių turi būti. Tai yra iš šeimų žmonės, arba kurių tėvelių jau jie netekę yra, bet jie tada lieka vieni gyventi ir mato, kad net ir su pagalba į namus, jiems yra truputėlį dar per sunku gyventi vieniems. Taip kaip*

pradėsime, tai pirma, individualiai, tas mėnesis protinė ir psichinė negalė kai kurių yra. Tai sužinoma, nevertinami, individualiai, kas mėnesis negalės poreikių. Tai yra labai įvairi patirtis priklauso nuo namų, priklauso nuo namų vadovų ir nuo darbuotojų. Nes kai kur galima pamatyti, kad tiesiog tuose namuose yra maža institucija. Ir individualius poreikius atsižvelgti yra gana sunku patiems darbuotojams. Nes yra tie žmonės tikrai, jie gali daug daugiau, negu mes galvojame, ir yra nuvertinama. Tai būtent yra vadovo atsakomybė, kad jisai išsidiskutuotų su savo komanda, kad jie yra tik pagalba žmonėms ir reikia juos kuo savarankiškesniais padaryti. Ir jie tikrai daug ką gali padaryti, bet jeigu tu už juos darysi, tai jau labai sėkmingai nieko nepadarysi.

Tai tie individualūs poreikiai stengiamas jų paisyti, taip, stengiamės jų paisyti, vieniems gal išeina geriau, kitiems išeina sunkiau. Dar ką pastebėjome, kad žmonės, kurie gyveno institucijose, ypač jeigu tai buvo iš vaikų namų jau atėję, galbūt gimdymo namuose palikti vaikai su negale, tai jie turi labai tą didelį institucinį štampą. Jie pradžioje, kaip apsigyveno pas mus, jie nei po vieną nevaikščiojo, nei po vieną nevalgė, klausia viską, arbatos galiu pasidaryti, ar sausainį galiu suvalgyti, nors dabar ne arbatos laikas, ar galiu atsidaryti pieną išpilti. Ir pastebėjome ir merginos, ir vaikinai vaikščioja visi septyni kartu. Jiems toks jausmas, kad net buvo saugiau būti ir daryti visiems tą patį, ir norėti to pačio, ir nenorėti to pačio. Ir tas toks ryškus, bet ko nepamatai, negyveni, tai tikrai to nepastebi, nes žmonės atėjo iš šeimų, jiems tikrai reikia daugiau erdvės, to savo kambarį, ar norėtų užsidaryti, pasiklaudyti muziką atskirai, nes galbūt jie to dėmesio patys autoriai, arba tiesiog namuose dažnai vieni būdavo.

O tiek merginos, tiek vaikinai. Vaikinai yra nuo 27 iki 49 metų, o moterys yra nuo 32 iki 55. Tai yra pakankamai susiformavę žmonės, ir jie turi savo poreikius, bet jie savo poreikius, individualius poreikius pradėjo išreikšti tikrai praėjus keliems mėnesiams. Kai kas dar iki šiol, nuo balandžio mėnesio, dar matom, kad ne visada išdrįsta pasakyti to, ką nori, nevisada išdrįsta, arba reikalauja dėmesio kaip tik perdėtai, kad man kažkas skauda, man kažkas negerai, mane paguoskite, ir tada aš gausiu asmeninį dėmesį. Pradžioj mums atrodė, va jai, kiek daug ligų, kiek visko, o paskui mes pamatėme, kad čia irgi tam tikras išmoktas būdas bendrauti. Ir tos bendruomeninės paslaugos, va kaip antrą pajėgiu, antrą klausimą atsakyti, tai skiriasi, skiriasi. Vat tas ir yra, kad norisi, kad jie bendruomenėje darytų tą, ką nori. Galbūt vienas nori pasivaikščioti, kitas nori į biblioteką išeiti, kitas nori koncertą, kitas namuose nori dėlionės dėlioti. O vat teikiant tas bendruomenines paslaugas grupinio gyvenimo namuose yra pakankamai sunku, nes pagal projektą tai yra mažai darbuotojų.

Yra priskiriamas vienas, individualios priežiūros darbuotojas, plius socialinis, kuris turi kitokias veiklas irgi prie dešimtį žmonių. Tai natūraliai nepersiplėši, jeigu kažkas nori filmą žiūrėti ar dėlionę dėlioti, o kitas nori eiti priežiarą. Tai toksai projektas irgi prasilenkia su individualių poreikiu patenkinimu. O bendruomeninės paslaugos tai. Jie nori eiti dalyvauti, eiti į koncertus, eiti į McDonald'ą, į filmus, į muzėjus, į parodas, važiuoti prie jūros, į stovykovas, į Zoologiją sodą važiuoti

ir į bažnyčių sekmadieniais. Jie nori būti tarp žmonių, nes jie žmonių nebijo. O žmonių reakcijas yra kaip kada. Aišku, jos tikrai gerėja, tikrai jau visuomenė bręsta. Tikrai nėra tiek daug būtų pašaiپیų žvilgsnių. Bet susiduriame su įvairiais dalykais, susiduriame į institucijas, su požiūriu į juos. Galima sakyti taip, kad į grupinę gyvenimo namų darbuotojai turi pasirūpinti, kad neskriaustų mūsų gyventojų. Ir į juos žiūrėtų oriai lygiai taip pat kaip į kiekvieną žmogų, kad nenuvertintų. Darbuotojas turi atstovėti. Tai čia toks įdomus aspektas yra, bet jis yra kartais labai reikalingas. Tiek medicinos įstaigosse, ligonėse, poliklinikose ir visur kitur. Galima sakyti taip, kad į grupinę gyvenimo namų veiklą ir kuriuos privalumus jis turi pasirūpinti. Privalumai taip, kad jie yra bendruomenėse, kad jie yra namuose tarp įvairių namų. Tai yra mieste, aplink kaimynai, aplink žmonės mato ir jie bendrauja, mato kaip kieme tvarkosi. Kaimynai eidami pro šalį mato, kad jie patys tvarkosi, kad jie patys gyvena. Privalumas yra tas, kad tiek viena pusė, tiek kita pusė mokosi gyventi kartu. Tai yra labai didelis privalumas bendruomenėje, kurioje jie gyvena. Ir labai didelis trūkumas, jeigu ta bendruomenė su demonstrantais ir su traktoriais užveria vartus ir sako, mes tokių neįsileisime. O kai paskui žmonės pradeda gyventi, tai tada pamato, kad jie puikiai tvarkosi, kad jie puikūs kaimynai, kad viskas yra gerai. Bet tas pasipriešinimas yra labai didelis. Ir čia ne tik Žežmariai, ne tik Panevėžys ir visi kiti miestai. Vilnius lygiai taip pat. Trakuose Lentvario namuos irgi neatsirado miesto centre vietos, nes pasakė, sako, jūs ką. Taigi čia aplink žmonės gyvena. Tai mes tą požiūrį irgi daug kartų pamatome, kad tai yra labai sunku. Ir tai yra visur žmogiškumas, aišku. Žinote, žmogiškas aspektas, jeigu pats žmogus neperlipa per save, tai dažniausiai taip yra. Privalumas tam patrauklumui.

T. Kaip vertinate galimybę visiems dalyvauti įvairiose darbo rinkose?

D9. Kol kas sunkiai. Nors tie žmonės tikrai gali nemažai. Aišku, jie nedirbtų aštuonių valandų per dieną, čia net nereikia galvoti apie tokius dalykus. Tačiau jie galėtų tikrai atlikti tuos darbus, kuriuos gali atlikti gerai. Aišku, tai turi būti jiems parinktas darbo pobūdis, veikla. Jeigu darbinatė žmogų, jam tikrai reikalingas pagalbininkas, asistentas, kuris jį prižiūrėtų. Darbo asistentų kol kas pas mus dar didelis trūkumas; apie tai daug šnekama, bet nelabai kuris darbdavys nori mokėti savo darbuotojui, kuris neateina dirbti, o prižiūrės žmogų su negalia. Tai, be abejo, čia irgi tas žmogiškumo faktorius žaidžia. Jie nori tai daryti, tikrai kelias valandas per dieną, galbūt kiekvieną dieną, galbūt kas antrą dieną. Socialinės dirbtuvės yra būtent tas tarpinis variantas, kuris turėtų paruošti darbo rinkai. Ir kaip matome parduotuvėse, dabar jau mes matome daugiau žmonių su intelekto negalia, ir jiems tai pritaikoma. Aišku, tos parduotuvės dauguma yra, kaip sakau, užsienio kapitalo. Nes ten socialinė atsakomybė, socialinis aspektas yra vertinamas ir tuo didžiuojamasi. Lietuvoje kol kas ta problema išlieka, nors dabar įvesta kvota, kad valstybinėse institucijose, jeigu yra daugiau nei dvidešimt darbuotojų, turėtų būti žmonių su negalia. Manau, po truputėlį įsivažiuos, kai pradės pačios savivaldybės žmonės su negalia įdarbinti. Ir ten, kur matosi, nebūtinai valytojai; kai visi įsivaizduoja, kad jie tik valyti gali, jie tikrai gali ir daugiau kitų darbų atlikti, bet juos reikia

atrasti, ką jie gali daryti. Galbūt vienas kopijuoja, kitas rūšiuoja, kitas suvynioja. Yra labai daug mechaninio darbo, kurį vis tiek gali atlikti rankomis ir užsienyje. Ir dėžutės suvyniojimas, ir net vaistų pakuotės į dėžutes. Aišku, su priežiūra, bet tiesiog turime prie to ateiti, ir mes labai tikimės, kad tai pavyks grupiniuose gyvenimo namuose. Žmonės, kurie galėtų dirbti, turbūt tik pavieniai. Jiems dar trūksta įgūdžių. Bet tikiuosi, kad bus bent keli.

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai, dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D9. *Tai nėra galimybė puikiai gyventi. Puikiai gyventi, tai žmogus turėtų pats pasirinkti. Ar jis nori gyventi savo namuose ir gauti paslaugas į namus? Ar jis nori gyventi grupinio gyvenimo namuose? Ar jis nori savarankiško gyvenimo? Ar jis nori gauti paramą tame būste? Kaip ir mes ne kiekvienas norime būti minioje; kai kuriems geriau gyventi vienam arba su draugu. Galbūt gauti paslaugas tame pačiame name, kurios jam reikalingos. Tai yra tarpinis žingsnis link tų teisių įgyvendinimo. Ir labai norėtusi, kad, kaip sakoma, niekas netaptų tuo, kas yra pas mus. Ir mes neužstrigtumėm, nes dešimt žmonių namuose yra pakankamai daug. Labai paprastas pavyzdys: įsivaizduokite 11-12 žmonių virtuvėje. Taip, tai yra didelė išplėstinė šeima. Aišku, tokių šeimų pas mus jau dabar yra mažai. Anksčiau žmonės buvo pripratę gyventi didelėse šeimose, daug vaikų turėjo. Šiuo metu tikrai dešimt žmonių yra. Labai sunku atliepti kiekvieno poreikius. Kitose šalyse grupinio gyvenimo namai apgyvendinami po 5-6 žmonės. Maksimum 7. Lietuva, kaip visada, pasėmė vėl maksimumą. Buvo rekomenduota iki 10, na, tai ir pasėmėme 10. Tai čia yra tas tarpinis variantas, kaip sakau, ir jaunas darbuotojas priklauso organizacijai; ar tai taps vėl mažai institucijai, ar tai jau bus panašu į namus. Ir bendruomeninė, tai bendruomeninis gyvenimas, važinėjimas, važiuoti patiems, bandyti pirkti patiems bilietus, maistą, drabužius, higienos priemones, vaistus – tai vis dar yra įmanoma, bet tai dar nėra tai, kas yra parašyta Neįgaliųjų Teisių konvencijoje, kad laisvė pasirinkti, kur gyventi, su kuo gyventi. Iš institucijų paėmė pagal sąrašą ir viskas. Mes prašėme, kad būtų pamaišyti vyrai ir moterys, kad visi kartu gyventų. Deja, globos įstaiga į vienus namus paskyrė septynis vyrus ir kitas septynias moteris. O jie visi kartu gyveno turbūt nuo gimimo ar nuo dešimties metų. Ir mes leidome jiems pasirinkti, merginos ir vaikinai iš anksto pasirinko kambarį, kas nori gyventi po vieną, kas nori po du, kokios spalvos, rinkome pagal juos ir užuolaidas, pagal tai, kokios spalvos norėtų merginos ir vaikinai turėti savo kambariuose, kad kuo daugiau individualumo būtų. Bet perkeltieji vis tiek kaip daiktai. Tos nuoskaudos pasirodė po kelių mėnesių. Tiesiog turėtų būti šiai paslaugai skirta daugiau žmonių. Arba tada reikėjo labai intensyviai darbinti savivaldybės atvejo vadybininkus, asistentus, kad nesakytų, jog tai dubliuojasi paslaugos. Kaip ir minėjau, vienas žmogus dešimčiai nepersiplėši ir visiems nepaskirsi dėmesio, ir vis tiek kažkas jausis, kad daro ne tą, ką nori.*

Taip, žmogui reikia surasti darbo vietą, ateina žmogus, kuris yra paskirtas būtent priimti sprendimus, ir jie ieško darbo, rašo CV, organizuoja ieškojimus. Reikia žmogui asmenį asistentą palydėti iki darbo vietos arba iki dienos centro, taip. Tai yra asmenis asistentas. Bet dažniausiai valstybė dabar sako, kad tai yra dubliuojama paslauga. Net dienos užimtumas. Važiuoti į dienos centrą reiškia susimokėti, nes iš principo, tuose grupinio gyvenimo namuose jūs turite suteikti ir užimtumą už tuos pačius pinigus. Tai reiškia vėl karantinas, vėl visi dešimt sėdi namuose uždaryti ir džiaugiasi tuo savo kambariu. Tai argi čia gyvenimas, mes jau turėjom karantiną, matėm, ką tai reiškia. O į paslaugą yra įskaičiuota. Tai reiškia, jeigu veži žmonės į dienos centrą, reiškia, jau dienos centro paslauga yra mokama.

T. *Ką, Jūsų manymu, reikėtų pakeisti ar daryti kitaip (tiek socialinėje politikoje, teisės aktuose, tiek paslaugų organizavime, teikime), kad šie trūkumai būtų sumažinti?*

D9. *Teisės aktuos pas mus stengiamasi paversti taisykle, kurį tinka visiems. Ir į individualius požiūrius labai sunku atsižvelgti, nes nėra individualizuoto paslaugų paketo. Ir šeimai, ir kiekvienam žmogui reikalingas tam tikras kiekis tam tikrų paslaugų. Įstatymas nuleidžia asmeninius asistentus. Visi griebiam asmeninius asistentus, pamiršom, kad yra paslaugos į namus, kiti dalykai. Asmeninio asistento pinigai baigėsi kovo mėnesio. Suprastumėm, kad baigtusi spalį. Kažkaip jau galėtų vesti pateisinimą, kad kažkiek tai neprisiskaičiau. Reiškias metė pajėgas visas asmeniniam asistentui, visos kitos paslaugos nebe tokios populiarios. Ėmkite visi asmeninį asistentą. Ir paskui žmonės pasiima asmeninį asistentą ir jį naudoja kaip paslaugas į namus. O iš tikrųjų, tos paslaugos asmeninio asistento reiktų žmogui, kuriam reikia nuvykti į biblioteką, į koncertą, į polikliniką, į parduotuvę. Bet socialinėj politikoje yra duodamos gairės, kurios pasidaro privalomos. Ir visi taip skaito ir taip daro. Ir tada gaunasi, kad niekaip tu norėdamas nepadarysi individualizuotos pagalbos, individualizuoto požiūrio. Taip yra socialinių paslaugų katalogas. Skiriama kažkokia tai paslaugą, tai yra valandoms skaičiuojama. Arba, pagalba tik tai 8 iki 5 darbo dienom. O kažkur jau vakare reiškias negalios neturime, savaitgaliais negalios neturime. Prasilenkia tiesiog pasiūlymai, bet jie dažniausiai ne iki galo išdirbti ir ne iki galo pagaltoti, nes negali susiorganizuoti socialinio taksi, žinodamas, kad po trijų mėnesių tą ir tą va dieną reikės žmogui nuvažiuoti į polikliniką ar į ligoninę. O jeigu žmogus dar gyvena aukštai kažkur. Lygtai yra parašyta viskas ir yra, bet realybėje tai neveikia taip, kaip turėtų veikti. Lygiai taip pat su deinstitutionalizacija. Dabar vyksta deinstitutionalizacija. Grupinio gyvenimo nespėjo pastatyti tiek, kiek reikėjo pastatyti. Yra nuostata, kad nuo 2030 m. žmonės su negale nebebūs priminėjami į dideles globos institucijas. Gyvenimo namų nestato, apsaugoto būsto neperka, savarankiško gyvenimo namų kur tie žmonės bus. Tai čia toksai va kažkokia data nubrėžta, kažkoks tai yra sprendimas padarytas. O kad čia liko keturi metai, iki tol, kad ir po dešimt žmonių. Tai kiek žmonių turėjo būti šimtas namų pastatyti grupinio gyvenimo namų. Tai tūkstančiai žmonių. O dar keturi tūkstančiai gyvena didelėse globos įstaigose. Tai net ir statant grupinio gyvenimo namus.*

Reikėjo įlįsti į pertvarką kažkam. 50 kažkiek atrodo. 50 man atrodo ar 6 ar kažkas tokio. Nu nepasiekė, to nesugebėjo. Nesugebėjo to padaryti, nežinau kas trukdė. Tai medis teritorijoje, projekto nepatvirtinimas, kaimynai. Žemės sklypo nesugebėjo savivaldybės nupirkti. Tokie iš šono atrodo juokingi dalykai, bet tai sustabdė. Dabar neaišku kiek kuri savivaldybė. Kai kurios savivaldybės pasako, kad jų savivaldybėse nėra poreikio. O mes kaip organizacija žinom vardais, pavardėm ir adresais. O jie tikrai žino, kadangi žino iš socialinės išmokos kiek žmonių gauna kiekvienas savivaldybėj. Čia Vilniuje galbūt sunkiau yra suskaičiuoti. Vilnius, Kaunas, Klaipėda. Bet mažos savivaldybės jie kiekvieną asmenį žino. O kad mamos pavargusios ir nepasikreipia paslaugų, tai čia kitas yra klausimas.

T. Kaip pasikeitė klientų gyvenimo kokybė ir savarankiškumo gebėjimai jiems apsigyvenus grupiniuose globos namuose?

D9. *Bet šiaip, iš tikrųjų, tikrai tiek vieni, tiek kiti atsiskleidė, ką jie moka, ką jie gali. Norų savo išmoko reikšti. Mokomės finansinio raštingumo, nes vis tiek, kadangi vis tiek dalis pinigėlių lieka ir jiems ir jie už savo pinigus perkasi higienos, drabužius, ką nori, tai ne tik saldainiai. Tai pirmus, turbūt, du mėnesius buvo tik saldainiai ir čipsai. O visą kitą pradėjom šnekėti apie taupymą ir kad vasarį tos tokiam stovyklai reikės susitaupyti pinigus. Vieniems tas aišku, kitiems neaišku, nes vieni pažįsta skaičius, kiti nepažįsta. Vieni moka skaityti, kiti nemoka skaityti, nieko nežino. Tai bandėm važiuoti, bandėm patys pirkti bilietus, patys užsisakinėti maistą kavinėje, patys susimokėti kortele, kadangi dauguma jų yra veiksnūs. Jie turi savo finansus. Bet žinot, neaišku, kitoje kortelėje ką tai reiškia, kiek ten tų pinigų turi. Tai yra tų iššūkių tikrai labai daug. Bet gebėjimai aš manau, kad jie pasikeitė. Nes kiekvienas pradėjo gauti labiau, kuo jis gali prisidėti. Pasiskirsto darbais, kas prižiūri šiltnamį, kas gėles laisto, kas tvarko žolę apipjauna, kas ką. Nes vis tiek kiekvienas ir turi intelekto negalę, bet skirtingą. Galbūt vienas daugiau autizmo kažkokiais bruožais yra. Kitas kaip tik labai aktyvus, labai nori daug bendrauti, labai nori daug dalyvauti, važiuoti. O kitas galbūt tikrai tik dëlionę nori dëlioni. Kitas muzikos klausytis net už užuolaidų, net užsitraukęs. O kitas žmogus ten į savo kambarį eina tiktai miegoti. Tai tie poreikiai pasikeitė. Aš manau, kad gebėjimai pasimatys vëliau. Kadangi mes artimiausiai turim tuos metų nėra, tai aš manau, kad kitais metais tuo pačiu metu aš turėsiu daug daugiau informacijos. Ir tie gebėjimai pasimatys, ir norai, ir poreikiai.*

T. Kokias ateities perspektyvas įžvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą?

D9. *Pirmas ir pats svarbiausias dalykas yra, kadangi čia yra grupinio gyvenimo namų projektas penkiems metams, tai savivaldybės yra įsipareigojusios penkis metus pirkti paslaugas. Ir pats svarbiausias dalykas yra, kad savivaldybės turi pratęsti šių paslaugų pirkimą, nes čia yra tų žmonių namai, jų gyvenimas, ir jie gyvens juose iki gyvenimo galo. Tai ar visa tai supranta kiekviena savivaldybė? Tai yra labai didelis klausimas. Tačiau, pavyzdžiui, mūsiškiams net nėra kur grįžti atgal. Nes Pabradės socialinės globos namai, tampa senelių namais, ir turi tik pasilieka slaugą. Labai*

sunkia negalia turintiems žmonėms, nes jie gali turėti slaugos paslaugas. Mes – ne. Grupinio gyvenimo namams neskirta jokia slauga, joks medicininis personalas, nes bendruomeninės paslaugos mes nueiname į polikliniką, mes turime šeimos gydytojus ir mus aptarnauja, kaip ir visus bendromenės narius. Taigi, žmonės sensta, žmonė serga, tačiau turėtų būti viskas suteikiama bendromeninių paslaugų. O liko tie, kurie tikrai yra pakankamai sunkūs, kuriems reikės slaugos, globos ir didelės rūpybos. Tai va, tai didžiausias yra noras, kad viskas prasitęstų toliau ir kad tai būtų įtraukta į savivaldybės prioritetus, lėšas ir ateitį teikti tokias paslaugas.

III. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo, užtikrinimas:

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?

D9. *Po to dar praėjus, nes daug visai atveju nematom, bet praėjus kažkokiam laisvėjo. Taip, pradžioje, aš gi turbūt viskas priklauso nuo to, kokie žmonės ateina. Jeigu ateina dirbti žmonės iš didelių globos įstaigų, tai jie labai nori, kad tos pačios visos taisyklės persikeltų ir į tuos namus. Atėjo keletas darbuotojų, kurie turėjo pažiūrėti taip kaip aš. Yra šeima. Kiekvienas turi savo poreikius. Negalės dabar visi eit popiečio miego. Ar aštuntą valandą visi einame į kambarius ir einame miegoti. Tai yra suaugę žmonės. Tai buvo diskusijų nemažai, nes žmonėms sunku, net ir žmonėms, kurie dirba. Tai yra suaugę žmonės. Tai buvo diskusijų nemažai, nes žmonėms sunku, net ir žmonėms, kurie dirba globos įstaigose, sunku priimti, kad mes, žmogus, turi intelekto negalią, jis turi charakterį, jis turi savo poreikius. Darbuotojai, kurie atėjo dirbti iš vaikų globos įstaigų, jau labai nori didelio paklusnumo. Tie, kurie tikrai išlaikė individualios priežiūros kursus keturiasdešimt valandų, jau labai norėjo globot. Viską padarysiu, viską padarysiu. Aišku, dar ir asmeniniai dalykai yra. Jeigu mama globėjiška labai, tai ji tada stengiasi globėjiškai ir elgtis tuose namuose. Jeigu mama nori, kad vaikai būtų savarankiški, tai tada ji sakė, nu gerai, daryk, daryk. A, nemoki šita ranka, atpjauki jau kita ranka, aš tau padėsiu. Pradžiai, žinote, ten ir peiliai, ir žirkklės, ir viskas atrodė, kai darbuotojam pakankamai nesaugu. O paskui kažkaip tai persilaužė. Aišku, rodė jie pradžiai labai didelę iniciatyvą, kaip jie moka viską, kaip jie daro. Čia tas irgi toks norėjimas buvo parodyti, kiek mes visko galim, kiek mes visko mokam. Paskui pavargo. Paskui atsiskleidė tikros asmenybės. Ir tada vėl kiti poreikiai pasirodė. Tai aš manau, kad žmonės galbūt ir žinojo, kad tai turi būti įžanga į savarankišką gyvenimą. Jie neįsivaizdavo, kaip tai padaryti, iš tikrųjų, būnant tenai, ir nepadaryti įstaigą. Tai čia toksai iššūkis nemažas. Čia taip, kaip ir sako, su atstovavimu savo. Pirmiausia, reikia išmokinti tuos, kurie dirba su jais, išklaudyti tų žmonių nuomonę ir ją pateikti, ne savo nuomonę jiems įpiršti, o jų nuomonę perduoti, kokia jinai bebūtų, perduoti kitiems. Ir čia yra pakankamai sunku. Ir tai yra tikrai ne kiekvienas tą gali, nes hipergloba pas mus yra labai įsisenėjusi ir galvojama, kad o čia iš tikrųjų jiems užimtumas. Ir bulvių skutimas, ir salotų pjaustymas, ir uogienės virimas, ir pyrago maišymas,*

ir blynų kepinimas. Vienas nori miltinių blynų, kitas – bulvinių. Prašau, nusiskusk bulvę susitarkuoti, o kai valgysi bulvinius blynus, tu nori miltinių, prašau, imk kitą keptuvę, kepkis miltinius. Bet darbuotojas tą turi priimti. Taip kaip aš pasakiau, šventa ir visi vykdom. Nes čia yra suaugę žmonės. Nesvarbu, kad jų intelektas nėra kaip suaugusio žmogaus. Bet turi stengtis oriai žiūrėti kaip suaugusi žmogų, o ta riba labai labai yra tokia, nematoma. Ir manau, kad čia kaip ir sekantis jūsų klausimas, požiūris keičiasi. Požiūris keičiasi. Darbuotojai, kurie mano, kad negali savyje tokių pokyčių padaryti, su jais tenka atsisveikinti. O į darbuotojų kaitą jautriai reaguoja žmonės gyventojai. Nes čia ar čia mes kalti, ar čia mes kažko ne taip padarėm, už tai išėmėm. Nu va čia tas toks, sakau, institucinis šampas irgi yra. Bet norisi suburti kolektyvą, kad būtų vieni kitiem draugai. Labai šaunų turime, žinokit, ir jaunų, besimokančių, ir iš dvidešimt metų merginų. Turime vaikinių dirbančių, turime ir vyresnio amžiaus moterų. Tai tas toks mikšas įvairių žmonių yra labai gerai. Nes su vienu darbuotoju laisto gėlės sodina, su kitu prižiūri šiltnamį, su trečiu kepa pyragus, su ketvirtu visada į miestą išvažiuoja, su penktu eina sportuoti, šokti ir dar kažką daryti. Ir kada jie keičiasi, paromis dirba darbuotojai, natūraliai tos veiklos ir keičiasi. Tai suburti kolektyvą tokį, kuris patenkintų daugrlio poreikius, tai yra didžiausias iššūkis turbūt vadovo namų. Taip va, bendruomenės mūsų minėjote ir tai, kad nelabai draugiškai sėkmingai įsileidžia į bendruomenę. Gal dabar jau truputį geriau. Irgi priklauso nuo bendruomenės, priklauso, kur tie namai stovi. Ar jie yra statomi vidury lauko, ar jie yra bandama įsikelti jau senai gyvenančių gyvenvietę. Labai daug priklauso, labai net nežinau nuo kuo pasakyčiau priklauso. Galbūt nuo asmeninių partirčių. Jeigu kažkur šalia kaimynai turi savo šeimoje ar atimoje aplinkoje žmonių su negalia, jie žiūri vienaip. Jeigu žmonės, kurie skaičiuoja, kadangi čia yra šalia grupinio gyvenimo namai, tai mano turtas prarado vertę. Ir aš neparduosiu brangiai savo sklypo arba namo, tada jau čia yra sunku ką nors paaiškinti, nes tai yra tiesiog kitos vertybės. Ir tai čia nuo to priklauso. Keičiasi, keičiasi. Mūsų šalia važinėja ir autobusais, ir traukiniais, ir troleibusais. Ir patys eina į stotelę, mato gi žmonės, kad jie eina į parduotuvę, ir vaistinėje. Ir į kavines eina, aišku, būna, kad taip pasako. Sako, nu ką jūs čia po vieną jūs leidžiat, sumokėkit už juos visus ir viskas. Aš sakom, ne, jie kiekvienas turi savo finansus, jie kiekvienas atsiskaitinės, jie kiekvienas pirsis tą, ką nori. Tai jūs suprantat, kad jūs čia didžiulę eilę padarot. Taip, o jeigu stovėtų kiti žmonės, dešimt žmonių, tai reiškia, nesudarytų eilės. Bet kadangi mato, kad jau žmonės su negalia, tada jau jūs papildomą eilę sudarote. Aš ir sakau, va, darbuotojas dažniausiai turi atstovėti ir prašome gerbti. Ir rinkimuose lygiai taip pat. Viena šių rinkiminė apylinkė priėmė puikiai. Nors iš pradžių siūlė, ne, ne, neikit, neikit, mes atvešim sąrašus jums į jūsų balsuosite ten namuose. Aš sakiau, ne, ne, mes atvažiuosim, mums šventė ir mes eisime. Kitoje tikrai nepageidavo ir labai turėjome didelę diskusiją apie tai. Net stebėtojai. Sako, kodėl jūs einate su juo kartu į kabiną? Sako, taip, čia žmogus yra su negalia. Jiems reikia perskaityti, už ką pažymėti, jis pats pažymės. Jie domėjosi, jie žiūrėjo televiziją, jie turi savo nuomonę lygiai taip pat kaip ir mes. Tai va, tų tokių tikrai,

bet visuomenė, jų mato dažniau. Mato dažniau daugiau. Ir jaunas šeimas dabar su savo vaikais su įvairiomis negaliomis drąsiau važinėja, keliauja. Į muziejus eina, į koncertus eina, nu visi po truputėlį drąsėja. Vyresnei kartai truputėlį sunkiau. Randam tokius variantus, kur net kaimynai nežino, kad gretimam name yra vaikas neįgalus, jis niekad į kiemą neišėjęs. Nes bijojo nuo kaimynų slėpė. Yra visokių variantų ir tiesiog visokių jų yra. Yra nemažai pavargusių mamų, kurios jau tiesiog neturi jėgų eiti ir kovoti su visuomene. Tai nevyriausybinės organizacijos yra tas tarpininkas. Tarp šeimų ir valstybės.

T. Vertinant DI procesą Lietuvoje visumoje, kokius tris sunkumus/problemas įvardintumėte, su kuriais buvo susidurta steigiant grupinio gyvenimo namus?

D9. *Taip kaip ir minėjau, tas pats projektas yra toksai labai neaiškus. Ir kaip čia bus toliau? Teisinė bazė tai yra irgi didelis iššūkis, nes tai yra veiksnūs žmonės arba žmonės, kuriems apribotas veiksnumas. Tada jų galimybės sumažėja atstatyti veiksnumą. Kaip žinome, tai yra labai ilgas kelias ir tik keliems Lietuvoje dar tai pavyko. O iš grupinio gyvenimo, iš globos įstaigų, tai daugumas žmonių ateina tiesiog, kad būtų visiems patogiau. Tai jie yra neveiksnūs. Tai šioje srityje tikrai Teisingumo ministerija dar turi padaryti nemažai žingsnių. Savivaldybės yra finansavimo trūkumas, organizaciniai dalykai, nes tai vis tiek yra iš dalies finansuojama savivaldybėje, iš dalies iš europinių pinigų, tačiau paskui viskas pereis į vietinį finansavimą. Tai čia bus irgi neaišku, kaip bus užtikrinama, kaip bus paruošiama ir kaip bus skaičiuojama. Ir aišku, turi būti ruošiami darbuotojai su tam tikromis specialiomis žiniomis. Ir kompetencijos kėlimas turi būti tikrai kompetencijos kėlimas, o ne varnelė už praleistas valandas, nes klausimų tikrai kyla labai daug darbuotojams. Galbūt tai nėra fiziškai sunkus darbas, bet tai yra emociškai sunkus darbas. Ir yra tų situacijų, kur reikia tiesiog kažkaip jas išspręsti. Turi būti kompetentingi žmonės. Taip labai trūksta socialinių darbuotojų, labai trūksta Lietuvoje socialinių darbuotojų. Individualios priežiūros darbuotojų dabar jau padaugėjo, kadangi žmonės tiesiog šalia kitų specialybių, išklauso kursus, pradeda praktiką atlikinėti, paskui įsidarbina, pabando ir kažkas atranda save. Ir tai yra visai smagu nes, tai būna žmonės su patirtimi ir su kažkokia kitokia dar patirtimi priedo, ir gyvenimiška patirtimi. Jaunimas galbūt ir daugiau dabar jau renkasi tą socialinę sritį, socialinę darbuotoją. Socialinė politika turbūt įdomiau tiems, kurie norėtų įstatyminę bazę labiau pataisyti. Tačiau kartais yra ir įstatymai labai gerai parašyti. Taip turėtų atrodyti veikti visai nebuvo galimo, bet kai realybė reikia tai vykdyti, tai tikrai randi daug tų kabliukų tiek finansinių, tiek įstatyminių, tiek draudimų, kuo negalima. Tai labai geras procesas. Jisai įsivažiuos tikrai ne per 5 metus, kaip ir su vaikų namais. Išėjimas po truputėlį, po truputėlį, po truputėlį ir dėliojasi viskas. Čia yra didesnė žmonių dalis, skaičiuojama tūkstančiais, ir jų yra, ir kur jie bus apgyvendinami, ar jiems bus suteikiamos paslaugos namuose, tokios kokios reikia, ar bus vėl sugalvotas tarpinis variantas tarp institucijos ir dar kažko, tai labai neaišku tikrai. Ir svarbiausia, kad tose didelėse institucijose yra dalis žmonių, kurie galėtų gyventi savarankiško*

gyvenimo namuose. Apsaugotame būste patys darbuotojai, patys vadovai globos įstaigos, sako. Tačiau to nėra. Nėra kur perkelti ir kadangi nebuvo kur, kaip sako, jų padėti kaip daiktų, tai veža į Prūdiškės, veža į tas dideles globos įstaigas, kur priima visus, nes nėra kur kitur jų padėti. Bet po penkių metų jau reikia ruošti žmonėms padėti, nes tik taip galima tikėtis, kad valstybė priims, kad skirs paslaugas toliau. Nes iš principo sakau, jiems net nebus kur grįžti, nes čia būtent yra globos institucijų decentralizacija, deinstitucionalizacija. Tai reiškia. Ar visi tikrai supranta šitą terminą, ar tikrai supranta, ką tai reiškia. Tai čia pats svarbiausias dalykas. Bet tikėkimės, kad viskas bus gerai. Patirties užsienio atsivežam labai geros. Ir aš manau, kad... Ir dar po to jis gali tikėti. Taip. Būtent, kad kuo daugiau dalyvautų mobiliuosiuose projektuose, erasmusuose, važiuoti į Skandinaviją šalį, į Islandiją važiuoti, į Ispaniją, Portugaliją, Italiją. Yra puikių šalių su puikiomis patirtimis, kur ne vieną dešimtmetį jau daro. Ir tai dar sprendžia problemas. Bet tai yra pavyzdžiai, kuriuos turi pamatyti būtent darbuotojai, grupinio gyvenimo namų, savarankiško gyvenimo namų vadovai. Kaip tai yra daroma, kad tai taptų tikrai savarankiško ugdymo ir paskui sekantys žingsniai būtų... Žmogus galbūt jie apsaugotam būste kur jis gyvens. Arba į socialinį būstą. Gavęs tam tikrų įgūdžių.

T. Ačiū labai. Ir visi klausimai. Dėkoju už jūsų sugaištą laiką

D10 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 47
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 20 metų
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje 1 objektas
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2024 m.

Klausimai tyrimo dalyviui:

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D10. Tiesiog pas mane kaipais, kaipais žmonės labai garsiai tai dabar dėl to negirdžiu. Žodžiu, mes įsivaizdavom, kad žmogus, kuris persikrausto gyventi ar iš institucijos, ar iš bendruomenės į tokius grupinius gyvenimo namus, tai jisai gali gyventi taip, kaip jisai... Matot, aš dar pasakysiu tokią įžangą, kad mūsų gyventojai beveik visi, nu 90 procentų, atvyko į grupinius gyvenimo namus gyventi iš nu vadinama bendruomenės. Tai yra iš savo šeimų. Mes turim tokią

išskirtinę gal Lietuvoje situaciją. Mes paprašėm tiesiog, kad mums būtų leista ne iš globos namų paimti žmonės, bet labiau ištikrinti prevenciškai, kad mūsų bendruomenės žmonės, kurie lankė dienos centrą ir socialines dirbtuvės ir norėjo gyventi savarankiškai, būtų galėję ir turėti tą galimybę, dėl to, kad prevenciškai, kad nepatektų į globos namus. Tai mūsų bendruomenėje buvo toksai poreikis, dėl to mes atėjom į šitą projektą ir paprašėm, kad, žodžiu, išskirtinėm teisėm galėtų žmonės gyventi iš bendruomenės.

Tai mūsų praktiškai visi, 20 procentų, tai yra du žmonės iš globos namų atvyko ir aštuoni atvykę yra iš šeimų. Tai mūsų ta problematika yra tokia, kad gyveno žmonės su intelekto negalia šeimoje ir tada jie persikraustė į grupinius gyvenimo namus. Ir visi tikėjosi, kad jie galės gyventi taip kaip ir namuose. Plius dar tobulėti savarankiškumo srityje. Reiškia, kad jie, kai mama viską padarydavo už juos, tai šiuo metu nieko nebepadaro ir jiems tenka patiemis tapti savarankiškesniais. Tai čia tas vienas aspektas teigiama pusė, kad žmogus tikrai gali tapti savarankiškesniu. Tačiau šalia to visos šeimos ir patys mūsų žmonės tikėjosi, kad jie kaip ir šeimoje gyvendami galės turėti tas pačias galimybes. Mūsų namas yra Juragiuose, kas yra Kauno rajonas. Ir kas yra, nu, už Kauno čia gerokas toksai gabalas važiuoti, tai nėra miestas, tai yra kaip kaimas toksai. Ir kur yra ten viena mažulėlė, parduotuvėlė. Ir tikėjomės visi, kad galėsime, nu, kad kažkokiu būdu padėtų mums valstybė ir savivaldybė įsigyti automobilį, turėti pakankamą darbuotojų skaičių, kad galėtumėm užtikrinti jų važiavimą, tarkim, į taip kaip šeimoje ar ne, į kažkokius užsiėmimus, užimtumus, biblioteką, baseiną. Tiesiog ten, kur žmogui reikia. Masažą gal ir panašiai. Tai šito mes neturim šiai dienai, negalim užtikrinti dėl to, kad turim per mažai darbuotojų etatų, automobilį susiveikėm kitais kanalais, tai turim automobilį, bet tik dėl to, kad pasiskolinom iš kito padalinio ir neturim galimybės finansiškai nei į baseiną nuvežti to žmogaus, nei į masažą, nei į kažkokią kitą vietą, kas jam būtų reikalinga ir naudinga pagal jo sveikatą. Tai šitų poreikių mes negalim užtikrinti šiai dienai.

Iš tų pinigų, ką gauname iš valstybės ir kitas dar dalykas, ką mums visos savivaldybės kartoja, kad mes iš tų pačių pinigų ir ilgalaikės globos turim užtikrinti ir užimtumą. Tai irgi to negalime sau leisti, nes tarkim žmogus, kuris... Jisai gali lankyti socialines dirbtuvės, kurias mes irgi turime, bet socialinėse dirbtuvėse dirba gana tokie stiprus ir intelektualiai, ir fiziškai žmonės. Ir kai kuriems mūsų gyventojams tikrai reikėtų dienos centro paslaugų, bet jie to negali gauti, dėl to, kad pagal įstatymus jie gali gauti tik vieną paslaugą.

Jiems nebepriklauso nei transporto paslauga, nei užimtumas. Užimtumas yra įskaičiuotas į kainą ilgalaikės socialinės globos, bet toli gražu negalime užtikrinti tarkim socialinės globos, kaip dienos centro paslaugų. Stengiame kažkaip tik, kad visi nesidėtų tame kaime, vienas uždarytas, arba visi dešimt uždarytų.

Tai bandom kitom išgalėm, kitais būdais ieškoti jiems užimtumą ir išėjimą iš savo gyvenamosios aplinkos.

T. Kokius pagrindinius aspektus išskirtumėte, kuo bendruomeninių paslaugų poveikis žmonių su negalia gyvenimui iš esmės skiriasi nuo stacionarios globos paslaugų?

D10. *Tai tuo, kad tarkim globos namuose gaudavo viską savo namuose. Tarkim, kažkokias medicinines paslaugas taip pat skirta, nes globos namuose dažniausiai yra ir gydytojas, ir slaugytoja, ir netgi keletas rūšių gydytojų. Tai čia turi užsiregistruoti į bendrą, kaip čia pasakyti, šeimos centrą kažkokių gydytojų ir važiuoti tas paslaugas gauti, nu bent jau į bendruomenės centrus. Tai turbūt medicininių aspektų, nu bet tas skirtumas, kažko dar, nu tai globos namuose dažniausiai irgi būdavo užimtumai kažkokie, tai globos namuose, užimtumo specialistai, arba kineziterapija. Tai šitoj vietoj tu nieko savo namuose jau nebegauni.*

Toliau globos įstaigų, kas dažniausiai maistas irgi tau patiekiamas, paruošiamas, o čia turi pats gamintis.

T. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą? Kuriuos jų privalumus ar trūkumus būtumėt linkęs (-usi) akcentuoti?

D10. *Nu tai privalumas turbūt daug iš savarankiškumo aspektų, o mūsų atveju dar ir tokio atsiskyrimo nuo tėvų, labai svarbus iš tikrųjų aspektas, nes dauguma gal mūsų žmonių, kurie norėjo ateiti gyventi atskirai nuo tėvų ir norėjo dėl to, kad namuose su tėvais, konfliktai, tiesiog tai yra suaugę žmonės, jau nebe vaikai, o dažniausiai į juos žiūrima kaip į vaikus, prie viryklės, nesiartink nudegsi, baisu, negalima skalbimo mašiną įsijungti, oi, nes sugadinsi. Tai toksai, kada tu jau įžengi į suaugusį pasaulį, nori ir to požiūrėt pasaulio kitokio.*

Aišku, jiems dabar sunku, jie labai sunkiai adaptuojasi ir jau dabar gal norėtų grįžti pas mamą ir kad už jį viskas būtų padaryta. Bet mes, tarkim, turėjom vieną atvejį, kada kelis mėnesius mūsų žmogus pagyveno ir nesugebėjo atsiskirti nuo mamos, bet gal netgi, sakyčiau, labiau mama nesugebėjo atsiskirti nuo vaiko. Ir tiesiog davė vėl prašymą grįžti atgal į dienos centrą.

O minusiai kokie? Nu, didžiausias minusas va tai, kad tu atvažiavai gyventi į mažą miestelį, kaimelį, kaip čia pasakyt, gyvenvietę. Tu nesi mobilus, tarkim, viešuoju transportu pas mus tokių, kurie savarankiškai gali važiuoti, tikrai yra mažuma ir tu esi tiesiog, kaip pasakyti, įkalintas. Tai kas, kad bendruomenės centras yra šalia gretimai mūsų namų, tos gyvenvietės bendruomenės centras, bet jame taip pat nevyksta kasdien dalykai.

Į šventę vieną, kad vieną kitą kartą pakviečia, bet tikrai jau labiau atskirti turbūt, negu kad įtraukti. Ir kitas dalykas, turbūt blogiausias dalykas, mes dar kartą susiorganizuojame tą išvažiavimą į renginius, į miestą ir panašiai, bet blogiausias dalykas, kad nepakankamai lėšų tam tokiam kasdieniam užimtumui, išvažiuojant iš namų. Tai yra ir dalyvavimo užimtumo veiklose ar tam, negu kuriems yra galimybė dalyvauti darbo rinkoje, tai taip pat su tuo iškyla sunkumų galėtume dabar pamatuoti.

Gal tiems, kurie lanko mūsų socialines dirbtuves, tai jie važiuoja savarankiškai, jie tiesiog išeina iš namų, sėda į autobusiuką ir atvažiuoja iki mūsų socialinių dirbtuvių ir ten praleidžia dieną. Tai kaip ir jiems visai neblogai viskas, tikrai užtikrintas užimtumas, jiems patinka, jie ten laimingi, tik tiek, kad gal transporto dažnumas į tą kaimą mūsų, tikrai negali pasirinkti labai laiku važiuoti, grįžti. Tai va čia dar minusas yra toks viešojo transporto klausimas.

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai, dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D10. *Nu čia, kaip pasakyti, vienareikšmiškai šitai labai sunku sakyti, todėl, kad labai daug nuo ko priklauso, net nuo žmogų savarankiškumo lygio. Tai aš manau, kad tie kurie yra pakankamai savarankiški, tai sakyčiau, kad šiam etapui Lietuvoje, manau, kad visai turbūt gera situacija. Nes jie, nu, nėra tiek daug gal priklausomi nuo kito asmens, jiems reikia pagalbos, bet tik tam tikrose gyvenimo srityse. Bet tiems, kurie nėra savarankiški, arba dalinai savarankiški, tai dar toli gražu. Didžiausias trūkumas, ką mes matom, ko mums reiktų, ko mums trūksta, tai yra asmeninio asistavimo. Tai yra, kad žmogus galėtų gauti tokią paslaugą, tiesiog, turėtų asmeninį asistentą, kuris galėtų jam padėti, nu, tarkim, nežinau, į savaitę gali išvažiuoti į kavinę su juo vienu. Nes mes turim žmonių, kuriems labai sunku yra būti grupėje ir, tarkim, važiuoti į miestą. Nu, tarkim, mūsų automobilis septynių vietų, septyni žmonės gali važiuoti kartu ar ne. Jau tam mūsų žmogui yra problema, jam sėsti į prigrūstą automobilį jau yra problema. Ir dažniausiai, jeigu visi važiuoja, du žmonės turi likti namuose. Tai automatiškai reikia dviejų darbuotojų, kad vienas važiuotų, kitas liktų. Tai čia yra prabanga, kad vienu metu dirbtų du darbuotojai tokiam name. Jau nekalbant apie tai, kad tie du žmonės galėtų taip pat gauti savo kažkokią veiklą tuo metu, kol visi kiti kartu išvažiuavę. Nes, jeigu jis turėtų asmeninį asistentą, jis galėtų išeit pasivaikščiotis, galėtų vienas važiuoti kažkur. Tai jis galėtų, ta prasme, to užimtumo turėti pagal savo poreikius. Nes dabar, kai jie nekuruojami negali dešimt žmonių su vienu darbuotoju, visada net viešuoja transportai, jau yra problema važiuoti vienam su dešimt. O jeigu žiūrėti, kad vieno žmogaus poreikius, tai yra netikrai nepakankamai. Šitoj vietoj žmogaus teisės mano manymu tikrai neįgyvendinamos. Šiaip reiktų pakeisti, ar daryti kitaip socialinėje politikoje teisės. Ar paslaugų organizavimo keitimą, kad tie trūkumai sumažėtų, asmeninio asistento finansavimą. Aš manau, kad kaip Lietuvoje, mes einam į priekį visais klausimais. Net ir tie grupiniai gyvenimo namai yra kažkoks žingsnis į priekį, nors tikrai yra aktyvistų, kurie sako, kad čia yra toks pat gulagas, tik mažesnis. Bet mes matom, kaip žingsnis į priekį ir aišku dar geriau būtų, jeigu gyventų ten tryse ir turėtų kiekvienas po savo asmeninį asistentą. Gal dienos momentų. Kaip, ta prasme, keitėsi socialinių paslaugų įstatymas. Tikimės, kad vis gerės ir gerės. Dabar mes turim pragyventi tokį laiką, kai gal nepakankamai yra tam skiriama lėšų. Tai ką čia gali geriau padaryti,*

nežinau, kažkokią plėtoti savanorystę, kad turėti daugiau savanorių. Ar jūs? Bet tą mes darom ir be teisės akty. Mes visą laiką ieškam savanorių ir sakom, kad reikia tai užtikrinti žmogui, nu įstatymus, bent jau per savanorius. Bet vėl, nu kiek tu gali užtikrinti, kad tas savanoris bus pakankamai sąmoningas, kad galėtų žmogų, kuris gal ten kartais linkęs į agresiją, kartais linkęs į ten arba turi stiprų autizmą. Tam reikia specialių žinių ir specialaus pasiruošimo. Tai kartais negali tiesiog savanoriu labai pasitikėti.

T. O minėjote, kad asmeninio asistento, tai čia būtų ar ten ant asistavimo, ar teisės aktuose kažkaip turėtų būti numatyta ta pagalba? Ar jums tiesiog žmonės?

D10. *Nu buvo labai daug bandymų ir projektų visokių savivaldybėse dėl to asmeninės asistavimo, bet kai tu gauni ilgalaikę globą, tau viskas, daugiau niekas nebepriklauso. Tu negali gauti jokios kitos paslaugos. Tai va šitoj vietoj, kad šalia ilgalaikę socialinės globos turi galėti gauti ir kitą paslaugą, ir pavežėjimo paslaugą, ir asmeninį asistentą. Tai va dabar nėra tos galimybės. Tai va šitoj vietoj labai labai lauksim iš valstybės kažkokių tai pasikeitimų.*

T. Manote tik tai, kad viešai įstaigai jums tokiam kaip privačiams įdėjų? Ar manote, kad valstybiniuose namuose kitaip yra?

D10. *Ne, manau, kad visur tas pats. Vis tas pat mes visiems vienodas. Jeigu tu ilgalaikę globą, tai tu daugiau nieko negali. Tu gali tos paslaugos rėmuose tik taisyti. Tu gali duoti visą užimtumą. Niekas nesako, kad tu negali, bet tik pinigų nemoka už tai. Tai čia turbūt, ką aš žinau, lėšų, turbūt, klausimas, lėšų, trūkumo klausimas. Tai tik biudžeto kažkokio tai nežinau, ar perskiristymo, ar padidinimo. Ir kitas dar dalykas, su asmeniais asistentais mūsų patirtis tokia, kad kartais pinigų yra, bet čia labiau neilgalaikei globai. Tačiau dienos socialinei globai. Kartais mes sakome šeimoje, eikite į savo savivaldybę, gausite asmeninį asistentą. Gali vesti savi, galit į teatrą nueiti, nes jūsų vaikas bus saugiai prižiūrimas asmeninio asistento. Ir jie nueina, ir jie tiesiog susiduria su to, kad, sako, pinigų yra, mes galim mokėti už tą paslaugą, bet nėra žmonių, kurie norėtų būti tais asmeniniais asistentais. Tai mes čia visaip sukam galvą, kaip šitą klausimą patys pradedam ieškoti, kad šeimai padėti. Bet ir kartais surandam, bet tada sako, tai jūs mus įdarbinkit, o atlyginimą tai mokės savivaldybė. Turi įsidarbinti prie savivaldybės. Mes neturim lėšų tam.*

T. Kokias ateities perspektyvas įžvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą?

D10. *Labai tikimės, kad pasikeis tas įstatymas, kur parašyta, kad negalima daugiau paslaugų finansuoti.*

T. Manote, kaip pasikeitė klientų gyvenimo kokybė ir savarankiškumo gebėjimai gyvenant rūpinio gyvenimo namuose?

D10. *Tai savarankiškumo gebėjimai, ta prasme, jie vis dar keičiasi, jie tikrai nepasikeitė iš esmės, nes mes dar, kiek čia, pusę metų tikrai dirbame. Bet tikrai matom labai akivaizdžiai, kaip jie keičiasi, nepriklausomai nuo to, ar atvyko iš šeimos, ar atvyko iš globos namų. Tai vis tiek, tai yra,*

nuo globos namuose, tai gyveno, nežinau, 200 gyventojų ar ne, tai yra tikrai mažiau dėmesio kiekvienam skirta. Vien dėlto jisai dabar daugiau gali ir tvarkytis, ir gaminti, ypač gaminti, eiti apsipirkti į parduotuvės. Žinoti apie produktus, apie jų laikymą, apie maisto gaminimą, nes tokia tendencija, ten viską kaupiti, kaupiti, kaupiti reikėjo, nes visos spintelės prikištos. Dabar mokosi, kad gali būti atvirai į kito, virtuvės spintelėje ir niekas nepaims, niekada nepritrūks to dalyko, ir ten tie asmens higienos įgūdžiai. Su tais, kurie iš šeimų atvykę irgi matom, kiek daug už juos buvo visko daroma, ką jie tikrai gali patys. Tai savarankiškumo atžvilgiu, tai tikrai labai stipriai. O kitu aspektu, pavyzdžiui, žmogus iš globos namų atvažiavo, tas, kuris artimų jau neturi, viskas važiavo labai, labai, sakyčiau, mediciniškai apleistas. Ką mes darom, mes nuolat su juo važiuojame į gydymo įstaigas, jau jam dabar padarytos dvi operacijos. Ir, ta prasme, kokia sritį bepaims sveikatos, ten yra, nu, ne padaryta dalykų visokių. Ten pradedant koku ten kojų grybeliu, baigiant iškritusiais dantim, ten kojų vieny varikozės, žodžiu, nu, tiesiog, kada paimsi, ta prasme, per pusę metų, mes, ai, dar atvažiavo ranka sulaužyta, tai reabilitacijas dvi turėjom praeiti su juo. Tai dabar ir rankos mankštos visokios, dar ir po reabilitacijos turi būt daromos. Tiesiog, nu, labai, labai, labai daug tokios, va, medicinos priežiūros. Bet, o iš šeimų, tai galvojam, jeigu turėtumėm dešimt žmonių iš globos namų, kaip reikėtų suktis? Nu, va, tai kolegos taip ir sako, kad socialiniai darbuotojai vien tik tiesiog yra poliklinikos, tai ir jis, tai, va, tai.

III. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo, užtikrinimas:

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?

D10. *Hmm, tai kaip čia dabar pasakius? Nu, aš asmeniškai galvoju, kad tai yra žingsnis į priekį socialinių paslaugų sferoje. Nors žinau tas prieštaras visas, bet galvoju, kad negali peršokti 20-30 metų. Ir tai mes labai peršokom, per ką užsienis ėjo palaipsniui. Tai šiam etapui aš vertinu teigiamai, bet mes patys susidūrėm su tuo, kad prieš statant mūsų namą ir prieš jam atsirandant bendruomenę, irgi bendruomenė sužinojusi apie tai, kad čia bus tie namai, buvo labai sukilusi. Ir mes ten ėjom, buvo du susirinkimai, kuriuos turėjo suvažiuoti ir meras, ir ministerijos atstovai, ir viceministrė. Ir savivaldybė, ir ministerija buvo suvažiavus, ir kalbėjo su bendruomene. Ir aišku, jie savo pavyzdžiu sakė apie tai, kad žmonės... Dažniausiai tie pavyzdžiai būna apie žmones su psichikos negalia. Ir mes bandėm aiškinti, kad tai bus žmonės su intelekto negalia, ir kad tai yra du skirtingi dalykai. Bet jų, pavyzdžiai, ten su peiliais į nugarą yra subadys, ir kaip vaikai negalės eiti gatvė, tai žodžiu... Bet paskui dabar viskas pasikeitė. Mes draugaujam su bendruomene, jie atvyko į mūsų atidarymą, jie ateina pas mus, net patys pasisiūlė čia prieš tą savaitę vedė edukaciją mūsų žmonėms, va čia prieš Kalėdas, ir patys pasidžiaugė ir savo va puslapy, ir Facebook'e visur parašė, kokia palaima, ir kokie mūsų gyventojai nuostabūs žmonės. Tai aš manau, kad keičia dalykus. Nebūtų tokio*

namo ir viena bendruomenė būtų nesužinojus, kas yra žmonės su intelekto negalia. Bet tai, kad kažkokie tai yra, kad mes tikrai galim būti nepatogūs, nu yra, mes skleidžiam garsus, ar ne, ten kažkam kaimynam, kad ir tie garsai neagresyvūs kažkokie, bet tiesiog tai yra įprasti garsai. Ir už tvoros tu girdi pusę dienos toki garsą. Tai, žodžiu, visokie ir mes esam, bet bendruomenė mūsų tikrai žingsnį, aš manau, į priekį savo gyvenimuose. Ir dabar tikrai turi ir kuo pasidžiaugti.

T. Kas turėjo įtakos tiems pokyčiams? Kas labiausiai paveikė? Kaip jūs pasiekėt pokyčių?

D10. *Žinokit, negaliu tiksliai atsakyti, kas. Nu, pradžioje turbūt mero pažadai, kad sutvarkys miestelį ir padės bendruomenei, ta prasme. Žodžiu, jisai pažadėjo vaikų žaidimo aikštelę, išasfaltuoti kelius ir ten parkelį kažkokį rengti. Tai, nu, nežinau, kiek tai padėjo jiems nusiraminti. Tada mes su kolegė ėjom, grynai, tą aplinkui, ten visi aikštelė, po savo sklypo dar tada, dar tada namo nebuvo, žodžiu, kaimynai po susirinkimo ten mus kalbino ir mes sakėm, žiūrėkit, mes lygtai normalios, nenormaliai atrodo. Mes kiekvieną dieną bendravom su žmonėm, mes juos mylim, jie mūsų gyvenimus pakeitė. Ir jūsų pakeis, ir tai tik gera. Kažkokius, nu, asmeninius pokalbius turėjom. Nu, va, kiek tai galėjo kažką įtakot. Mes juos kvietėm pas save į dienos centrą, socialines dirbtuves, sakėm, va, atvažiuokit, pamatysit tuos žmonės, kurie čia ateis gyventi, pamatysit juos dirbančius, veikiančius, darančius. Bet, žodžiu, niekas neatvažiavo. Tiek nepasinaudojo ta proga, tai tas negalėjo padėti. Nu, sunku pasakyti, žinokit. Ir, aišku, paskui jau visi laukė tos mūsų atidarymo. Ir tikrai bendruomenės didelė dalis atėjo turbūt pažiūrėti mūsų, aš galvoju. Tai va, tada ir vyko. Bet tuo pačiu buvo bendruomenės šventė. Mes, nu, taip sujungėm savo atidarymą su jų švente. Ir pasikvietėm merą. Ir, žodžiu, nu, visi lygtai tikrai labai draugiškai, labai šiltai pasibuvom. Ir buvo tų mūsų žmonių tėveliai kartu. Tai gal dar ir tas kažkiek prisidėjo. Tiesiog, tie patys žmonės, kurie gyveno bendruomenėj, gal, nu, tam pačiam, tarkim, X ar ne, dabar gyvens tik tiesiog be savo tėvų. Gal ir tas padėjo. Sunku pasakyti.*

T. Ar Meras ištesėjo pažadus?

D10. *Dar ne, bet tikrai, ta prasme, ten juda jau dalykai. Tik tai ten dar matyti su registru centrais, su nekilnojamu turtu. Nes ten, žodžiu, šalia mūsų namo nupirko savivaldybė žemė. Ir ten aikštę įrengs, žodžiu, ir parkelį. Nes ten žmonės pradėjo pergyventi, kas turėjo sklypus šalia mūsų, kad dabar niekas nebepirks. Tai va, savivaldybė. Padarytų gerai. Taip.*

T. Dar kokias viešinimo priemonės naudojate apie visą tą informaciją, apie grupinio gyvenimo namų sklaidą?

D10. *Tai turbūt įprastas priemonės. Feisbuka naudojam, turim paskirą. Tikrai per X bendruomenę tenai irgi feisbuko paskiroje, jeigu jie kažką pasidalina, tai mes jau irgi skleidžiam per savus kanalus. O šiaip, tai... Nu va, tiesiogiai bendraudami. Tikrai su aplinkiniais kaimeliais, miesteliais, nu čia kas aplinkui yra kokie, tai ten yra moteris, kuri atsakinga už renginius, aplinkinius ten rajonuose, tai dabar jau su ja susidraugavom, tai važiuojam į renginius jų. Tai kai nuvažiuojam,*

jau beveik visi žino, iš X, jau iš grupinių namų. Tai kažkaip čia aplinkui, tai dabar jau visai neblogai žinomi esam, per seniūniją, kadangi į seniūniją jau ėjom daug kartų į ten deklaruotis gyvenamą vietą ir va prašytis tų paslaugų kažkokių, tai ieškoti nemokamų užimtumu ir visko tai. Žodžiu, per seniūniją jau visi žino, tai kažkur kažkam ten skleidžia žinią apie mus, tada mes turim savo gimtadienio dieną, čia turim į visą mūsų organizaciją, mes per Mykolinę kiekvienais metais švenčiam, ir tai būna labai didelė šventė, ten tikrai apie šimtą žmonių susirenka, tai pasiprašom didžiosios X bibliotekos salės ir tada jau kviečiam visus raginam ateiti ir ten spektaklį statom ir pasakojam apie tai, kaip mums sekasi dabar, kadangi mūsų organizacija dabar tris padalinius jau turi ir tas mūsų naujausias padaliny grupiniai namai mūsų kūdikėlis mažiausias, tai šiam daug dėmesio jam skiriam per tą savo renginį, tai irgi ateina žmonių naujų kažkokių, tai biblioteka tiesiog užėina į renginį ir išgirsta.

T. Kiek viena organizacija turi grupinio gyvenimo namų? Vienus?

D10. *Grupinio gyvenimo namus, tai vienus turim, bet mes turim dienos centrus žmonėms su intelekto negalia ir turim socialines dirbtuves. Tai mūsų trys padaliniai, trečios grupinio gyvenimo namai.*

T. Ir apibendrinimui, kaip vertinate patį pertvarkos procesą Lietuvoje ir gal galėtume įvardinti tris sunkumus, su kuriais susidūrėte steigiant grupinio gyvenimo namus?

D10. *Pirmas sunkumas buvo bendruomenės pasipriešinimas. Didžiausias pagrindas mūsų sunkumas yra užimtumas. Nemokamo užimtumo paieška, nes užtai nesijaučiam, kad mum moka užimtumą. Ir gal, žinokit, aš turbūt pasakysiu, kad finansinė našta, nes mums namą pastatė, jisai ne mums priklauso, jis priklauso savivaldybėj, mes esam tik tai, žodžiu, naudojomes juo dešimčiai metų. Bet visa kita įsigyti, tai, kad nupirko dešimt lovų ir du kompiuterius, ir buitinę įrangą virtuvei, tai yra tik dalis visko, ko reikia. Tikrai turim patys susirasti pinigų viskam. Pradedant nekokybiškai atliktu remontu ir rankenoms, kurios iškrito iš karto ir kurias turėjom patys susidėti, iki žoliapjovės. Tarp prasme, turim problemų su kanalizacija, nes tai yra vėl kaimo vietovė, kur nėra nuotėkų... Mes neturim ūkvedžio. Reiškia, aš einu, pasiraitoju rankoves ir einu tą kanalizaciją atsikimšti ir tada išsikviesti mašiną, kuri išveža fekalą tenais po tonomis. Tarp prasme, nemoka niekas už ūkvedybą. Ir baigiant turbūt automobiliu, kurio taip pat niekas nefinansuoja. Tikrai yra dideli finansiniai iššūkiai, kuriuos mes tik tais paramos būdu galim susirinkti.*

T. Galbūt galite detalizuoti, kokie sunkumai iškyla politikos, teisės srityje?

D10. *Vat jūs truputėlį minėjote, gal dar kažką galėtumėte pridurti. Turbūt pagrindinius pasakiau dalykus. Aš jau turbūt nebesikartosiu. Bet šiaip tai ministerija su mumis tikrai bendrauja. Mes jiems savo ten kažkokių tai labai nuogąstavimus galim išsakyti. Jie buvo suorganizavę vieną tokį, kad čia gerosios patirties pasidalinimui susirinko žmonės, kurie jau buvo įsteigę grupinius namus, ir tie, kurie steigia, ir pasidalino patirtim kai kurie tie namai. Tokie dalykai jie gerai padeda. Tikrai, ir ministerijoje žmonės dabar dirba tie, kurie matosi, kad jiems rūpi. Nėra, kad nerūpėtų, žinai,*

tik tiesiog kartais irgi būna pasimetę, kaip kažką tai ten padaryti. Bet aš noriu tikėti, kad viskas eina į priekį, kad viskas gerėja. Ta prasme negali visko gauti čia ir dabar. Taip kaip nevyriausybininkai, taip pasiraitoji rankoves ir darai ką gali geriausia. Tikiu, kad ir ministerija taip pat daro, ką gali geriausia, tik tiesiog kiek pavyksta, tiek.

T. Dar individualiame lygmenyje, darbuotojų kvalifikacijos, ar turite galimybę kelti darbuotojų kvalifikaciją?

D10. *Tai ar turime ar neturime, mes privalom turėti. Čia net ne klausimas, ta prasme.*

T. Ar finansiškai visos galimybės yra, ar galite apmokėti darbuotojams už kvalifikacijos kėlimą?

D10. *Žinokit, čia gali negalėti, bet neteksi licenzijos. Tai aišku, kad savo biudžete numatom iš karto kvalifikacijos kėlimui, bet dar mes tokia esam įstaiga, kuri mes vadinam save antroposofinė įstaiga. Mes esam Hilliday modelis ir mes dar mokomės. Užsieniuose mes važiuojame stažuotis, mes siunčiame savo darbuotojus į komandiruotes. Mums tik kainuoja didelius pinigus, bet mes tam ieškom paramos ir norim, kad netiktais atitiktų ten tą valstybinį kiek priklauso, bet mes norim turėti savo požiūrį, savo supratimą, savo socialinės terapijos metodą, kaip mūsų ir namai vadinasi. Ir tai irgi dar testuojam. Tai mes tikrai skiriam daug dėmesio kvalifikacijai ir socialinio darbo prasme, bet ir socialinės terapijos prasme.*

T. Dar pabaigai apie klientų nenorą keisti savo gyvenimus, ar norą keisti savo gyvenimus, kaip minėjote, kad ateina ir jiems sunku keisti?

D10. *Tai tikrai ta adaptacija ir ji vis dar tęsiasi. Kai dar tiktais galvojom, kad pulsime ir darysim ir klausim bendruomenę, tai ar norėsit, ar eisit gyvent be tėvų, kaip jums atrodo ar čia įmanoma, tai pas mus tikrai buvo keli žmonės, kad jie jau nuo tada, kaip mes sakom, susikrovę lagaminus laukė ir labai norėjo. Ir paskui, aišku, per tą pusę metų visko buvo. Po pirmo mėnesio ten kažkas apsigalvojo. Tada mes sakėm, va, matote, medaus mėnėsis baigėsi. Tai dabar jie jautėsi, kaip išvažiavę į stovyklą ir dabar jau lygtai galėtų pas tėvus grįžti. Bet ne, bet jau čia dabar tavo namai. Tai tokių situacijų tikrai buvo nemažai. Bet gal jie irgi vienas kitą kažkaip paskatina, paragina, kažkas jį nenorėjo valgyti, daryti. Nemoku, aš nedarysiu ir taip toliau. Bet kai mato, kad visi ten pjausto, arba pasiskirsto budėjimais yra, kad kuris kurią dieną ten padės, tai prisidės. Tai tada tiesiog, nu, taip inertiškai gal ir kitas tada ateina, prisėda ir pjausto. Ir dabar tikrai bendradarbiavimui sakė, būna kartais tiek norinčių, kad gaminti, kad tiek net nereikia. Tai nors jam šiandien gal nepriklauso, bet jis vis tiek ateina ir gamina. Tai žodžiu, nu, to noro, nenoro, bet tai turbūt kaip mūsų visų gyvenimo, tai visko, visko būna, visko. O sakau, vienas žmogus, jis dėlto apsigalvojo šeima, kad ta dar per anksti, kad dar negali atsiskirti. Ir mes tikrai mamai sakėm, nu, važiuokit su draugėm, kitur nors į kelionę išvažiuokit, dabar jūs laisvi, bet tai yra, nu, vienturtis jos vaikas ir nesugebėjo, ne kaip ieškojo menkiausių priekabių, dėl ko jis ten negalėtų gyventi. Taigi, ieškai, tai aišku, kad randi. Nu,*

visada nuo pačių tų žmonių priklauso, bet dar ir nuo šeimos. Taip, taip, taip, labai. Ir kiti tikrai tėvai, pavyzdžiui, ten, nu, yra kurie keliauja daug. Ir jie keliaudavo ir su savo vaikui šitų suaugusių, taip pat. Bet, nu, kai jau ten ilgesnė kažkokia kelionė, jie ten metus išvažiuoja tokio kur mėnesį laiko trunka. Ir visada būdavo problema, nu, kur palikti. Močiutės jau paseno, nebegali prižiūrėti. Ir tada, žodžiu, kažkaip tai, nu, jau mama gal ten minkštos širdies, bet tėtis sakė, nu, tai tiek gyveno. O, žinot, tikrai mūsų namas nuostabus, naujos statybos. Ta prasme, gražiai atrodo. Mes tikrai pasistengėm, kad viskas gražiai atrodytų ir vidui, ir išorėje. Ir, nu, dabar dar, aišku, laukas liko, nes pinigų neužteko, bet turim dar lauką susitvarkyti. Bet tikrai tų pastangų, nu, įdėjom į tą tokį, nu, kaip čia, kaip iš namo padaryti namus. Ir aš manau, tie tėvai ir jaučia, ir mato, ir tada pasitikim. Nu, aišku, mūsų jau pažįsta kaip dienos centrą, bet vis tiek pažįsta. Tai, va, atėjo vien dėl to, kad, nu, pasitikėjo mumis. Taip tai, turbūt, į bet kokius tai tikrai nebūtų ieškoję vietos, bet kadangi jau čia mūsų bendruomenė. Ir vis klausėm tų tėvų, kaip jums dabar susitaikyti sekasi su tuo, kad nebėr vaiko namuose. Tai mama sakė, nu, sunku dar, sunku, bet sako, jėzau, pirmą kartą ten išsimiegojau. Nes tai ten naktim neduodavo miegot, arba labai ankstai atsibūdavo. Ir, žodžiu, kaip ir patenkinta, bet jie visi tėvai sako, jeigu matytumėm, kad vaikas nenori ir nori namo, vis iš karto patimtų namo. Tai reiškia, kadangi tik vieno pasiimtų. Tai kitiems matyt viskas gerai. Bet nepaisant to, kad vaikas tai yra suaugę žmonės. Taip, taip. Ir mes tikrai labai stengiamės. Tėvai dažnai, nu, kaip čia nesupranta priekaištus sako, žodžiu, nes, nu, ten vadina mažiškai ir ten vaikutis ir mes niekada nebūna jis, ar ne, būna mes. Nes mama su vaiku dar neskyrus, o bambagyslė vis dar nenutraukta. Bet mes labai daug dirbam ties tuo. Nes tiesa, vaikas yra vaikas, suaugęs yra suaugęs. Mes įsikalbam, kaip suaugusieji žmonėm, pas mus nebėra tokio kažkokio, nu, vaikiško požiūrio. Tai čia, va, gal toksai, ką mes visada tikrai labai akcentuojam.

Bet tėvam tai yra vaikas.

T. Čia ačiū labai Jums už pokalbį, ačiū labai interviu, buvo labai daug.

Esu, mes dabar jau galiu išjungti įrašą. Ačiū.

D11 Dalyvio interviu

Demografiniai duomenys:

1. Lytis moteris
2. Amžius 66
3. Vadovo/ soc. darbuotojo darbo patirtis (trukmė (metais)) 17 metų
4. Grupinio gyvenimo namų skaičius vadovaujamoje teritorijoje 7 objektai
5. Grupinio gyvenimo namų steigimo data 2018-2023 m.

Klausimai tyrimo dalyviui:

I. Individualius asmenų su protine ir(ar) psichine negalia poreikius atitinkančių bendruomenines paslaugų teikimas:

T. Kaip Jūsų nuomone tenkinami individualūs asmenų su negalia poreikiai grupinio gyvenimo aplinkoje teikiant bendruomenines paslaugas?

D11. *Tai aš manau, kad Jūs pasirinkot labai įdomią temą ir manau tokia aktualiai šiandien dienai, nes dar vis yra skeptiškai kalbančių, kad grupinio gyvenimo namai nėra jau čia toks didelis gėris. Tačiau aš kaip turinti patirtį šioje veikloje manyčiau, kad tai yra labai svarbus mūsų ministerijos ir vyriausybės sprendimas, kada buvo būtent sugeneruota politika ir iš specialių globos įstaigų paslaugų gavėjų iškeliaavo į grupinio gyvenimo namus ir jų namų aplinką. Tai didžiulis žingsnis į priekį tenkinant asmenų su negalia poreikius. Bet jeigu tiesiog atsakyti į šį klausimą, kaip tenkinami individualūs, kiekvieno asmens poreikiai, bet gaunant paslaugas bendruomenėje, tai aš manyčiau, kad jeigu kalbant apie sveikatos priežiūrą, kitus dalykus kultūrinius, visokius laisvalaikio paslaugas, viskas būtų lyg ir gerai. Tačiau darbinėje veikloje vis dar yra stygius būtent tų socialinių dirbtuvių ar panašių veiklų, kuriose galėtų dalyvauti ir turėtų to pakankamai tiek fizinio, tiek fiziniais būklės, tiek to savaimiškumo, kad galėtų darbinėse veiklose dalyvauti, bet tas nėra išspręsta.*

T. O kokius pagrindinius aspektus jis skirtumėte? Kuo bendruomeninių paslaugų poveikis žmonių su negalia gyvenimui iš esmės skiriasi nuo stacionarios globos paslaugų?

D11. *Tai labai, labai ženkliai skiriasi už tai, kad pavyzdžiui, vienas iš mūsų padalinių, kuriame yra iš dviejų šimtų gyventojų. Tai įsivaizduojat, kaip ateina į valgyklą apie koks šimtas dvidešimt žmonių ir jie valgo kaip tu, kaip valgykla, kaip kažkur, kur kiekvienas pasiima lėkštę ir t.t.. Kai tuo pačiu aspektu grupinio gyvenimo namuose jie patys pasidaro sau maistą. Tai suprantat, čia visiškai net nelyginami dalykai, kur yra gyvenimas grupinio gyvenimo namuose, kada jie savarankiškai gali nuspręsti, ką jie valgys, nusipirkti tai jie patys ir pasigaminti, o social media čia galbūt primityvokas pavyzdys, bet labai atskleidžia tą skirtumus tuos didžiulius, kad jie net nelabai gali išsakyti, ką jie nori valgyti arba ką jie norėtų valgyti, nes vis tiek yra didelei žmonių grupei, kuriai gaminamas maistas, netgi kitos įstaigos centralizuotos, tai tiekiamas maistas, o jau visą kitą, kai jis gali turėti savo aplinką, savo privačią, vieną kambarį, savo lovą, savo spintą, savo rūbus, jis juos pats nusiperka, pats išsiskalbia, tai čia tikrai visi tokie fiziologiniai pavyzdžiui dalykai ir bendražmogiškajai, kai žmogus gyvena kaip savo namuose, taip ir tas ženkliai skiriasi nuo stacionaro. Plius, jeigu kalbėti apie sveikatos priežiūrą, tai žmogus gyvendamas grupinio gyvenimo namuose, jis jau įsiregistruoja pas gydytoją, jis ten nueina, jis gali pakalbėti, jam teikiama pagalba, jis gali priimti sprendimus, kaip jis apsilankys ant kažkokios procedūros ar kažką, o jau stacionare, tai visiems kartu ir ten teikiamos vietos, sveikatos paslaugos pavyzdžiui, kažkas kita organizuojama, o čia jis pats gali priimti sprendimą, kaip bendrauti, ar reikia psichiatrų pagalbos, ar psichologų*

pagalbos, jis gali priimti sprendimus, plius yra darbuotojai, kurie dar padeda priimti sprendimus, tai irgi labai svarbu.

T. Kaip vertinate grupinio gyvenimo namų veiklą? Kuriuos jų privalumus ar trūkumus būtumėt linkęs (-usi) akcentuoti?

D11. *Na, trūkumas vienas, kurį aš matau, tai tai, kad trūksta jų būtent darbinei veiklai. Tai aš matau didžiulį stygių ir trūkumą. Tai ir socialinės dirbtuvės, pavyzdžiui, Marijampolėje arba Vilkaviškyje, kur yra, ten įvairūs iš popieriaus dirbiniai, lankstinukai, vienos dirbtuvėse yra pyragėlių kepimas, o pavyzdžiui, gyvena kokie aštuoni ar vyrai ir dvi moterys ir įsivaizduojat, kiek gali būti suinteresuotas žmogus ir kiek jis turi tos valios, tai kiekvieną kartą jis ten tą darbėlį dirbti, kai, pavyzdžiui, jis galėtų ir jis dar pinigų už tai gauti. Tai tokie skirtumai. Manau, kad jeigu išspręstume mes šiuos dalykus, tai aš beveik daugiau trūkumų ir nerasčiau. Grupinio gyvenimo namuose gyvenantiems asmenims. Pagrindė dalyvavimas ir darbo rinkoje ribotumas yra problematiški. Taip.*

Kol kas tai dar nei šitiems žmonėms tikrai darbo rinka yra nepalanki, nes neišspręsti, žinot, ir tie teisiniai dalykai, apmokėjimų sistema, nes tada žmogus atskaito mokesčius ir panašiai, tai tada jau neįdarbina.

II. Žmogaus teisių įgyvendinimas grupinio gyvenimo namuose:

T. Kaip manote, ar grupinio gyvenimo namai yra ta gyvenama vieta, kurioje galima pilnai įgyvendinti Neįgaliųjų Teisių Konvencijoje nuostatą, kad žmogus su negalia gali gyventi savarankiškai, dalyvauti bendruomenės gyvenime?

D11. *Na, jeigu kalbėjote apie teisių užtikrinimą, tai aš manau, kad tikrai yra jos užtikrinamos. Tik, žinokit, aš vis tiek pasilieku prie tos nuomonės, kad jeigu gyvena kambaryje du žmonės visiškai svetimi, tai gyvenimo iš to nėra, vis tiek vienas norės vieno, kitas norės kito, vienas norės persirengti, kitas dalyvauti, panašiai, nėra tai, kad visu šimtu procentų galima sakyti, kad užtikrinam žmogaus teisę. Tai čia pasilikčiau tokį truputį kartėlį, kad vis tiek, kad ir kaip norėtume jas užtikrinti, ne visada, nes vis tiek viename name gyvena dešimt žmonių. Na, tai ne kiekvienoje šeimoje, ar šeimoje yra dešimt asmenų šeimoje? O čia, aš tai tikrai mažinčiau dar šiek tiek, nu, aišku, tai finansiškai atsiliepia ir panašiai, bet dar man vis tiek atrodo, kad šiek tiek per daug viename name gyvenančių žmonių, tuo labiau, kad jie yra su skirtingais poreikiais. Tai jeigu taip skambiai pasakyti, tai iš tikrųjų, tai tikrai maks užtikrinam tą, ką galim, bet galime matyti ir tai, kad nepilnai kai kuriose srityse galbūt užtikrinama žmogaus teisės, taip pat neįgaliųjų žmogaus teisės, kurie su kokiais tai poreikiais yra labai skirtingi.*

T. Tai galbūt galima paklausti ir apie tai, kad žmogaus teisė gyventi kur nori ir kurti šeimą?

D11. *Jūs labai teisi, net, pavyzdžiui, mes turim pavyzdžius, kai, na, du žmonės sukūrė šeimą, jie gyvena viename kambaryje, bet dar tam pačiam name gyvena šeši žmonės, kai buvo jų tokių meilės*

atvejų, kai, nu, tu normaliai apie jį pagalvoji tai gali visko būti. O kituose namuose, pavyzdžiui, yra, kad, na, lyg ir susidraugauja, lyg ir nori viename kambaryje, bet praeina kažkiek laiko ir jau vėl būna, na, nuomonių skirtumai ar kažkokios patirtos neigiamos emocijos ir prašosi juos išskirti. O kaip tu gali juos išskirti, jeigu tų daugiau kambarinių turi arba nenori su jais kitą gyventi. Tai čia, žinok, nu, daug yra tokių niuansų, kuriuos reikia labai suderinti. Ir dar plius, kaip taisyklė, supranti, apskritai neįgalus kada žmogus yra, jie kiti labai nori atskirai gyventi, po vieną. Tai va, pavyzdžiui, turim vieną moterį, kuri tikrai gyvena ramiai, gražiai viena, bet kai mes jau apgyvendinom dvi moteris viename kambary, na, iš karto pablogėjimas reikalų, iš karto reakcijos įvairios, emocijos. Yra, aišku, neigiami padariniai, kuriuos iššaukia šitas toks. Ir tikrai turėjom atskirti, jinai liko viena, grįžo iš ligoninės. Tai yra kiti vėlei.

T. Ką galėtumėte pridurti apie tuos sunkumus įgyvendinat žmogaus teises? Ar be to, ką paminėtumėte?

D11. *Na, jeigu, pavyzdžiui, mūsų paslaugų gavėjų balsu kalbėčiau, tai vieni sako, mes gyvename kaip rojui, mes niekada gyvenime negyveno, mes esam viskuo patenkinti, mūsų darbuotojai geri. Tai ne vėlei. Sakau, man kaip vadovui, tai vis kartais dar trūksta ir tokiu empatišku požiūriu pačių darbuotojų, už tai, kad ne kiekvienas darbuotojas atėjęs, pavyzdžiui, kaip naujokas į tą darbą, bet jau jis atėjęs iš stacionaro. Ir jis bando nurodinėti, bando taisyklės tam tikras padaryti. Pavyzdžiui, buvo taip, kad viena darbuotoja atsisakė, na, uždarė virtuvę ir sakė, viskas pavalgėt, išsiskirstyt ir į virtuvę net neįeisi. Čia kaip pavasarį vienas pavyzdžiui, kada jeigu tu neišgirstum paslaugų gavėjo, tu ir nežinotum, kad jinai taip daro. Bet kai paslaugų gavėjais bendraujam, mes ir išgirstam, jų apklausos parodo, ir tokius, žinot, kartais net neišgirsti, tai, va, galiu užkirsti kelią kažkokiem negatyviem dalykam, kur tikrai šeimoje ar net neišivaizduoja, kad taip galėtų būti. Bet darbuotojai tai mūsų. Arba, ką čia iš tokių dar pavyzdžių, na, pavyzdžiui kažkokias tvarkas, jam padaro grafiką, ten tas grindis plaus, ten tas ir taip. Nėra susitarimo, kas tas grindis plaus, bet grafikas ant sienos ir tu daryk. Nu, pavyzdžiui, reikia suprasti, kad toks tas mūsų su poreikiais, jisai pagal grafiką nieko nedaro. Jam reikia susitarti, su juo susitarti, jį išklaudyti, ir jeigu jis nedaro, tai ir jam susakysi daryti iš karto konfliktas išauga. Konfliktą, nepasitenkinimą ir ligos paūmėjimą netgi galime iššaukti. Nes, na, daug reikia čia tokių turėti, kaip aš sakau, pavyzdžių, kad kiekvieną jį pažintum ir išgirstum. Tai va, tada viskas gerai.*

T. Ką, Jūsų manymu, reikėtų pakeisti ar daryti kitaip (tiek socialinėje politikoje, teisės aktuose, tiek paslaugų organizavime, teikime), kad šie trūkumai būtų sumažinti?

D11. *Na, kažką kitaip daryti, aš nekaži ką čia dabar galėčiau pasakyti, nes tikrai dabar ir pinigai gauti, ir pinigų užtenka, ir galimybių yra, tik tai nu ne visom ir galima pasinaudoti.*

T. O kuo negalima pasinaudoti?

D11. *Na tai, kaip aš sakau, manau, tai čia turbūt arkliukas, ir aš kaip vieną kartą sakau, užimtumas, tas darbinis ir darbo rinka. Tai du dalykai, kurie man stringa, ir aš visada tą sakiau ir sakysiu ir visiems sakau. Na, visą kitą, kažko kitai, jeigu va taip žiūrint vis tiek, mes administruojam kaip institucija, mes atstovavom biudžetą, irgi yra tam tikros taisyklės, tačiau jau stipriai dabar labai palankiai yra priimtose, ir iš Jums pavyzdžiui, kad Jūs žinot, vežėjai pirkimai yra ar ne, tai grupinio gyvenimo namams, mes perkam kortelę, atsiskaitom visokiais kitais apmokėjimais, tikrai ten sviesto neperkam ir panašiai, tai čia tikrai sudėlioti šitie klausimai ir tiek ir apsipirkimas visas, ten ir gali, ir beleka, ir tokius batus, koncertus, mes tikrai suvaržymų toj srity tikrai nėra, jeigu galvoti taip ir iš tos administracinės ir tokios, tai aš taip aš šimtų procentų palaikau grupinio gyvenimo namus, kaip pažangą socialinę šioj srity globoje, ypatingai, ilgalaikėj globoj, kad juk jeigu mes ir Jūs tuo labiau toj srity dirbat, tai suprantat, kad iš grupinio gyvenimo namų yra du keliai. Vienas į pažangą išėjimai savarankišką gyvenimą, o antras - tai sugrįžimas į stacionarą, nes vis tiek poreikiai tokie, kad vis tiek po kažkokio tai laiko gali būti ir blogėjimas, ir senėjimas žmogaus, ir blogėjimas situacijos. O tas yra užtikrinta, nes suprantat, kad jeigu žmogus grupinio gyvenimo namuose gyvena ir jam pablogėjusias grįžta į stacionarą ir gauna jau tas paslaugas, kur atitinka jo poreikius.*

T. Kokias ateities perspektyvas išvelgiate gerinant grupinio gyvenimo namų veiklą?

D11. *Bent jau mano, mūsų aplinkoje, mūsų įstaigos, tai pačios buities dar gerinimas. Tai yra, tais metais, nes pirkom gyvenamuosius namus, kurie buvo nenauji. Tai mūsų visi, tai du, trys, keturi, penki namai, kuriuos mes turim gerinti aplamai. Ir techninį stovį namo, ir tokių darbų yra, kuriuos reikės nusimatyti ir kurie jau yra numatyti. Tai, žinot, kada pastato pagal projektą namą naujutėlaitį, tai yra viena. O kada buvo nupirkti gyvenamieji namai, ir tai buvo nedideli pinigai ten paskirti, tai buvo namas pirktas ir už 30 tūkstančių, buvo namas pirktas ir už 198 tūkstančius. Tai, žinot, jų ta infrastruktūra nekaži ką buvo. Tai šitas gerinimas bent jau šiuo metu pas mums tikrai turi būti ir jisai yra planuojamas.*

III. Visuomenės vertybinių nuostatų kaitos, formuojant teigiamą požiūrį į pertvarką bei vykdomų procesų viešumo, užtikrinimas:

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu prieš juos įsteigiant?

D11. *Aš visada buvau už. Pirmus namus, kada mes įsigijom, tai buvo man tada kelionė ir sakė, bet ar tu nori ir gali pirkti ir daryti. Tai mes pasiryžom su pavaduotoja ir kada pirmasis namas buvo nupirktas kaip namas ir kaip įkūrėm jau mūsų bendruomenę, tai mano asmeniniu požiūriu aš įkūriau labai laisvai, galvodami apie savo šeimą ir apie tą šeimą, kurią aš kuriu, ir tais pačiais principais vadovaudamasi įkūriau. Tada nebuvo nei žinote parašų, nei tvarkų, nebuvo nieko ir visai gerai gavos. Kolektyvas palaikė ir dabar kolektyvas tikrai visuose namuose yra tikrai geri žmonės. Na, aišku, šansų visada būna ir bus ko gero, bet palaikymas yra. Naujiems reikėjo laikyti labai didelį*

pasipriešinimą. Ir aštuonioliktais metais, ir vėliau dvidešimtais, kada buvo projektuojami nauji namai, tai buvo čia ir streikai, buvo net gi ministerija atvažiavusi su bendruomene susitikti. Ir žinot, svarbiausia, kas buvo labai sunku matyti, kai žmonės nenori grupinio gyvenimo namų, vien to dėl, kad nuvertės jų turtas, kad jų vaikai matys šių turtų žmonės, kaip jie juos, reiškia, juos gąsdins, juos ten, nu, tokie, žinot, paaiškinimai buvo ne visai nesuvokiami protu jiems, kuriems mes dirbam toje srity, bet buvo didžiulis mano jam palaikymas, pasipriešinimas tame Vilkaviškyje taip pat. Bet šiandien, pavyzdžiui, šalia gyvena žmonės, su kuriais net draugaujam ir bendraujam, pyragais keičiamės, ir žinot, kuriems namuose buvo didžiulis tas priešinimas. Ir aš tą vertinu, kaip per mažą visuomenės informavimą. Per mažai jie žino, per mažai turi informacijos apie tai, kad yra tokių žmonių, kad jiems reikalinga toks pat gyvenimas, kaip ir mum, ir jie yra žmonės, kurie turi pilnas teises gyventi, lygiavertį gyvenimą, kaip ir mes. Tai toks tas visuomenės požiūris. Kol mes jau neugdysim, kol mes nešviesim visuomenę, tol vis dar turėsime tikrai negerų dalykų. Jeigu su žmogaus teisėmis yra gerai, tai kas?

Su žmogaus teisėms sėdės yra, aišku, su politika.

D11. *Su žmogaus teisėms sėdės yra, aišku, su politika. Nes jeigu reikia pastatyti pandusą kas kiekvienoj įstaigoje vis dar turėtų būti, jų dar šiandienai nėra. Aš manau, kad tai yra tokios rimtos politinės valios stygius. Nes turėtų būti taip o ne kitaip ir visi turėtų tą vykdyti ir įgyvendinti.*

T. Kaip vertinate savo asmenines, kolektyvo ir visuomenės nuostatas grupinio gyvenimo namų atžvilgiu praėjus metams po jų steigimo?

D11. *Tai, žinot, situacija keičiasi ir šiandien, pavyzdžiui, daug kas ir sako, jeigu mes būtume žinoję kažką, išsireiškė maždaug taip, kad jeigu tada būtume žinoję kokie čia geri žmonės, tai tikrai tokių reakcijų nebūtų buvę. Tai ką reiškia, nes gali šeimoje įgyventi kažkoks žmogus ir kaimynui tas nebus priimtina. Gal jisai bus ir agresyvus, ir kažką tai darys, bet dabar šiuo metu, pavyzdžiui, mes turim kitą paslaugą, kai kaimynai, jeigu mūsų gyventojai išeina į lauką, ten, aišku, slaugomi žmonės, kur yra labai jau sunki, negali. Ir jie vaikšto, supraskit, jie vaikšto ne taip, kad išėjo ir pasivaikščiojo kažko, jie ir bėga, jie ir šūkauja, jie ir dar susileidžia įvairius. Na, ir kaimynai dar vis toliau, na, ir man skambina, ir reiškia nepasitenkinimą. Aišku, grupinio gyvenimo namuose jau to tikrai neturi. Ten jau tikrai net atrodo, kad jau įsiliejo taip į tą bendruomenę, kad jie, nu, tokie patys kaip ir visi. Tai kažką šiuo metu bent nėra kažkokių visuomenės reakcijų, tikrai man neteko patirti.*

T. Kas turėjo įtakos Jūsų, kolektyvo ir visuomenės požiūrio pokyčiams? Kaip Jų buvo pasiekta?

D11. *Manau, kad ir patirtį minėti. Veiksmai už tai, kad pamatė, išgirdo, mato, kad čia nieko tokio nėra. Ir kad, na, iš tikrųjų, mes ir viešinom daug per renginius per laikraštį, televiziją, savo gyvenimą pristatėm. Na, manau, tai viena. Kita, tai aišku, tas yra iš žmogaus į žmogų. Tai ir darbuotojų informacija skleidžiama, ir lūpų į lūpas eina ta informacija. Nežinau, kaip čia, kodėl mes*

taip pasiekėm. Tai paprasčiausia. Manau, kad tinkamas darbuotojų elgesys ir darbas, ir gyventojai jie susimotyvavo, susigyveno. Na, jie laisvai vaikšto, kur jie nori, kada nori, grįžta, kada nori, pareina. Bet visai, aš nežinau, su priežiūra mūsų, bet, na, tvarkingai. Gal jau keistai atrodoys, bet, pavyzdžiui, tokį pavyzdį turiu, kai atkėlė vieną gyventoją čia iš kito rajono, ir jis, na, žinok, kažiek vis tiek, na, yra tas šiaip keista apranga. Na, ir jis rengėsi baltom kelnėm, keistais tokiais batais. Dažniausiai jie labai mėgsta tuos guminius visokius. Ir, aišku, direktorei ir mieste mato. Na, ir aš nuaviau jam tas kelnės. Ir darbuotojai turėjo nupirkti džinsus, turėjo aprenkti, nu, kažkuo. Iš pradžių buvo jau tokia neigiama reakcija. Ir, įsivaizduojat, jisai dabar, jau dabar kiek čia tų metų, tai nuo, aštuonioliktų metų jis atsikėlęs, tai dabar jau kiek du, penki daugiau metai. Jisai vaikšto su džinsukais ir sako, iš niekaip neįsivaizdavau, kad aš galiu gyventi kitaip negu su baltom kelnėm. Įsivaizduojat ir žiemą, rudenį jis eina baltom kelnėm, ten vienokiom ar kitokiom. Jis įsivaizdavo savo gyvenimą su baltom kelnėm. Ir dabar, sako, Modestai, tai kaip tu ten, jeigu kada, kad, nu, va, iš šnektos. Tai dabar kaip tik prisiminėm. Tai, na, apausi batais, apausi kelnėm, apausi aprenksi, į studijas eina, mokosi ir viskas gerai. Tai aš manau, kad, aš žinau, daug tokių aspektų yra. Nu, gyvenimiškų paprastų.

Ir apibendrinant, ką galėtumėte pasakyti:

T. Vertinant DI procesą Lietuvoje visumoje, kokius tris sunkumus/problemas įvardintumėte, su kuriais buvo susidurta steigiant grupinio gyvenimo namus?

D11. Visuomenės pasipriešinimas, darbuotojų kompetencijos.

T. Dar mes čia turim klausimą, kaip klientų nenorą keistis.

D11. *Taip, taip. Na, su šituo aš nelabai norėčiau sutikti. Kažkaip...*

T. Jūs susidūrėte su tokiu, ar jie nori tiesiog nieko neveikti, kiek jų noro dalyvauti tam pačioj, tai pačioj darbo rinkoj.

D11. *Tokių yra labai, reikia daug padirbėti, kad kažkaip suaktyvinti. Bet grupinio gyvenimo namuose kažkaip... Tai, yra, yra, reikia aktyvinti, reikia daug motyvuoti, reikia daug šnekėti. Bet kad jie visai nenorėtų keistis, pavyzdžiui, manau, kad jie dabar nenorėtų jau grįžti į stacionarą, tai tu juos nelabai parvysi. Bet kad keistis, tai... Galbūt, jeigu kitom aplinkybėm, kaip pas mus, keliavo, žinot, nu tie pirmieji, galbūt, gyventojai, kai buvo kuriami grupinio gyvenimo namai, tai gal kitaip štai. Nes...*

T. Gal galite detalizuoti, kokie sunkumai šiuose lygmenyse pasireiškė: makro, t.y. politikos (teisinė, įstatyminė bazė); savivaldybių lygmuo (organizaciniai, finansiniai); individualiame (darbuotojų kvalifikacijos, klientų nenoro keisti gyvenimą).

D11. *Na, tai tiesiog, mes čia turim pakankamai. Mes, mūsų nameliai, turi ir kokybės standartus, tai mes daug atidirbinėjom įvairias situacijas ir labai vertinimus darom, įsivertinimą vertinam gyventojus, bet teisinei, bazei... Nu, išspręsti, pavyzdžiui, asmens įdarbinimą. Tai aš manyčiau, kad tai būtų man pats geriausias sprendimas, kurį priimtų mūsų politikai, kad būtent, kad*

ir grupinio gyvenimo namuose gyvenantys žmonės kažkaip turėtų kokių lengvatų, tai čia lengvatų nepasakysi. Darbo jėga yra tik kažkaip motyvuoti darbdavius, kad būtų į tuos žmones. Žmonės bent jau, pavyzdžiui, kaip mes įstaigos turim neįgaliųjų kažkaip įdarbinti procentų ar ne, tai va kažkaip galbūt kažkaip per teisės aktus, per reglamentavimą, gal kažką galima būtų padaryti. Žinokit finansavimai, mes savivaldybei nepriklausom, mūsų kas valstybinė įstaiga, bet nepasakyčiau, kad mum trūksta finansinių išteklių. Tiek valstybinių, tiek mes užsidirbam, gaunam pradžių.